Fantastic Club

REGELE VISURILOR

EDITURA
ALBATROS

Povestiri americane
din secolul al XIX-lea

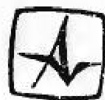
REGELE VISURILOR

Fantastic Club

Povestiri americane
din secolul al XIX-lea

REGELE VISURILOR

Antologie, traducere și postfață
de MARIA-ANA TUPAN

EDITURA ALBATROS — BUCUREȘTI
1980

Ilustraţia copertei de DAMIAN PETRESCU

Versiunea românească a nuvelei *Hans Phaall*
aparţine lui ION VINEA,
fiind reprodusă din volumul:
Edgar Allan Poe, *Scrieri alese*,
Editura Univers, 1979,
împreună cu notele redacţiei.

Lector: LUCIAN HANU
Tehnoredactor: MARIANA PUŞCAŞU
Bun de tipar 21.VIII.1980. Apărut 1980.
Coli de tipar 15.
Comanda nr. 410
Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”
Bucureşti, — Piaţa Scânteii nr. 1
Republica Socialistă România

Ambrose Bierce
DISPARIŢII MISTERIOASE

GREUTATEA DE A TRAVERSA UN CÂMP

Într-o dimineaţă de iulie a anului 1854, un fermier pe nume Williamson, care locuia la şase mile de Selma, statul Alabama, stătea pe veranda locuinţei sale împreună cu soţia şi unul din copii. Din faţa casei până la drumul public sau „hotarul”, cum i se mai spunea, se întindea o pajişte lungă de vreo cincizeci de iarzi. Dincolo de drum era o păşune de aproximativ cincizeci de acri, cosită scurt, întinsă ca-n palmă, fără niciun pom, ridicătură sau vreo construcţie oarecare. În acel moment nu se zărea nici măcar vreun animal domestic pe ea. Dincolo, pe un alt câmp, o duzină de sclavi munceau sub supravegherea unui vechil.

Aruncând mucul unei ţigări, fermierul se ridică, zicând:

— Am uitat să-i spun lui Andrew de cai.

Andrew era vechilul.

Williamson păşi agale pe aleea pietruită, smulgând în treacăt o floare, traversă drumul şi intră în păşune, oprindu-se o clipă, după ce închisese poarta, să-l salute pe Armour Wren, fermierul de pe plantaţia alăturată. Domnul Wren era într-o trăsură deschisă, împreună cu fiul său James, un băiat de treisprezece ani. La vreo două sute de iarzi mai departe, Domnul Wren îi spuse băiatului:

— Am uitat să-i spun domnului Williamson de cai.

Armour Wren îi vânduse lui Williamson nişte cai care ar fi trebuit să-i sosească în ziua aceea, dar, dintr-un motiv oarecare, urmau să-i fie trimişi abia a doua zi. Îi porunci, aşadar, vizitiului să întoarcă şi toţi trei îl văzură pe

Williamson traversând agale păşunea. În acel moment unul din cai se împiedică şi fu gata să cadă. Abia trecuseră peste acest incident, când James Wren strigă:

— Tată, dar unde-a dispărut domnul Williamson?

Povestirea de faţă nu şi-a propus să răspundă la această întrebare. Transcriem, doar, aici relatarea straniei întâmplări prestată sub jurământ de domnul Wren, la procesul care-a urmat în cazul Williamson.

„Exclamaţia fiului meu mă făcu să privesc înspre locul în care numai cu o clipă înainte îl văzusem pe răposat (sic!), dar nu mai era acolo şi nici în altă parte. Nu pot spune că în acel moment am fost foarte surprins sau că mi-am dat seama de gravitatea întâmplării, deşi o găseam într-adevăr ciudată. Fiul meu era însă tulburat peste măsură şi a repetat întrebarea în diferite forme, pân-am ajuns la poartă. Negrul meu Sam era şi el foarte afectat, poate mai mult decât băiatul, dar cred că mai curând de starea acestuia, decât de ceea ce văzuse el însuşi. (Această propoziţie din depoziţie a fost ştearsă). În timp ce coboram din trăsură, iar Sam spânzura (sic!) caii înhămaţi la gard, am văzut-o pe doamna Williamson alergând pe alee cu copilul în braţe, urmată de câţiva servitori. Am auzit-o strigând: «S-a dus! S-a prăpădit! O, Doamne! Îngrozitor!» şi alte asemenea exclamaţii, pe care nu mi le mai amintesc prea bine. Am înţeles că se referea la ceva mai mult decât dispariţia soţului, deşi aceasta se produsese sub ochii ei. Era disperată, dar nu mai mult decât era firesc într-o asemenea împrejurare. Nu cred că-n momentul acela îşi pierduse minţile. De atunci nu l-am mai văzut şi nu am mai auzit nimic de domnul Williamson.”

După cum e de aşteptat, această mărturie a fost confruntată în cel mai mic detaliu cu aceea a celuilalt martor ocular (dacă poate fi numit astfel) — tânărul James.

Doamna Williamson înnebunise, iar servitorii nu erau, desigur, în măsură să compară ca martori. Tânărul James Wren declarase la început că a văzut dispariţia domnului Williamson, dar acest lucru nu e menţionat în depoziţia făcută la proces. Niciun lucrător de pe câmpul către care se îndrepta Williamson nu-l văzuse şi cercetarea amănunţită a plantaţiei şi împrejurimilor nu aduse nimic nou. O mulţime de legende, care de care mai fioroase, născocite de negri, circulară în părţile acelea ani în şir şi poate se mai aud şi azi. Ceea ce se ştie cu certitudine însă despre acest subiect am relatat noi aici. Tribunalul l-a declarat pe Williamson mort şi averea lui a fost împărţită conform legii.

O CURSĂ NETERMINATĂ

James Burne Worson era un cizmar englez din Leamington, ţinutul Warwickshire. Avea o prăvălioară pe o străduţă ce se ramifica din drumul spre Warwick. În lumea lui modestă, era preţuit ca om cinstit şi de treabă deşi, ca multora din breasla lui, îi cam plăcea băutura. La un pahar, obişnuia să facă tot felul de rămăşaguri prosteşti. Odată se lăudă cu forţa lui de atlet şi rezultatul fu un meci maraton: pentru o liră, se prinse să alerge până la Coventry şi înapoi, o distanţă ceva mai mare de patruzeci de mile. Asta se întâmpla în ziua de 3 septembrie 1873. Meseriaşul porni imediat la drum împreună cu cel cu care pariase — al cărui nume a fost uitat — cu Barham Wise, negustor de pânzeturi, şi Hamerson Burns, fotograf, care-l urmau, cred, într-o trăsură uşoară sau o căruţă.

Worson merse bine vreo câteva mile, degajat, fără să dea semne de oboseală, deoarece avea într-adevăr forţă şi rezistenţă şi nu băuse atât cât să şi le împuţineze. Cei trei

bărbaţi îl urmau la mică distanţă, tachinându-l din când în când, sau încurajându-l, după dispoziţia fiecăruia.

Deodată, sub ochii lor, la nici doisprezece iarzi depărtare, Worson se poticni, se prăbuşi cu capul înainte, scoase un ţipăt îngrozitor şi dispăru! Nu apucase să atingă pământul, se topise parcă în aer. Nici urmă de el nu s-a mai găsit vreodată.

Cei trei rămaseră pe loc o vreme, fără să poată lua vreo hotărâre, după care s-au întors la Leamington şi au povestit ciudata întâmplare. Au fost imediat întemniţaţi, dar, fiind oameni cu situaţie şi demni de încredere şi cum nici nu băuseră în momentul incidentului, au fost eliberaţi, mai ales că nu exista niciun motiv să li se pună la îndoială cele povestite. Ei jurară că aşa s-au petrecut lucrurile, deşi opinia publică din Regatul Unit era împărţită în această privinţă. Dacă aveau într-adevăr ceva de ascuns, atunci mijloacele folosite au fost din cele mai neobişnuite.

URMA LUI CHARLES ASHMORE

Familia lui Christian Ashmore era alcătuită din soţia, mama, două fete mari şi un băiat de şaisprezece ani. Locuiau în Troy, New York, fiind persoane înstărite, respectabile şi cu mulţi prieteni dintre care, unii, citind aceste rânduri, vor afla pentru prima dată strania poveste a tânărului Charles. În 1871 sau 1872 s-au mutat din Troy la Richmond, statul Indiana, iar după un an sau doi domnul Ashmore a cumpărat o fermă în apropiere de Quincy, Iliinois, stabilindu-se aici cu toată familia. La o mică depărtare de casă se afla un izvor cu apă limpede şi rece, de unde se aprovizionau indiferent de anotimp. În seara zilei de 9 noiembrie 1878, pe la ora nouă, tânărul Charles

părăsi cercul familiei, strâns în jurul căminului, luă o găleată şi plecă la izvor. Cum nu se mai întorcea, ai lui se neliniştiră. Tatăl ieşi în prag şi-l strigă, fără să primească însă vreun răspuns. Aprinse un felinar şi, împreună cu fiica cea mare, Martha, care insistase să-l întovărăşească, plecă să-l caute. Pospaiul de zăpadă ce acoperea cărarea făcea vizibile urmele tânărului; fiecare urmă de pantof era bine reliefată. Străbătuseră ceva mai mult de jumătate din drum — să fi fost vreo şaptezeci şi cinci de iarzi — când tatăl, care era înainte, se opri şi, ridicând felinarul, încercă să străbată cu privirea întunericul din faţa sa.

— Ce s-a întâmplat, tată? întrebă fata.

Iată ce se întâmplase: urmele tânărului se întrerupseseră brusc şi dincolo de ele se întindea zăpada imaculată. Ultima urmă era la fel de clară, se vedeau chiar şi adânciturile lăsate de cuie. Domnul Ashmore privi în sus, adăpostindu-şi ochii cu pălăria. Stelele străluceau, pe cer nu era nici urmă de nor. Îi era deci refuzată şi explicaţia — oricât de precară — ca o nouă zăpadă să se fi aşternut, cu o limită atât de precisă. Ocolind pe departe ultimele urme, astfel încât să rămână intacte pentru o viitoare examinare, se îndreptă spre izvor, urmat de fiica sa, care se pierduse cu firea. Nici unul nu scoase o vorbă despre ceea ce văzuse. Izvorul era acoperit cu o pojghiţă de gheaţă, netulburată de ore întregi. La întoarcere, cei doi inspectară zăpada de o parte şi de alta a şirului de urme, dar niciuna nu se răzleţea de ele. La lumina dimineţii, nu descoperiră nimic nou. Perfect netedă, imaculată, zăpada stăpânea pretutindeni.

Patru zile mai târziu, mama băiatului, sfârşită de durere, se duse la izvor după apă. La întoarcere povesti că, atunci când trecuse prin locul unde se sfârşiseră urmele băiatului, îi auzise vocea. Îl strigase deîndată, rătăcind într-o parte şi-

n alta, după cum i se părea că auzise vocea, până când oboseala şi emoţia o doborâseră. Întrebată ce anume spusese vocea aceea, ea nu ştiu să răspundă, dar susţinu că fuseseră nişte cuvinte perfect distincte. Întreaga familie alergă imediat la locul respectiv, dar nimeni nu auzi nimic, aşa încât întâmplarea fu pusă pe seama suferinţei sărmanei mame şi a nervilor ei zdruncinaţi. Câteva luni după aceea, însă, vocea putu fi auzită la intervale de câteva zile de toţi membrii familiei şi de alţi oameni. Toţi declarară că era, fără îndoială, vocea lui Charles Ashmore; că ea părea să vină de la o mare depărtare, era slabă dar distinct articulată. Nimeni însă nu fu în stare să indice direcţia din care venea sau să repete cuvintele. Intervalele de tăcere se lungiră şi, pe la mijlocul verii, vocea încetă să se mai facă auzită.

Dacă există cineva care să ştie ce s-a întâmplat cu Charles Ashmore, aceea e probabil mama lui. Sărmana femeie s-a prăpădit.

ŞTIINŢA ÎN PRIM PLAN

În legătură cu aceste „dispariţii misterioase”, la care se pot adăuga o mulţime de alte exemple, e cazul să amintim părerea Doctorului Hern din Leipzig — nu ca o explicaţie, doar dacă cititorul doreşte s-o considere astfel, ci pentru interesul în sine al acestei speculaţii neobişnuite. Distinsul om de ştiinţă şi-a expus părerea într-o carte intitulată *Verschwinden und seine Theorie*[1], care s-a bucurat de oarecare atenţie, „mai ales — după cum spune autorul — printre discipolii lui Hegel şi matematicienii care susţin existenţa reală a unui aşa-numit spaţiu neeuclidian — adică

[1] Dispariţiile şi explicaţia lor (în limba germană în original)

un spaţiu având şi alte dimensiuni, pe lângă lungime, lăţime şi înălţime — în care ar fi posibil să înnozi o frânghie fără capăt sau să întorci o minge pe dos, fără o soluţie de continuitate, mai simplu spus, fără s-o spargi”.

Doctorul Hern crede că în lumea vizibilă există spaţii vide — *vacua* — un fel de goluri în care pot cădea fiinţe şi obiecte, fără a mai fi văzute sau auzite vreodată. Teoria sună cam în felul următor: Spaţiul e plin de eter luminifer[2], o substanţă tot atât de materială ca aerul sau apa, dar mult mai rarefiată. Orice forţă, orice formă de energie prin el se propagă şi tot în el are loc orice proces. Să presupunem însă că în acest mediu universal există nişte cavităţi, aşa cum sunt cavernele în pământ sau orificiile într-un şvaiţer. Într-o asemenea cavitate n-ar exista absolut nimic. Ar fi un vacuum pe care nu-l putem produce artificial, deoarece, chiar pompând aerul afară dintr-un recipient, tot rămâne eterul luminifer. Or, printr-una din aceste cavităţi, lumina n-ar putea trece, deoarece nu există nimic care s-o poarte. Din ea n-ar ieşi niciun sunet; în ea n-ai simţi nimic. Nici unul din simţurile noastre n-ar putea percepe ceva. Pe scurt, într-un astfel de vid nu s-ar putea întâmpla nimic. Întorcându-ne la cuvintele autorului mai sus citat, reproducem următorul paragraf în care savantul nostru e extrem de concis: „Un om închis într-un asemenea spaţiu n-ar putea nici să vadă, nici să fie văzut, nici să audă, nici să fie auzit, nici să pipăie, nici să fie pipăit, nici să trăiască, nici să moară, deoarece atât viaţa cât şi moartea sunt procese care au loc numai acolo unde există energie; or, în vid nu se poate vorbi de aşa ceva”. Să fie, oare, cei dispăruţi condamnaţi în veci la această existenţă cumplită?

În măsura în care se doreşte o explicaţie adecvată a

[2] În concepţia contemporanilor, formă primară de energie dispersată în tot universul, confundată uneori cu electricitatea.

„dispariţiilor misterioase”, teoria Doctorului Hern, redată aici atât de trunchiat, poate întâmpina mai multe obiecţii; mai puţine, afirmă autorul, în „volubilitatea spaţială” a cărţii sale. Dar, chiar în expunerea lui, teoria nu explică şi, de fapt, e chiar incompatibilă cu unele aspecte ale întâmplărilor amintite aici, cum ar fi, de exemplu, sunetul vocii lui Charles Ashmore. Nu e de datoria mea însă să pun de acord faptele cu teoria.

Fitz-James O’Brien

LENTILA DE DIAMANT

I. LINIA VIEŢII

Încă din fragedă copilărie toate aptitudinile mele se îndreptau spre investigarea microscopică. Nu aveam decât zece ani, când o rudă îndepărtată, dorind să-mi uimească neştiinţa, îmi construi un microscop simplu, perforând o gaură mică într-un taler de aramă, în care se menţinea, prin atracţie capilară, o picătură de apă. Acest aparat foarte primitiv, care mărea de vreo cincizeci de ori, prezenta, e drept, numai forme neclare şi imperfecte, suficient de miraculoase, totuşi, pentru a-mi înflăcăra imaginaţia. Văzându-mă atât de preocupat de acest instrument rudimentar, vărul meu îmi explică tot ceea ce ştia despre principiile microscopului, îmi relată câteva din minunile realizate cu ajutorul lui şi sfârşi prin a-mi promite că-mi va trimite unul construit după toate regulile, îndată ce se va întoarce la oraş. Am numărat zilele, orele şi minutele ce s-au scurs din acel moment până la plecarea sa. Între timp nu am stat cu mâinile-n sân. Mă repezeam asupra oricărei substanţe transparente care aducea oricât de departe cu o lentilă şi încercam în zadar să realizez acel instrument al cărui principiu de construcţie îl înţelegeam încă destul de vag. Toate geamurile care conţineau noduri sferice, turtite la poli, cunoscute în limbaj familiar drept „ochiul boului”, erau fără milă distruse, în speranţa obţinerii unor lentile puternice. Am mers până la a extrage umoarea cristalină din ochii peştilor şi ai altor animale, străduindu-mă s-o valorific în serviciul microscopului. Mă recunosc vinovat de

a fi furat lentilele de la ochelarii mătuşii Agatha, cu vaga idee de a şlefui din ele lentile cu extraordinare proprietăţi de mărire, o încercare în care — nici nu mai e nevoie să spun — am eşuat complet.

În sfârşit, instrumentul promis sosi. Era de tipul microscopului simplu al lui Field şi costase aproximativ cincisprezece dolari. Pentru necesităţi didactice, un altul mai bun nici că s-ar fi găsit. Era însoţit de o mică broşură despre microscop — istoria, întrebuinţările, descoperirile. Abia atunci am înţeles farmecul celor *O mie şi una de nopţi*. Vălul cenuşiu al experienţei comune păru dintr-o dată să se desprindă, descoperind o lume de încântări. Simţeam faţă de cei din jur ceea ce simte probabil profetul faţă de masele de oameni obişnuiţi. Conversam cu natura într-o limbă pe care ei n-o puteau înţelege. Comunicam zilnic cu minuni vii, pe care ei nu şi le puteau imagina nici în cele mai fantaste închipuiri. Pătrundeam dincolo de poarta lucrurilor şi rătăceam prin sanctuare. Unde alţii nu vedeau decât un strop de ploaie prelingându-se uşor pe geam, eu contemplam un univers populat cu fiinţe animate de toate pasiunile timpului, frământându-şi sferele minuscule în lupte la fel de violente şi de îndelungate ca ale oamenilor. În banalele pete de mucegai pe care mama, bună gospodină ce era, le răzuia aprig din borcanele cu gem, se răsfăţau pentru mine grădini fermecate, cu vâlcele şi alei cu frunziş bogat, de o uimitoare verdeaţă, iar din crengile fantastice ale pădurilor microscopice atârnau fructe ciudate, cu sclipiri verzui, argintii şi aurii. Nu curiozitatea ştiinţifică îmi da ghes la vremea aceea. Era pura plăcere a unui poet care avusese revelaţia unei lumi de miracole. Nu vorbeam nimănui despre bucuriile mele solitare. Singur cu microscopul, îmi toceam vederea zi de zi şi noapte de noapte, aplecat asupra minunilor ce mi le dezvăluia. Eram

ca unul care, descoperind vechiul Eden în toată gloria sa primitivă, s-ar hotărî să se bucure de el în singurătate şi să nu trădeze niciunui muritor secretul poziţiei sale. Linia vieţii mele se înclină în acest moment. M-am hotărât să devin microscopist. Desigur, ca orice novice, mă şi vedeam descoperitor. Nu aveam cunoştinţă la vremea aceea de miile de minţi strălucite angajate în aceleaşi căutări şi avantajate, totodată, de instrumente de o mie de ori mai puternice. Numele lui Leeuwenhoek, Williamson, Spencer, Ehrenberg, Schultz, Dujardin, Schact şi Schleiden îmi erau, pe atunci, complet străine sau, dacă totuşi auzisem de aceşti savanţi, nu le cunoşteam şi cercetările răbdătoare şi fructuoase. În fiecare nou specimen de criptogame pe care-o puneam la microscop mi se părea că descopăr minuni pe care lumea nu le cunoştea încă. Îmi amintesc bine fiorul de bucurie şi admiraţie ce m-a străbătut când am descoperit prima dată animalculul rotifer obişnuit (Rotifera vulgaris), extinzându-şi şi contractându-şi spiţele flexibile, părând să se rotească în apă. Dar, din păcate, pe măsură ce creşteam şi intram în posesia unor tratate asupra obiectului meu favorit de studiu, descopeream că mă aflu doar în pragul unei ştiinţe căreia câţiva din cei mai mari oameni ai timpului îi dedicau viaţa şi inteligenţa. Creşteam şi părinţii mei, care nu vedeau niciun câştig practic în examinarea fragmentelor de muşchi şi a picăturilor de apă printr-un tub de alamă şi o bucată de sticlă, ţineau cu tot dinadinsul să-mi aleg o profesie. Dorinţa lor era să intru la biroul comercial al unchiului meu, Ethan Blake, un negustor prosper care-şi conducea afacerile în New York. Acestei propuneri m-am opus cu hotărâre. Nu aveam niciun gust pentru afaceri. Aş fi ajuns în mod sigur un ratat. Pe scurt, am refuzat să mă fac negustor.

Trebuia totuşi să-mi aleg o profesie. Părinţii mei erau

oameni aşezaţi, din Noua Anglie, care insistau asupra obligativităţii muncii; de aceea, deşi graţie testamentului bietei mele mătuşi Agatha urma să moştenesc, la majorat, o mică avere, suficientă pentru a mă plasa deasupra nevoilor, se hotărî să nu stau şi să aştept totul de-a gata, ci să mă port ceva mai demn, folosind anii ce-mi rămâneau pentru a-mi câştiga independenţa.

După o îndelungă meditaţie, m-am conformat dorinţei familiei, alegându-mi o profesie. M-am hotărât să studiez medicina la Academia din New York. Perspectiva îmi surâdea. Depărtarea de rude îmi dădea posibilitatea să dispun de timp cum doream, fără teama de a fi descoperit. Câtă vreme plăteam taxele la Academie, puteam să mă eschivez de la cursuri. Şi cum nu aveam nici cea mai vagă intenţie de a da vreodată un examen, nu exista niciun pericol să fiu „trântit”. Pe lângă acestea, metropola era ceea ce îmi trebuia mie. Aici puteam obţine instrumente foarte bune şi publicaţii de ultimă oră, aici puteam cunoaşte oameni având preocupări înrudite cu ale mele — pe scurt, tot ceea ce era necesar pentru a asigura succesul unei vieţi închinate ştiinţei mele iubite. Aveam bani din belşug şi puţine dorinţe care să nu fi fost limitate de oglinda de iluminat. de o parte, şi de obiectiv de cealaltă. Ce mă putea împiedica să devin un ilustru cercetător al lumilor ascunse? Am părăsit deci cu cele mai optimiste gânduri casa mea din Noua Anglie şi m-am stabilit la New York.

II. VISUL UNUI SAVANT

Prima grijă a fost, desigur, să-mi găsesc o locuinţă potrivită. Am obţinut-o, după câteva zile de căutări, pe Fourth Avenue: un apartament cochet, la primul etaj,

compus dintr-un salon, un dormitor şi o cameră mai mică, unde intenţionam să-mi amenajez laboratorul. Mi-am mobilat locuinţa simplu, dar destul de elegant, după care mi-am închinat toate energiile împodobirii templului devoţiunii mele. M-am dus la Pike, celebrul optician, şi i-am trecut în revistă splendida colecţie de microscoape — microscopul compus al lui Field, microscopul binocular al lui Hingham, Spencer şi Nachet (bazat pe principiul stereoscopului), şi în cele din urmă m-am stabilit la cel cunoscut sub numele de *microscopul rotativ* al lui Spencer. Acesta întrunea cel mai mare număr de îmbunătăţiri, la care se adăuga şi lipsa aproape totală de trepidaţii.

Am cumpărat apoi toate accesoriile posibile: tuburi telescopice, micrometre, o camera-lucida[3], o masă mobilă, condensori acromatici, dispozitive de iluminat, prisme, condensori parabolici, dispozitive polarizante, tuburi pentru observarea în adâncituri, forceps şi o mulţime de alte articole care ar fi fost foarte utile în mâinile unui microscopist cu experiență dar, după cum am descoperit ulterior, pentru mine nu valorau deocamdată mai nimic, îţi trebuiesc ani de practică să ajungi să mânuieşti cum trebuie un microscop complicat. Opticianul mă privea suspicios în timp ce făceam aceste cumpărături angro. Era clar că ezita între a mă categorisi drept un mare savant sau un nebun; mă tem că înclina în favoarea celei de-a doua ipoteze. Cred că aşa şi eram; orice geniu e nebun în domeniul său, numai că cel ce ratează se acoperă de ruşine şi e etichetat drept lunatic. Nebun sau nu, m-am apucat de lucru cu un zel rareori egalat de discipolii ştiinţei. Nu ştiam mai nimic cu privire la studiul delicat în care mă angajasem şi care presupunea capacităţi analitice dintre cele mai

[3] Instrument optic inventat în 1807 de William Hyde Wollaston, servind la conturarea mai precisă a unui obiect a cărui imagine era proiectată pe o bucată de hârtie cu ajutorul unei prisme.

dârze, mâna cea mai sigură, ochiul cel mai neobosit, manipularea cea mai fină.

Mult timp, jumătate din aparatura mea zăcu nefolosită pe rafturile laboratorului, echipat acum cu toate dispozitivele trebuincioase investigaţiilor mele. Adevărul e că nu ştiam să folosesc unele accesorii — nu urmasem niciodată un curs de microscopie — iar altele, deşi le înţelegeam la modul teoretic, îmi erau la fel de inaccesibile, întrucât nu dobândisem fineţea necesară mânuirii. Cu toate acestea, atât de aprigă era ambiţia mea şi atât de tenace perseverenţa încât, oricât ar părea de necrezut, după un an eram, teoretic şi practic, un microscopist desăvârşit.

În această perioadă de explorări laborioase, în care puneam sub obiectiv orice substanţă ce-mi cădea sub ochi, am devenit un descoperitor, într-o mică măsură, desigur, pentru că eram foarte tânăr, dar totuşi un descoperitor. Eu am fost cel care a distrus teoria lui Ehrenberg, potrivit căreia *Volvox globator* ar fi fost un animal, dovedind că „monadele” sale, cu stomac şi ochi, erau doar faze în formarea unei celule vegetale, iar, când ajungeau la maturitate, erau incapabile de împerechere sau orice alt act procreator, în lipsa căruia nu se poate plasa un organism pe o treaptă de viaţă superioară celei vegetale. Eu am explicat fenomenul rotaţiei în celulele şi polipii plantelor pe baza atracţiei ciliare, în ciuda afirmaţiilor domnului Wenham şi ale altora care-mi puneau teoria pe seama unei iluzii optice.

Totuşi, în ciuda acestor descoperiri, făcute cu multă trudă şi dificultate, mă simţeam teribil de nemulţumit. La fiecare pas mă împiedicam de imperfecţiunea instrumentelor mele. Ca toţi microscopiştii neobosiţi, dădeam frâu liber imaginaţiei. Acuzaţiile împotriva celor ce suplinesc defectele instrumentelor prin creaţii ale minţii

sunt, într-adevăr, frecvente. Îmi închipuiam că există în Natură structuri tot mai adânci pe care capacitatea limitată a lentilelor mă împiedica să le explorez. Rămâneam treaz nopţi în şir, construind în imaginaţie microscoape de o forţă incomensurabilă, cu ajutorul cărora puteam să pătrund prin toate învelişurile materiei, până la atomul ei originar. Cum mai blestemam acele mijloace imperfecte, pe care ignoranţa mă silea să le folosesc! Cum mai doream să descopăr secretul unei lentile perfecte, a cărei putere de mărire să fie limitată doar de capacitatea de rezoluţie a obiectului şi care, totodată, să nu prezinte aberaţii sferice şi cromatice sau alte defecte de care se împiedică mereu sărmanul microscopist! Credeam, cu toată convingerea, că era posibil să se construiască un microscop, cu o singură lentilă, de o asemenea forţă şi perfecţiune. Încercarea de a aduce microscopul compus la un asemenea nivel era greşită de la bun început, acesta nefiind decât o tentativă, parţial reuşită, de a remedia defectele microscopului simplu care, odată înlăturate, nu ar mai fi lăsat nimic de dorit.

Aşa am devenit constructor de microscoape. După un an petrecut în această nouă îndeletnicire, timp în care am experimentat pe toate substanţele posibile — sticlă, pietre preţioase, cremene, cristale, cristale artificiale, obţinute din aliajul a diferite materiale vitroase — după ce am construit deci tot atâtea tipuri de lentile câţi ochi are Argus, mă aflam exact în punctul din care plecasem, fără să fi câştigat nimic altceva decât o mulţime de cunoştinţe privind fabricarea sticlei. Ajunsesem la disperare. Părinţii erau intrigaţi de vădita lipsă de progres a studiilor mele medicale (nu fusesem la niciun curs de la sosirea în oraş), iar cheltuielile nebuneştilor mele îndeletniciri mă aduseseră într-un impas financiar.

Aceste gânduri mă frământau într-una din zile în timp ce

experimentam în laborator un mic diamant — piatra care, datorită proprietăţilor sale de refracţie, mă preocupase dintotdeauna, mai mult decât oricare alta. Tocmai atunci intră la mine un tânăr francez, care locuia la etajul superior şi mă vizita uneori.

Cred că Jules Simon era evreu. Avea multe trăsături caracteristice: îi plăceau bijuteriile, îmbrăcămintea şi traiul bun. Plutea un aer misterios în jurul lui. Avea întotdeauna ceva de vânzare şi, cu toate acestea, frecventa cea mai bună societate. Poate că în loc de „vânzare” ar fi trebuit să spun colportaj, deoarece operaţiunile sale se limitau obişnuit la câte un singur obiect; de exemplu, un tablou sau o sculptură rară de fildeş, o pereche de pistoale sau costumul unui *caballero*[4] mexican. Când mi-am mobilat apartamentul, mi-a făcut o vizită, la sfârşitul căreia, am cumpărat o lampă veche de argint despre care m-a asigurat că era un Cellini[5] — părea să fie într-adevăr — şi încă nişte bibelouri pentru salon. De ce trebuia Simon să se ocupe cu un asemenea negoţ mărunt, nu-mi puteam imagina în ruptul capului. Avea, evident, destul de mulţi bani şi acces la cele mai bune case din oraş, ferindu-se, totuşi, presupun, să încheie vreun târg în cercul magic al protipendadei.

Am ajuns în cele din urmă la concluzia că acest comerţ ambulant era doar un paravan pentru afaceri mult mai importante şi am mers chiar până acolo încât s-o cred pe tânăra mea cunoştinţă implicată în comerţul cu sclavi. Nu era însă treaba mea. De data asta Simon intră într-o stare de vădită agitaţie.

— *Ah, mon ami*! strigă el mai înainte ca eu să-i pot da salutul obişnuit, m-am hotărât să fiu martor la cele mai

[4] Cavaler (în limba spaniolă în original).

[5] Benvenuto Cellini (1500-1571). Sculptor, orfevru, gravor şi scriitor italian.

uimitoare lucruri din lume. Frecventez casa lui M-me... cum se spune în latină micuţului animal... *le renard*?

— Vulpes, i-am răspuns.

— A, da, Vulpes. Frecventez casa lui M-me Vulpes.

— Mediul spiritist?

— Da, marele mediu. Dumnezeule! Ce femeie! Eu scriu pe-o bucată de hârtie întrebări cu privire la chestiuni din cele mai secrete — ascunse în adâncul inimii mele — şi minunea minunilor: acest drac de femeie îmi răspunde perfect la toate. Îmi pomeneşte de lucruri despre care nu îndrăznesc să vorbesc nici cu mine însumi. Nu ştiu ce să mai cred, sunt uluit.

— Vrei să spui, domnule Simon, că această doamnă Vulpes a răspuns la întrebări scrise în secret de dumneata privind lucruri strict personale?

— O, mai mult decât atât, răspunse el cu un aer alarmat, mi-a spus lucruri... Dar, reluă după o pauză, schimbându-şi brusc atitudinea, de ce să ne batem capul cu aceste prostii? Trebuie să fie totul pe bază biologică, iară îndoială. Se înţelege că nu-i dau nicio crezare. Dar uite de ce-am venit, *mon ami*. Mi s-a întâmplat să descopăr cel mai frumos lucru ce-ţi poţi imagina — o vază cu şopârle verzi pe ea, executată de marele Bernard Palissy[6]. Hai să urcăm în apartamentul meu! Vreau să ţi-o arăt.

L-am urmat pe Simon în mod mecanic. Gândurile mele zburau departe de Palissy şi emailurile sale, chiar dacă, aidoma lui, bâjbâiam şi eu după o mare descoperire. Menţionarea întâmplătoare a spiritistei Madame Vulpes îmi deschisese o cale nouă. Dacă spiritismul era totuşi o realitate? Dacă prin comunicare cu spirite mai rafinate decât al meu puteam ajunge dintr-o dată la ţinta pentru care, altminteri, o viaţă de chin intelectual nu-mi era,

---

[6] Bernard Palissy (1510-?1589). Ceramist, emailor şi chimist francez.

poate, de ajuns?

În timp ce cumpăram vaza lui Palissy de la prietenul meu Simon, plănuiam în gând să-i fac o vizită doamnei Vulpes.

III. SPIRITUL LUI LEEUWENHOEK[7]

Două seri mai târziu, în urma unui aranjament prin corespondenţă şi a promisiunii unei plăţi substanţiale, am găsit-o pe Madame Vulpes, singură în locuinţa sa, aşteptându-mă. Era o femeie cu trăsături aspre, cu privirea întunecată, pătrunzătoare, nu lipsită de cruzime, şi cu o expresie senzuală în configuraţia gurii şi bărbiei. Mă primi într-o tăcere desăvârşită şi mă conduse într-o încăpere la parter, mobilată foarte simplu. În centrul camerei era o masă de mahon obişnuită, rotundă. Nici dacă aş fi venit în scopul de a-i curăţa hornul, femeia nu s-ar fi arătat mai indiferentă la vederea mea. Nu făcea nicio încercare de a inspira teamă vizitatorului. Totul avea un aspect simplu şi practic. Relaţiile cu lumea spiritului păreau o ocupaţie tot atât de familiară doamnei Vulpes precum aceea de a cina sau de a se plimba cu omnibuzul.

— Aţi venit pentru o comunicare, domnule Linley?

— Da, după cum am convenit.

— Ce fel de comunicare doriţi, scrisă?

— Da, aş dori-o scrisă.

— Cu un spirit anume?

— Da.

— L-aţi cunoscut pe pământ?

— Nu. A murit cu mult înainte de a mă naşte eu. Doresc să obţin nişte informaţii şi el, mai mult decât oricine

---

[7] Antony van Leeuwenhoek (1632-1723). Naturalist şi microscopist olandez.

altcineva, e în măsură să mi le dea.

— Te rog să te aşezi la masă, domnule Linley, şi să-ţi pui mâinile pe ea.

M-am supus. Doamna Vulpes stătea în faţa mea, tot cu mâinile pe masă. Am rămas aşa cam un minut şi jumătate, după care o ploaie de ciocănituri se abătu cu putere asupra mesei, pe spătarul scaunului meu, pe podeaua de la picioarele mele şi chiar în geamurile de la ferestre. Doamna Vulpes zâmbi liniştit.

— Sunt foarte puternice în seara asta, remarcă ea. Ai noroc. Apoi continuă:

— Binevoiesc spiritele să comunice cu acest domn?

Afirmaţie energică.

— Dar spiritul pe care-l doreşte dânsul?

Un zgomot confuz se stârni în urma acestei întrebări.

— Ştiu ce-nseamnă asta, spuse ea. Vor să scrii pe-o bucată de hârtie numele spiritului respectiv.

— Aşa e? îşi întrebă ea oaspeţii invizibili.

Că aşa era reieşise clar din numeroasele răspunsuri afirmative. Atunci am rupt o filă din carneţel şi am mâzgălit pe ea un nume, pe sub masă.

— Doreşte acest spirit să comunice cu domnul? întrebă imediat mediul.

După o scurtă pauză, mâna îi fu cuprinsă de un tremur atât de violent, încât masa vibră. Spuse că un spirit o prinsese de mână şi voia să scrie. I-am întins foile de hârtie care se aflau pe masă şi un creion. Îl prinse slab şi mâna începu imediat să alunece cu o mişcare ciudată şi aparent involuntară. După câteva clipe, îmi întinse hârtia pe care stătea scris cu litere mari, stângace: „Nu e aici, dar a fost chemat”. Se scurse aproximativ un minut, timp în care doamna Vulpes rămase cu desăvârşire tăcută, dar loviturile continuară la intervale regulate. La sfârşitul acestui scurt

răstimp, mâna mediului fu din nou cuprinsă de acel tremur convulsiv şi ea scrise, sub această stranie influenţă, câteva cuvinte, pe o bucată de hârtie, pe care a întinse: Acestea erau:

„Am venit, Întreabă-mă.
Leeuwenhoek"

Eram uluit. Numele era identic cu cel pe care-l scrisesem sub masă şi-l ţinusem cu grijă ascuns. Nici nu era probabil ca o femeie simplă ca doamna Vulpes să fi auzit măcar de numele marelui părinte al microscopiei. Poate să fi fost totul pe bază biologică, dar această teorie avea să fie curând după aceea infirmată. Am scris pe fila mea, — ascunzând-o în continuare de doamna Vulpes — o serie de întrebări pe care, pentru a evita lungimile, le voi menţiona împreună cu răspunsurile, în ordinea în care au survenit.

Eu: Se poate construi un microscop perfect?

Spiritul: Da.

— Mi-e hărăzită mie această mare invenţie?

— Da.

— Doresc să ştiu ce trebuie să fac pentru asta. În numele dragostei ce-o porţi ştiinţei, ajută-mă!

— Un diamant de o sută patruzeci de carate, supus, timp îndelungat, acţiunii unor curenţi electromagnetici, va suferi o reordonare *interse*[8] a atomilor şi din această piatră vei obţine lentila universală.

— Ce descoperiri vor rezulta din întrebuinţarea unei asemenea lentile?

— Atât de mari, încât, tot ce-a fost până acum nu înseamnă nimic.

— Dar puterea refractantă a diamantului e atât de mare

[8] Între ei (în limba latină în original).

încât imaginea se va forma în interiorul lentilei. Cum voi putea înlătura acest neajuns?

— Perforează lentila în lungul axei sale şi piedica va fi înlăturată. Imaginea se va forma în spaţiul perforat care va sluji drept tub prin care să priveşti. Acum sunt chemat. Noapte bună!

Mi-e imposibil să descriu efectul pe care aceste comunicări l-au avut asupra mea. Eram buimăcit. Nici o teorie biologică nu putea explica *descoperirea* lentilei. Mediul ar fi putut eventual să-mi citească întrebările prin *rapport*[9] biologic cu mintea mea şi să-mi răspundă la ele coerent. Biologia nu-i dădea însă şi posibilitatea de a descoperi cum curenţii magnetici alterează cristalele de diamant, remediindu-i defectele anterioare, astfel încât să se poată şlefui din ele lentila perfectă. Se poate să-mi fi trecut vreodată prin cap o asemenea teorie, dar oricum o uitasem. Nu-mi rămânea, deci, decât să mă las convertit şi am părăsit casa mediului, pradă unei teribile surescitări. Doamna Vulpes m-a condus la uşă, întrebându-mă dacă eram mulţumit. Ciocăniturile ne-au însoţit în hol, de-a lungul scărilor, răsunând pe podea şi chiar pe buiandrugul uşilor. Mi-am exprimat repede satisfacţia şi m-am grăbit să evadez în aerul rece al nopţii. În drum spre casă mă obseda un singur gând: cum să obţin un diamant de mărimea imensă indicată. Toată averea mea, înmulţită de o sută de ori, nu ar fi fost de ajuns pentru a-l cumpăra. Şi, apoi, asemenea pietre sunt rare şi au valoare istorică. N-aş fi putut găsi aşa ceva decât în tezaurul suveranilor orientali sau europeni.

[9] Raport, relaţie (în limba franceză în original).

IV. OCHIUL DIMINEŢII

Când am ajuns acasă, am văzut că la Simon era lumină. Am simţit o dorinţă nedesluşită de a-l vizita. Când, fără să mă fi anunţat, am deschis uşa salonului său, Simon stătea cu spatele la mine, aplecat la lumina unei lămpi, preocupat, pare-se, de examinarea atentă a unui obiect ce-l ţinea în mână. La intrarea mea tresări brusc, îşi repezi mâna în buzunarul de la piept, după care întoarse spre mine un chip stacojiu şi fâstâcit.

— Aşa, am strigat, erai pierdut în admiraţia portretului vreunei doamne frumoase? Ei, nu trebuie să roşeşti. N-am să-ţi cer să mi-l arăţi.

Simon râse stânjenit, dar nu-mi răspunse cu niciunul din protestele obişnuite în asemenea ocazii. Mă invită să iau loc.

— Simon, i-am spus, vin chiar acum de la Madame Vulpes.

De data asta Simon se făcu alb ca varul şi m-a privit atât de consternat, de parcă trăznetul s-ar fi abătut asupra lui. Îngăimă nişte cuvinte fără noimă şi se îndreptă în grabă spre un mic oficiu în care-şi ţinea băuturile. Deşi mă uimea emoţia lui, eram prea preocupat de propriile mele gânduri, să mai dau atenţie la orice altceva.

— Ai dreptate când spui că Madame Vulpes e un drac de femeie, am continuat. Simon, dragă, mi-a spus lucruri extraordinare în seara asta, sau mai bine zis a fost mediul prin care mi s-au spus lucruri extraordinare. Ah, dacă aş avea un diamant de o sută patruzeci de carate!

Nici nu-mi murise pe buze oftatul ce întovărăşise aceste cuvinte că Simon, întărâtat ca o fiară, îmi aruncă o privire sălbatică şi, repezindu-se la cămin, deasupra căruia atârnau pe perete felurite arme străine, prinse un pumnal

malaiez şi-l agită furios.

— Nu! izbucni el în franceză, cum se întâmpla ori de câte ori îl stăpânea o puternică emoţie. N-ai să-l capeţi! Vicleanule! Ai vorbit cu demonul acela şi acum îmi râvneşti comoara. Dar mai bine mor! Mie... mie nu mi-e frică! Nu mă poţi speria!

Toate acestea, rostite cu o voce tremurând de emoţie, m-au nedumerit nespus. Mi-am dat seama imediat că, fără să vreau, ameninţam să pătrund în taina lui Simon, oricare ar fi fost ea. Trebuia să-l liniştesc.

— Dragul meu Simon, i-am spus, nu pricep în ruptul capului despre ce tot vorbeşti. M-am dus la Madame Vulpes s-o consult într-o problemă ştiinţifică, pentru a cărei soluţionare am aflat că am nevoie de un diamant de mărimea menţionată. Nu s-a făcut nicio referire la tine în tot cursul serii, iar în ceea ce mă priveşte, nici nu m-am gândit măcar. Ce înseamnă această izbucnire? Dacă posezi cumva o colecţie de diamante valoroase, nu trebuie să te temi de mine. Diamantul care-mi trebuie mie nu-l poţi avea; pentru că, dacă l-ai avea, n-ai locui aici.

Ceva în tonul meu trebuie să-l fi liniştit, deoarece expresia i se schimbă de îndată într-un fel de veselie silită, combinată totuşi cu o oarecare atenţie bănuitoare la mişcările mele. Râse şi spuse că trebuie să am răbdare cu el, că suferea uneori de un fel de ameţeală care se manifesta prin vorbire incoerentă, dar crizele treceau la fel de repede precum veneau. În timp ce-mi dădea aceste explicaţii, puse arma deoparte şi se strădui, cu oarecare succes, să abordeze o mină mai veselă.

Toate acestea nu m-au impresionat câtuşi de puţin. Eram prea obişnuit cu studiul analitic, pentru a mă lăsa înşelat de un văl atât de subţire. M-am hotărât să scormonesc misterul până la capăt.

— Simon, i-am spus bine dispus, ce-ar fi să uităm totul la un pahar de Burgundia? Am jos o ladă de *Clos Vougeot* al lui Lausseure, îmbălsămat de miresmele şi înroşit de soarele de pe Cote d'Or. Hai să aducem aici câteva sticle! Ce zici?

— Cu multă plăcere, răspunse Simon, zâmbind.

Am adus vinul şi ne-am aşezat. Era dintr-o producţie celebră, aceea a lui 1848, anul când au prosperat şi revoluţia şi vinul, iar seva lui pură, dar puternică, părea să dea trupului o nouă vigoare. După ce am băut jumătate din cea de-a doua sticlă, capul lui Simon, pe care-l ştiam slab, începu să se aburească, în timp ce eu rămâneam la fel de stăpân pe mine, doar că fiecare înghiţitură îmi strecura în membre un plus de vlagă.

Simon vorbea din ce în ce mai nedesluşit. Se apucă să cânte şansonete cu aluzii deocheate. Deodată m-am ridicat de la masă, tocmai la sfârşitul unuia din versurile acelea fără şir şi, aţintindu-mi privirea asupra lui, i-am spus cu un zâmbet liniştit:

— Simon, te-am minţit. În seara asta ţi-am aflat secretul. Poţi fi sincer cu mine. Doamna Vulpes, sau mai bine zis, un spirit de-al ei mi-a spus totul.

Simon tresări îngrozit. Beţia păru o clipă să se risipească şi el făcu o mişcare spre arma pe care-o abandonase cu puţin timp înainte. L-am oprit însă.

— Ticălosule! strigă ei furios. Sunt pierdut! Ce mă fac? N-ai să-l capeţi! Jur pe mama!

— Nici nu-l vreau, i-am spus. Stai liniştit, dar fii sincer cu mine. Povesteşte-mi tot!

Beţia revenea. Protestă cu gravitatea beţivului, susţinând pe un ton plângăcios că mă înşelam, că de vină era băutura; îmi ceru apoi să jur că nu voi spune niciodată nimănui şi promise să-mi dezvăluie secretul. Bineînţeles,

am făgăduit solemn. Cu o undă de nelinişte în privire, cu mâinile tremurătoare din cauza băuturii şi nervozităţii, scoase de la piept o casetă mică şi o deschise. Dumnezeule! Cum se mai frânse lumina slabă a lămpii într-o mie de săgeţi prismatice în clipa în care căzu pe un imens diamant tăiat în rozetă ce sclipea în cutiuţă. Nu eram expert în diamante, dar mi-am dat seama, dintr-o singură privire, că era o piatră de o neobişnuită mărime şi puritate. L-am privit pe Simon cu uimire şi — trebuie să mai spun? — cu invidie. Cum obţinuse o asemenea comoară? Am dedus din afirmaţiile lui, a căror coerenţă era pe jumătate afectată de băutură, că supraveghease un grup de sclavi angajaţi în căutarea de diamante în Brazilia; că a văzut unul din ei ascunzând un diamant şi, în loc să-şi informeze patronii, îl urmărise pe negru până-l văzuse îngropând comoara; apoi o dezgropase şi fugise, dar până acum îi fusese teamă să dispună de ea în mod public — o piatră atât de valoroasă ar fi atras cu siguranţă atenţia asupra antecedentelor proprietarului — şi încă nu descoperise canalele secrete prin care asemenea bunuri pot fi transferate în siguranţă. După obiceiul oriental, îşi botezase diamantul cu numele bizar de „Ochiul dimineţii”.

În timp ce Simon îmi relata toate acestea, am privit diamantul cu atenţie. Niciodată nu mai văzusem ceva atât de frumos. Toate splendorile luminii, imaginate sau descrise vreodată, păreau să pulseze în compartimentele sale cristaline. Greutatea, după cum am aflat de la Simon, era de exact o sută patruzeci de carate. O uimitoare coincidenţă. Providenţa însăşi părea să le rânduiască pe toate. Tocmai în seara în care spiritul lui Leeuwenhoek îmi comunica marele secret al microscopului, nepreţuitul mijloc de a-l realiza îmi apare la îndemână. Cu o perfectă luciditate, am hotărât să-mi însuşesc diamantul lui Simon.

Stăteam în faţa lui, în timp ce el moţăia deasupra paharului, şi cântăream calm situaţia. Nu m-am gândit nicio clipă la un act atât de prostesc cum ar fi fost un furt obişnuit; acesta ar fi fost desigur descoperit sau oricum m-ar fi obligat să fug şi să mă ascund, ceea ce mi-ar fi stânjenit planurile ştiinţifice. Nu exista decât o singură cale — să-l ucid pe Simon. La urma urmelor, ce însemna viaţa unui biet negustoraş în comparaţie cu interesele ştiinţei? Zilnic sunt luaţi pentru experienţele chirurgilor condamnaţi din închisori. Or, acest Simon era. după cum singur mărturisise, un delincvent, un hoţ şi eram convins până-n adâncul inimii că şi un ucigaş. Merita moartea ca oricare alt criminal condamnat de lege. De ce să nu fi fost şi eu în măsură să decid ca pedeapsa lui să contribuie la progresul cunoaşterii umane?

Dispuneam de toate mijloacele pentru a-mi duce la îndeplinire planurile. Pe cămin se afla o sticlă, pe jumătate plină, cu tinctură de opiu. Simon era atât de preocupat de diamantul pe care tocmai i-l înapoiasem, încât nu era nicio problemă să-i torn drogul în pahar. Peste un sfert de ceas, era cufundat într-un somn adânc. Atunci i-am desfăcut vesta, i-am luat diamantul din buzunarul interior, unde-l pusese, şi l-am transportat în pat, aşezându-l în aşa fel încât picioarele să-i atârne pe marginea lui. Am prins cu dreapta pumnalul malaiez, în timp ce, cu mâna stângă, am stabilit cât am putut mai exact locul în care pulsa inima. Aspectele morţii trebuiau să conducă toate la ipoteza sinuciderii. Am calculat deci unghiul probabil în care arma, dacă ar fi fost mânuită de Simon, i-ar fi străpuns pieptul. Apoi, cu o puternică lovitură, am înfipt pumnalul până în plăsele în locul ales. Un spasm îi convulsionă trupul. Un sunet sugrumat îi scăpă din gâtlej, asemănător aceluia produs de o bulă mare de aer trimisă de un scufundător, în

momentul în care atinge suprafaţa apei. Se întoarse pe jumătate şi, parcă pentru a veni în sprijinul planului meu, mâna sa dreaptă, acţionată de nu ştiu ce impuls convulsiv, prinse mânerul pumnalului şi rămase încleştată cu o extraordinară forţă. Nimic nu arăta că s-ar fi dat vreo luptă. Presupun că opiul paralizase activitatea nervoasă normală. Trebuie să fi murit instantaneu.

Mai rămăsese totuşi ceva de făcut. Pentru a mă asigura că orice bănuială cu privire la făptaş se va îndrepta asupra lui Simon însuşi, trebuia ca în dimineaţa următoare uşa să fie găsită încuiată pe dinăuntru. Cum să fac acest lucru şi apoi să ies? Nu pe fereastră; mi-era imposibil. Şi apoi doream ca şi ferestrele să fie găsite zăvorâte. Soluţia era destul de simplă. Am coborât uşurel în camera mea şi am luat un anume instrument pe care-l foloseam pentru a apuca substanţe mici şi lunecoase, cum ar fi minuscule bucăţi de sticlă, etc. Acest instrument nu era altceva decât o menghină de mână, lungă şi subţire, cu o strânsoare şi o acţiune puternică a pârghiei, datorată, nu întâmplător, formei mânerului. Nimic nu era mai simplu decât, atunci când cheia era în broască, să-i prind vârful de pe cealaltă parte a uşii şi s-o încui. Mai înainte de a face acest lucru, însă, am ars o parte din hârtiile lui Simon aflate pe cămin. De obicei asta fac sinucigaşii înainte de a-şi lua viaţa. De asemenea, am mai turnat opiu în paharul său — după ce în prealabil ştersesem toate urmele de vin — am spălat celălalt pahar şi am luat cu mine sticlele. Dacă s-ar fi descoperit că în camera aceea băuseră doi bărbaţi, s-ar fi ridicat desigur întrebarea: Cine fusese al doilea? Şi apoi sticlele de vin ar fi putut fi identificate ca aparţinându-mi. Opiul l-am turnat pentru a explica prezenţa sa în stomac. În cazul unei autopsii. Ideea era că mai întâi intenţionase să se otrăvească, dar după ce înghiţise o cantitate de drog,

sau îi displăcuse gustul, sau din alte motive, se răzgândise şi alesese pumnalul. Toate măsurile fiind luate, am ieşit lăsând gazele să ardă, am încuiat uşa şi m-am dus să mă culc.

Moartea lui Simon nu a fost descoperită până pe la ora trei după-amiaza. Servitoarea, intrigată de gazele care ardeau şi de lumina ce se strecura pe sub uşă pe palierul întunecat, privi pe gaura cheii şi-l văzu pe Simon pe pat. Dădu imediat alarma. Uşa fu forţată şi o puternică emoţie se înstăpâni în toată vecinătatea. Au fost arestaţi toţi din casă, inclusiv eu. S-a făcut o anchetă, dar nicio altă ipoteză în afara sinuciderii nu păru verosimilă. În mod cu totul ciudat, chiar în săptămâna precedentă el le vorbise prietenilor într-un tel ce părea să indice intenţia de a-şi lua viaţa. Un domn jură că-l auzise afirmând că „era obosit de viaţă”. Proprietarul declară că, atunci când Simon îi plătise chiria pe luna trecută, menţionase „că nu-i va mai plăti mult timp chirie”. Toate celelalte probe vorbeau în acest sens — uşa încuiată pe dinăuntru, poziţia cadavrului, hârtiile arse. După cum mă aşteptam, nimeni nu ştia de diamantul lui Simon, aşa că nu se putu avansa niciun mobil al crimei. După o lungă deliberare, juriul pronunţă verdictul curent şi cartierul îşi redobândi liniştea obişnuită.

V. ANIMULA

Primele trei luni ce au urmat tragediei lui Simon le-am dedicat zi şi noapte lentilei mele de diamant. Am construit o imensă baterie galvanică formată din aproximativ două mii perechi de plăci — mai mult n-am îndrăznit, de teamă să nu se ardă piatra. Cu ajutorul ei am reuşit să trimit un curent electric continuu prin marele diamant care, zi după

zi, părea să devină tot mai strălucitor. După o lună am început şlefuirea lentilei — o muncă teribil de anevoioasă şi delicată. Densitatea mare a pietrei şi atenţia cerută de curburile suprafeţei lentilei făceau ca acesta să fie unul din cele mai mari chinuri prin care trecusem vreodată.

În sfârşit, marea clipă sosi: lentila era gata. Tremuram în pragul unor lumi noi. Sub ochii mei se împlinea celebra dorinţă a lui Alexandru. Lentila era pe masă, gata de a fi plasată la locul ei. Mâna îmi tremura de-a binelea, în timp ce pregăteam pentru experienţă o picătură de apă, acoperind-o cu o peliculă fină de esenţă de terebentină, pentru a împiedica vaporizarea rapidă.

Am depus picătura pe o placă subţire de sticlă, aşezată sub lentilă şi, proiectând asupra ei, prin acţiunea combinată a unei prisme şi a unei oglinzi, un puternic fascicol de lumină, mi-am apropiat ochiul de orificiul minuscul perforat în lungul axei lentilei. În primul moment nu am văzut decât un fel de abis luminos. O lumină albă, pură şi calmă şi aparent nelimitată, ca spaţiul însuşi, a fost prima mea impresie. Uşor, cu cea mai mare atenţie, am coborât lentila câteva fracţiuni de milimetru. Fabuloasa luminozitate rămase neschimbată, dar, pe măsură ce lentila se apropia de obiect, un peisaj de o nespusă frumuseţe se dezvăluia privirii mele. Păream să contemplu un spaţiu nelimitat, întinzându-se dincolo de câmpul meu vizual. O lumină magică stăpânea pretutindeni. Eram uimit că nu vedeam nici urmă de viaţă. Întinderea aceea orbitoare nu părea locuită de nicio vietate. Am înţeles imediat că, graţie puterii miraculoase a lentilei, pătrunsesem dincolo de particolele mari ale materiei acvatice, dincolo de teritoriile infuzoarelor şi protozoarelor, până la globula gazoasă originară, în al cărei centru luminos priveam acum ca într-un palat de o supranaturală strălucire.

Nu era totuşi un vid luminos. Peste tot zăream frumoase forme anorganice, de o structură necunoscută şi colorate în cele mai încântătoare nuanţe. Aceste forme aduceau cu ceea ce aş numi, în lipsa unui termen mai adecvat, nişte nori foliaţi şi foarte rarefiaţi, de o excepţională frumuseţe, având un desen extrem de ciudat: conturul lor şerpuia şi, din loc în loc, izbucnea în formaţiuni vegetale ale căror splendori coloristice erau, în comparaţie cu pădurile noastre toamna, ca aurul pe lângă tină. Până departe, în spaţiul nelimitat, se întindeau aceste păduri vaporoase, uşor transparente, pictate în tonuri irizate, de o inimaginabilă strălucire. Ramurile bogate se unduiau în lunecare fluidă până ce fiecare alee se pierdea în şiruri semitransparente de flamuri mătăsoase şi multicolore. În coroanele acestui foliaj de basm distingeam un fel de fructe sau flori, jucând în mii de nuanţe sclipitoare. Nu se vedea niciun deal, lac sau râu, nicio formă însufleţită sau neînsufleţită, nimic în afara acelor crânguri luminoase care pluteau calm în lumina serafică şi ale căror frunze, fructe şi flori luminau învăpăiate de focuri misterioase, imposibil de imaginat de vreo fiinţă omenească.

Ce ciudat, m-am gândit, ca această sferă să fie condamnată la singurătate! Sperasem să descopăr cel puţin vreo nouă formă de viaţă animală — probabil dintr-o clasă inferioară celor cunoscute în prezent — dar, oricum, un organism viu. Găseam că lumea nou descoperită era, ca să spun aşa, un frumos deşert cromatic.

În timp ce meditam astfel la raţiunile ciudate ale economiei interne a Naturii, prin care ne sunt deseori spulberate teoriile cele mai solide, mi s-a părut la un moment dat că zăresc o formă lunecând încet, de-a lungul unei alei a pădurilor prismatice. Am privit mai atent şi am văzut că nu mă înşelasem. Cuvintele nu pot reda neliniştea

cu care am aşteptat apropierea misteriosului obiect. Era oare o simplă substanţă neînsufleţită, suspendată în atmosfera rarefiată a globulei, sau un animal înzestrat cu viaţă şi mişcare? Se apropia, lunecând uşor în spatele vălurilor transparente şi colorate ale frunzişului vaporos, vag distinctă pentru câteva secunde şi apoi dispărând din nou. În sfârşit, cele mai apropiate flamuri violete vibrară; ele fură date la o parte şi Forma pluti în baia de lumină.

Era o formă umană, feminină. Când spun „umană”, înţeleg prin aceasta că poseda contururi omeneşti, dar orice altă analogie e imposibilă. Frumuseţea ei neasemuită o înălţa infinit deasupra celei mai dăruite fiice a lui Adam.

Nu pot, nu îndrăznesc să descriu podoabele acestei revelaţii divine a frumuseţii perfecte. Nu am cuvinte pentru a reda farmecul ochilor de un tainic violet, umezi şi senini. Părul lung, strălucitor, desena în jurul capului minunat un halou auriu. Şi dacă toate albinele Hiblei s-ar abate pe buzele mele, cântecul lor tot ar fi nedemn de neînchipuitele armonii ale formelor sale.

Ea se desprinse de cortinele de curcubeu ale copacilor vaporoşi, păşind în lumina puternică ce domnea dincoace de ei. Avea mişcările unei graţioase naiade care, printr-un simplu efort de voinţă, desparte apele limpezi şi liniştite ale mării. Pluti înainte cu graţia calmă a unei fragile bule de aer ce suie în atmosfera liniştită a unei zile de iunie. Membrele aveau rotunjimi suave, încântătoare. S-o privesc era ca şi cum aş fi ascultat cea mai spirituală simfonie a divinului Beethoven şi niciun preţ nu-mi părea prea mare. Ce-mi păsa dacă, pentru a deschide poarta acestui miracol, vărsasem sângele altuia? L-aş fi dat bucuros şi pe-al meu pentru a gusta măcar o singură clipă această nemăsurată fericire.

O priveam cu respiraţia tăiată şi, uitând de orice altceva,

mi-am luat nerăbdător ochiul de la microscop dar, vai! privirea-mi căzu pe lama subţire de sub instrument: lumina puternică proiectată de oglindă şi prismă se concentra într-un strop incolor de apă!... Acolo, în acea minusculă picătură do rouă, frumoasa făptură era în veci prizonieră. Nici planeta Neptun nu-mi era mai inaccesibilă decât ea. Am revenit grăbit la microscop,

Animula — o voi numi de-acum cu numele drag ce i l-am dat mai târziu — îşi schimbase poziţia. Se apropiase din nou de pădurea minunată şi privea cu seriozitate în sus. Deodată unul din copaci — cum sunt silit să le spun — prinse printr-un proces chiar unul din fructele ce-i străluceau în vârf şi-l coborî încet înspre Animula. Silfida îl prinse cu mâna ei delicată şi începu să-l mănânce. Cum toată atenţia îmi era absorbită de persoana ei, nu am reuşit să stabilesc dacă această plantă ciudată era sau nu înzestrată cu voinţă.

Am urmărit-o în timp ce-şi lua masa. Gingăşia mişcărilor ei îmi strecura un fior de încântare în tot trupul; inima îmi bătea nebuneşte ori de câte ori îşi îndrepta ochii în direcţia mea. Ce n-aş fi dat să mă fi putut arunca în oceanul de lumină şi să plutesc cu ea prin crângurile acelea de aur şi purpură! În vreme ce-i urmăream cu respiraţia oprită fiece mişcare, ea tresări deodată, păru să asculte o clipă şi apoi, despicând ca un fulger de lumină eterul strălucitor în care plutea, dispăru în pădurea multicoloră.

Senzaţii din cele mai ciudate mă năpădiră brusc, parcă aş fi orbit dintr-o dată. Sfera luminoasă era încă sub ochii mei, dar lumina mea se stinsese. Ce provocase care subita dispariţie? Avea un iubit, sau un soţ? Da, acesta era răspunsul. Un semnal de la vreun fericit seamăn trebuie să fi străbătut de pe cărările pădurii, iar ea-l urmase.

Suferinţa cumplită ce mi-o provoca această concluzie mă

surprinse. Am încercat să resping convingerea pe care mi-o insufla raţiunea. Luptam împotriva fatalei evidenţe, în zadar însă, acesta era adevărul: iubeam un animalcul!

E drept că, datorită forţei extraordinare a microscopului meu, ea apărea la proporţii omeneşti. În locul organismelor grosolane care trăiesc, luptă şi mor în zonele mai accesibile ale picăturii de apă. descoperisem o făptură extrem de delicată şi de neasemuită frumuseţe. Dar ce folos dacă, ori de câte ori îmi luam ochiul de la microscop, privirea îmi cădea pe o biată picătură de apă, iar cu trebuia să mă mulţumesc cu a şti că-n ea locuia toată fericirea mea.

O, dac-ar fi fost posibil să mă vadă! Măcar o dată să sparg zidurile tainice ce ne separau atât de neînduplecate şi să-i şoptesc prea plinul inimii! Poate mi-ar fi ajuns tot restul vieţii să ştiu că nutreşte pentru mine chiar şi cea mai vagă simpatie.

Să fi putut stabili o cât de slabă legătură între noi, să ştiu că uneori, când rătăcea prin poienile fermecate, se gândea la străinul care-i invadase o clipă viaţa monotonă, lăsându-i o amintire plăcută în suflet!

Dar nu era posibil. Nici o invenţie a inteligenţei omeneşti nu putea doborî barierele înălţate de Natură. Eu puteam să-mi îmbăt sufletul de frumuseţea ei, dar ea avea să rămână mereu neştiutoare de ochii ce-o sorbeau noapte şi zi şi, chiar când se închideau, o contemplau în vis. Cu un geamăt cumplit am fugit din cameră şi, aruncându-mă pe pat, am plâns ca un copil până ce am adormit.

VI. ULTIMUL ATOM

M-am trezit a doua zi, aproape în zori, şi am alergat la microscop. Tremuram, căutând universul miniatural. În

afara căruia nu mai exista nimic pentru mine. Animula era acolo. Lăsasem lampa să ardă când mă dusesem seara să mă culc. Am descoperit silfida scăldându-se, parcă, în lumina puternică ce o înconjura, cu o expresie de mulţumire pe chip. Îşi scutură pe umeri părul auriu, strălucitor, cu un gest de nevinovată cochetărie. Stătea lungită în mediul transparent, în care se menţinea cu uşurinţă, şi se zbenguia cu graţia fermecătoare pe care trebuie s-o fi avut nimfa Salmacis când încerca să-l cucerească pe timidul Hermafrodit. Am făcut o experienţă, pentru a vedea în ce măsură îi erau dezvoltate capacităţile de reflectare. Am micşorat considerabil lumina lămpii. La lumina slabă ce mai rămăsese, am zărit o expresie de durere traversându-i chipul. Ea privi brusc în sus, încreţindu-şi sprâncenele. Am inundat din nou masa microscopului cu un şuvoi de lumină şi expresia i se schimbă imediat. Făcu un salt, ca un corp lipsit de greutate. Ochii-i luciră şi buzele se mişcară. Oh! dacă ştiinţa ar fi dispus de mijloace pentru a transmite şi reduplica sunetele precum lumina, ce imne de bucurie mi-ar fi desfătat auzul! Ce ode triumfătoare ar fi înfiorat văzduhul luminos!

Am înţeles atunci de ce Contele de Gabalis îşi populase lumile sale misterioase cu silfi — făpturi frumoase care respirau foc strălucitor şi dănţuiau etern în eterul şi lumina cea mai pură. El anticipase minunea pe care eu o realizasem practic.

Nu-mi dau seama cât a durat devoţiunea pentru ciudata zeiţă. Am pierdut orice noţiune a timpului. Toată ziua, din zori până noaptea târziu, mă găseam la microscop, privind prin lentila aceea miraculoasă. Nu vedeam pe nimeni, nu mergeam nicăieri şi abia îmi îngăduiam suficient timp pentru mese. Viaţa îmi era absorbită de o contemplare tot atât de pasionată ca aceea a sfinţilor Romei. Fiecare ceas

petrecut în contemplarea formei divine a Animulei îmi întărea pasiunea — o pasiune umbrită mereu de conştiinţa exasperantă că, în timp ce eu o puteam privi cât doream, ea nu va putea niciodată, niciodată să mă vadă.

În cele din urmă, am ajuns atât de palid şi slăbit din cauza lipsei de odihnă şi a iubirii nebuneşti şi fără speranţă ce mă obseda, încât m-am hotărât să fac efortul de a mă elibera. Haide, mi-am zis, nu-i decât o închipuire! Imaginaţia ta a înzestrat-o pe Animula cu farmece pe care-n realitate nu le are. Îndepărtarea de societatea femeilor trebuie să-ţi fi produs această stare morbidă. Compar-o numai cu femeile frumoase din lumea ta şi vraja se va destrăma!

Am răsfoit ziarele la întâmplare. Am găsit un anunţ cu privire la o celebră danseuse[10] ce-şi făcea apariţia în fiecare seară la teatrul Niblo. Signorina Caradolce avea reputaţia de a fi cea mai frumoasă şi totodată cea mai graţioasă femeie din lume. M-am îmbrăcat imediat şi m-am dus la teatru.

Cortina se ridică. Zânele în muselină albă stau, ca de obicei, în vârful piciorului drept formând un semicerc în jurul băncii împodobite cu flori şi pânză verde pe care doarme prinţul întârziat. Deodată se aude un flaut. Zânele tresar. Copacii se deschid, zânele se lasă acum pe vârful piciorului stâng şi intră regina. E Signorina. Face un salt în mijlocul unui tumult de aplauze şi, aterizând pe un picior, rămâne în echilibru. Dumnezeule! Asta era marea vrăjitoare care atrăgea regi la roţile trăsurii sale? Acele membre musculoase, greoaie, gleznele acelea groase, ochii cavernoşi, zâmbetul stereotip, obrajii ţipător vopsiţi! Unde erau trandafirii purpurii, ochii umezi şi expresivi, membrele armonioase ale Animulei?

---

[10] Dansatoare (în limba franceză în original).

Signorina dansează. Ce mişcări discordante! Jocul braţelor şi picioarelor e fals, artificial. Salturile sunt eforturi atletice greoaie, atitudinile crispate, torturând privirea. Cu o exclamaţie de dezgust, ce-mi atrase privirile tuturor, m-am ridicat de la locul meu tocmai când Signorina îşi executa faimosul *pas-de-jascination* şi am părăsit sala.

M-am grăbit spre casă, să-mi bucur încă o dată privirea cu minunatele forme ale silfidei. Simţeam că nu voi mai putea niciodată să lupt împotriva acestei pasiuni. M-am aplecat asupra lentilei. Animula era acolo — dar ce se întâmplase? O cumplită schimbare părea să se fi petrecut în lipsa mea. Un chin ascuns umbrea chipul adorat. Avea faţa suptă, iar picioarele i se târau cu greutate; strălucirea părului pălise. Era bolnavă! — bolnavă, şi eu n-o puteam ajuta! În momentul acela cred că aş fi renunţat bucuros la privilegiul de a mă fi născut om, în schimbul condiţiei de animalcul, ea să-i pot alina suferinţa.

Îmi frământam creierul căutând o explicaţie. Ce se abătuse asupra nimfei? Părea să sufere cumplit. Trăsăturile i se contractau şi trupul i se zbuciuma teribil. Pădurile fantastice nu mai erau nici ele atât de frumoase. Culorile păliseră şi în unele locuri dispăruseră cu desăvârşire. Ore întregi am urmărit-o pe Animula cu inima sfâşiată de durere şi ea părea pur şi simplu să se topească sub ochii mei. Deodată mi-am amintit că nu mă mai uitasem de câteva zile la picătura de apă. Nu-mi plăcea s-o privesc, deoarece îmi amintea de bariera fixată de natură între mine şi Animula. Am privit repede la masa microscopului. Lama era la locul său dar, dumnezeule! picătura de apă dispăruse! Cumplitul adevăr mă izbi ca un trăznet: picătura se evaporase până când devenise invizibilă cu ochiul liber; ceea ce privisem cu o clipă mai înainte era ultimul său atom care-o conţinea pe Animula şi ea era pe moarte! M-

am repezit din nou la lentilă şi am privit. Vai! Erau chinurile morţii. Pădurile de culorile curcubeului dispăruseră şi Animula se zbătea fără putere în ceea ce părea a fi un strop de lumină slabă. Oh! Spectacolul era îngrozitor: membrele odinioară atât de rotunde şi desăvârşite se topeau în neant; ochii — ochii ce străluceau ca bolta senină — se stingeau în praf tuciuriu; părul auriu şi lucitor, acum moale şi decolorat, atârna fără viaţă. Veni şi ultimul spasm. Am văzut ultima zbatere a formei ce se înnegrea şi — am leşinat.

Mi-am revenit după câteva ore, înconjurat de rămăşiţele instrumentului, eu însumi la fel de distrus la minte şi la trup. M-am târât cu greutate până în pat, din care nu m-am mai ridicat luni întregi.

Se spune că sunt nebun, dar nu-i adevărat. Sunt sărac pentru că nu am nici puterea, nici dorinţa de a lucra; mi-am cheltuit toţi banii şi trăiesc din pomana altora. Societăţi de tineri care vor să se amuze mă invită să le ţin conferinţe de optică pentru care mă plătesc şi râd în timp ce le vorbesc. „Linley, microscopistul nebun” mi se spune. Vorbesc, poate, incoerent. Dar cine mai poate fi logic când creierul îi e bântuit de amintiri atât de cumplite, când iar şi iar zăresc printre timbrele morţii forma strălucitoare a pierdutei mele Animula!

Edgar Allan Poe

HANS PHAALL[11]

DUPĂ ULTIMELE ŞTIRI sosite de la Rotterdam, se pare că acest oraş se află, din punct de vedere filozofic, în prada unor fierberi foarte mari. Într-adevăr, au avut loc acolo unele întâmplări atât de neaşteptate şi atât de noi şi nepotrivite cu opiniile preconcepute, încât nu mă pot îndoi că nu va trece multă vreme şi întreaga Europă va fi zguduită; tot ce e trainic pe lume se va cutremura şi tot ce e raţiune şi calcul se va învrăjbi.

Se pare că în ziua de... a lunii... (nu-mi aduc bine aminte data exactă), o mulţime nenumărată se adunase, nu prea se ştie din ce anume pricini, în marea Piaţă a Bursei din frumosul oraş Rotterdam. Ziua era neobişnuit de caldă pentru acest anotimp: de-abia se simţea o slabă adiere de vânt, iar mulţimea, pe care o stropeau la răstimpuri

---

[11] La drept vorbind, e prea puţină asemănare între schiţa mea modestă şi faimoasa Poveste a Lunii, a domnului Locke (ziaristul Richard Adams Locke (1800—1871), sub a cărui semnătură ziarul „New York Sun” publicase la începutul anului 1835 o serie de articole mistificatoare, intitulate: „Mari descoperiri în domeniul astronomiei”, în care autorul afirma că astronomul englez John Herschel (1792—1871) ar fi stabilit existenţa unei populaţii foarte dense în Lună); dar cum amândouă nu sunt decât nişte mistificări (deşi una din ele e scrisă pe ton de glumă, iar cealaltă cu profundă seriozitate), şi cum ambele mistificări au acelaşi subiect; Luna, şi, mai mult încă, amândouă încearcă să pară verosimile prin amănunte ştiinţifice, autorul lui Hans Phaall crede că e nimerit să spună, în apărarea sa, că acest *jeu d’esprit* — această glumă a sa — a fost tipărită în „Southern Literary Messenger” cam cu trei săptămâni mai înainte de a fi început tipărirea lucrării domnului Locke în „New York Sun”. Închipuindu-şi că ar exista o asemănare, care poate că nici nu există, unele ziare din New York l-au reprodus pe Hans Phaall şi l-au confruntat cu Povestea Lunii în scopul de a identifica pe autorul uneia din ele cu autorul celeilalte (n.a.).

răpăielile de scurtă durată ale ploii ce cădea din alba şi uriaşa grămădire a norilor răspândiţi cu îmbelşugare pe albastra boltă a firmamentului, nu-şi pierdea câtuşi de puţin voia bună. Către amiază, totuşi, s-a stârnit o uşoară, dar destul de simţită frământare în rândurile celor din faţă. A urmat trăncăneala a zece mii de limbi. O clipă după aceea, zece mii de feţe s-au întors spre cer, zece mii de pipe căzură deodată din colţurile a zece mii de guri, şi un strigăt, care nu poate fi asemuit cu nimic decât alt cu vuietul Niagarei, răsună îndelung, cu putere, cu furie, prin toate împrejurimile Rotterdamului.

În curând, pricina acestui tărăboi deveni îndeajuns de vădită. Dindărătul uriaşei grămădiri a uneia din acele mase de nori cu forme precise — despre care am mai vorbit — se văzu, ivindu-se, încet, într-o întinsă arie de spaţiu albastru, o ciudată arătare eterogenă, dar plăsmuită, pare-se, dintr-o substanţă solidă, cu o înfăţişare atât de neobişnuită şi de o alcătuire atât de năzdrăvană, încât nu putea fi în ruptul capului înţeleasă şi niciodată îndeajuns de admirată de mulţimea de târgoveţi zdraveni care se uita la ea de jos în sus, cu gura căscată. Ce să fie oare? În numele tuturor matroanelor şi diavolilor din Rotterdam, ce putea oare să prevestească? Nimeni nu ştia. Nimeni nu-şi putea închipui. Nimeni, nici chiar primarul, *mynheer*[12] Superbus Von Underduk, n-avea nici cel mai neînsemnat indiciu care să-l ajute să dezlege acest mister. Aşadar, nefiind nimic mai bun de făcut, fiecare dintre cei de faţă îşi potrivi din nou cu grijă pipa în colţul gurii şi, fără a slăbi din ochi fenomenul, pufăi, făcu o pauză, se legănă într-o parte şi într-alta, mormăi ceva cu tâlc, se mai legănă o dată, mai mormăi ceva, mai făcu o pauză şi, în sfârşit, pufăi din nou. Dar, între timp, obiectul unei atât de mari curiozităţi, şi pricina

[12] Domnul (în limba olandeză în original).

unui fum atât de gros, se lăsă în jos, tot mai în jos, deasupra paşnicei cetăţi în mai puţin de câteva minute ajunse destul de aproape ca să poată fi văzut foarte desluşit. Părea să fie — o, da, nu încape îndoială — era într-adevăr un fel de balon. Cu siguranţă însă că niciodată până atunci asemenea balon nu mai fusese văzut în Rotterdam. Căci, rogu-vă, daţi-mi voie să întreb: cine oare a mai auzit de un balon făcut pe de-a-ntregul din gazete murdare? Nimeni, desigur, în toată Olanda. Şi, totuşi, aici, chiar sub nasul poporului, sau mai degrabă niţel mai departe şi mai sus de nasul său, se afla tocmai obiectul despre care vorbim, şi înjghebat — ştiu asta din izvorul cel mai autorizat — chiar din materialul pomenit, şi de care nimeni nu ştia că poate fi folosit într-un asemenea scop. Era o nemaiauzită jignire adusă bunului simţ al târgoveţilor din Rotterdam. Cât despre înfăţişarea acestui fenomen, ea era şi mai vrednică de ocară. Aducea — nici mai mult, nici mai puţin — cu o uriaşă scufie de nebun, întoarsă cu moţul în jos. Şi această asemănare nu păru nicidecum micşorată când, după o mai amănunţită cercetare, mulţimea văzu un ditamai ciucure atârnând de extremitatea ei, iar în jurul marginii de sus, adică în jurul bazei conului, un colan de instrumente asemănătoare cu nişte tălăngi de mioriţe ce clincheteau necontenit pe aria *Betty Martin*. Dar iată ce punea vârf la toate: legată cu panglici albastre de capătul fantasticei maşini, spânzura, în chip de nacelă, o pălărie uriaşă de castor, cu boruri nemăsurat de late. Pe calota ei emisferică se vedeau o agrafă de argint şi o panglică neagră. Şi era totuşi un fapt vrednic de luare-aminte că nu puţini cetăţeni ai Rotterdamului se jurau că în repetate rânduri mai văzuseră, nainte vreme, pălăria cu pricina. Într-adevăr, întreaga adunare se uita la ea ca la un lucru bine cunoscut, când, la vederea ei, doamna Grettel Phaall scoase un

strigăt de voioasă uimire, zicând sus şi tare că e chiar pălăria preaiubitului ei soţ.

Era o împrejurare cu atât mai vrednică de băgat în seamă cu cât numitul Phaall, dimpreună cu trei tovarăşi de-ai săi, dispăruse din Rotterdam cam de vreo cinci ani de zile, într-un chip cu totul neaşteptat şi de neînţeles şi, până în clipa când începem această povestire, toate încercările de a afla ceva despre ei dăduseră greş. E adevărat că, nu demult, câteva oseminte, socotite drept omeneşti, fuseseră descoperite într-un loc retras din partea de răsărit a oraşului, amestecate de-a valma eu nişte dărâmături ciudate. Se găsiseră unii care merseseră cu gândul până la a-şi închipui că se întâmplase în acel loc o crimă îngrozitoare şi că e foarte cu putinţă ca victimele să fi fost chiar Hans Phaall şi cei trei tovarăşi ai săi. Dar să ne întoarcem la povestirea noastră.

Aşadar, balonul acesta (pentru că nu încape îndoială că era un balon) pogorâse cam la o sută de picioare deasupra pământului, îngăduind astfel mulţimii să vadă destul de desluşit persoana care se afla în el. Era într-adevăr un ins foarte ciudat. Ca înălţime nu putea să aibă mai mult de două picioare. Dar statura aceasta, oricât era ea de mică, îl putea totuşi face să-şi piardă echilibrul şi să-l dea peste marginea micii nacele, de n-ar fi fost o obadă circulară, care îi ajungea până la piept, legată de funiile balonului. Trupul omuleţului era peste măsură de lătăreţ şi dădea întregii sale făpturi o rotunjime fără niciun rost. Picioarele, desigur, nu puteau fi văzute deloc, deşi o substanţă cornoasă, de provenienţă dubioasă, apărea ocazional printr-o crăpătură din fundul nacelei, sau, ca să vorbesc mai corect, din fundul pălăriei. Avea nişte mâini uriaş de mari. Părul îi era cenuşiu şi împletit într-o coadă pe spate, iar nasul, fără pereche de lung, coroiat şi roşu. Avea ochi

strălucitori şi mari, privirea pătrunzătoare. Bărbia şi obrajii, cu toate că zbârciţi de trecerea anilor, îi erau plini, puhavi şi lăsaţi. Cât despre urechi, nu puteai descoperi nici urmă de aşa ceva pe nici o parte a capului. Acest ciudat şi micuţ ipochimen era îmbrăcat cu un surtuc larg, de mătase azurie, şi cu pantaloni potriviţi şi strâmţi, strânşi pe genunchi cu agrafe de argint. Vesta lui era dintr-un material gălbui lucios. Purta pe cap — trasă ştrengăreşte pe o sprânceană — o tichie de tafta albă. Şi, ca nimic să nu-i lipsească, gâtul îi era înfăşurat într-o basma de mătase de un roşu-sângeriu, care-i cădea moale până la piept, unde făcea un nod năzdrăvan, de o mărime neobişnuită.

Când se apropie, precum am mai spus, la vreo sută de picioare de pământ, micul şi vârstnicul gentleman fu apucat deodată de un tremurici şi păru că nu mai are de gând să se apropie câtuşi de puţin de *terra firma*[13]. Aruncând atunci o cantitate de nisip dintr-un sac de pânză pe care-l ridicase cu multă greutate, rămase neclintit o clipă. Apoi, cu mişcări grăbite şi înfrigurate, începu să scoată dintr-un buzunar de afară al surtucului un portofoliu mare de marochin. Îl cântări, bănuitor, în mână. Se uită la el, cu o privire peste măsură de surprinsă, şi era vădit că greutatea portofoliului îl uimise. În sfârşit, îl deschise. Scoase din el un plic uriaş, pecetluit cu ceară roşie şi legat cu multă grijă, cu o sfoară tot roşie, şi îl aruncă drept la picioarele primarului, Superbus Von Underduk. Excelenţa-sa se aplecă să-l ridice. Dar aeronautul, care nu încetase să fie foarte neliniştit şi nici nu mai avea pesemne vreo altă treabă care să-l ţină la Rotterdam, începu chiar din această clipă să-şi facă pregătirile de plecare. Şi fiindcă trebuia negreşit să se dezbare de o parte din lest ca să se poată înălţa din nou, iată că cei şase saci pe care el îi aruncă, fără să se mai

[13] Pământul ferm (în limba latină în original).

ostenească a-i deşerta, căzură, unul câte unul, în spinarea nenorocitului primar şi îl dădură peste cap de nu mai puţin de şase ori, în văzul fiecărui locuitor din Rotterdam. Nu se poate totuşi presupune că măreţul Underduk a lăsat să treacă fără a fi pedepsită această necuviinţă a bătrânului omuleţ. Ba se spune că, dimpotrivă, la fiecare din cele şase tumbe el a pufăit, mânios şi desluşit, din pipa pe care în tot acest timp a ţinut-o din răsputeri în colţul gurii şi pe care, cu voia lui Dumnezeu, e hotărât s-o ţină bine până la cea din urmă a sa suflare.

Între acestea, balonul se înălţa ca o ciocârlie şi, avântându-se departe deasupra cetăţii, dispăru, în sfârşit, netulburat, după un nor ce semăna cu acela de după care se ivise în chip atât de ciudat la venire, şi astfel fu pierdut, pentru vecie, de ochii plini de uimire ai bunilor cetăţeni din Rotterdam. Acum atenţia tuturor se îndreptă asupra scrisorii. Împrejurările în care fusese aruncată şi urmările fireşti ale acestora se dovediseră fatale atât persoanei, cât şi demnităţii excelenţei-sale ilustrului primar, *mynheer* Superbus Von Underduk. Acest înalt dregător nu uitase totuşi, în timpul mişcărilor sale giratorii, să pună la loc sigur epistola, despre care s-a văzut, după cercetare, că a ajuns chiar în mâinile celor în drept, fiindcă fusese adresată lui însuşi, precum şi profesorului Rub-a-dub, în calitatea lor oficială de preşedinte şi de vicepreşedinte ai Colegiului naţional al astronomilor din oraşul Rotterdam. Fu deci deschisă la faţa locului de către cei doi demnitari, care găsiră într-însa nemaipomenita şi într-adevăr foarte însemnata comunicare ce urmează:

Excelenţelor-lor Von Underduk şi Rub-a-dub, preşedintele şi vicepreşedintele Colegiului naţional al astronomilor din oraşul Rotterdam.

Poate că excelenţele-voastre îşi mai aduc aminte de un biet meşteşugar pe nume Hans Phaall, de meserie cârpaci de foaie, care, dimpreună cu alţi trei tovarăşi, a dispărut din Rotterdam, mai acum cinci ani, într-un chip ce poate fi socotit de neînţeles. Cu voia excelenţelor-voastre, sunt chiar eu, acelaşi Hans Phaall, scriitorul comunicării de faţă. E un lucru bine cunoscut celor mai mulţi dintre scumpii mei concetăţeni că vreme de patruzeci de ani am locuit fără întrerupere în căsuţa pătrată de cărămidă de la capătul aleii numite Sauerkraut[14], în care am stat până în ziua dispariţiei mele. Strămoşii mei au locuit-o şi ei de nu mai ţin minte când. Ca şi mine, ei s-au îndeletnicit în chip statornic cu vrednica şi într-adevăr bănoasa meserie de cârpaci de foaie. La drept vorbind, până în anii aceştia din urmă, când politica le-a sucit oamenilor capul, niciun cetăţean cinstit din Rotterdam nu-şi putea dori şi nu putea să îmbrăţişeze o meserie mai bună decât a mea. Mă bucuram de credit, aveam de lucru totdeauna şi nu duceam lipsă nici de bani, nici de bunăvoinţă. Curând, însă, am început, precum spuneam, să simt roadele libertăţii, ale cuvântărilor nesfârşite, ale radicalismului şi a tot felul de alte asemenea lucruri. Oameni care altădată erau cei mai buni muşterii din lume nu mai aveau acum nici măcar o clipă să se gândească la tine. Aveau răgaz numai cât le trebuia să poată citi despre revoluţii şi să ţină pasul cu progresele gândirii şi cu spiritul timpului. Dacă aveau nevoie să aţâţe focul din vatră, îl aţâţau cu o gazetă, şi pe măsură ce autoritatea guvernului slăbea, îmi dădeam tot mai bine seama că pielea şi fierul se făceau tot mai trainice, căci în foarte scurtă vreme nu s-a mai găsit în tot oraşul nici măcar o pereche de foaie care să aibă nevoie de undrea sau de

---

[14] Varză acră (în limba germană în original).

ajutorul ciocanului. Era o stare de lucruri care nu se mai putea îndura. Ajunsei în curând calic ca un şoarece şi, având nevastă şi copii de întreţinut, cu încetul povara mea se făcu de nesuferit şi pierdeam ceasuri întregi gândindu-mă la mijlocul cel mai potrivit de a-mi pune capăt zilelor. Dar, între timp, afurisiţii de creditori nu-mi dădeau răgaz să stau la gânduri. Casa mea era de-a binelea asediată de dimineaţă până seara, aşa că începusem să turbez, şi să fac spume la gură, şi să mă frământ ca un tigru în cuşcă. Mi-aduc aminte mai cu seamă de trei inşi care mă sâcâiau de mă scoteau din răbdări, făcând veşnic de strajă la poarta mea şi ameninţându-mă cu asprimile legii. M-am jurat să mă răzbun amarnic pe tustrei dacă voi avea vreodată norocul să-i prind în gheară. Şi sunt încredinţat că plăcerea asta de care mă bucuram dinainte a fost singurul lucru pe lume care m-a împiedicat să-mi îndeplinesc pe loc planul de a-mi zbura creierii cu un pistol. Am socotit totuşi că e mai bine să mă prefac, să-mi stăpânesc mânia, să-i hrănesc cu făgăduieli, cu vorbe dulci, până ce, mulţumită vreunui noroc neaşteptat, mi se va ivi un prilej prielnic de răzbunare.

Într-o zi, când le scăpasem printre degete şi mă simţeam mai copleşit ca niciodată, am rătăcit îndelung şi fără ţintă pe străzile cele mai întunecate, până ce, într-un sfârşit, am dat într-un colţ peste o dugheană de anticar. Văzând în apropierea mea un scaun liber destinat clienţilor, m-am lăsat în el, amărât şi ursuz, şi, fără să ştiu de ce, am deschis, cel dintâi volum care-mi stătea la îndemână. Era, din întâmplare, o mică broşură de astronomie speculativă, scrisă de profesorul Encke[15] de la Berlin, sau poate de un francez cu un nume asemănător. Aveam niţică spoială de

[15] Johann Encke (1791-1865), astronom german; a calculat orbita cometei periodice, descoperită în anul 1818, care de atunci îi poartă numele.

ştiinţă în această materie şi în curând m-am adâncit din ce în ce mai mult în cuprinsul cărţii, aşa încât l-am citit de două ori înainte de a-mi reaminti ce se petrece în jurul meu. Între timp începu să se întunece şi mi-am îndreptat paşii spre casă. Dar textul acelui tratat lăsase asupră-mi o impresie neştearsă, şi în vreme ce hoinăream pe străzile năpădite de întuneric, amintirea mea depăna cu grijă raţionamentele ciudate şi uneori de neînţeles ale autorului. Câteva anume paragrafe îmi tulburaseră închipuirea într-un fel cu totul neobişnuit. Cu cât gândeam mai mult asupra cuprinsului lor, cu atât mai tare creştea şi interesul pe care-l treziseră în mine. Educaţia mea, destul de mărginită îndeobşte, şi mai ales nepriceperea mea în problemele de filozofie naturală, departe de a mă face neîncrezător în puterea de a înţelege ceea ce citisem sau să mă facă să pun la îndoială noţiunile multiple care se desprinseseră, au fost, dimpotrivă, un imbold pentru imaginaţie. Şi eram destul de închipuit sau poate destul de cuminte ca să mă întreb dacă (nu cumva toate aceste idei neroade, care încolţesc în minţi bolnăvicioase, nu conţin în ele, aşa cum se şi pare de altfel, toată forţa, tot adevărul, precum şi celelalte proprietăţi ce ţin de intuiţie şi instinct; şi dacă, pentru a face un pas înainte, nu s-ar putea ca profunzimea, în probleme de o natură pur speculativă, să fie dovedită ca o sursă legitimă de falsitate şi eroare. Cu alte cuvinte, credeam, şi mai cred şi azi, că adevărul este de multe ori în sinea sa superficial şi că, în multe cazuri, adâncimea constă mai mult în abisurile în care o căutăm decât în situaţiile reale unde poate fi găsită. Însăşi natura părea să-mi procure dovezi pentru aceste păreri ale mele. Contemplând corpurile cereşti, m-a izbit mai cu seamă faptul că nu puteam să disting o stea cu aceeaşi precizie când o priveam cu o atenţie susţinută, directă şi fără devieri, ca

atunci când permiteam privirii mele să lunece prin vecinătatea ei. Desigur, în acel moment nu-mi dădeam seama că acest paradox aparent era pricinuit de faptul că centrul vizual era mai puţin susceptibil de a primi impresii de lumină decât porţiunile periferice ale retinei. Aceste cunoştinţe, şi altele de acelaşi fel, le-am asimilat în cursul următorilor cinci ani plini de evenimente, ani în care m-am dezbărat de prejudecăţile stării mele sociale umile şi am uitat de cârpaciul de foaie în multiplele şi feluritele mele ocupaţii. Dar în perioada despre care vorbesc, analogia oferită de o observaţie întâmplătoare asupra unei stele şi concluzia la care ajunsesem m-au izbit cu puterea unei confirmări pozitive, şi atunci m-am hotărât definitiv să urmez drumul pe care l-am ales.

Era târziu când am ajuns acasă. M-am dus îndată la culoare. Dar mintea mi-era prea frământată ca să pot dormi şi am petrecut toată noaptea adâncit în gânduri. Sculându-mă dis-de-dimineaţă, m-am repezit la prăvălioara librarului, unde am dat şi puţinii bani pe care-i mai aveam ca să cumpăr câteva volume de mecanică cerească şi astronomie practică. Ducându-le cu bine acasă, mi-am închinat citirii lor fiece clipă liberă, şi în curând am făcut progrese aşa de mari în studiul acestor ştiinţe, încât am socotit că sunt în stare să purced la înfăptuirea unui anume plan. Între timp m-am străduit să-i împac pe cei trei creditori care îmi pricinuiseră atâtea necazuri. În cele din urmă am izbutit să fac faţă unei jumătăţi din cererile lor prin vânzarea unei părţi din mobilierul gospodăriei, făgăduindu-le de asemenea de a plăti şi rămăşiţa după înfăptuirea unui mic plan despre care le-am spus că-l urmăream şi pentru a cărui îndeplinire le-am cerut ajutorul. Astfel am reuşit, fără prea mare greutate, să mi-i câştig, căci erau nişte oameni fără nicio pregătire.

Lucrurile fiind lămurite în acest chip, am purces, cu ajutorul soţiei mele, dar în cea mai mare taină şi cu băgare de seamă, să vând lucrurile ce-mi rămăseseră şi să adun — luând cu împrumut sume mici, sub un cuvânt sau altul, şi fără să mă sinchisesc câtuşi de puţin (o mărturisesc cu ruşine) de viitoarele mele mijloace de plată — o însemnată sumă de bani gheaţă.

Cu aceste mijloace, astfel sporite, mi-am făcut rost, la răstimpuri, de chembrică subţire, de foarte bună calitate, în bucăţi de câte doisprezece iarzi[16] fiecare. Am mai cumpărat sfoară, vernis de cauciuc şi un coş de răchită, mare şi adânc, făcut pe comandă, iar, pe lângă acestea, felurite alte materiale necesare construirii şi echipării unui balon de o mărime neobişnuită. Am pus-o pe soţia mea să se apuce de lucru şi să-l dea gata cât mai degrabă, şi i-am dat toate îndrumările trebuincioase asupra felului cum trebuie să procedeze. Între timp am lucrat din sfoară un fileu de o mărime suficientă: l-am prevăzut cu un inel şi cu frânghiile necesare; am cumpărat un cuadrant, o busolă, un telescop, un barometru obişnuit, cu anumite modificări importante, şi două instrumente astronomice care nu sunt prea bine cunoscute. Am găsit apoi un moment prielnic şi am cărat noaptea într-un loc singuratic, la răsărit de Rotterdam, cinci balerci cu cercuri de fier, cam de câte cincizeci de galoni[17] fiecare, şi încă una de o capacitate şi mai mare; şase tuburi de tinichea, construite anume, cu un diametru de trei ţoli şi o lungime de zece picioare; o anumită cantitate de substanţă metalică sau semimetalică, pe care nu o voi denumi, şi o duzină de damigene cu un acid foarte obişnuit.

---

[16] Yard — unitate de măsură pentru lungimi, folosită în țările anglo-saxone, egală cu 0,91 m.

[17] Galon — unitate de măsură pentru capacitate, folosită în S.U.A., egală cu 3,785 l.

Gazul ce se obţine din aceste ultime elemente n-a mai fost fabricat de nimeni decât de mine, sau, cel puţin, n-a mai fost folosit niciodată într-un asemenea scop. N-aş avea nimic împotrivă să dau în vileag formula secretă şi deplină a acestui gaz, dar ea aparţine, de drept, aşa cum am mai spus, unui cetăţean din Nantes, în Franţa, şi care mi-a împărtăşit-o cu condiţia să nu o divulg. Acelaşi ins mi-a încredinţat, fără să fi ştiut nimic despre cele ce aveam de gând să fac, o metodă de a construi baloane din pieliţa unui anume animal şi prin care orice pierdere de gaz era aproape cu neputinţă. Dar am găsit cu cale că un asemenea mijloc era totuşi prea costisitor, mai ales că era foarte cu putinţă ca o chembrică subţire, îmbibată cu o soluţie de cauciuc, să fie tot aşa de bună. Pomenesc aici de această împrejurare pentru că se prea poate ca într-una din zilele astea omul cu pricina să încerce a se înălţa cu balonul folosind gazul cel nou şi materialul amintit, şi nu doresc deloc să-l lipsesc de onoarea unei invenţii foarte originale.

Pe locul pe care, când va fi fost să umflu balonul, aveam de gând să aşez balercile mai mici, am săpat pe ascuns câte o mică groapă; gropile, astfel făcute, alcătuiau un cerc cu un diametru de douăzeci şi cinci de picioare. Am săpat şi în centrul cercului, unde era locul sortit celei mai mari balerci, o groapă de o mai mare adâncime. În cele cinci gropi mai mici am aşezat câte o cutie de tinichea cu câte cincizeci de pfunzi[18] de praf de puşcă în fiecare, iar în groapa mai mare, un butoi cu o sută şi cincizeci. Cu dâre de pulbere acoperite, am stabilit, aşa cum trebuia, legătura între butoi şi balerci, iar după ce am pus într-una din acestea capătul a vreo patru picioare de fitil, am acoperit

---

[18] Pfund — unitate de măsură pentru greutăţi, folosită în ţările anglo-saxone, egală cu 453,592 g.

groapa şi am aşezat peste ea butoiul, lăsând celălalt capăt al fitilului să iasă cam de un deget în afară şi în aşa fel încât să fie aproape cu neputinţă de văzut. Acoperind apoi şi celelalte gropi, am aşezat fiecare balercă la locul cuvenit.

Pe lângă materialele arătate mai sus, am mai cărat şi am ascuns la depozitul meu unul din acele aparate perfecţionate ale domnului Grimm, pentru comprimarea aerului atmosferic. Mi-am dat seama totuşi că această maşină are nevoie de modificări însemnate ca să poată fi folosită potrivit scopurilor mele. Dar, printr-o muncă îndărătnică şi printr-o stăruinţă neîntreruptă, am izbândit pe deplin în toate pregătirile mele. Balonul meu fu în curând gata. Putea cuprinde mai bine de patruzeci de mii de metri cubi de gaz. După calculele mele, putea lesne să mă ridice cu încărcătura mea cu tot şi, dacă îl mânuiam cu dibăcie, cu încă o sută şaptezeci şi cinci de pfunzi de balast pe deasupra. Fusese impregnat cu trei straturi de vernis de cauciuc şi m-am încredinţat că ţesătura de chembrică poate înlocui mătasea în toate întrebuinţările acestea, fiind tot atât de trainică şi, afară de asta, şi mult mai puţin costisitoare.

Când totul fu gata, cerui soţiei mele să-mi jure că nu va spune nimănui nimic despre tot ceea ce am făcut din ziua când m-am dus pentru întâia oară la dugheana librarului. Din parte-mi, i-am făgăduit să mă întorc deîndată ce împrejurările mi-o vor îngădui. I-am dat şi puţinii bani ce-i mai aveam şi mi-am luat rămas bun de la ea. La drept vorbind, n-aveam nicio teamă în privinţa-i. Era ceea ce îndeobşte se numeşte o femeie şi jumătate şi putea să se descurce în lumea asta şi fără sprijinul meu. Ca să spun lucrurilor pe nume, cred că m-a socotit totdeauna ca pe un pierde-vară, un trântor şi nimic mai mult, bun doar să viseze câte-n lună şi în soare, şi era mai degrabă mulţumită

să scape de mine. Era o noapte întunecoasă când i-am urat bun rămas şi, luând cu mine în chip de aghiotanţi pe cei trei creditori care îmi pricinuiseră atâtea neajunsuri, am dus balonul cu toate accesoriile lui pe un drum ocolit la locul unde erau adăpostite celelalte materiale. Am găsit totul nevătămat şi ne-am pus îndată pe lucru.

Era-ntâi aprilie. Noaptea, precum am spus, era întunecoasă. Nu se vedea nicio stea. O ploaie măruntă şi rece, căzând la răstimpuri, ne stânjenea cumplit.

Dar ceea ce mă îngrijora mai mult era balonul, care, în ciuda vernisului ce-l apăra, începea să se îngreuneze din pricina umezelii. Pulberea, de asemeni, putea să fie vătămată. I-am pus deci pe cei trei cămătari să lucreze de zor, să presare gheaţă pisată în jurul butoiului din mijloc şi să agite acidul în celelalte. Dar nu încetau totuşi să mă tot sâcâie cu întrebări asupra celor ce aveam de gând să fac cu aceste lucruri şi-mi exprimau toată nemulţumirea lor cu privire la truda istovitoare la care îi pusesem. Nu erau în stare să priceapă (spuneau ei) ce lucru bun putea să iasă din faptul că se udau până la piele numai pentru a fi făcuţi complici la o atât de groaznică vrăjitorie. Mă cuprinsese neliniştea. Am continuat să lucrez din răsputeri. Eram încredinţat că prostănacii ăştia mă bănuie că am făcut legământ cu diavolul şi că, pe scurt, tot ce fac în clipa de faţă nu e lucru curat. Şi mi-era tare frică să nu mă părăsească tustrei deodată. M-am străduit, totuşi, să-i liniştesc, făgăduindu-le că, deîndată ce voi fi dus la bun sfârşit această treabă, le voi plăti tot ce le mai datorez. Vorbele mele şi le-au tălmăcit, fireşte, pe înţelesul lor. Fără îndoială şi-au închipuit că, într-un fel sau altul, voi intra în stăpânirea unei sume uriaşe de bani gheaţă. Şi îndrăznesc să cred că ar fi fost de ajuns să le plătesc tot ce le datoram şi ceva pe deasupra, în schimbul serviciilor făcute, ca să le

pese prea puţin de ceea ce s-ar mai fi putut întâmpla cu sufletul sau cu ciolanele mele.

După vreo patru ore şi jumătate, socotii că balonul s-a umflat de ajuns. Am legat de el nacela, în care mi-am pus toate uneltele, precum şi un glob de sticlă golit de aer şi foarte bine astupat cu un dop. N-am uitat nici condensatorul, nicio cantitate de var nestins, un baton de ceară de sigiliu, o uriaşă provizie de apă şi merinde din belşug, ca, de pildă, *pemmican*[19], a cărui putere nutritivă faţă de micimea volumului e nemăsurat de mare. Am mai luat în nacelă o pereche de porumbei şi o pisică. Tocmai se crăpa de ziuă când am socotit că ora plecării a sunat. Ca din întâmplare am scăpat pe jos o ţigară şi, aplecându-mă s-o ridic, am găsit prilejul să aprind pe furiş capătul fitilului, care, aşa cum am mai spus, depăşea niţel marginea de jos a uneia dintre balercile mai mici. Niciunul dintre cei trei creditori ai mei n-a băgat de seamă mişcarea. Sărind în nacelă, am tăiat fără zăbavă singura frânghie care mă ţinea legat de pământ şi nu mică mi-a fost bucuria văzând că mă înălţăm cu o repeziciune de neînchipuit, ducând cu mare înlesnire o sută şaptezeci şi cinci de pfunzi de balast de plumb, şi că am fi fost tot atât de bine în stare să ridicăm o greutate mult mai mare.

Dar de-abia atinsesem o înălţime de cincizeci de iarzi, când deodată, urlând şi vuind îngrozitor, un vârtej năprasnic de foc şi pietriş, de lemne învăpăiate, metale încinse şi mădulare sfârtecate se năpusti cu furie asupră-mi. Inima mi se strânse de spaimă şi mă prăbuşii, tremurând de groază, în fundul nacelei. Mi-am dat seama, fireşte, că încărcasem din cale-afară butoaiele cu pulbere şi aveam acum de îndurat principalele urmări ale exploziei.

---

[19] Pastă preparată de indieni din carne uscată; având o deosebită valoare nutritivă şi conservându-se foarte bine, a fost folosită ca aliment de către exploratori în secolul al XIX-lea.

Într-adevăr, în mai puţin de o clipă simţii că tot sângele îmi năvăleşte în tâmple, şi în cea următoare o zguduitură pe care n-am s-o uit niciodată izbucni în mijlocul nopţii şi parcă despică firmamentul în două. Mai târziu, când am avut un răgaz de gândire, mi-am dat seama că nemaipomenita violenţă a exploziei era datorată, în ceea ce mă priveşte, pricinii ei adevărate, adică faptului că mă aflam chiar deasupră-i şi tocmai în bătaia puterii ei celei mai mari. Dar în acea clipă nu m-am gândit decât să scap cu viaţa. Mai întâi balonul se dezumflă, apoi se dilată cu furie, se mai învârti jur împrejur cu o iuţeală ameţitoare şi, în sfârşit, şovăind şi rostogolindu-se ca un om beat, mă zvârli peste marginea nacelei, lăsându-mă atârnat la o înălţime îngrozitoare, cu capul în jos, cu faţa în afară, de un capăt al frânghiei, lung de vreo trei picioare, care spânzura întâmplător printr-o crăpătură a fundului nacelei, în care, ca prin minune, în momentul căderii, mi s-a încurcat piciorul stâng. E cu neputinţă de închipuit cât de cât grozăvia situaţiei în care mă aflam. Căscam gura spasmodic, să răsuflu, un tremur, asemeni unui acces de friguri, făcea să tresară fiece nerv, fiece muşchi al fiinţei mele. Simţeam cum îmi ies ochii din orbite, o greaţă cumplită mă cuprinse şi, în cele din urmă, îmi pierdui cunoştinţa şi căzui în leşin.

Mi-e imposibil să spun câtă vreme am rămas în starea aceasta. Trebuie totuşi să fi trecut un răstimp destul de lung, fiindcă în clipa când mi-am revenit niţel în simţiri, văzui că se crapă de ziuă, că balonul plutea la o înălţime ameţitoare peste deşerturile oceanului, şi cât vedeai cu ochii nici urmă de uscat nu puteai zări între hotarele necuprinsului orizont. Dar senzaţiile mele, după această trezire la viaţă, nu erau deloc atât de dureroase cât m-aş fi putut aştepta. Era şi multă nebunie în felul liniştit în care mă aflam. Mi-am ridicat mâinile, una după alta, în dreptul

ochilor şi am rămas uimit şi m-am tot întrebat prin ce nenorocită împrejurare mi s-au umflat în halul ăsta vinele şi mi s-au înnegrit atât de groaznic unghiile. Pe urmă mi-am examinat cu multă grijă capul, scuturându-mi-l în repetate rânduri şi pipăindu-l cu o minuţioasă luare-aminte, până ce am izbutit să mă liniştesc, dându-mi seama că nu se făcuse mai mare decât balonul meu, aşa cum începusem să cred. Apoi, cu o mişcare obişnuită, m-am căutat în amândouă buzunarele pantalonilor şi, văzând că-mi lipseşte carneţelul şi cutiuţa cu scobitori, m-am străduit să mă dumiresc cum de mi le-am pierdut, şi nereuşind, m-am simţit nespus de amărât. Simţii atunci o durere nesuferită la glezna piciorului stâng şi un gând nelămurit despre starea în care mă aflam începu să-mi mijească prin minte. Dar, ciudat lucru, nu eram nici mirat, nici îngrozit. Dacă simţeam totuşi o tulburare oarecare, era un fel de mulţumire ascunsă gândindu-mă câtă dibăcie va trebui să desfăşor ca să ies din încurcătură. Dar nicio singură clipă n-am socotit că m-aş putea îndoi de scăparea mea definitivă. Câteva minute am rămas cu totul adâncit în gânduri. Mi-aduc bine aminte că mi-am tot supt buzele, că mi-am dus mereu degetul la nas şi că am făcut toate gesturile şi strâmbăturile pe care le face un om când, tolănit într-un fotoliu, se gândeşte în voie la lucruri încurcate sau de mare importanţă. Când am găsit că mi-am adunat bine gândurile, mi-am dus cu mare grijă şi băgare de seamă mâinile la spate şi mi-am desfăcut catarama mare de fier de la capătul curelei pantalonilor. Catarama asta avea trei dinţi care, fiind niţel ruginiţi, nu puteau fi învârtiţi pe axele lor decât cu mare greutate. Cu oarecare caznă, am izbutit totuşi să-i fac să stea perpendicular pe chenarul cataramei, şi mi-a făcut bine văzând că se menţin în această poziţie. După aceea, ţinând în dinţi acest soi de unealtă, m-am apucat să-mi deznod

cravata. A trebuit să mă întrerup şi să mă odihnesc în mai multe rânduri până să duc la capăt această încercare. Dar, în cele din urmă, am izbutit. Apoi am legat zdravăn catarama de unul din capetele cravatei, iar pe celălalt, spre mai mare siguranţă, l-am încolăcit strâns de pumnul meu. Opintindu-mă apoi din tot trupul, cu o uriaşă sforţare muşchiulară, am izbutit, chiar de la întâia încercare, să zvârl catarama în nacelă şi s-o agăţ, aşa cum am avut de gând, de marginea circulară a împletiturii de răchită.

Trupul meu, întors acum spre peretele nacelei, făcea cu aceasta un unghi de vreo patruzeci şi cinci de grade, ceea ce nu înseamnă câtuşi de puţin că mă aflam cu patruzeci şi cinci de grade sub perpendiculară. Mă găseam pe un plan aproape paralel cu nivelul orizontului, deoarece noua poziţie pe care o dobândisem silise fundul nacelei să-şi schimbe locul în aceeaşi măsură, ceea ce mă punea într-o situaţie cât se poate de primejdioasă. Dar mai întâi să nu uităm că dacă, atunci când am fost zvârlit din nacelă, aş fi căzut cu faţa spre balon, şi nu cu ea în afară, aşa cum mă găseam acum, sau dacă, în al doilea rând, s-ar fi întâmplat ca frânghia de care eram suspendat să atârne de marginea de sus a nacelei, şi nu să treacă printr-o crăpătură din fund, socotesc uşor de înţeles că, în oricare dintre aceste două ipoteze, n-aş mai fi fost în stare să săvârşesc ceea ce am săvârşit şi destăinuirile pe care le fac acum ar fi fost pierdute de-a binelea pentru posteritate. Aveam deci cuvinte să fiu recunoscător întâmplării care mă ajutase, dar eram încă prea năucit ca să fiu în măsură să gândesc ceva. Aşadar, am mai rămas atârnat în neştire încă vreun sfert de ceas în această poziţie atât de neobişnuită, fără să fac cea mai mică sforţare spre a ieşi din ea şi cufundat intr-o stare ciudată şi neroadă de linişte şi de răsfăţ. Aceasta însă s-a risipit foarte repede şi i-au urmat fără zăbavă groaza,

spaima şi un sentiment de nemărginită deznădejde şi părăsire. De fapt, sângele ce mi se grămădise aşa de multă vreme în vinele capului şi ale grumazului, şi care îmi pusese cugetul într-o stare vecină cu nebunia, începuse să se retragă pe căile lui fireşti. Îmi dădeam de data asta limpede seama de pericolul pe care până acum abia îl presimţeam. Dar această trezire la realitate nu reuşea să mă lipsească de stăpânirea de sine şi de curajul de a-l înfrunta. Spre norocul meu, slăbiciunea n-a ţinut prea mult. Tocmai la timpul potrivit, curajul desperării îmi veni într-ajutor, şi atunci, smucindu-mă şi strigând ca un ieşit din minţi, m-am aruncat din răsputeri, iară şi iară, până ce, apucând, în sfârşit, ca într-o menghină, în încleştarea ghearelor mele mult dorita margine de răchită, izbutii să mă cocoţ pe ea şi, cutremurat în toată fiinţa, căzui cu capul în jos înlăuntrul nacelei.

Mi-a trebuit însă oarecare timp să-mi regăsesc îndeajuns puterile, ca să mă pot îngriji de balon. L-am cercetat deci cu luare-aminte şi, spre deplina mea uşurare, l-am găsit cu totul nevătămat. Uneltele erau toate în bună stare şi, din fericire, nu pierdusem nimic din provizii şi din lest. E drept că le aşezasem aşa de bine la locurile lor, că nici vorbă nu putea fi să se piardă. M-am uitat la ceas. Era ora 6. Ne înălţăm mereu şi cu mare iuţeală, iar barometrul arăta o înălţime de trei mile şi trei sferturi. Chiar dedesubtul meu, pe suprafaţa oceanului, se vedea un lucru mic şi negru, de o formă niţel lunguiaţă, cam de mărimea unei piese de domino şi semănând foarte bine şi în toate privinţele cu o jucărie de acest fel. Îndreptându-mi asupră-i telescopul, am putut să văd desluşit că e un vas britanic cu nouăzeci şi patru de tunuri, care se legăna greoi pe mare, cu vântul din spate, îndreptându-se spre vest-sud-vest. Afară de vasul acesta, nu mai vedeam altceva decât oceanul, şi cerul, şi

soarele, care răsărise de mult.

Acum a venit timpul să împărtăşesc excelenţelor-voastre scopul călătoriei mele. Excelenţele-voastre îşi amintesc, desigur, că împrejurările grele prin care treceam la Rotterdam mă aduseseră în cele din urmă, în pragul sinuciderii. Nu pot spune totuşi că aveam vreo pricină temeinică să fiu scârbit de viaţă, dar neajunsurile întâmplătoare ale situaţiei mele mă hărţuiseră peste măsură, în această stare sufletească, deopotrivă dornic de viaţă, dar şi obosit de ea, tratatul găsit în dugheana librarului a venit în ajutorul închipuirii mele.

Am luat, în sfârşit, o hotărâre. M-am hotărât să plec, dar să trăiesc mai departe; să părăsesc lumea, dar să rămân în viaţă; pe scurt, ca să isprăvesc cu enigmele, mi-am pus în gând, fără să mă mai sinchisesc de urmări, să-mi croiesc, dacă voi putea, drum până la Lună. Iar acum, ca să nu se spună că aş fi mai nebun decât sunt într-adevăr, vreau să povestesc în amănunt şi cât pot mai bine ce anume m-a făcut să cred că o asemenea reuşită, cu toate că e neîndoielnic plină de greutăţi şi de primejdii, nu e însă, pentru o minte îndrăzneaţă, dincolo de hotarul posibilităţilor.

Depărtarea reală dintre Lună şi Pământ era cel dintâi lucru de care trebuia să ţin seamă. Iar această distanţă aproximativă dintre centrele celor două planete este, în medie, cam de 59,9643 de ori mai mare decât raza ecuatorială a pământului, adică de vreo 237000 de mile. Vorbesc de distanţa mijlocie sau aproximativă, dar dacă ne gândim că orbita Lunii este, în ceea ce priveşte forma, o elipsă, a cărei excentricitate, măsurată, la semiaxa cea mare a acestei elipse, nu e mai mică de 0,05484, şi că centrul Pământului e aşezat în focarul ei, rezultă că. dacă aş izbuti într-un fel sau altul să întâlnesc Luna la perigeu,

distanţa de care pomenesc mai sus ar fi micşorată simţitor. Dar lăsând la o parte, deocamdată, această ipoteză, era lucru foarte sigur că, în tot cazul, din cele 237000 de mile, puteam să scad lungimea razei Pământului, adică 4000 de mile, precum şi aceea a razei Lunii, adică 1080, în total 5080, şi că nu mi-ar rămâne de străbătut decât o distanţă aproximativă de 231020 de mile. Iată, gândii eu, o distanţă care nu e câtuşi de puţin extraordinară. S-au făcut de multe ori călătorii pe Pământ cu o iuţeală de 30 de mile pe oră; şi, pe drept cuvânt, te poţi aştepta la viteze cu mult mai mari. Dar chiar şi cu această viteză, nu mi-ar fi trebuit mai mult de 322 de zile ca să pot atinge suprafaţa Lunii. Aveam însă destule temeiuri să fiu încredinţat că viteza mijlocie a călătoriei mele va depăşi cu mult pe aceea de 30 de mile pe oră şi, fiindcă aceste raţionamente au făcut o adâncă impresie asupră-mi, voi vorbi mai pe larg de ele mai târziu.

Celălalt punct care urma să fie ţinut în seamă era de o însemnătate cu mult mai mare. După datele barometrului ştim că, ridicându-ne deasupra scoarţei pământeşti la o înălţime de 1000 de picioare, am lăsat sub noi cam a treizecea parte din cantitatea aerului atmosferic; că la 10600 de picioare am ajuns cam la o treime, iar la 18000, ceea ce înseamnă aproape înălţimea piscului Cotopaxi[20], am trecut dincolo de jumătatea materială, sau, în tot cazul, de jumătate din cantitatea *ponderabilă* a aerului care învăluie globul pământesc. S-a mai calculat că la o înălţime ce nu depăşeşte a suta parte a diametrului terestru, cu alte cuvinte, care nu trece de optzeci de mile, aerul este atât de rărit, încât viaţa animală nu poate, cu niciun chip, să dăinuiască. Şi cele mai iscusite mijloace pe care le avem la îndemână ca să ne încredinţăm de prezenţa atmosferei devin atunci neîndestulătoare pentru a ne putea

[20] Vulcan înalt de 5940 m, pe teritoriul Republicii Ecuador.

asigura de existenţa ei. Dar nu puteam totuşi să nu-mi dau seama că aceste din urmă calcule sunt toate întemeiate pe cunoştinţele noastre experimentale despre proprietăţile aerului şi despre legile mecanice ale dilatării şi contractării lui în ceea ce, comparativ vorbind, am putea numi *vecinătatea nemijlocită* a Pământului. În afară de asta, se consideră drept axiomă că la o anumită depărtare, socotită inaccesibilă, de suprafaţa lui, particularităţile vieţii animale sunt şi trebuie să fie cu totul nesusceptibile de a fi modificate. Fireşte că orice raţionamente de acest fel şi sprijinite pe asemenea date pot fi numai şi numai analogice. Cea mai mare înălţime la care omul a ajuns vreodată a fost aceea de 25000 de picioare, atinsă în cursul expediţiei aeronautice a domnilor Gay-Lussac şi Biot[21]. E, desigur, o înălţime modestă, chiar dacă o comparăm cu aceea de optzeci de mile de care vorbim. Şi nu mă puteam împiedica de a gândi că problema lăsa loc îndoielilor şi dădea deplină libertate presupunerilor.

Dar, în fapt, după ce s-a făcut o ascensiune de o anumită înălţime, cantitatea de aer ponderabil străbătută în orice altă ascensiune următoare nu este câtuşi de puţin în proporţie directă cu adaosul de înălţime depăşit (cum foarte uşor se poate vedea din ceea ce s-a stabilit mai înainte), ci este în raport descrescând. Este deci lucru vădit că, înălţându-se cât mai sus cu putinţă, nu vom izbuti, la drept vorbind, să ajungem la o limită dincolo de care atmosfera nu mai există deloc. *Ea trebuie să existe*, am socotit eu, cu toate că *s-ar putea să existe* într-o stare de infinită rarefiere.

---

[21] În anul 1801, chimistul francez Joseph-Louis Gay-Lussac (1778—1850), descoperitorul legii dilatării gazelor, a făcut două ascensiuni cu balonul; în prima, în care a fost întovărăşit de compatriotul său Jean-Baptiste Biot (1774—1862), a atins înălţimea de 4009 m, iar în cea de a doua a atins 7016 m.

Pe de altă parte, ştiam bine că nu lipsesc nici argumente ce tind a dovedi existenţa unei limite atmosferice reale şi precise dincolo de care nu se mai găseşte aer absolut deloc. Dar o anumită împrejurare trecută sub tăcere de către cei ce susţin existenţa unei asemenea limite mi s-a părut că ar fi (cu toate că nu alcătuieşte un argument hotărâtor împotriva tezei lor) vrednică de o foarte serioasă cercetare. Comparând intervalele dintre trecerile succesive ale cometei lui Encke la periheliul său, ţinând seama, cu cea mai mare grijă, de toate tulburările datorate atracţiei planetelor, vom constata că perioadele se micşorează treptat. Cu alte cuvinte, axa mare a elipsei cometei devine din ce în ce mai scurtă printr-o descreştere înceată, dar cu desăvârşire regulată. Tocmai aceasta este ceea ce trebuia să se întâmple dacă presupunem că în calea ei cometa întâmpină o rezistenţă din partea unui *mediu eteric extrem de rar* care pătrunde în regiunile orbitei sale. Căci este vădit că un asemenea mediu, micşorând viteza cometei, trebuie să mărească puterea ei centripetă prin slăbirea celei centrifuge. Cu alte cuvinte, puterea de atracţie a soarelui ar deveni din ce în ce mai mare, iar la fiece revoluţie cometa ar fi atrasă tot mai aproape de el. Într-adevăr, o altă cale de a explica variaţia de care vorbim nu există.

Dar iată: s-a observat că diametrul real al nebuloasei aceleiaşi comete se contractă cu repeziciune pe măsură ce se apropie de soare şi se dilată, tot aşa de repede, când se depărtează spre afeliul ei. Nu eram oare îndreptăţit să presupun la fel cu domnul Valz[22] că această aparentă condensare a volumului îşi are obârşia în compresiunea exercitată de acelaşi mediu eteric de care am pomenit mai nainte şi a cărui densitate e în proporţie cu apropierea lui

[22] Jean Valz (1787—1867), astronom francez.

de Soare? Fenomenul de formă lenticulară, numit şi lumină zodiacală, era o problemă vrednică de atenţie. Acea radiaţie, atât de vizibilă la tropice şi care nu poate fi luată drept vreo lumină meteorică, se înalţă pieziş la orizont şi urmează, îndeobşte, linia ecuatorului soarelui. Îmi părea vădit că trebuie să fie pricinuită de existenţa unei atmosfere rarefiate, care se prelungea de la Soare, cel puţin, până dincolo de orbita lui Venus, şi, după părerea mea, infinit mai departe[23]. La drept vorbind, nu puteam presupune că acest mediu eteric exista numai în elipsa descrisă de cometă sau în imediata vecinătate a Soarelui. Era, dimpotrivă, mai uşor de închipuit că exista în întreaga regiune a sistemului nostru planetar, condensat în jurul corpurilor cereşti în ceea ce numim atmosferă, şi poate modificat în cazul unora din ele datorită numai anumitor împrejurări geologice.

Îmbrăţişând această părere în privinţa problemei în discuţie, nu mai aveam de ce pregeta. Încredinţat că în călătoria mea voi găsi pretutindeni o atmosferă asemănătoare, *în esenţa ei*, cu aceea de la suprafaţa pământului, m-am gândit că, folosindu-mă de foarte ingeniosul aparat al domnului Grimm, voi fi cu uşurinţă în stare să o condensez într-o cantitate suficientă pentru trebuinţele respiraţiei. Cu aceasta se înlătura piedica de căpetenie ce sta în calea unei călătorii în Lună. Bineînţeles că am cheltuit şi ceva bani şi mi-am dat multă osteneală pentru a pune acest aparat în slujba scopului urmărit, şi am căpătat deplină încredere că-l voi folosi cu succes dacă voi putea face într-un răstimp destul de scurt călătoria proiectată. Mi-am pus atunci din nou problema *iuţelii* cu care mi-ar fi cu putinţă să călătoresc.

---

[23] Lumina zodiacală este, probabil, ceea ce la cei vechi se numea Trabes. „Emicant Trabes quos focos vocant” („Emit lumini numite Trabes” - în limba latină în original), Pliniu, Cartea a II-a, p. 26 (n. a.).

E ştiut că baloanele, în cea dintâi perioadă a ascensiunii lor, se înalţă cu o viteză comparativ moderată. Dar puterea de înălţare depinde numai de greutatea mai mare a aerului stratosferic faţă de a gazului din balon. La prima vedere, nu pare cu putinţă ca balonul, pe măsură ce se înalţă, ajungând astfel treptat în straturi atmosferice de o densitate care descreşte cu repeziciune, repet, nu pare câtuşi de puţin de crezut că, în această necontenită ascensiune, viteza iniţială poate fi mărită. Pe de altă parte, nu aveam cunoştinţă ca în vreo ascensiune anterioară să se fi constatat o modificare în viteza absolută a înălţării, cu toate că aşa ar fi trebuit să se întâmple, dacă nu din altă pricină, măcar din aceea a pierderilor de gaz ce se produc într-un aerostat rău construit şi lăcuit cu o substanţă care nu era mai bună decât cea obişnuită. Se părea deci că efectele unor astfel de pierderi nu puteau decât să compenseze efectul accelerării balonului. Am socotit, prin urmare, că dacă întâlnesc în călătoria mea mediul pe care mi l-am închipuit, şi dacă acesta e de aceeaşi esenţă cu ceea ce numim aerul atmosferic, starea de extremă rarefiere în care l-aş găsi n-ar avea prea mare însemnătate — în raport cu forţa mea de ascensiune — fiindcă gazul din balon nu numai că ar fi supus unei rarefieri asemănătoare (şi n-aveam atunci decât să dau drumul unei cantităţi proporţionale de gaze pentru a preîntâmpina o explozie), dar, *fiind ceea ce era*, acesta trebuia, în orice caz, să continue a fi mai uşor decât orice altă alcătuire de oxigen şi azot. În acelaşi timp, forţa gravitaţiei trebuia să scadă necontenit în proporţie cu pătratul distanţei iar, în cele din urmă, aş fi ajuns cu o viteză uimitor accelerată în acele regiuni depărtate, unde forţa de atracţie a Pământului ar fi fost înlocuită cu a Lunii. Întemeiat pe aceste păreri, nu credeam că merită să mă încarc cu mai multe provizii decât

ar fi fost necesare pentru o perioadă de patruzeci de zile.

Dar mai era şi un alt neajuns care mă cam nelinişte. S-a observat că în ascensiunile cu balonul la înălţimi mai mari, pe lângă greutatea de a respira, simţi un rău cumplit în cap şi în tot trupul, şi adesea însoţit de pierderi de sânge din nas, precum şi alte simptome alarmante, şi care, pe măsură ce înălţimea era mai mare, devin tot mai greu de îndurat[24]. Gândul acesta mă cam înfricoşa. Nu era care cu putinţă ca simptomele pomenite să se agraveze în aşa chip încât sfârşitul lor să fie chiar moartea? în cele din urmă, am socotit că nu. Obârşia simptomelor trebuia căutată numai în treptata scădere a presiunii atmosferice obişnuite pe suprafaţa corpului, precum şi destinderea vaselor sangvine superficiale care îi urma negreşit, iar nu într-o adevărată dezorganizare a sistemului animal, aşa cum se întâmplă când încep greutăţile respiratorii acolo unde, din punct de vedere chimic, densitatea aerului e neîndestulătoare pentru reînnoirea necesară a sângelui în ventriculul inimii. Nu vedeam, prin urmare, niciun motiv ca viaţa să nu fie menţinută chiar şi în vid, afară numai dacă această reînnoire nu s-ar mai putea face. Căci mişcarea de dilatare şi de comprimare a toracelui, adică respiraţia, este o acţiune pur muşchiulară. Ea e cauza respiraţiei, iar nu efectul ei. Într-un cuvânt, îmi dădeam seama că atunci când trupul s-ar deprinde cu lipsa presiunii atmosferice, aceste senzaţii dureroase s-ar micşora treptat şi mă bizuiam pe tăria de oţel a alcătuirii mele trupeşti pentru a

[24] De la publicarea povestirii *Hans Phaall*, am aflat că domnul Green (Charles Green sau Greene (1785—1870), aeronaut englez, care efectuase în 1836 o călătorie cu balonul din Anglia în Germania), cunoscutul aeronaut al balonului „Nassau”, precum şi alţi aeronauţi mai recenţi neagă afirmaţia lui Humboldt (Alexander Humboldt (1769—1859), distins naturalist, şi explorator german) în această privinţă şi vorbesc despre neplăceri descrescânde, în exactă conformitate cu teoria susţinută aici într-un spirit de glumă (n. a.)

le îndura cât timp vor dăinui.

Astfel, cu voia excelenţelor-voastre, am povestit cu de-amănuntul câteva (bineînţeles, nu pe toate) din pricinile care m-au îndemnat să pun la cale planul unei călătorii în Lună. Iar acum voi înfăţişa domniilor voastre urmările unei încercări ce pare atât de îndrăzneaţă şi, în orice caz, atât de fără de seamăn în analele lumii.

Când am atins altitudinea mai sus menţionată, adică trei mile şi trei sferturi, am aruncat din nacelă o cantitate oarecare de pene şi am văzut că tot mă mai înalţ cu o viteză destul de mare. Nu mai era deci necesar să arunc lest. Faptul mă bucura, căci eram dornic să păstrez tot lestul pe care l-ar putea transporta balonul, şi aceasta pentru motive care vor fi explicate în cele ce urmează. Nu simţeam niciun fel de suferinţă trupească, respiram cu mare uşurinţă şi n-aveam niciun fel de durere de cap. Pisica stătea foarte liniştită pe haina mea, pe care o scosesem, şi se uita la porumbei cu nepăsare. Legaţi de picior ca să nu zboare, aceştia ciuguleau de zor nişte boabe de orez risipite pentru ei pe fundul nacelei.

La ora şase şi douăzeci de minute, barometrul indica o înălţime de 26400 de picioare, adică aproape cinci mile. Perspectiva părea nemărginită. De altminteri, se poate lesne calcula, cu ajutorul geometriei sferice, întinderea vastelor spaţii terestre pe care le contemplam. Suprafaţa convexă a fiecărui sector al sferei este, faţă de suprafaţa totală a sferei înseşi, ca sinusul vers al sectorului faţă de diametrul sferei. În ceea ce mă priveşte, sinusul vers, adică grosimea segmentului de sub mine, era aproape egal cu înălţimea punctului de observaţie de deasupra suprafeţei. Prin urmare, proporţia de „cinci mile la opt mii” exprima întinderea suprafeţei pe care o vedeam. Cu alte cuvinte, eu cuprindeam cu privirea cam a o mie şase suta parte din

întreaga suprafaţă a globului. Marea părea lucie ca o oglindă, cu toate că, văzută prin telescop, puteam să-mi dau seama că se afla într-o stare de năprasnică frământare. Corabia nu se mal zărea, se depărtase, pesemne, spre răsărit. Simţeam, acum, la răstimpuri, o straşnică durere de cap, mai cu seamă pe la urechi, cu toate că mai respiram cu destulă uşurinţă. Pisica şi porumbeii păreau că nu suferă câtuşi de puţin.

La şapte fără douăzeci, balonul a intrat într-un lung şir de nori care m-au pus în mare încurcătură, stricându-mi condensatorul şi udându-mă până la piele. Era desigur o „întâlnire” foarte ciudată, căci nu crezusem că e cu putinţă ca un astfel de nor să se menţină la o înălţime atât de mare. Socotii totuşi că e foarte nimerit să arunc doi saci de lest de câte cinci pfunzi, păstrându-mi încă o greutate de o sută şaizeci şi cinci de pfunzi. Astfel făcând, am trecut cu repeziciune obstacolul şi mi-am dat seama, fără zăbavă, că dobândisem în ascensiunea mea o viteză cu mult sporită. Câteva clipe după ce ieşisem din nor, un fulger de o lumină orbitoare l-a străbătut de la un capăt la altul, luminându-l pe toată întinderea lui, de parc-ar fi fost un morman uriaş de cărbuni aprinşi. Nu trebuie uitat că acestea se petreceau ziua-n amiaza mare. Nici o închipuire n-ar fi în stare să zugrăvească măreţia unui asemenea fenomen dacă s-ar petrece în beznele nopţii. Numai iadul şi-ar afla în el chipul aidoma. Dar şi aşa cum a fost, mi s-a zburlit părul pe cap pe când priveam departe, în jos, la prăpăstiile larg deschise, lăsându-mi închipuirea să se cufunde şi să rătăcească prin peşterile ciudat boltite, prin hăurile învăpăiate, prin groaznicele râpe roşcate ale focului fioros şi neţărmurit. Scăpasem, într-adevăr, ca prin minune. O clipă mai mult să fi rămas balonul în nor — cu alte cuvinte, dacă neplăcerea de a mă simţi ud până la piele nu m-ar fi

făcut să arunc lestul — urmarea ar fi putut să fie, şi desigur că ar fi fost, sfârşitul meu. Astfel de primejdii, deşi nu prea luate în seamă, sunt, poate, cele mai mari din câte le pot întâlni baloanele. Între timp, atinsesem totuşi o înălţime prea mare ca să mai am vreo nelinişte în această privinţă.

Mă înălţăm acum cu mare repeziciune. La ora şapte, barometrul arăta o altitudine de nu mai puţin de nouă mile şi jumătate. Începui să respir cu multă greutate. Capul mă durea îngrozitor, iar de la o vreme, simţind o umezeală pe obraji, mi-am dat seama, în cele din urmă, că e sângele ce mi se scurgea foarte repede din timpane. Mai eram foarte îngrijorat şi din pricina ochilor... Trecând mâna peste ei, mi s-a părut că ieşiseră simţitor din orbite; şi toate lucrurile din nacelă şi însuşi balonul se arătau vederii mele într-un chip cu totul deformat. Simptomele acestea erau cu totul neaşteptate şi-mi prilejuiau oarecare nelinişte. În aceste împrejurări, pe negândite, şi într-un chip cu totul imprudent, am mai aruncat din nacelă trei saci de lest de câte cinci pfunzi. Acceleraţia astfel dobândită m-a purtat prea repede şi fără destulă tranziţie într-un strat atmosferic foarte rărit, şi n-a lipsit mult ca urmarea să fie fatală atât expediţiei mele, cât şi mie însumi. Am fost deodată cuprins de un spasm care a ţinut mai bine de cinci minute, şi chiar după ce m-a lăsat într-o oarecare măsură, n-am mai putut să-mi trag sufletul decât la mari răstimpuri şi gâfâind amarnic, în vreme ce sângele îmi curgea cu nemiluita din nas şi din urechi şi puţintel chiar şi din ochi. Porumbeii păreau în prada unei nelinişti cumplite şi se zbăteau să scape. Pisica miorlăia jalnic, limba îi atârna din gură şi se clătina încoace şi-ncolo prin nacelă, de parcă ar fi fost otrăvită. Abia atunci mi-am dat seama de marea greşeală pe care o săvârşisem aruncând lestul şi m-am simţit nespus de tulburat. Nu mai aveam nimic de aşteptat decât

moartea, şi anume moartea în câteva clipe.

Suferinţele fizice pe care le înduram erau şi ele de vină că eram aproape cu totul neînstare de a face o încercare, cât de mică, pentru a scăpa cu viaţă. Nu mai aveam, fireşte, decât prea puţină putere de a gândi, iar năprasnica durere de cap se înteţea din ce în ce mai mult. Mi-am dat astfel seama că în curând simţurile mă vor părăsi cu totul, şi chiar apucasem una din frânghiile supapei cu gândul să încerc a pogorî, când, deodată, amintirea farsei pe care am făcut-o celor trei creditori şi a urmărilor lor ce puteau decurge pentru mine dacă m-aş fi întors m-a făcut să renunţ, cel puţin pentru moment. M-am culcat în fundul nacelei, străduindu-mă să-mi adun gândurile. Am izbutit întrucâtva şi am ajuns la hotărârea de a încerca să-mi iau puţin sânge. N-aveam lanţetă. Am fost deci silit să-mi fac această operaţie aşa cum am putut, izbutind, în cele din urmă, să-mi deschid o vână în braţul stâng cu tăişul briceagului. Deîndată ce sângele începu să curgă, am şi simţit o mare uşurare, iar când am pierdut ca la o jumătate de lighean de o mărime obişnuită, cea mai mare parte din simptomele cele mai alarmante au dispărut cu totul. N-am socotit, totuşi, că e nimerit să mă scol numaidecât în picioare. Mi-am legat braţul cât am putut mai bine şi am stat lungit cuminte încă vreun sfert de ceas. După aceasta, m-am ridicat şi n-am mai simţit nimic din suferinţele de tot felul pe care le-am încercat în ultimul răstimp de un ceas şi un sfert al ascensiunii mele. Cu toate acestea, greutatea mea de a respira nu scăzuse decât într-o foarte mică măsură şi mi-am dat seama că în curând voi fi nevoit să mă folosesc de condensator. Între timp, uitându-mă la pisică, o văzui răsfăţându-se în voie pe haina mea şi, spre marea mea uimire, am descoperit că se folosise de răstimpul în care mi se făcuse rău ca să aducă pe lume un ghemotoc de

trei pisoi. Numărul pasagerilor sporea deci într-un fel cu totul neaşteptat pentru mine. Întâmplarea însă îmi făcea plăcere. Îmi dădea prilejul să verific adevărul unei presupuneri care, mai mult decât orice altă pricină, mă îndemnase să încerc această ascensiune. Îmi închipuisem că *deprinderea* cu presiunea atmosferică la suprafaţa pământului era în mare parte cauza suferinţelor care însoţeau viaţa animală la oarecare depărtare deasupra ei. Dacă s-ar fi dovedit că pisoii suferă *în aceeaşi măsură ca şi mama lor*, ar fi trebuit să recunosc că teoria mea era greşită, dar dacă lucrurile s-ar întâmpla într-altfel, aş putea privi aceasta ca o confirmare puternică a ideii mele.

La ora opt atinsesem o înălţime de şaptesprezece mile deasupra pământului. Mi se păru deci vădit nu numai că viteza ascensiunii era în creştere, dar că această creştere s-ar fi făcut simţită aproape la fel de mult chiar dacă nu m-aş fi lipsit de balastul pe care l-am aruncat. La răstimpuri, mă apucau din nou durerile de cap şi de urechi şi câteodată îmi mai curgea şi sânge din nas; dar, la drept vorbind, sufeream mult mai puţin decât m-aş fi aşteptat. Respiram însă din ce în ce mai anevoie şi, la fiece răsuflu, pieptul mi-era cuprins de spasme chinuitoare. Am desfăcut aparatul condensator şi mi l-am pus la îndemână, gata să mă folosesc de el fără zăbavă.

Priveliştea Pământului în acest răstimp al ascensiunii mele era într-adevăr minunată. Cât vedeam cu ochii, spre soare-apune, spre miazănoapte şi spre miazăzi, se întindea pânza părelnic nemişcată a nemărginitei mări. Clipă după clipă, ea căpăta o nuanţă tot mai albastră, din ce în ce mai albastră. La răsărit, deşi la o mare depărtare, se zăreau totuşi insulele Marii Britanii, toată coasta Atlanticului dinspre Franţa şi Spania, cu o mică fâşie de nord a continentului african. Nu se vedea însă nici urmă de clădiri

monumentale, şi cele mai mândre cetăţi ale omenirii parcă pieriseră de pe faţa pământului. De la stânca Gibraltarului, acum micşorată până a arăta ca o fărâmă neînsemnată, întunecata Mediterană, punctată cu insulele strălucitoare, aşa cum cerul este punctat cu stele, se întindea către răsărit cât cuprindeai cu ochii, până ce întregul noian de ape părea să se rostogolească de-a dreptul peste prăpastia orizontului, şi m-am surprins că sunt nerăbdător să aud ecourile puternicei cascade. Deasupra capului, cerul era nepătruns de negru, şi stelele strălucitor de vizibile.

Între timp, porumbeii părând că suferă foarte mult, m-am hotărât să le redau libertatea. Am dezlegat mai întâi numai pe unul dintre ei, un minunat porumbel cenuşiu-pestriţ, şi l-am aşezat pe marginea de răchită a nacelei. Părea foarte neliniştit şi se uita cu teamă în jurul lui, bătând din aripi şi gângurind zgomotos. Dar n-a putut fi înduplecat să se încumete afară din nacelă. În cele din urmă, am pus mâna pe el şi l-am azvârlit la vreo şase iarzi departe de balon. N-a făcut totuşi nicio încercare de a coborî, precum mă aşteptam, ci s-a străduit din răsputeri să se întoarcă, scoţând totodată ţipete foarte ascuţite şi pătrunzătoare. În cele din urmă a izbutit să-şi redobândească locul său de mai nainte, pe margine, dar de-abia a ajuns şi iată că şi-a lăsat capul în piept şi a căzut mort în fundul nacelei. Celălalt însă n-a avut o soartă atât de nenorocită. Ca să-l împiedic de a urma pilda tovarăşului său şi de a se întoarce la balon, l-am aruncat în jos din toate puterile şi m-am bucurat văzându-l cum coboară cu mare iuţeală, folosindu-se cu uşurinţă şi în chipul cel mai firesc de aripile sale. În foarte scurtă vreme s-a făcut nevăzut şi nu mă îndoiesc că a ajuns cu bine acasă. Pisica părea că se întremase de-a binelea. şi se ospăta acum cu poftă din pasărea moartă, apoi adormi cât se poate de mulţumită. Pisoii erau foarte

vioi şi nu arătau câtuşi de puţin că nu s-ar simţi bine.

La opt şi un sfert, nemaiputând respira fără o durere de nesuferit, am început numaidecât să instalez în jurul nacelei aparatul care ţinea de compresor. Aparatul acesta necesită oarecare desluşiri şi excelenţele-voastre vor binevoi să-şi aducă aminte că scopul meu era, în primul rând, să mă înconjur pe de-a-ntregul şi să înconjur şi nacela cu o baricadă împotriva atmosferei mult prea rărite în care mă găseam. Gândul meu era să introduc înlăuntrul acestei baricade, cu ajutorul condensatorului meu, din chiar această atmosferă, o cantitate destul de condensată pentru nevoile respiraţiei. În acest scop, confecţionasem un sac de cauciuc, foarte trainic, cu totul impermeabil, dar flexibil. Sacul acesta, de dimensiuni destul de mari, putea cuprinde, într-un anume fel, întreaga nacelă. Cu alte cuvinte, sacul putea fi tras peste fundul nacelei, apoi în sus, pe laturile ei, şi aşa mai departe, de-a lungul frânghiilor, pe dinafara lor, până la marginea de sus, adică până la inelul de care era prins fileul. După ce am desfăşurat în felul acesta sacul, învelind părţile şi fundul nacelei, a trebuit să-l închid la vârf sau la gură, petrecând materialul deasupra inelului, adică între inel şi fileu. Dar dacă despărţeam fileul de inel pentru a face loc, cum s-ar mai fi susţinut atunci nacela? Fileul însă nu era legat de inel, ci numai prins de el printr-un şir de bride. De aceea, am desfăcut numai câteva din aceste bride, lăsând nacela să atârne de celelalte. După ce am introdus partea de sus a sacului de cauciuc, am prins la loc bridele nu chiar pe inel, ceea ce ar fi fost cu neputinţă acum, când între ele se afla acea fâşie, ci într-un şir de nasturi mari, fixaţi tocmai pe învelitoare, cam la trei picioare mai jos de gura sacului. Intervalele dintre nasturi erau pe măsura celor dintre bride. Am desfăcut apoi nodurile din alte câteva bride de pe margine, băgând între

ele o altă porţiune a învelitorii de cauciuc şi prinzând bridele slobode de nasturii corespunzători. În chipul acesta, am putut să introduc toată partea de sus a sacului între fileu şi inel. Era vădit acum că inelul va cădea înlăuntrul nacelei, iar întreaga greutate a acesteia, cu conţinutul ei cu tot, nu se va mai ţine decât mulţumită nasturilor şi trăiniciei lor. S-ar părea, la prima vedere, că legăturile acestea n-ar fi destul de puternice. Nu era însă câtuşi de puţin aşa, fiindcă nasturii erau nu numai foarte bine prinşi, dar şi atât de apropiaţi unii de alţii, încât fiecare din ei nu suporta decât o mică parte din întreaga greutate, într-adevăr, chiar dacă nacela şi tot ce se afla într-însa ar fi fost de trei ori mai grea decât era, tot n-aş fi avut nici cea mai mică grijă. Am ridicat deci iarăşi inelul înlăuntrul învelitorii de cauciuc şi l-am fixat cam la înălţimea lui de mai nainte, cu ajutorul a trei prăjini ușoare, pe care le pregătisem înadins. Bineînţeles, toate acestea le-am făcut ca să pot ţine sacul deschis la gură şi ca să menţin partea de jos a fileului în poziţia potrivită. Nu-mi mai rămânea decât să leg gura sacului. Ceea ce am şi făcut cu uşurinţă, strângând cutele materialului laolaltă şi răsucindu-le zdravăn înlăuntru cu ajutorul unui soi de ceatlău pe care-l aveam la îndemână.

Pa laturile învelitorii, pe care o potrivisem în acest chip în jurul nacelei, montasem trei ochiuri de sticlă groasă, dar străvezie, prin care puteam privi foarte uşor împrejurul meu, pretutindeni în direcţia orizontală. În porţiunea de învelitoare care alcătuia fundul ei se mai afla şi un al patrulea ochi de geam, la fel cu celelalte, şi potrivit pe o mică deschizătură în podeaua nacelei. Acest dispozitiv îmi îngăduia să mă uit de-a dreptul în jos, dar din pricina felului în care închisesem gura sacului şi a cutelor ce se alcătuiseră în ţesutul de cauciuc, mi-a fost cu neputinţă să aşez şi deasupră-mi un dispozitiv asemănător, aşa că nu

mă mai puteam aştepta să văd obiectele situate la zenit. Bineînţeles că aceasta n-avea prea mare însemnătate. Chiar dacă aş fi fost în stare să pun o fereastră în partea de deasupra, corpul balonului m-ar fi împiedicat să mă slujesc de ea.

Cam cu un picior mai jos de una din ferestrele laterale se afla o deschizătură circulară cu un diametru de trei degete şi prevăzută cu o garnitură de alamă filetată în partea ei dinlăuntru. Aici era înşurubat tubul larg al condensatorului, corpul maşinii fiind aşezat, bineînţeles, înlăuntrul camerei de cauciuc. Prin acest tub, o cantitate din atmosfera rarefiată dimprejur, fiind absorbită cu ajutorul vidului făcut în corpul maşinii, era împinsă de aici în stare de condensare şi amestecată cu aerul subţiat din cameră.

Repetând această operaţie de mai multe ori, încăperea se umplea până la urmă cu o atmosferă prielnică respiraţiei. Dar într-un spaţiu atât de restrâns aerul se strica foarte repede şi devenea irespirabil din pricina prea desei lui treceri prin plămâni. Atunci, printr-o mică supapă din fundul nacelei, era împins afară, aerul dens fiind absorbit pe loc de atmosfera mai rară de sub noi. Pentru a preîntâmpina neajunsurile ce ar fi decurs dacă s-ar fi făcut, la un moment dat, vid total în încăpere, primenirea nu se săvârşea dintr-o dată, ci numai treptat, deschizându-se doar pentru câteva clipe supapa, ca să fie reînchisă imediat, până ce o mişcare, două ale pompei condensatorului înlocuiau aerul împins afară. În scopuri experimentale pusesem pisica şi pisoii ei într-un coşuleţ atârnat în afara nacelei de un nasture, tocmai lângă acea supapă prin care, de altfel, puteam să-i hrănesc ori de câte ori ar fi trebuit. Am făcut aceasta cu oarecare greutate, mai nainte de a închide gura încăperii, ajungând sub nacelă cu una din prăjinile de care am mai vorbit, la capătul căreia

fusese potrivit un cârlig.

Nu era decât nouă fără zece când am isprăvit cu aceste pregătiri şi am umplut camera cu aer condensat, aşa precum am spus. În tot răstimpul în care am trebăluit aşa, am îndurat cele mai groaznice chinuri din pricina greutăţii de a respira şi m-am căit amarnic de neglijenţa sau mai bine zis de îndrăzneala neroadă de care m-am făcut vinovat amânând până în ultima clipă un lucru atât de însemnat. Dar, în sfârşit, deîndată ce am scos-o la capăt, am şi început să mă bucur de roadele muncii mele. Încă o dată am putut să respir uşor şi în toată voia. Şi, la urma urmei, de ce n-aş fi respirat uşor? Şi nu mică mi-a fost bucuria dându-mi seama că durerile cumplite care mă chinuiseră până atunci m-au părăsit. O uşoară durere, însoţită de o senzaţie ca şi cum mi s-ar umfla şi dezumfla încheieturile mâinilor, gleznele şi gâtul. era aproape singurul neajuns de care mă puteam plânge. Părea deci mai presus de orice îndoială că o mare parte a răului pricinuit de lipsa presiunii atmosferice fusese înlăturată în clipa de faţă, aşa cum mă şi aşteptam, şi că multe din suferinţele îndurate în ultimele două ceasuri nu trebuiau puse decât pe seama unei respiraţii neîndestulătoare.

La ora nouă fără douăzeci, adică nu mult înainte de a fi închis gura sacului, coloana de mercur a barometrului, care, precum am mai spus, era de o mărime neobişnuită, coborâse la extrema lui limită de jos. Arăta o înălţime de 132000 de picioare sau de douăzeci şi cinci de mile, ceea ce înseamnă că privirile mele îmbrăţişau o întindere de pământ ce nu cuprindea mai puţin de a trei sute douăzecea parte din întreaga lui suprafaţă. La ora nouă am pierdut iarăşi din vedere ţinuturile dinspre răsărit, dar nu mai nainte de a-mi fi dat seama că balonul se îndrepta cu iuţeală spre nord-nord-vest. Dedesubt, convexitatea

oceanului se putea desluşi foarte bine, cu toate că adesea privirea mi-era împiedicată de grămezile de nori ce pluteau încoace şi încolo. Am observat acum că până şi cei mai uşori aburi nu se ridicau mai sus de zece mile peste nivelul mării.

La nouă şi jumătate am aruncat, ca experienţă, o mână de pene prin supapă. Dar n-au plutit, cum mă aşteptasem, ci au căzut drept în jos, perpendicular, ca o ghiulea, grămadă, cu mare iuţeală, şi le-am pierdut din ochi în câteva clipe. La început n-am ştiut ce să cred despre un fenomen atât de extraordinar, neputând bănui că viteza cu care mă înălţăm crescuse deodată în chip atât de uimitor. Curând însă mi-am dat seama că atmosfera era mult prea rărită pentru a putea susţine fie chiar şi nişte pene; într-adevăr, ele cădeau, aşa cum mi se păruse, cu o mare repeziciune şi am fost uimit când am adunat iuţeala căderii lor cu viteza înălţării mele.

La ora zece am băgat de seamă că nu mai aveam nimic de făcut care să-mi ceară luare-aminte. Treaba mergea strună şi eram încredinţat că balonul se înălţa cu repeziciune necontenit sporită, cu toate că nu mai aveam niciun mijloc de a putea calcula sporul acesta de viteză. Nu mă mai durea nimic, nu simţeam niciun fel de suferinţă şi eram plin de voie bună cum nu mai fusesem niciodată de la plecarea mea din Rotterdam. Mă îndeletniceam când cu cercetarea diferitelor mele aparate, când cu primenirea aerului din încăpere. De acest din urmă amănunt am hotărât să mă ocup la fiece patruzeci de minute, dar mai mult din grija de a-mi păzi sănătatea decât pentru că o reînnoire la intervale atât de dese ar fi fost necesară. Între timp nu mă puteam împiedica să fac tot felul de presupuneri. Mă avântam cu gândul pe meleagurile neumblate şi fantastice ale lumii. Simţindu-se deodată

nestrunită, închipuirea mea rătăcea în voie printre minunile necontenit schimbătoare ale acestor ţinuturi nestatornice şi pline de taină. Erau, iată, acolo, păduri argintii şi blagoslovite de vremuri, şi povârnişuri stâncoase, şi cascade prăvălite cu puternic răsunet în prăpăstii fără fund. Mă pomeneam apoi ziua-n amiaza mare prin deşerturi în care vântul cerurilor nu pătrunsese niciodată şi unde pajişti întinse, de maci şi flori plăpânde asemenea crinilor, se răsfăţau cât vedeai cu ochii, tăcute şi nemişcate. Călătoream apoi mai departe, mult mai departe, pe un alt tărâm, care nu era decât un lac întunecat şi fără ţărmuri, în tivul lui de nori. Şi din această apă tristă se ridica o pădure de copaci înalţi, orientali, ca o pustietate de vis. Şi-mi aduc aminte că umbrele acestor copaci, căzând pe lac, nu rămâneau la suprafaţă, ci se cufundau încet şi continuu, şi se amestecau cu valurile, în timp ce din trunchiurile copacilor se ridicau mereu alte umbre, care luau locul fraţilor lor astfel înmormântaţi. „Iată de ce, îmi spuneam căzut pe gânduri, iată de ce apele lacului devin mai negre cu timpul, şi mai triste cu orele care trec”. Dar toate acestea nu erau singurele închipuiri care puneau stăpânire pe mintea mea. Mult mai cumplite şi mai înfiorătoare spaime se strecurau în ea şi mă cutremurau până în străfundul sufletului numai gândind că ele pot apărea aievea. Dar nu puteam îngădui cugetului meu să întârzie prea mult asupra acestor închipuiri, socotind pe drept cuvânt că primejdiile cele adevărate şi simţite ale călătoriei mele erau prea de ajuns ca să-mi ţină atenţia încordată.

La ora cinci după-amiază, pe când primeneam aerul, m-am uitat prin supapă la pisică şi pisoi. Pisica părea că se simte iarăşi foarte rău şi nu m-am îndoit nicio clipă că suferinţa ei e pricinuită mai cu seamă de greutatea de a respira. Dar experienţa mea cu pisoii avusese urmări din

cele mai ciudate. Mă aşteptasem, bineînţeles, să-i văd că dau semne de boală, deşi în mai mică măsură decât mama lor, şi aceasta ar fi fost de ajuns ca să mă întărească în părerea cu privire la deprinderea de a îndura presiunea atmosferică. Dar n-am crezut că voi găsi, după ce i-am privit cu luare-aminte, că se bucură de o sănătate înfloritoare, că respiră cu cea mai mare uşurinţă şi cu totul normal, fără să dea semne de boală de niciun fel. Nu puteam lămuri mai bine toate acestea decât dând extindere teoriei mele până la a presupune că atmosfera foarte rărită din jurul nostru ar putea să nu fie aşa cum crezusem eu, adică neprielnică nevoilor vieţii din punct de vedere chimic, şi că s-ar fi putut ca o fiinţă născută într-un asemenea mediu să nu simtă nicio greutate în a respira. Şi aceeaşi fiinţă, dacă s-ar fi mutat spre straturile mai dense din apropierea Pământului, ar fi îndurat chinuri la fel cu acelea pe care le cunoscusem eu mai devreme. A fost atunci pentru mine un prilej de adâncă părere de rău că un accident nenorocit a pricinuit pierderea, în acea clipă, a micii mele familii de pisici şi m-a lipsit de mijloacele de a cerceta mai îndeaproape această problemă printr-o experienţă neîntreruptă. Trecându-mi mâna prin supapă cu o cană de apă pentru pisica cea bătrână, mi-am agăţat mâneca de copoa ce susţinea coşuleţul, desprinzându-l astfel de nasture într-o clipă. Dacă totul s-ar fi topit atunci în aer, şi încă n-ar fi pierit din ochii mei mai repede şi mai neaşteptat. N-a trecut desigur nici a zecea parte dintr-o secundă de la desprinderea coşuleţului şi până la dispariţia lui cu conţinut cu tot. Urările mele de bine l-au însoţit până la pământ, dar, bineînţeles, n-aveam nicio nădejde ca fie pisica, fie pisoii, să fi supravieţuit, ca să-şi poată povesti nenorocirea.

La ora şase zărisem o mare parte a întinderii de pământ

dinspre răsărit, învăluită într-o negură deasă, care înainta mereu, cu mare iuţeală, până ce, la ora şapte fără cinci, întreaga suprafaţă vizibilă era cufundată în bezna nopţii. Dar numai după oarecare trecere de timp razele soarelui care asfinţise încetară să mai lumineze balonul. Şi această împrejurare, cu toate că, bineînţeles, era de prevăzut, mi-a făcut totuşi o negrăită plăcere. Era neîndoios că în zori aveam să văd răsăritul astrului de lumină cu multe ceasuri mai devreme decât cetăţenii din Rotterdam, cu toate că ei se aflau mult mai spre est. Şi astfel, zi după zi, pe măsură ce mă voi înălţa mai tare, mă voi bucura de lumina soarelui un răstimp tot mai lung. Am luat atunci hotărârea să ţin un jurnal al călătoriei mele, socotind zilele de câte douăzeci şi patru de ore la rând şi neţinând seama de intervalele de întuneric.

La ora zece, simţind că mi s-a făcut somn, m-am hotărât să mă culc şi să dorm cât mai e încă noapte. Dar dată că se ivi o încurcătură la care, deşi firească, nici măcar nu mă gândisem până în acea clipă. Dacă adormeam, aşa cum şi aveam de gând, cum s-ar mai fi putut primeni aerul între timp? Să-l respir mai mult decât cel mult o oră ar fi fost cu neputinţă. Şi chiar dacă acest răstimp s-ar fi prelungit până la un ceas şi un sfert, urmările ar fi fost cu totul nenorocite. Această dilemă m-a neliniştit şi m-a pus pe gânduri. Şi anevoie o să mă credeţi că, după atâtea primejdii prin care am trecut, această problemă mi se înfăţişa într-o lumină atât de gravă, încât pierdusem orice nădejde de a-mi mai atinge ţinta supremă şi, într-un sfârşit, mă împăcasem cu gândul că trebuie să cobor. Dar n-am stat mult în cumpănă. Mi-am adus aminte că omul este robul cel mai plecat al obişnuinţei şi că multe din deprinderile vieţii sale, socotite a fi de cea mai mare însemnătate, nu sunt aşa decât pentru că şi-a făcut din ele obişnuinţe. Bineînţeles că nu se putea

să nu dorm deloc. Mă puteam însă lesne deprinde să nu mă simt rău dacă mă voi trezi din ceas în ceas în tot timpul odihnei. Nu mi-ar fi trebuit decât cel mult cinci minute ca să primenesc cât mai bine aerul, şi singura dificultate adevărată era să găsesc un mijloc de a mă deştepta la momentul potrivit. Această problemă, trebuie să mărturisesc, îmi dădu mult de lucru. Auzisem şi eu, desigur, de acel student care, ca să nu adoarmă cu nasul în cărţi, ţinea în mână o minge de aramă. Căzând cu un zgomot asurzitor într-un lighean din acelaşi metal, aşezat lângă scaunul lui pe podea, mingea slujea într-adevăr ca să-l trezească ori de câte ori îl fura somnul. Dar cazul meu era cu totul altul şi nu putea fi rezolvat în chip asemănător. Nu doream să rămân treaz, ci doar să fiu sculat din somn la răstimpuri regulate. Într-un târziu am recurs la vicleşugul următor. Oricât ar părea el de simplu, l-am salutat, în clipa în care l-am găsit, ca pe o născocire la fel de mare cu a telescopului, a maşinii cu aburi sau chiar a tiparului.

Trebuie să spun că balonul, la înălţimea pe care o atinsese, îşi continua ascensiunea în chip regulat şi în linie dreaptă, astfel că nacela îl urma într-o neclintire desăvârşită, încât ar fi fost cu neputinţă să observi cea mai uşoară tremurare. Această împrejurare mi-a fost foarte prielnică în planul pe care-l hotărâsem. Provizia mea de apă fusese adusă în butoaie de câte cinci galoni fiecare, bine înţepenite împrejurul nacelei. Am desprins unul şi, luându-mi două frânghii, le-am legat strâns de la o margine de răchită la cealaltă, aşezându-le paralel şi la o distanţă de un picior între ele, aşa încât să alcătuiască un fel de policioară, pe care am aşezat şi am fixat butoiul într-o poziţie orizontală. Cam la opt degete sub aceste frânghii şi la patru picioare de fundul nacelei, am fixat o altă poliţă, făcută însă din placaj subţire, aceasta fiind singura bucată de lemn pe

care o aveam. Pe acea poliţă, şi tocmai sub marginea butoiaşului, am pus un mic ulcior de pământ. Am făcut apoi o gaură în fundul butoiului deasupra ulciorului şi am potrivit în ea o pană dintr-un lemn moale, tăiat în formă de con sau de lumânare. Am înfipt şi-am retras, puţin câte puţin, pana, până când, după câteva încercări, a ajuns la punctul cel mai potrivit ca îngustime, acolo unde apa, picurând pe gaură şi căzând în ulciorul de sub ea, avea să-l umple până-n buză în şaizeci de minute. Bineînţeles că acesta era un lucru uşor de determinat socotind în ce măsură se umplea ulciorul într-un timp anumit. După ce orânduisem totul, urmarea era lesne de ghicit. Patul meu era în aşa fel aşezat pe podeaua nacelei încât, stând culcat, capul să-mi fie chiar sub buza ulciorului. Era lucru sigur că după un ceas, umplându-se ulciorul, apa avea să dea pe dinafară, scurgându-se pe gura aflată mai la vale decât marginea lui de sus. Era de asemenea neîndoios că apa, scurgându-se de la o înălţime de mai mult de patru picioare, nu putea să nu pice de-a dreptul pe obrazul meu şi, prin urmare, aveam să mă trezesc negreşit şi instantaneu chiar şi din somnul cel mai adânc cu putinţă.

Până să isprăvesc cu toate aceste pregătiri, se făcuse unsprezece, şi m-am lungit pe pat, plin de încredere în bunul mers al invenţiei mele. Şi n-am fost dezamăgit nici acum. La fiecare şaizeci de minute, eram trezit de credinciosul meu cronometru. După ce goleam ulciorul în vrana butoiului şi lucram şi la condensator, mă culcam iarăşi în pat. Somnul acesta cu întreruperi regulate m-a supărat mai puţin decât m-aş fi aşteptat. Şi când, în cele din urmă, m-am trezit, fiindcă se făcuse ziuă, ceasul arăta şapte, iar soarele se înălţase cu mai multe grade deasupra orizontului.

3 aprilie

Mă aflam cu balonul la o înălţime într-adevăr nemaipomenită, iar convexitatea Pământului se făcuse cât se poate de vădită. La picioarele mele, jos, pe faţa oceanului, se zăreau ciorchini de puncte negre, care erau, fără îndoială, grupuri de insule[25]. Departe, spre miazănoapte, zăream o dungă subţire, albă, nepus de strălucitoare, tocmai la marginea orizontului, şi nu mă îndoiam că ar putea să fie ţărmul sudic al Oceanului Polar. Faptul acesta îmi trezise foarte mult curiozitatea, fiindcă trăgeam nădejde să înaintez mai spre nord şi la un moment dat să mă găsesc poate chiar deasupra polului. Îmi părea însă rău că înălţimea prea mare mă va împiedica să pot face o cercetare atât de amănunţită cât aş fi dorit. Aş fi putut totuşi stabili o mulţime de lucruri. În cursul zilei nu s-a mai întâmplat nimic deosebit. Aparatul meu funcţiona cât se poate de bine şi balonul se înălţa mereu, fără să se simtă nicio oscilaţie. Era un frig tăios, care m-a silit să mă înfofolesc bine în palton. Când pe pământ s-a făcut din nou întuneric, m-am lungit iarăşi în pat, cu toate că, încă vreo câteva ore după aceea, lumina a continuat să plutească împrejurul meu. Ceasornicul de apă îşi făcea regulat datoria, şi am dormit adânc până în dimineaţa următoare, afară de întreruperile la răstimpuri hotărâte.

4 aprilie

M-am trezit bine sănătos şi plin de voie bună şi am rămas uimit de schimbarea ciudată ce avusese loc în înfăţişarea mării. Pierduse aproape cu totul culoarea de un

---

[25] În prima ediţie urmau încă două propoziţii: „Deasupra mea cerul era negru ca păcura şi stelele se vedeau sclipind. De fapt, ele au sclipit aşa mereu, chiar din prima zi a ascensiuni”. În ediţiile ulterioare au fost eliminate de autor. Le reproducem aici deoarece pentru cititorii din era cosmică ele prezintă un interes deosebit.

albastru-închis pe care o avea mai înainte şi era acum de un cenuşiu-spălăcit şi cu un luciu care supăra ochii. Insulele nu se mai vedeau. Ar fi cu neputinţă de spus dacă au trecut sub orizont, spre sud-est, sau dacă, din pricina înălţimii în necontenită creştere la care mă aflam, le-am pierdut din vedere. Aş înclina totuşi către această din urmă părere. Spre miazănoapte, chenarul de gheaţă se vede din ce în ce mai desluşit. Frigul nu mai este atât de tăios. Nu s-a mai întâmplat nimic de seamă şi mi-am petrecut ziua citind, căci am avut grijă să-mi iau şi o provizie de cărţi.

5 aprilie

Am contemplat ciudatul fenomen al răsăritului de soare în vreme ce aproape toată suprafaţa Pământului este încă învăluită în beznă. Curând însă lumina s-a revărsat pretutindeni şi am zărit din nou chenarul gheţarilor către miazănoapte. Îl vedeam acum foarte desluşit şi păreau de o culoare mult mai închisă decât apele oceanului. Mă apropiam, fără doar şi poate, de pol cu mare iuţeală. Mi s-a părut că zăresc din nou o fâşie de pământ spre răsărit şi alta spre apus, dar nu eram sigur. Vreme potrivită. Nu s-a întâmplat nimic mai de seamă în tot timpul zilei. M-am culcat devreme.

6 aprilie

Am fost uimit găsind linia gheţarilor la o foarte mică depărtare şi un câmp nemărginit de gheţuri întinzându-se spre nord, până departe, la orizont. Era vădit că dacă balonul avea să-şi urmeze fără abatere drumul, avea sa ajungă în curând deasupra Oceanului Îngheţat, şi nu prea mai aveam îndoieli că voi vedea în sfârşit polul. Tot timpul zilei am continuat să mă apropii de gheţari. Pe înnoptate, limitele orizontului meu au crescut deodată într-un chip

simţitor, datorită desigur formei Pământului, care e a unei sfere turtite, şi înaintării mele deasupra ţinuturilor teşite din vecinătatea Cercului Arctic. Într-un târziu, când m-a năpădit întunericul, m-am culcat, plin de nelinişte, temându-mă ca nu cumva să trec deasupra unui lucru care stârneşte o atât de mare curiozitate fără a avea prilejul să-l cercetez.

7 aprilie

M-am trezit devreme şi, spre marea mea bucurie, am privit îndelung la ceea ce nu poate fi pus la îndoială că este însuşi polul. Era, fără doar şi poate, acolo, şi chiar la picioarele mele, dar, vai! mă ridicasem la o înălţime atât de mare, încât nu puteam desluşi nimic lămurit. Într-adevăr, judecând după progresia cifrelor ce indică diferitele înălţimi corespunzătoare cu anumite perioade, între şase a.m. la 2 aprilie şi nouă fără douăzeci a.m. în aceeaşi zi (când coloana de mercur a barometrului a coborât), se poate deduce cu destulă siguranţă că balonul atinsese acum, la ora patru în dimineaţa de 7 aprilie, *nu mai puţin* de 7.254 de mile deasupra nivelului mării. Înălţimea aceasta poate părea imensă, dar evaluarea cu ajutorul căreia a fost calculată dă un rezultat după toate probabilităţile cu mult mai prejos decât cel adevărat. Oricum ar fi, aveam sub ochii mei, fără îndoială, cel mai mare diametru pământesc. Întreaga emisferă nordică se întindea la picioarele mele, ca o hartă în proiecţie ortografică[26]. Iar marele cerc al Ecuatorului însuşi alcătuia fruntaria despărţitoare a orizontului meu. Cu toate acestea, excelenţele-voastre vor înţelege uşor că ţinuturile până acum neexplorate din vecinătatea Cercului Arctic, deşi aşezate de-a dreptul sub mine şi văzute fără o perspectivă aparentă, erau totuşi prea

[26] Proiecţia folosită la reprezentarea unei emisfere pe un plan, în special la elaborarea hărţilor generale ale globului terestru.

micşorate şi la prea mare depărtare de punctul din care le priveam ca să-mi îngăduie o cercetare mai amănunţită. Ceea ce se vedea, totuşi, era ceva ciudat şi atrăgător. La miazănoapte, dincolo de acel chenar uriaş de care am pomenit şi care poate fi denumit limita descoperirilor omului în aceste ţinuturi, se întindea, aproape fără întrerupere, un linţoliu de gheaţă. Chiar de la primele începuturi, suprafaţa lui e vădit turtită, iar mai departe e netedă şi plană, la urmă devine *concavă*, şi sfârşeşte chiar la pol într-un gol circular, cu marginile tăioase, al cărui diametru aparent alcătuia cu balonul un unghi de vreo şaizeci şi cinci de secunde şi a cărui culoare închisă, cu nuanţe schimbătoare, era mai întunecată decât orice altă pată din emisfera vizibilă şi, uneori, se adâncea până la negrul cel mai intens. Mai departe anevoie s-ar mai fi putut desluşi ceva. La ora douăsprezece, centrul circular descrescuse în circumferinţă, iar la şapte p.m. l-am pierdut cu totul din vedere, căci balonul trecuse peste marginea dinspre vest a gheţurilor şi plutea cu iuţeală înspre Ecuator.

8 aprilie

Am descoperit o micşorare simţitoare În diametrul aparent al Pământului, pe lângă o vădită alterare în culoarea şi înfăţişarea lui generală. Întreaga suprafaţă vizibilă era de aceeaşi culoare galben-palid, când mai accentuată, când mai ştearsă, iar pe alocuri căpătase o strălucire care pentru ochi era chiar supărătoare. Vederea mi-era foarte stânjenită din pricina densităţii atmosferei, suprafaţa învecinată fiind încărcată de nori, prin a căror îngrămădire de-abia puteam zări ici şi colo pământul. În ultimele patruzeci şi opt de ore am fost mai mult sau mai puţin împiedicat de acest obstacol de a mai face vreo observaţie. Dar înălţimea foarte mare la care mă aflam

acum alcătuia din aceste neguri plutitoare o singură grămadă, şi neajunsul acesta se făcea tot mai simţit pe măsură ce suiam mai sus. Îmi dădeam bine seama totuşi că balonul plutea deasupra Marilor Lacuri ale Americii de Nord şi se îndrepta gonind spre miazăzi, ceea ce însemna că mă va duce foarte curând la tropice. Această împrejurare m-a bucurat nespus de mult şi am întâmpinat-o ca pe o prevestire sigură a izbânzii finale. Căci drumul pe care-l luasem până acum mă neliniştise, într-adevăr, foarte mult. Era vădit, că, dacă aş fi mers multă vreme mai departe în această direcţie, n-aş mai fi ajuns niciodată în Lună, a cărei orbită e înclinată pe ecliptică, formând un unghi mic de numai 5°8'48”.

9 aprilie

Diametrul Pământului era astăzi foarte micşorat, iar culoarea, la suprafaţa lui, devenea, ceas cu ceas, de un galben tot mai închis. Balonul şi-a urmat fără şovăire drumul spre miazăzi, iar la orele nouă p.m. a ajuns deasupra coastei nordice a Golfului Mexic.

10 aprilie

În dimineaţa de azi, pe la ora cinci, am fost trezit din somn pe neaşteptate de o trosnitură năprasnică, despre care nu mi-am dat cu niciun chip seama de unde vine, A fost de foarte scurtă durată, dar, cât a dăinuit, n-a semănat cu nimic din câte am apucat pe lume. E de prisos să mai spun că m-am speriat din cale-afară, căci în primul moment am crezut că pricina zgomotului ar fi fost explozia balonului. Mi-am cercetat totuşi aparatele cu multă luare-aminte şi n-am putut găsi nimic în neregulă. Mi-am petrecut aproape toată ziua gândindu-mă la această întâmplare atât de neobişnuită. Dar n-am izbutit câtuşi de puţin să mi-o

lămuresc. M-am culcat nemulţumit şi într-o stare de mare nelinişte şi tulburare.

11 aprilie

Am găsit o micşorare simţitoare în diametrul aparent al Pământului şi o creştere însemnată, vizibilă pentru întâia oară, în acela al Lunii, căreia îi mai trebuiau doar câteva zile pentru a fi lună plină. A fost nevoie de o trudă îndelungată şi istovitoare spre a condensa aer îndestulător pentru menţinerea vieţii.

12 aprilie

O ciudată schimbare a avut loc în ceea ce priveşte direcţia balonului, şi cu toate că o prevăzusem întru totul, mi-a făcut o bucurie fără seamăn. După ce ajunsese, în cursa lui de mai nainte, la paralela a douăsprezecea de latitudine sudică, s-a abătut deodată, în unghi ascuţit, spre est şi a continuat astfel toată ziua, ţinându-se aproape *exact în planul elipsei lunare*. Ceea ce e vrednic de luat în seamă e că urmarea acestei schimbări de rută a fost o simţitoare oscilaţie a nacelei, care a durat timp de câteva ceasuri.

13 aprilie

Am fost iarăşi foarte speriat de faptul că trosnetul zgomotos şi puternic, care m-a îngrozit în ziua de 10 aprilie, s-a repetat din nou. M-am gândit foarte mult la acest lucru, dar n-am fost în stare să găsesc o explicaţie mulţumitoare. Mare descreştere în diametrul aparent al Pământului, care nu mai subîntindea, în raport cu balonul, decât un unghi niţeluş mai mare de 25°. Luna nu se vedea deloc, fiind aproape la zenit. Îmi continuam drumul în planul elipsei, dar înaintam foarte puţin spre răsărit.

14 aprilie

Nespus de rapidă descreştere a diametrului Pământului. Am fost astăzi cât se poate de tulburat la gândul că balonul pluteşte pe axul apsidelor, în direcţia perigeului. Cu alte cuvinte, urmează un itinerariu care-l va duce de-a dreptul în Lună, în partea cea mai apropiată de Pământ a orbitei sale. Luna se afla chiar deasupra capului meu, ceea ce mi-o ascundea cu totul vederii. A trebuit să muncesc îndelung şi greu ca să condensez atmosfera.

15 aprilie

Nu se mai pot desluşi bine pe Pământ nici măcar contururile mărilor şi ale continentelor. Pe la orele douăsprezece am fost surprins pentru a treia oară la auzul acelui sunet înfiorător care mă uimise atât de tare şi înainte. Dar de data asta a durat câteva clipe, şi tot timpul cât a ţinut, a sporit mereu în intensitate. În cele din urmă, pe când stăteam năuc şi îngrozit în aşteptarea a nu ştiu ce fel de nimicire năprasnică, nacela s-a cutremurat cu o putere nemaipomenită şi o grămadă uriaşă şi înflăcărată dintr-o materie pe care n-am putut s-o desluşesc s-a năpustit cu glasul a mii de tunete, urlând şi vuind, asupra balonului. Când spaimele şi uimirea mi s-au mai risipit, mi-am dat destul de lesne seama că poate e vorba de vreun fragment vulcanic uriaş, azvârlit din lumea de care mă apropiam atât de repede şi, pe cât se pare, de unul din multele feluri de materii ciudate ce se găsesc din întâmplare şi pe Pământ şi sunt numite meteoriţi, în lipsa unei denumiri mai potrivite.

16 aprilie

Uitându-mă astăzi în sus, cât puteam mai bine, rând pe

rând, pe fiecare din ferestruicile laterale, am zărit, spre marea mea bucurie, o foarte mică parte a discului lunar, care se întindea, ca să zic aşa, de jur împrejurul uriaşei circumferinţe a balonului. Am fost nespus de tulburat. De data asta nu mă mai îndoiam câtuşi de puţin că voi fi în curând la capătul călătoriei mele. Într-adevăr, condensatorul îmi dădea de lucru acum într-o asemenea măsură, încât nu mai aveam o clipă de răgaz. Nu mai putea fi vorba de somn. M-am îmbolnăvit de oboseală şi tremuram din tot trupul, sleit de puteri. Era cu neputinţă ca firea omenească să mai poată îndura o suferinţă atât de groaznică. În scurtul răstimp de întuneric, a trecut pe lângă mine un nou meteorit, şi repetarea din ce în ce mai deasă a acestui fenomen a început să-mi stârnească mari nelinişti.

17aprilie

Dimineaţa aceasta a însemnat o dată hotărâtoare în călătoria mea. Vă mai amintiţi că în ziua de 13 aprilie pământul subîntindea, în raport cu balonul, un unghi de 25°. La 14 aprilie, unghiul acesta se micşorase simţitor, în 15 aprilie am observat o scădere şi mai rapidă, şi în 16 aprilie, înainte de a mă culca, notasem un unghi care nu măsura mai mult de 7°l5'. Care nu mi-a fost uimirea când, trezindu-mă dintr-un somn scurt şi chinuit, în această dimineaţă de astăzi, 17 aprilie, am găsit suprafaţa de dedesubt crescută ca volum, aşa, deodată, şi ca prin minune, până la a arăta nu mai puţin de 39° în diametru aparent unghiular. Am rămas ca trăsnit. Nici un cuvânt n-ar putea să exprime groaza şi uimirea cumplită şi fără de seamăn de care am fost cuprins şi copleşit totodată. Genunchii îmi tremurau, dinţii îmi clănţăneau, părul mi se zburlise pe cap. „Aşadar, balonul a făcut explozie!” Acesta a fost cel mai năvalnic gând care mi-a fulgerat prin minte.

„Desigur că balonul a făcut explozie!” Cădeam! Cădeam cu cea mai năprasnică, cea mai neasemuită repeziciune. Judecând după imensa depărtare parcursă atât de repede până acum, nu puteau trece mai mult de zece minute până voi fi atins suprafaţa pământului, şi voi fi năpustit în nimicnicie! Dar, în cele din urmă, judecata îmi veni în ajutor. Am stat şi m-am gândit şi am început să mă îndoiesc. Era un lucru cu neputinţă. În ruptul capului nu se putea să fi ajuns atât de repede jos. Pe de altă parte, cu toate că mă apropiam, fără doar şi poate, de suprafaţa pământului de sub mine, o făceam cu o viteză care nu era câtuşi de puţin proporţională cu aceea pe care mi-o închipuisem la început. Gândul acesta mi-a fost de folos, mi-a liniştit mintea tulburată şi, în cele din urmă, am izbutit să privesc fenomenul în lumina lui adevărată. De fapt, groaza trebuie să mă fi scos din minţi, de vreme ce nu mi-am putut da seama de uriaşa deosebire dintre înfăţişarea suprafeţei de sub mine şi suprafaţa Pământului, care mi-e mumă. Aceasta din urmă era desigur deasupra capului meu şi cu totul ascunsă vederii mele de corpul balonului, în timp ce Luna, Luna însăşi, în toată strălucirea ei, se întindea jos, dedesubtul meu şi la picioarele mele.

Uimirea şi surprinderea iscate în mintea mea de această nemaipomenită schimbare în starea lucrurilor era, poate, partea cea mai greu de explicat din toată aventura. Fiindcă întreagă această răsturnare nu numai că era firească, dar fusese prevăzută cu mult înainte, ca o împrejurate la care trebuia să mă aştept când aş ajunge în acel punct al călătoriei mele, în care atracţia planetei va fi înlocuită de atracţia satelitului, sau, mai bine zis, în care forţa de atracţie exercitată de Pământ asupra balonului va fi mai puţin puternică decât aceea a Lunii. Desigur, mă trezeam dintr-un somn adânc, cu toate simţurile toropite, ca să

urmăresc deodată un fenomen cutremurător şi care, cu toate că îl aşteptam, n-am crezut totuşi că se va întâmpla chiar în clipa aceea. Schimbarea în sine trebuie să fi avut loc, bineînţeles, treptat şi pe nesimţite. Nu e deloc sigur că, dacă aş fi fost treaz în clipa când s-a întâmplat, aş fi luat cunoştinţă despre ea după vreun semn lăuntric al acestei schimbări, adică după vreo tulburare a fiinţei sau a aparatelor mele.

E aproape de prisos să mai spun că ajungând la o înţelegere adevărată a stării în care mă găseam şi ieşind din spaima ce-mi copleşise toate puterile sufletului, mi-am îndreptat în primul rând toată atenţia asupra Lunii şi a înfăţişării ei fizice generale. Se întindea jos, sub mine, ca o hartă, şi cu toate că, după socoteala mea, distanţa la care se afla era încă destul de mare, puteam desluşi contururile suprafeţei sale cu o precizie izbitoare şi totodată şi de neînţeles. De la cea dintâi privire m-a surprins, ca fiind trăsătura cea mai neobişnuită a condiţiilor ei geologice, lipsa desăvârşită a oricărui ocean, a oricărei mări şi chiar a oricărui lac sau râu şi a apelor de orice fel. Cu toate acestea, lucru ciudat, zăream vaste întinderi cu caracter vădit aluvial, deşi cea mai mare parte a emisferei ce se putea vedea era acoperită cu nenumăraţi munţi vulcanici, de formă conică şi având mai degrabă înfăţişarea unor cucuie făcute de mâna omului decât a unor protuberanţe naturale. Cel mai înalt dintre ei nu depăşea înălţimea de trei mile şi trei sferturi. Dar o hartă a regiunii vulcanice de la Campi Phlegraei[27] ar putea da excelenţelor-voastre o idee mai bună decât orice descriere stângace pe care aş încerca eu însumi s-o fac. Era vădit că aceşti vulcani, în cea mai mare parte a lor, se aflau în stare de erupţie, şi-mi dam seama, plin de groază, de puterea şi de violenţa lor

[27] Regiune vulcanică situată în sudul Italiei.

judecând după tunetele repetate ale stâncilor greşit numite meteorice, care se năpusteau de jos şi treceau acum pe lângă balon cu o frecvenţă tot mai spăimântătoare.

18 aprilie

Am găsit astăzi că volumul aparent al Lunii a crescut în chip nemăsurat, iar viteza tot mai sporită a pogorârii mele a început să mă umple de groază. Vă amintiţi, că la început, când am pornit a cumpăni dacă o călătorie în Lună este sau nu cu putinţă, am ţinut seama în socotelile mele de faptul că ar exista în vecinătatea ei o atmosferă densă, proporţională cu forma planetei. Aceasta în ciuda atâtor ipoteze ce afirmă contrariul şi, aş mai adăuga, în ciuda neîncrederii obşteşti în existenţa vreunei atmosfere lunare. Dar, în afară de ideile pe care le-am înfăţişat cu privire la cometa lui Encke şi a luminii zodiacale, am fost întărit în părerea mea de unele observaţii ale lui Schroeter[28] din Lilienthal. El a observat luna nouă când nu avea decât două zile şi jumătate, seara, îndată după asfinţit, mai nainte de a se putea vedea partea ei întunecată, şi a continuat s-o observe până ce aceasta a devenit vizibilă. Cele două coarne păreau că se prelungesc subţiindu-se în câte un vârf, în aparenţă foarte ascuţit, fiecare arătându-şi extremitatea în bătaia razelor soarelui mai nainte ca vreo parte a emisferei întunecate să fi devenit vizibilă. Puţin după aceea s-a luminat întreaga margine întunecată. Socot că această prelungire a coarnelor dincolo de semicerc se datoreşte refracţiei razelor solare de către atmosfera lunară, care poate să refracte destulă lumină pe emisfera întunecată pentru a da naştere unui crepuscul mai luminos decât lumina răsfrântă de Pământ când Luna e la vreo 32°

[28] Johann Hieronymus Schroeter (1745—1816), astronom german, directorul observatorului din Lilienthal de lângă Brema; a făcut numeroase observaţii asupra Lunii.

de conjuncţia sa. Aceasta ar putea fi înaltă de 1.356 de picioare de Paris. Am presupus deci că înălţimea cea mai mare în stare să producă refracţia razelor solare ar fi de 5.376 de picioare. Părerea mea asupra acestui lucru a fost confirmată şi de un paragraf din volumul al 82-lea al *Tranzacţiilor filozofice*, în care se afirmă că în timpul unei ocultaţii a sateliţilor lui Jupiter, cel de-al treilea satelit a dispărut cu totul după ce de-abia s-a mai zărit vreme de o secundă sau două, iar celui de-al patrulea i se vedea nedesluşit conturul[29].

Mă bizuiam, bineînţeles, pe rezistenţa, sau, mai bine zis, pe sprijinul unei atmosfere care ar exista într-o stare de densitate aşa cum mi-am închipuit-o eu. Dacă până la urmă s-ar dovedi că am dat greş, n-aveam nimic alt de aşteptat, ca deznodământ al aventurii mele, decât să fiu spulberat în atomi pe suprafaţa colţuroasă a satelitului. Şi aveam, desigur, temeiuri puternice să-mi fie frică. Depărtarea mea de Lună era, oarecum, neînsemnată, pe când munca de care era nevoie la condensator nu se micşorase întru nimic şi nu puteam descoperi niciun semn de scădere în rarefierea păturii de aer.

---

[29]Havelius (Johann Hévélius sau Havelius (1611—1687), astronom german; autorul unei lucrări despre faţa Lunii) scrie că, adeseori, când cerul era atât de senin încât se vedeau şi stelele de a şasea şi a şaptea mărime, poziţia Lunii fiind aceeaşi ca şi depărtarea de Pământ şi folosind unul şi acelaşi telescop, foarte puternic, Luna şi petele ei nu-i apăreau întotdeauna la fel de luminoase. Date fiind împrejurările în care a observat aceasta, e lucru învederat că pricina fenomenului nu e nici atmosfera noastră, nici aparatul, nici ochiul cercetătorului, ci trebuie să fie ceva (o atmosferă?) ce ar exista în jurul Lunii. Cassini (Jean-Dominique Cassini (1625—1712), astronom francez; a făcut observaţii asupra planetelor sistemului solar) a observat adesea că Saturn, Jupiter şi stelele fixe, atunci când se apropie de Lună, la ocultaţie, îşi schimbă forma circulară într-una ovală; iar la alte ocultaţii nu a descoperit nicio schimbare de formă. De aici se poate deduce că în unele cazuri, dar nu în toate, există o substanţă densă care înconjoară Luna şi care reflectă razele stelelor (n. a.).

19 aprilie

Spre marea mea bucurie, în dimineaţa aceasta, pe la orele nouă suprafaţa Lunii fiind spăimântător de aproape, şi temerile mele peste măsură de sporite, pompa condensatorului dădu, în sfârşit, semne neîndoielnice că s-a petrecut o oarecare schimbare în consistenţa atmosferei. Pe la zece aveam temeiuri să cred că densitatea ei crescuse În mare măsură. La unsprezece, aparatul îmi dădea mai puţin de lucru, iar la douăsprezece am încercat să deşurubez ceatlăul, şi văzând că după ce am făcut-o n-am avut de suferit niciun neajuns, am scos, în cele din urmă, învelitoarea de cauciuc şi am dat-o jos de pe nacelă. Aşa cum era de aşteptat, urmările imediate ale unei astfel de experienţe atât de primejdioase şi pripite au fost o straşnică durere de cap şi ceva spasme. Dar aceste greutăţi, precum şi altele în legătură cu respiraţia nu erau, nici într-un caz, atât de mari încât să-mi pună viaţa în primejdie. Am luat deci hotărârea să le îndur cât puteam mai bine, cu gândul că voi scăpa de ele deîndată ce mă voi apropia de straturile din apropierea Lunii. Dar această apropiere se înfăptuia cu o repeziciune de neînchipuit şi în curând am fost încredinţat — şi totodată şi îngrijorat — că, deşi n-am să fiu înşelat în aşteptările mele cu privire la existenţa unei atmosfere dense în proporţie cu masa satelitului, greşisem totuşi când am presupus că densitatea aceasta, chiar la suprafaţă, va fi destul de mare pentru a putea susţine greutatea uriaşă conţinută de nacela balonului meu. Cu toate acestea, *aşa ar fi trebuit să fie*, întocmai ca la suprafaţa Pământului, dacă se ţine seamă că greutatea corpurilor de pe orice planetă este în funcţie de densitatea atmosferică. Dar nu era totuşi cazul aici. Şi lucrul acesta îl dovedea îndeajuns violenţa căderii mele. De

ce nu era cazul, aceasta nu s-ar putea explica decât ţinând seama de acele perturbaţii geologice posibile despre care am pomenit mai sus. Oricum, mă aflam deci chiar deasupra planetei şi coboram cu cea mai năprasnică repeziciune. N-am pierdut, aşadar, nicio clipă ca să arunc peste bord lestul, butoaiele cu apă, aparatul condensator, camera de cauciuc şi, în cele din urmă, toate lucrurile din nacelă. Dar totul era în zadar. Cădeam necontenit, cu o iuţeală năprasnică, şi nu mai aveam mai mult de o jumătate de milă până la suprafaţă. De aceea, ca un ultim mijloc de scăpare, după ce-mi aruncasem haina, pălăria şi cizmele, am desprins de balon *până şi nacela*, care avea o greutate destul de însemnată, şi astfel, agăţându-mă cu amândouă mâinile de plasă, abia dacă mai avui vreme să-mi dau seama că întregul ţinut, atât cât vedeam cu ochii, era presărat pretutindeni cu locuinţe de pitici, când, iată, am şi căzut cu capul în jos drept în inima unei cetăţi fantastice, în mijlocul unei mulţimi numeroase de omuleţi pociţi şi mărunţei, care nu rosteau niciun cuvânt şi nu-şi dădeau nici cea mai mică osteneală să mă ajute, ci stăteau ca o turmă de nerozi, făcând schime caraghioase şi uitându-se chiorâş, cu mâinile în şolduri, la balonul meu şi la mine. Le-am întors spatele cu dispreţ şi, privind în sus, spre Pământul pe care-l părăsisem de curând şi poate pentru totdeauna, l-am văzut în chip de scut uriaş de aramă întunecată, cu diametrul cam de două grade, ţintuit şi nemişcat în ceruri, deasupra capului, şi împodobit la o margine cu un chenar făcut din aurul cel mai strălucitor. Nu se putea vedea nici urmă de ape sau de pământuri. Şi totul era bălţat cu fel de fel de pete şi încins cu zonele tropicale şi ecuatoriale.

Aşadar, cu voia excelenţei-voastre, după un şir întreg de mari nelinişti şi de nemaiauzite primejdii, din care am scăpat ca prin minune, am ajuns în cele din urmă cu bine,

în a nouăsprezecea zi de la plecarea mea din Rotterdam, la capătul unei călătorii care este, fără îndoială, cea mai extraordinară şi cea mai însemnată pe care a întreprins-o, a înfăptuit-o sau a plănuit-o cândva vreun locuitor al Pământului. Dar mai rămâne să-mi povestesc aventurile. Şi, într-adevăr, excelenţele-voastre îşi pot lesne închipui că, după o şedere de cinci ani pe o planetă care nu numai că e nespus de interesantă prin faptul că e strâns legată ca satelit, de lumea omului, aş mai putea să dau şi unele veşti, spre ştiinţa Colegiului naţional al astronomilor, cu mult mai însemnate decât amănuntele, oricât ar fi ele de minunate, ale simplei călătorii care a luat sfârşit în chip atât de norocos. Aceasta e de fapt toată problema. Aş avea multe, foarte multe de împărtăşit şi aş face-o cu cea mai mare plăcere. Aş avea multe de spus despre climatul planetei; despre trecerile neaşteptate de la cald la frig; despre lumina solară neîndurată şi arzătoare, care ţine cincisprezece zile, şi despre frigul mai mult decât polar care-i urmează; despre o neîncetată circulaţie a umezelii, prin evaporare, ca *in vacuo*[30], din punctul aşezat chiar sub soare până la cel mai depărtat; despre o zonă variabilă de ape curgătoare; despre poporul însuşi; despre obiceiurile, purtările, aşezămintele politice; despre ciudata înfăţişare a locuitorilor; despre urâţenia lor; despre lipsa lor de urechi, acele apendice de prisos într-o atmosferă atât de deosebită; despre neştiinţa ce li se trage de aici în ceea ce priveşte vorbirea şi foloasele ei; despre felul cum înlocuiesc ei vorbirea printr-o anumită metodă de a se înţelege între ei; despre neînţeleasa legătură între fiecare ins din Lună cu câte unul pe Pământ, o legătură analogă celei dintre orbita planetei şi a sateliţilor şi determinată de aceasta, prin care destinele locuitorilor uneia din ele sunt împletite cu vieţile

[30] În vid (în limba latină în original).

şi destinele locuitorilor celeilalte. Şi, mai presus de toate, dacă excelenţele-voastre îmi îngăduie, despre acele taine cumplite şi întunecate ce se ascund în ţinuturile din cealaltă parte a Lunii, ţinuturi care, datorită concordanţei într-adevăr minunate a rotaţiei satelitului pe propria-i axă cu revoluţia siderală în jurul Pământului, nu s-au arătat până acum şi — slavă Domnului! — nu se vor arăta niciodată în faţa telescopului unui om. Toate acestea, şi multe, multe altele aş vrea să le povestesc cu de-amănuntul. Dar ca să scurtez, trebuie să-mi capăt răsplata. Aş dori să mă întorc la casa mea, în sânul familiei mele. Iar ca preţ al comunicărilor mele viitoare, ţinând seama de lumina pe care am putinţa s-o arunc asupra multor ramuri însemnate ale ştiinţelor fizice şi metafizice, trebuie să cer, prin mijlocirea cinstitei domniilor-voastre bresle, iertare pentru crima de care m-am făcut vinovat prin uciderea acelor creditori ai mei la plecarea mea din Rotterdam. Aşadar, acesta e scopul scrisorii mele. Aducătorul ei, un locuitor din Lună, pe care l-am învăţat ce să facă pentru a fi crainicul meu pe Pământ, va aştepta, la bunul-plac al excelenţelor-voastre, ca să se întoarcă la mine cu iertarea de care am pomenit, dacă am, într-un fel sau altul, putinţa s-o dobândesc.

Am onoarea de a fi etc. etc. smeritul rob al excelenţelor voastre,

HANS PHAALL

După ce a sfârşit de citit acest extraordinar document, se zice că profesorul Rub-a-dub, peste măsură de uluit, a scăpat pipa din gură, iar *mynheer* Superbus Von Underduk, după ce şi-a scos ochelarii, i-a curăţat şi i-a pus în buzunar, şi-a uitat de sine şi de demnitatea sa, şi încă în aşa măsură,

încât, în culmea uimirii şi a admiraţiei, s-a răsucit de trei ori pe călcâie. Nu putea fi nicio îndoială în această privinţă: va fi iertat. Aşa cel puţin jurase, cu un jurământ groaznic, profesorul Rub-a-dub, şi astfel a cugetat şi vestitul Von Underduk când l-a luat la braţ pe colegul său întru ştiinţă şi, fără a rosti un cuvânt, a făcut aproape tot drumul până acasă, unde avea să chibzuiască asupra măsurilor ce ar trebui luate. Dar, ajungând la uşa locuinţei primarului, profesorul s-a gândit să spună că, de vreme ce mesagerul a găsit cu cale să dispară, pesemne înspăimântat până la moarte de înfăţişarea sălbatică a locuitorilor din Rotterdam, iertarea nu-i va fi de mare folos, căci numai un om din Lună ar putea întreprinde o călătorie atât de lungă. Primarul a recunoscut adevărul acestei observaţii, astfel că discuţia a luat sfârşit. Scrisoarea fiind publicată, a dat naştere la felurite păreri şi clevetiri. Unii atotştiutori s-au făcut de râs, arătând că întreaga ispravă nu era alt decât o păcăleală. Cred însă că tot păcăleală este pentru acest soi de oameni orice e mai presus de înţelegerea lor. În ce mă priveşte, nu pot pricepe pe ce dovezi şi-au întemeiat o atare învinuire. Să vedem ce spun:

În primul rând, că unii hâtri din Rotterdam purtau pică unui oarecare primar şi câtorva astronomi.

Nu înţeleg deloc.

În al doilea rând, că un pitic ciudat, un vrăjitor, cu amândouă urechile tăiate din rădăcină, pentru cine ştie ce fărădelege, a dispărut de câteva zile din vecinătatea oraşului Bruges.

Ei bine, şi ce-i cu asta?

În al treilea rând, că gazetele care erau lipite de jur împrejurul balonului erau din Olanda, şi prin urmare nu putuseră fi tipărite în Lună. Erau nişte hârtii foarte murdare şi tipograful Gluck ar fi jurat pe Sfânta Scriptură că fuseseră

tipărite la Rotterdam.

Greşea, fără îndoială, greşea.

În al patrulea rând, că Hans Phaall însuşi, ticălosul acela de beţiv, şi cele trei hahalere, aşa-zişii săi creditori, au fost văzuţi împreună, acum vreo două-trei zile într-o cârciumă deocheată de la mahala, când tocmai se întorseseră cu buzunarele pline dintr-o călătorie peste mări.

Nu cred, nu cred niciun cuvânt.

În ultimul rând, e o părere îndeobşte recunoscută, sau cel puţin ar trebui să fie recunoscută, că anume Colegiul astronomilor din oraşul Rotterdam, ca şi celelalte colegii din alte părţi ale lumii — pentru a nu mai vorbi de astronomi şi de colegii în general — nu este nici mai bun, nici mai mare, nici mai luminat decât s-ar cădea să fie.

Thomas Wentworth Higginson

REGELE VISURILOR

Cel ce părăseşte calea ferată, îndreptându-se spre ţinuturile deluroase ale Noii Anglii, trebuie să adopte o regulă de neclintit. De câte ori ajunge la o răscruce şi i se spune că există două căi spre destinaţia dorită, nu-i rămâne decât să întrebe care drum e mai bun şi, după ce i se indică unul dintre ele, să-l aleagă imediat pe celălalt. Explicaţia e simplă: trecătorul recomandă întotdeauna drumul cel nou, care se menţine de-a lungul văii şi ocoleşte dealurile, pe când drumul vechi, abandonat acum de călători, urcă mai abrupt, oferind privelişti mai frumoase.

Apucând pe drumul vechi, descoperi curând că atât casele cât şi oamenii sunt oarecum în paragină. Ei trăiesc izolaţi, astfel încât nimic nu-i stimulează să-şi îmbunătăţească starea. Nici urmă de ondularea monotonă a acoperişurilor mansardate, cum absente sunt şi caricaturile din vremea reginei Anne. Dacă, totuşi, locuinţa vreunui fermier a fost într-adevăr construită în timpul domniei acelei nedreptăţite suverane, ea are aspectul unui conac solid şi sobru, din cărămidă, cu două etaje, înnegrit de timp, încruntându-se mohorât de pe vârful dealului; ea aparţine tot atât de mult trecutului, precum un turn circular irlandez sau o fortăreaţă scoţiană de graniţă. Uneori e umbrită de ramurile câtorva ulmi planturoşi. Dinspre drum vederea e, în parte, împiedicată de un gard de liliac şi de ceea ce pare o mult prea mare stivă de lemne. Un zid scund, de piatră, înconjoară grajdurile şi adăposturile spaţioase, construite din lemn nevopsit, devenit cu vremea cenuşiu; lângă ele se întinde o grădină neîngrijită în care

floxul, garoafele şi crinii se încrucişează cu garduri asimetrice de merişor. Casa priveşte spre apusuri măreţe, spre lanţuri îndepărtate de munţi şi lacuri înconjurate de păduri de pin şi de castan. Proiectată pe un cer sumbru, sau împovărată de o ceaţă statornică, ea domină peisajul ca un castel feudal; şi tot ca el, e aproape părăsită: viaţa oamenilor s-a scurs de aici în orăşelul industrial din vale, plin de canadieni francezi.

Într-o asemenea locuinţă se stabili în cele din urmă Francis Ayrault, părăsind vechea reşedinţă a familiei dintr-un oraş de pe ţărm, din Rhode Island. Tot felul de griji familiale îl zdrobiseră aproape, căci nimic nu slăbeşte o natură puternică aşa de mult ca exerciţiul îndelung şi exclusiv al iubirii de semeni. Când însuşi locul unde se născuse fu ales ca teren pentru o nouă staţie de cale ferată, nimic nu păru să-l mai reţină. Avea nevoie de odihnă totală şi de schimbare. Nu mai avea pe nimeni pe lume cu excepţia unei fermecătoare surioare, rodul celei de-a doua căsătorii a tatălui său. Această fetiţă de cinci ani, căreia îi era tutore, fusese botezată cu ciudatul nume de Hart, după un strămoş, Hart Ayrault, a cărui piatră de mormânt, acoperită cu muşchi, era adesea cercetată de degetele copilului, încercând să descopere literele şterse ale propriului nume.

Cei doi sosiră într-o dimineaţă de la cea mai apropiată gară şi luară în primire vechiul lăcaş de cărămidă. Ayrault îşi petrecu ziua despachetând şi consultându-se cu Cyrus Gerry, fostul proprietar al fermei, care urma să dirijeze în continuare toate operaţiunile exterioare. În acest timp, fetiţa îşi sili bătrâna doică s-o urmeze prin fiecare colţişor al clădirilor. Se aşezaseră acum, în sfârşit, la o cină timpurie, în cursul căreia micuţa Hart fu prea absorbită de noutatea zmeurii sălbatice să mai poată observa, măcar întâmplător,

expresia sfârşită a fratelui ei.

— Frate Frank, spuse ea în treacăt, pe când începea cea de-a doua farfurie de zmeură, te iubesc!

— Mulţumesc, dragă, fu replica lui mecanică la obişnuita efuziune.

Ea tăcu o vreme, absorbită de plăcuta ocupaţie, şi-apoi continuă cu mai multă precizie:

—Frate Frank, tu eşti cei mai bun om din lume! Îmi pare aşa de bine c-am venit aici! Se poate să rămânem toată iarna? Iarna trebuie să fie grozav; şi în şopron e o săniuţă căreia îi lipseşte doar o talpă. Frăţioare Frank, te iubesc aşa de mult că nu ştiu ce-am să mă fac! Te iubesc de o mie de livre plus cincisprezece, plus unsprezece şi jumătate şi încă mai mult decât pot spune. Şi mai sunt şi trei pisoi cenuşii — în afară de unul care e aproape alb — şi Susan mi-a spus că pot să ţi-i aduc să-i vezi mâine dimineaţă.

O jumătate de oră mai târziu, somnul închidea ochii ei strălucitori; picioruşele neastâmpărate se odihneau acum nemişcate. În noaptea aceea fetiţa dormi în cămăruţa vecină cu a fratelui ei, în pătuţul pe care-l ocupa de când era orfană. Ayrault însă rămase treaz, absorbit de un proiect mult prea neobişnuit pentru a putea fi împărtăşit cuiva, dar care fusese totuşi mobilul cel mai important al venirii lui în locul acesta singuratic.

Locuitorii din Rhode Island avuseseră, încă de pe vremea lui Roger Williams[31], o oarecare înclinaţie către latura ideală a existenţei. Acesta e singurul stat din America unde preşedinţii curţilor de justiţie scriu curent poezie, iar fabricanţii prosperi tipăresc eseuri despre libertatea conştiinţei. În plus, Francis Ayrault moştenise, poate, o asemenea înclinaţie de la nişte strămoşi hughenoţi,

[31] Roger Williams (1603 ? —1683). Pastor de origine engleză. Întemeietor al coloniei din Rhode Island şi primul ei preşedinte.

încrucişaţi cu o familie de quakeri. În orice caz, ea exista şi se manifesta în această criză a vieţii sale. Eliberat acum de aproape orice obligaţie, el se hotărâse să se dedice unui domeniu încă puţin explorat de om. Odată secătuite plăcerile lumeşti, îşi angajase toate energiile intr-un efort extraordinar de autoconcentrare pentru a deveni ceea ce nicio fiinţă omenească nu fusese încă: stăpânul propriilor vise.

Descendent al unei speţe de visători în plină zi, Ayrault moştenise, de asemenea, şi o neobişnuită disponibilitate pentru vis în timpul nopţii; şi, ca toţi cei înzestraţi cu un talent deosebit, el îi supraestima, poate, importanţa. Se convinsese repede că nicio exersare a intelectului său în stare de veghe nu se poate compara nicio clipă, măcar, cu cea din vis. Cele mai rafinate izbânzi ale creierului unui Shakespeare sau Dante nu sunt altceva decât o structură asemănătoare viselor; şi cel mai limitat ţăran şi cea mai înapoiată minte vor fi având câteodată viziuni care, dacă ar putea fi transcrise, ar depăşi pe cele ale acestor maeştri. De la câinele care visează în vis până la Coleridge[32], care visa *Kubla Kkan* şi a fost întrerupt de omul cu treburi din Porlock, orice fiinţă cât de cât sensibilă, atinge valoarea supremă a puterii sale imaginative în vis. Numai în vis, gândea el, putem pătrunde în acel ceva de dincolo de noi; orice altă funcţie a individului e limitată, dar cine poate fixa o limită viziunilor sale? Dintre toate formele Luminii interioare, ele îşi îngăduie cel mai mult; aici se adevereşte vechiul aforism al quakerilor precum că omul nu se înalţă nicicând atât de sus ca atunci când nu ştie încotro merge.

---

[32] Samuel Taylor Coleridge (1772—1834). Poet romantic englez. Adormind în urma lecturii unui pasaj din Marco Polo, ar fi compus în vis un poem de 2—300 de versuri, pe care a început să-l transcrie de îndată ce s-a trezit. Întrerupt de un vizitator după 54 de versuri, nu a mai putut recupera restul.

Într-adevăr, când ne trezim nu putem spune unde am fost cu o clipă mai înainte. Şi, poate că întreaga bogăţie a viselor noastre rememorate nu e decât o părticică mică în comparaţie cu ceea ce ne-a cutreierat creierul.

Ayrault era însă enervat, ca toţi ceilalţi, de totala nepotrivire a viselor succesive. Această delicată navigaţie avea nevoie, precum călătoriile în balon, de o cârmă. Visele, îşi spunea el, par a se lega între ele. Toţi avem frecvent ocazia să recunoaştem, pe jumătate, situaţii noi sau chiar lanţuri întregi de idei. Am mai văzut acest peisaj, am mai ajuns în acest punct, am mai lovit cumva subtila coardă a memoriei. Pe jumătate treji, sau, uneori mult după ce ne-am recăpătat conştiinţa clară, ni se pare că putem extrage o imagine înrudită, înecată pe jumătate în apele adânci ale minţii; apoi alta, apoi încă una, până când visul pare legat inseparabil de veghe. Avem, totodată, cel puţin o putere negativă asupra viselor, suficientă pentru a le pune capăt. Ayrault descoperise de mult şi îşi demonstrase lui însuşi faptul, subliniat de Currie şi Macnish, că un coşmar poate fi înlăturat dacă le forţezi să-ţi aminteşti că nu e adevărat. În repetate rânduri, în visele sale, se aruncase din turnuri, căzuse din baloane, sau se prăbuşise în mare, fără să se vatăme câtuşi de puţin. Acest mod de a sfârşi un vis neplăcut era o putere negativă dar substanţială: ea implica existenţa unei posibilităţi mai mari de control. Dacă putem opri mişcarea, putem în mod sigur şi să-i dăm naştere. Cu această convingere, el căutase deja în cărţi exemple de o mai concretă stăpânire a visului.

Exista, desigur, opiul; asupra lui însă, acesta avea un efect slab şi, în măsura în care exista totuşi, nu făcea decât să-i încurce şi mai mult visele. Haşişul era şi mai rău. Nici nu putea fi vorba să recurgi, de dragul viselor, la carne crudă, ca Dryden şi Fuseli; sau la alt gen de alimente

indigeste ca doamna Radcliffe. Experienţele lui Giron de Buzareingues promiteau ceva mai mult; Ayrault reuşi într-adevăr să aibă visuri care se repetau. Dormea cu genunchii descoperiţi, în nopţile reci, şi în somn îşi închipuia că merge într-o diligenţă în care îi îngheaţă picioarele. De asemenea, dormind cu o scufie trasă numai pe frunte, visa că îşi descoperă capul în faţa unei procesiuni, simţind frigul în ceafă; acelaşi rezultat îl obţinu în mai multe rânduri. Altcineva notase că, lăsându-şi picioarele să atârne pe marginea patului, visase de fiecare dată că se clatină pe buza unei prăpăstii. Chiar şi aceste experienţe brute şi superficiale aveau o valoare, considera Ayrault. Dacă procese fizice primare pot afecta activitatea minţii, n-ar putea oare voinţa, prin nişte mijloace mult mai puternice, să dirijeze reveriile tăcute ale nopţii? Încurajatoare erau şi asemenea cazuri precum cel al lui Alderman Clay din Newark, Anglia, în timpul asedierii respectivului oraş de către Cromwell. El visase în trei nopţi la rând că locuinţa sa luase foc. Datorită acestui presupus avertisment, şi-a evacuat familia din clădire şi, după ce ea fu într-adevăr incendiată de trupele lui Cromwell, lăsă prin testament o sută de lire din care să se cumpere pâine săracilor din oraş, în semn de recunoştinţă pentru salvarea sa miraculoasă. E drept că cele trei vise păreau simple repetiţii ale aceluiaşi şi nu unul în continuarea celuilalt, şi nici rezultatul unei voinţe conştiente. Cu atât mai bine: ele erau produse de acţiunea continuă a unei obsesii puternice asupra minţii celui în cauză şi acesta era tot rezultatul unor condiţii exterioare. Experienţa nu putea fi reprodusă. Nu poţi visa oricând sub presiunea unei canonade a lui Cromwell, aşa cum chinezii lui Charles Lamb[33] nu îşi incendiază în mod obişnuit casele pentru a savura mirosul de porc fript. Esenţial era că dacă

[33] Charles Lamb (1775—1834). Eseist şi critic englez.

visele se pot repeta datorită unor împrejurări întâmplătoare, la acelaşi rezultat se poate ajunge, probabil, prin gândire conştientă. Acum, când avea toate condiţiile pentru a experimenta în voie, spera să realizeze ceva mai concret decât toate aceste rezultate vagi şi întâmplătoare. Îşi ordonă deci activităţile în aşa fel încât să evite întreruperile. Adoptă un mod de viaţă de strictă moderaţie, ferindu-se de orice emoţie în timpul zilei. Lua mesele regulat împreună cu fetiţa, amuzându-se de sporovăiala ei; începu exerciţii sistematice călare şi pe jos; evita societatea şi ziarele; în sfârşit, se culca devreme, încuindu-se într-o aripă a spaţioasei locuinţe, unde-şi avea dormitorul şi micuţa Hart. După ce se retrăgea în camera lui, nu permitea să fie deranjat sub niciun motiv. Hart dormea întotdeauna adânc şi la primul ei strigăt, când se trezea dimineaţa, el o suna pe bătrâna Susan care venea s-o ia. Ar fi avut mai multă libertate, desigur, dacă ar fi încredinţat-o cu totul doicii, dar nu se putu hotărî s-o facă. Fetiţa era datoria lui sacră şi nici mult-iubitele sale proiecte nu o puteau înlocui pe de-a-ntregul.

Se gândea de multă vreme la o imagine asupra căreia să-şi concentreze eforturile de dirijare a visurilor. Odată fusese de-a dreptul fascinat de o fotografie mare într-o vitrină, reprezentând binecunoscuta cetate Mont Saint Michel din Normandia. Linia ei abruptă, înălţimea ameţitoare, scările spiralate, turnurile semeţe şi meterezele îi păruseră a actualiza puternic acel simţ al verticalului care, nu se ştie de ce, e aşa de acut în vise. Rareori ne urmăresc imagini ale câmpiilor. Deseori cele ale munţilor. Senzaţia de urcuş ori de abis e una din cele mai frecvente experienţe nocturne. Ayrault credea că, dacă va adormi având în minte imaginea unei superbe şi abrupte înălţimi precum cea a lui Mont Saint Michel, misterioasa magie ce

ţinea de linia verticală îi va fi de folos. Cu firul imaginaţiei ancorat de această minunată privelişte, se va avânta cu orice risc în spaţiul infinit al viselor, ca un păianjen ce-şi întinde plasa şi apoi porneşte pe ea. Învăluit în tăcerea primei nopţi, la fermă — întreruptă doar de răspunsurile alternative ale unei perechi de rândunici-de-noapte în pădurea de pin din vecinătate — Ayrault se concentra îndelung asupra încântătoarelor detalii ale fotografiei până adormi. În noaptea aceea fu prins în mrejele unui vis cum nu mai avusese niciodată. Se găsea pe versantul unui deal verde, atât de abrupt, încât era silit să stea culcat, ţinându-se de iarba scurtă şi moale şi proptindu-se cu picioarele în pământ. Era înconjurat de nori, neputând vedea decât la mică distanţă, într-o parte şi-n alta: nu se zărea nici urmă de fiinţă omenească. Era absolut singur pe panta ameţitoare, unde abia îndrăznea să privească, în sus şi-n jos, şi pe care, cu tot efortul, greu reuşea să se menţină. Şi, totuşi, era ceva prietenos în pământul cald, o mireasmă mângâietoare în ierburile strivite. Visul părea să continue la nesfârşit; în cele din urmă se trezi: era plină zi. Se sculă cu un sentiment de uimire şi se duse în camera micuţei Hart. Fetiţa dormea cu faţa ei rotundă învăluită în buclele castanii, şi cu un braţ dolofan şi bronzat petrecut peste ochi. La zgomotul paşilor lui ea se trezi şi izbucni în delicioasele declaraţii:

— Te iubesc, frate Frank!

După ce expedie fetiţa, Ayrault medită la prima sa experienţă. Fusese un succes, desigur, în măsura în care îşi direcţionase, oarecum, gândurile nocturne. Nu se îndoia că imaginea lui Mont Saint Michel fusese cea care îl purtase pe versantul abrupt. Ziua aceea o petrecu în cea mai mare nelinişte, aşteptând să vadă dacă visul se va repeta. După ce-şi notă tot ce-şi putu aminti din visul nopţii precedente,

studie încă o dată fotografia ce-i mişcase astfel fantezia, şi apoi închise ochii. Se afla din nou — la îngânarea nopţii cu ziua — pe versantul înalt, înconjurat de nori. De data asta aburii se ridicară şi el putu să vadă că dealul se întindea pe o distanţă nelimitată în ambele părţi, menţinându-şi aceeaşi pantă abruptă. Pretutindeni erau oameni — bărbaţi, femei şi copii — încercând să desfăşoare diverse activităţi, ţinându-se totodată de iarba scurtă. Câteodată i se părea — dar nu era sigur — că vede pe câte unul dând drumul ierbii şi alunecând la vale. Ciudat ce puţin îi păsa! Se trezi însă agitat, tulburat şi tremurând tot. În sfârşit, strădania lui izbândise: printr-un efort de voinţă stabilise o legătură între două vise.

Coborî la micul dejun, vesel şi nerăbdător. Ce triumf al minţii, ce zboruri ale imaginaţiei se puteau compara cu acelea ce-l aşteptau acum pe el!? Dintr-o revărsare de bucurie, îşi dedică ziua micuţei Hart care era oricând gata s-o monopolizeze. Vizitară împreună vacile în grajd, junincile la păşune; le auzi numele, însuşirile şi — cu mare aproximaţie aritmetică — vârsta. Ea îl lămuri că Brindle era ţâfnoasă iar Mabel poznaşă şi îi povesti cum îl luase de gât pe micuţul Pet. Animalele sunt uneori tot atât de apropiate copiilor ca oamenii, deoarece au acele însuşiri omeneşti pe care ei le preţuiesc cel mai mult: instinctul şi afecţiunea. Apoi Hart îi arătă caii, porcii, câteva oi şi o ogradă de păsări. Era deja iniţiată în misterioasa artă de descoperire a ouălor de găină şi alerga încolo şi-ncoace după Cyrus Gerry, un acolit modest la altarul gospodăriei.

— Îi place să se joace, spunea Cyrus, ca şi flăcăilor mei, da' ia pune-i la muncă... Ei, da' nu-i mustru. Treaba e, se scuză el, că nici mie, nici băieţilor nu prea ne place tăiatul lemnelor şi alte asemenea corvezi.

Într-adevăr, Cyrus Gerry şi fiii săi, ca mulţi alţii din

personalul fermelor Noii Anglii, aveau unele gusturi şi aptitudini ce se împleteau nefericit cu munca lor la câmp. Unul din fii cânta la orgă în oraşul vecin, altul învăţa singur vioara, iar al treilea umplea şopronul cu modele nefinisate de felurite mecanisme. Cyrus însuşi recitea mereu în serile de iarnă cartea lui favorită — o traducere a „Istoriei girondinilor” de Lamartine, numele faimoşilor revoluţionari sunând în gura fermierului „ghirondini”. În paginile ei găsea o ilustrare a fiecărei întâmplări ce se putea abate asupra eroului său favorit, umanitatea. Cele mai multe din avertismentele sale erau împrumutate din cariera lui Robespierre[34], iar exemplele de măreţie şi eroism, de la Vergniaud[35]. Aceste personaje nu pierdeau, desigur, nimic din grandoare prin faptul că erau botezate „Robispieri” şi „Virginiord”.

În ziua aceea, Ayrault, aflat la dispoziţia surioarei sale, vizită mai multe grajduri şi magazii vechi, în timp ce ea executa sărituri senzaţionale de pe clăile de fân sau ţinea cei trei pisoi cenuşii în poală. Împreună, înveseliră saloanele cu braţe de smirdar, cu primii crini roşii şi cu nuferi albi din heleşteu. Pentru fetiţă, viaţa la ferma aceea singuratică era plină de evenimente. Într-una din zile un pui de marmotă fusese prins într-o capcană şi ea trebuise să-l mângâie; într-alta, o mulţime de puişori fuseseră asasinaţi de o bufniţă criminală; apoi un cuib întreg de rândunele se prăbuşise pe neaşteptate în cămin. Ea sporovăi fără încetare, amuzându-l pe Ayrault. Dar în noaptea aceea el pierdu recenta lui putere de dirijare a visului şi se trezi furios pe sine şi pe toată lumea. Petrecu ziua următoare singur. Pierderea noului tovarăş de joacă o costă pe Hart câteva lacrimi, dar

---

[34] Maximilien de Robespierre (1758—1794), liderul iacobinilor.

[35] Pierre-Victurnien Vergniaud (1753—1793), cel mai elocvent reprezentant al girondinilor moderaţi din timpul Revoluţiei burgheze din Franţa.

un porumbel domestic o îmbună. În seara aceea Ayrault reflectă îndelung la însemnările sale despre visele anterioare şi la fotografia cu care începuse vraja şi fu răsplătit cu înnoirea himerelor sale. De data asta însă, oscilantă şi nesigură. Uneori se afla din nou pe dealul pustiu, încleştat de iarba moale; apoi scena se schimba la vreun castel căruia îi escalada parapetul înalt; apoi se trezi în Alpi, străbătând poteca îngustă dintre stâncă şi gheţar, înconjurat de o turmă de iezi cu clopoţei, îmbulzindu-se, căutându-i tovărăşia şi împiedicându-i înaintarea. Urma apoi cursul abrupt al unui pârâu secat prin munţii Scoţiei, sau se oprea să numere vetrele părăsite ale vreunui popor dispărut. De fiecare dată, la scurte intervale de timp, se întorcea pe dealul cu iarbă; era fundamentul viselor sale, toate celelalte părând nişte vise în vis. În cele din urmă îl cotropi un vis mai adânc, încâlcit şi fără noimă, din care se trezi trudit.

În noaptea următoare îşi regăsi visul. Se afla din nou pe panta prăpăstioasă, de data asta privind până departe prin aerul străveziu, la linia vârfurilor muntoase Wachusett, Monadnock, Mossilauke, care alcătuiesc avanposturile sudice ale dealurilor Noii Anglii. Străduindu-se să-şi menţină periculoasa poziţie, privi jos în vale, unde se întindeau lacuri limpezi, concentrând în ele strălucirea verii. Deodată interveni o schimbare: dealul se cufundă lin sub el şi versantul cu iarbă deveni o câmpie. Bărbaţii şi femeile, tovarăşii săi de dinainte, îşi îndreptară trupurile şi îşi reluară diferitele îndeletniciri; unii chiar priviră înspre el, dar nimeni nu spuse un cuvânt. Intervale mari de timp păreau să se scurgă; răsăreau şi apuneau sori pe ceri. Câteodată vreunul din mulţime îşi arunca uneltele, îşi întorcea faţa spre apus şi se depărta grăbit până dispărea cu totul. Şi totuşi altcineva îi lua locul, astfel că nu se

observa niciodată o diminuare a grupului. Ayrault începu să se simtă oarecum inutil în această adunare şi asta-i dădea un sentiment neplăcut.

În noaptea următoare versantul dispăru pentru totdeauna, dar câmpia întinsă rămase; la fel şi oamenii. Razele soarelui picurau ici şi colo pe întinderea nemărginită trecătoare pete de lumină. Unde străluceau o clipă, feţele se luminau bucuroase şi Ayrault descoperi cu surprindere că putea dirija distribuţia luminii şi întunericului. Constatarea îi făcu plăcere; se credea important. Resimţea totuşi lipsa unui tip de relaţii între el şi toţi aceşti oameni. Avea sentimentul că i~a creat — ceea ce şi făcuse — şi că-i poate face să dispară după bunul lui plac, ceea ce poate nu era aşa de simplu. În orice caz exista o oarecare asprime în atitudinea lui faţă de ei; căci de ce trebuia un visător să aibă îngăduinţă sau milă pentru cei care există numai în mintea sa? Oricum, Ayrault nu avea nici una, nici alta; singurul lucru care îl deranja era că, uneori, îşi pierdeau consistenţa, părând gata să dispară, lăsându-l singur. Când se întâmpla aşa, proiecta un strop de lumină asupră-le, reîmprospătându-le viaţa. Ei sporeau importanţa lui pe lume; nu se mai putea despărţi de ei, cum nu se poate despărţi de clanul său o căpetenie din munţii Scoţiei.

Câteva nopţi după aceea nu mai visă. Micuţa Hart se îmbolnăvi şi mintea îi deveni preocupată. Trebui să trimită după doctor, să dea fetiţei medicamente şi s-o vegheze. Întreruperea îl enerva; totodată îl durea descoperirea că exista acum o oarecare barieră între ei doi. Era totuşi pe deplin credincios îndatoririlor de infirmieră; îi plăcea chiar să-i ţină mâna, să-i aline durerea, să-i contemple chipul dulce şi răbdător. Ca şi Coleridge în dispoziţie mizantropică, mai mult vedea decât simţea cât era de frumoasă. Apoi, cu repeziciunea convalescenţei infantile, fetiţa se făcu din nou

bine şi Ayrault fu mulţumit să-şi reia cursul vieţii în vis.

Era din nou pe câmpia nemărginită, înconjurat de tovarăşii săi tăcuţi. Deodată, dispărură cu toţii şi în faţa lui apăru ca din senin o clădire uriaşă în care intră. Ea conţinea toate instituţiile la un loc — camere legislative unde erau adunaţi sute de bărbaţi aşteptându-l; biblioteci în care cărţile îi aparţineau şi nişe întregi erau pline cu publicaţiile lui; galerii de artă în care pictase numeroase tablouri şi selecţionase pe celelalte. Uşi şi coridoare duceau spre apartamentele personale; şiruri de servitori umili se ridicau la trecerea lui. Părea să nu mai existe niciun stăpân şi niciun oaspete; toate erau numai pentru el; toate măguleau măreţia propriei lui persoane. Deodată realiză că era dureros de singur. Atunci începu să meargă înfrigurat din cameră în cameră căutându-şi un tovarăş. În zadar: oriunde mergea, găsea urma cuiva care tocmai ieşise — o carte abandonată, o draperie ce se ondula încă. O dată i se păru că a atins cu adevărat ţinta urmăririi sale; orice retragere fusese tăiată şi se găsi faţă în faţă cu o oglindă ce îi trimitea înapoi propria imagine; niciodată nu-i păruse mai puţin atrăgătoare.

Era evident că puterea lui Ayrault asupra visurilor sale creştea prin exerciţiu, cel puţin în comparaţie cu cele de la început. Se putea culca având certitudinea desăvârşită că va reîncepe de unde a rămas. În afara de asta, nu poseda, din păcate, nicio putere. Noapte de noapte se găsea în acelaşi palat având de fiecare dată o altă ocupaţie, urmărindu-şi cu o energie de neînfrânt o nouă vocaţie. Uneori cărţile erau la dispoziţia lui şi el se lupta cu nişe întregi. Alteori, prezida un senat atent în camera legislativă. Ciudăţenia era, însă, că în jurul lui roiau servitori şi subalterni, dar niciodată un egal. Într-una din nopţi, privind peste aceste grupuri supuse, făcu o descoperire uimitoare:

aceştia avuseseră de la început sau căpătaseră acum o ciudată asemănare între ei, cu încă cineva pe care-l mai văzuse. A doua zi, în orele sale de veghe, acest gând îl obseda. Noaptea următoare realiză că persoana cu care semănau ei toţi atât de bine, aproape până la identitate, era el însuşi.

Din momentul acestei descoperiri, indivizii se înmulţiră; căpătară o mină ironică, batjocoritoare, sfidătoare. Gândul că era înconjurat de o infinitate de fiinţe, asupra cărora nu avea nicio putere, fiecare din ele fiind un Francis Ayrault, era insuportabil. Ca şi cum asta n-ar fi fost de ajuns, ei începură să se înmulţească sub propriii lui ochi. Era un haos înspăimântător. Chipurile se divizau în gemeni, râzând unul de altul, batjocorindu-se reciproc, întrecându-se în alergări şi în înălţime, ba chiar jucând „capra”. Ceea ce era mai rău, fiecare din ei părea să aibă tot atâta îndreptăţire la personalitatea lui cât el însuşi. Conştiinţa sa nu-i mai aparţinea în exclusivitate, aşa cum nu poţi spune căreia din părţile divizate aparţine individualitatea originară a unui infuzor dintr-o picătură de apă. Nu mai putu suporta şi, cu un mare efort, se trezi.

A doua zi, după micul dejun, bătrâna Susan căută să aibă
o întrevedere cu Ayrault şi-l învinovăţi fără înconjur că neglijează sănătatea micuţei Hart. De la ultima ei boală, fetiţa nu se mai arăta a fi cea dinainte: slăbea şi se ofilea din ce în ce mai mult. Cum fratele ei nu se mai juca niciodată cu ea, Hart tânjea tot timpul trecându-şi vremea cu pisoii şi vorbind singură. Ayrault fu adânc mişcat. Se strădui să-şi petreacă ziua împreună, o luă într-o lungă plimbare cu trăsura şi consimţi să-i vadă ouăle de bibilică. Seara o reţinu mai mult la el, fără să o grăbească la culcare, cum îi era obiceiul. Se descoperea acum fugind cu

adevărat de lumea din vis, creată cu atât efort. Nici cel mai timid om nu ezită să se aventureze într-un grup de străini aşa cum fugea Ayrault în seara aceea de gândul adunăturii de intruşi, în care fiecare îi reflecta propria imagine. Cu dragă inimă ar fi desfăcut tot ce făcuse şi i-ar fi măturat până la unul din viaţa lui, pentru totdeauna. Retragerea era însă numai de partea lui. Doar ce se cufundă în somn, şi ei se buluciră spre el râzând, zbenguindu-se, pretinzându-i o silnică intimitate. Nimeni nu şi-a dorit vreodată să vadă o faţă cunoscută printre străini, cât tânjea el după un chip străin printre aceste insuportabile duplicate. Lucrurile se înrăutăţiră când imaginile începură să se micşoreze până ajunseră de mărimea unui bold. El încercă din răsputeri să le menţină la dimensiuni mai mari, dar ele se micşorară şi mai mult, ajungând cât un cap de bold. Cu toate astea, individualitatea lui era la fel de risipită printre ei, neputând fi distinsă cu niciun chip; se găsea încorporat în această mulţime de creaturi minuscule, de mărimea unei optimi de ţol.

Pe măsură ce zilele treceau, bătrâna Susan îl tot prevenea cu privire la Hart. În cele din urmă îi propuse s-o ia în camera ei.

— Nu doarme cum trebuie, domnule, se plânge de vise.

— Ce vise? întrebă Ayrault.

— Oh, despre dumneavoastră, domnule. Vă vede adesea împreună cu o mulţime de oameni care vă seamănă leit.

Ayrault se prăbuşi îngrozit pe scaun. Nu ajungea oare că viaţa lui era fără speranţă bântuită de un regat turbulent, creat de el însuşi, trebuia acum ca această influenţă malefică să se extindă şi asupra copilului nevinovat? O examină pe Hart a doua zi dimineaţa la micul dejun — era palidă, cu cearcăne în jurul ochilor şi îl privea timid. Nesăţioasele ei mângâieri dispăruseră. O tentaţie teribilă

fulgeră o clipă în mintea lui Ayrault: să folosească această ființă pură pe tărâmul periculos al experiențelor, în care pătrunsese el. Îi dispăru însă tot așa de repede precum venise. Își va urma singur drumul și va îndepărta fetița decât să riște transmiterea răului în viața ei tânără. Poate că visele ei semănau întâmplător cu ale lui; oricum ea fu trimisă într-o vizită și acestea fură curând uitate.

După ce plecă Hart, pe Ayrault îl copleși o adâncă amărăciune. Noaptea era prins în plasa vieții-vis, devenită coșmar; ziua nu-l bucura nimic. Îi lipsea afecțiunea nețărmurită a fetiței, izbucnirile ei arzătoare. Mintea scrutătoare a lui Cyrus Gerry deveni bănuitoare:

— Nu m-aș mira, îi spuse el soției, să fie vorba de prea multă visare. Robispieri era un mare visător. Dar Virginiord ăla e mult mai aproape de ideea mea de cetățean american.

— Gândești că are ceva pe suflet? întrebă doamna Gerry, o femeie înceată și blajină, care nu avea niciodată nimic pe al ei.

— Apă' știu și eu? Da' mai apoi și ce dacă are? Cum văz eu omenirea, trudind să-și croiască drum pe această planetă, întâlnește destule lucruri de-a-ndoaselea. Calea bună e să-ți faci curaj și să le pui în ordine.

Concepția lui Cyrus despre oameni se putea ridica până la un asemenea grad de pătrundere și cu toate astea nu ajungea la Ayrault, care mergea pe drumul său mai singur ca oricând.

Cum părăsise de mult viața activă sau, în cel mai bun caz, se mulțumea să imagineze acțiuni lăsând pe alții să le execute, tânărul, mai mult ca oricând, se lăsa purtat de evenimente de la o zi la alta.

Într-una din zile muncitorii din orașul vecin declarară, grevă; urma să aibă loc o adunare populară la care Ayrault

fu rugat să participe în calitate de persoană neutră şi să-şi exercite influenţa în vederea unei împăciuiri. Fu mişcat de această propunere şi intenţiona să se ducă. Se gândise chiar la câteva cuvinte care-ar fi prins bine. Uită însă ziua când trebuia să aibă loc adunarea şi călări zece mile în cu totul altă parte. Altădată, când se afla la micul lor oficiu poştal, fu rugat de diriginte să traducă nişte scrisori în limba franceză, venite dintr-un oraş necunoscut din Canada şi adresate acestui funcţionar. Ele conţineau întrebări pline de îngrijorare cu privire la o tânără şi frumoasă franţuzoaică pe care Ayrault o întâlnea din când în când, plimbându-se într-o tovărăşie aparent dubioasă. Îngrijorarea sărmanilor părinţi care expediaseră scrisoarea îi stârni o nespusă compasiune. Le răspunse personal, promiţând să intervină spre binele fetei. Amină însă zi de zi îndeplinirea promisiunii şi, când în cele din urmă o căută, ea nu mai era de găsit. În schimb, în timp ce capacitatea sa de acţiune se diminua, cea de vis creştea. Omuleţii lui îi dădeau tot mai mult de furcă şi el îi stăpânea tot mai greu. Era un Gulliver încătuşat de liliputani.

Dar o tentaţie mult mai puternică i se pregătea. Furtuna războiului civil începuse să bântuie dealurile; se recrutau regimente şi se formau tabere. Agitaţia generală trezi energiile adormite ale lui Ayrault. Niciodată nu mai simţise o asemenea emoţie. Vechiul sânge hughenot pulsa puternic în vinele sale. Zile şi nopţi mintea îi fu posedată de aceste gânduri şi visele dispărură cu desăvârşire. Apoi agitaţia se domoli; recrutarea se opri şi obişnuitul amalgam de vise se reinstală cu o cumplită monotonie. Curând însă veni o nouă cerere de trupe. Un vechi prieten al lui Ayrault sosi într-un sat vecin şi la prânz ţinu o cuvântare la biserică, în vederea recrutării unei companii. Ayrault ascultă absorbit înflăcărata chemare şi, când se cerură recruţi, fu primul care se ridică.

Se dovedi însă că lucrurile nu puteau fi rezolvate pe loc deoarece lipseau actele necesare. Şi alţi tineri din vecinătate urmară exemplul lui Ayrault, stabilindu-se să meargă împreună a doua zi la oraş pentru a se înscrie.

Toată dimineaţa şi-o cheltui în pregătiri şi discuţii cu alţi voluntari entuziaşti, care păreau să-l considere pe Ayrault căpetenia lor. Era de la sine înţeles, spuneau ei, că el va fi ofiţer al companiei. Se simţea alt om, parcă plutea în aer şi se pregătea să înoate spre o nouă planetă. Ce legătură mai exista acum între el şi palidul visător care hrănise acele plăsmuiri absurde ce ameninţaseră să-l subjuge cu totul? Dacă ele îi mai treceau câteodată prin minte, asta nu-l făcea decât să mulţumească cerului că scăpase. Deschise larg ferestrele camerei. Ura până şi imaginea scenei unde se împlinise trufaşa lui viziune, unde fusese rege al visurilor. Nu mai avea importanţă: acum era liber şi magia fusese sfărâmată. Viaţă, acţiune, datorie, onoare, o naţiune renăscută îi apăreau în faţă; toate încurcăturile luaseră sfârşit.

În seara aceea veni o solie prin micul cătun, deschizând uşa fiecărei case. Un tânăr sosi galopând din oraş, deşteptând dealurile în goana sa cu sunetele stridente ale goarnei. El aduse vestea tuturor celor ce se angajaseră să se înroleze: avusese loc o mare înfrângere; se cereau de urgenţă întăriri; se ordonase, aşadar, ca regimentul pe jumătate organizat, neinstruit, neînarmat, neechipat să plece în noaptea aceea pe front, înlocuind în fortificaţiile din jurul Washingtonului alţi recruţi, o idee mai puţin neexperimentaţi decât ei. Toţi bărbaţii dornici să se înroleze trebuiau să se prezinte deîndată. Cum regimentul urma să treacă în zori cu un tren special pe calea ferată ce străbătea satul, cei din apropiere puteau să-l ia chiar din staţie şi să mai stea câteva ore acasă.

Fură clipe de mare agitaţie pentru Ayrault şi, către miezul nopţii, se trânti pe pat pentru a se odihni puţin, lăsând însă ordine stricte să fie trezit. Nu se gândea deloc la lumea fantasmagoriilor sale şi, dac-ar fi făcut-o, aceasta nu i-ar fi produs decât bucuria că a scăpat de ele pentru totdeauna.

Fie ca un om să încerce la un moment dat să dea tot ce are mai bun în el; viaţa îi va fi totuşi în mare parte determinată de trecut. Niciodată nu păruse Ayrault atât de adăpostit de cortegiul propriilor amăgiri; niciodată nu-l cotropiseră cu o putere atât de înfricoşătoare. Se afla din nou în saloanele regeşti, construite de imaginaţia sa cu atâta trudă; din nou se năpusti asupra lui hoarda fiinţelor fantastice, părând fiecare într-o mai mare măsură el însuşi. Ayrault fu asaltat, încercuit, copleşit; se pierdu într-o mulţime de imagini ale sale. Dacă pătrundea în visul său vreo idee confuză privind proiectata lui viaţă de arme, ea se subordona cu totul sau nu făcea decât să mărească dimensiunile şi să întărească domnia acelei armate-fantomă căreia i se predase şi al cărei recrut jurat era deja.

Zgomote vagi pătrundeau de afară în tumultoasele sale vise. Era rostogolirea roţilor de tren, şuierul locomotivei, bătaia tobelor, uralele bărbaţilor, exploziile şi strălucirea artificiilor. Amestecate cu toate acestea, răsunau bătăi în uşă, pe care el o încuiase din obişnuinţă înainte de culcare. Zgomotele stârneau şi mai mult agitaţia personajelor din vis. Ele începură deodată să crească şi creşterea era mai cumplită decât micşorarea. Din Gulliver printre liliputani, deveni Gulliver în Brobdingnag. Fiecare imagine a sa, miniaturală înainte, devenea acum uriaşă; îi închideau drumul şi el nu se mai putea regăsi, nu mai ştia care e acel „eu” ce trebuia să se trezească din nesfârşita automultiplicare. În zăpăceala generală, deveni vag

conştient că strigătele din sat se potoleau, că exploziile de lumină deveneau tot mai rare şi că trenul cu tinerii săi soldaţi se punea iar în mişcare, pufăind şi răsunând printre dealuri, purtând şansa pierdută a vieţii sale departe... departe... departe...

Mark Twain

CITIM ÎN „LONDON TIMES” DIN 1904

I
CORESPONDENŢĂ PENTRU „LONDON TIMES”

Chicago, 1 aprilie, 1904

Reiau prin cablu telefonic. De câteva ore acest mare oraş — ca întregul glob, de altfel — nu vorbeşte decât de extraordinara întâmplare menţionată în ultima mea relatare. Conform instrucţiunilor dumneavoastră, am să reiau povestea de la capăt până la punctul culminant de ieri — sau astăzi, cum doriţi să spuneţi. Întâmplător, am jucat eu însumi un rol în această dramă.

Primul act se desfăşoară la Viena. Data: 31 martie, 1898; ora: unu noaptea. Petrecusem seara la o recepţie. Pe la miezul nopţii am plecat împreună cu ataşaţii militari ai ambasadelor britanică, italiană şi americană să fumăm o ţigară, acasă, la locotenentul Hiller, cel de-al treilea diplomat din cei menţionaţi. Când am ajuns, în cameră se aflau deja câţiva vizitatori: tânărul Szczepanik împreună cu domnul K., susţinătorul său financiar şi secretarul acestuia, domnul W., precum şi locotenentul Clayton, din armata Statelor Unite. Pericolul unui război între Spania şi ţara noastră plutea în aer şi locotenentul Clayton fusese trimis în Europa cu însărcinări militare, îi cunoşteam bine pe Szczepanik şi pe cei doi prieteni ai săi şi foarte puţin pe domnul Clayton. Îl întâlnisem cu ani în urmă la West Point, când era elev la şcoala militară. Comandant şef era pe

atunci generalul Merritt. Clayton avea o reputaţie de ofiţer capabil şi totodată iute din fire, franc, spunând lucrurilor pe nume.

Întrunirea avea în parte menirea de a pune în discuţie posibilitatea folosirii tele-electroscopului în activităţi militare. Asta sună destul de ciudat acum, dar e totuşi adevărat că pe vremea aceea tele-electroscopul nu era luat în serios decât de inventator. Chiar şi susţinătorul său financiar îl privea doar ca pe o jucărie bizară şi interesantă. Era aşa de convins de acest lucru, încât amânase folosirea universală a tele-electroscopului până la sfârşitul secolului, acordând o concesiune exclusivă pe timp de doi ani unei societăţi care intenţiona să-l exploateze la Târgul Internaţional de la Paris.

Când am intrat în fumoar, i-am găsit pe locotenentul Clayton şi pe Szczepanik angajaţi într-o discuţie aprinsă, purtată în germană, cu privire la tele-electroscop:

— Ei, în orice caz, acum cunoşti părerea mea, spunea Clayton, punându-şi cu emfază pumnul pe masă.

— La care eu nu ţin deloc, replică tânărul, cu un calm provocator în ton şi atitudine.

Clayton se întoarse spre domnul K.:

— Nu înţeleg de ce aruncaţi banii pe această jucărioară. După părerea mea ea nu va fi niciodată de folos vreunei fiinţe omeneşti. Nu face nicio para.

— Se poate, da, se poate. Totuşi am investit banii în ea şi nu-mi pare rău. Eu însumi cred că nu-i decât o jucărie, dar Szczepanik pretinde că e mai mult decât atât. Îl cunosc destul de bine ca să-mi închipui că vede mai departe decât mine, cu sau fără tele-electroscopul său.

Acest răspuns potolit nu-l calmă pe Clayton; păru, dimpotrivă, să-l ivite şi mai mult. El repetă cu tărie părerea sa că invenţia nu va folosi niciodată vreunei fiinţe omeneşti,

că nu face nicio para. De data asta spuse chiar nicio para „chioară”. Apoi puse un bănuţ pe masă, adăugând:

— Ia-l, domnule K., şi pune-l bine şi dacă vreodată tele-electroscopul va face vreunui om un serviciu adevărat — adevărat am spus — te rog să mi-l expediezi ca un memento şi eu am să retractez tot ce-am spus acum. De acord?

— De acord. Şi domnul K. puse bănuţul în buzunar.

Clayton se întoarse apoi spre Szczepanik şi începu ironic, dar nu reuşi să sfârşească fraza; Szczepanik îl întrerupse cu o replică aspră, urmată de o lovitură. O luptă energică se încinse în câteva clipe şi ataşaţii reuşiră cu greu să-i despartă pe cei doi bărbaţi.

Scena se mută acum la Chicago. E toamna lui 1901. Îndată ce tele-electroscopul a fost dezlegat de contractul de la Paris, el a intrat în uzul general şi, curând după aceea, a fost conectat la sistemul telefonic din toată lumea. Se introduse imediat telefonul îmbunătăţit „la distanţă nelimitată” şi evenimentele zilnice de pe glob puteau fi văzute de oricine şi comentate de martori aflaţi la indiferent câte leghe depărtare.

Cu timpul Szczepanik ajunse la Chicago. Clayton (căpitan acum) lucra în acelaşi departament militar. Cei doi reluară ostilităţile de la Viena, din 1898. Se certară în trei rânduri şi fură despărţiţi de martori. Două luni după aceea Szczepanik nu a mai fost văzut de niciunul din prietenii săi. La început se presupuse că a plecat într-o călătorie şi că vor auzi de el în curând. Dar nu, el nu dădu niciun semn. Se presupuse apoi că se întorsese în Europa. Totuşi, timpul trecea şi nu se ştia nimic de el. Nimeni nu se îngrijoră deoarece el era ca majoritatea inventatorilor şi altor firi boeme, care vin şi pleacă după cum le tună şi, adesea, fără să anunţe.

Acum urmează tragedia. În ziua de 29 decembrie, una din servitoarele lui Clayton descoperi un cadavru într-o despărţitură întunecoasă şi nefolosită a pivniţei din subsolul casei. Fu identificat cu uşurinţă: era al lui Szczepanik. Avusese o moarte violentă. Clayton fu arestat, inculpat, judecat şi condamnat pentru această crimă. Dovezile împotriva lui erau valide până în cele mai mici amănunte, fiind absolut inatacabile. Clayton însuşi recunoscu acest lucru. El spuse că era într-adevăr imposibil ca un om cu judecata limpede şi nepărtinitor să nu fie convins de depoziţiile martorilor; şi totuşi acel om greşea. Clayton jură că nu făptuise crima şi că nu avea nicio legătură cu ea.

După cum îşi amintesc, probabil, cititorii dumneavoastră, el a fost condamnat la moarte. Avea prieteni numeroşi şi influenţi care se luptară din răsputeri să-l scape, deoarece niciunul nu se îndoia de adevărul spuselor sale. Am făcut şi eu ce mi-a stat în putere să-l ajut, fiindcă între timp îi devenisem prieten intim şi consideram că nu-i e în fire să ademenească un duşman într-un colţ şi să-l asasineze. În perioada 1902—1903 guvernatorul îi amână de câteva ori sentinţa. Acelaşi lucru se întâmplă la începutul acestui an şi ziua execuţiei fu amânată pentru 31 martie.

Din ziua condamnării, guvernatorul se găsea într-o situaţie jenantă deoarece soţia lui Clayton îi era nepoată. Căsătoria a avut loc în 1899, când Clayton avea 34 de ani iar fata 23 şi s-a dovedit a fi o unire fericită. Au şi un copil — o fetiţă de trei ani. La început, mila pentru sărmana mamă şi pentru fetiţă închise gurile celor nemulţumiţi, dar asta nu putea dura la nesfârşit — deoarece în America politica se amestecă în toate — şi, cu timpul, adversarii politici ai guvernatorului începură să-i atragă atenţia că nu lasă justiţia să-şi urmeze cursul. În ultimul timp, aceste

aluzii deveniseră tot mai frecvente şi mai făţişe. În mod firesc, nervozitatea se transmise propriului său partid. Liderii începură să-l viziteze pe Springfield şi să poarte lungi discuţii confidenţiale. Acesta se afla acum între ciocan şi nicovală. Pe de-o parte, nepoata sa îl implora să-i graţieze soţul, pe de alta, liderii partidului insistau ca el să-şi facă datoria de magistrat suprem al statului şi să nu mai împiedice execuţia lui Clayton. Sentimentul datoriei învinse şi guvernatorul îşi dădu cuvântul că nu-l va mai păsui pe condamnat. Asta s-a întâmplat în urmă cu două săptămâni. Doamna Clayton spuse atunci:

— Odată ce ţi-ai dat cuvântul, mi s-a dus şi ultima speranţă, ştiind că nu ţi-l vei lua înapoi. Ai făcut însă tot ce-ai putut pentru John şi n-am nimic să-ţi reproşez, îl iubeşti şi mă iubeşti şi amândoi ştim că, dac-ai putea în mod onorabil să-l salvezi, ai face-o. Acum am să merg la el, să văd cu ce-i mai pot fi de folos şi ce alinare mai pot găsi în zilele ce ne-au rămas până la noaptea care pentru mine nu va avea sfârşit. Ai să fii cu mine în clipa aceea, nu-i aşa? N-ai să mă laşi s-o înfrunt singură!

— Te voi conduce chiar eu la el, sărmană copilă, şi voi fi lângă tine până-n ultima clipă.

Pentru a-i îndulci privaţiunile detenţiunii, guvernatorul porunci acum să i se acorde lui Clayton orice favoare ar fi cerut. Soţia şi copilul îşi petreceau zilele alături de el, iar eu îi eram tovarăş noaptea. Fu mutat din celula strâmtă în care locuise o perioadă atât de nenorocită şi i se dădu apartamentul spaţios şi confortabil al gardianului şef. Mintea îi era mereu preocupată de drama sa şi de inventatorul asasinat şi, dintr-o dată, dori să aibă tele-electroscopul, care să-l sustragă de la aceste gânduri. Îi făcură pe plac. Se stabili legătura cu staţia telefonică internaţională şi zi de zi, noapte de noapte, el suna în

diferite colţuri ale lumii, urmărea viaţa, examina priveliştile ciudate, vorbea cu localnicii şi îşi dădea seama că, deşi zăvorât după gratii, graţie acestui minunat instrument, era liber ca păsările cerului. Rareori îmi vorbea şi eu nu-l întrerupeam niciodată când îl vedeam absorbit de această distracţie. Stăteam în salon, citind şi fumând. şi-mi plăceau acele nopţi liniştite, de o odihnitoare intimitate. Când şi când îl auzeam spunând: „Daţi-mi Yedo[36]!”, apoi, „Daţi-mi Hong-Kong!” sau „Daţi-mi Melbourne!”. Iar eu fumam în continuare şi citeam în tihnă în timp ce el colinda cealaltă faţă a pământului, unde soarele strălucea pe cer şi oamenii se aflau la lucru. Câteodată, discuţiile care răzbăteau prin microfon mă interesau şi pe mine şi ascultam.

Ieri — tot spun ieri, ceea ce, din anumite motive, e firesc — instrumentul rămase nefolosit, şi acest lucru e de asemenea firesc deoarece era ajunul execuţiei. Trecu în lacrimi, tânguiri şi cuvinte de rămas bun. Guvernatorul, soţia şi copilul rămaseră până la unsprezece şi un sfert şi scenele la care-am fost martor erau de mai mare mila. Execuţia urma să aibă loc la patru dimineaţa. Puţin după ora unsprezece, liniştea nopţii fu întreruptă de ciocănituri şi o lumină puternică fulgeră în geam. Fetiţa strigă:

— Ce-a fost asta, tăticule? şi, înainte de-a putea fi oprită, alergă la fereastră. Bătând din palmele-i micuţe, exclamă:

— O, vino să vezi, mamă, ce lucru frumos fac!

Mama ştia ce, şi leşină: era spânzurătoarea!

Sărmana femeie fu dusă la ea acasă iar eu şi Clayton rămaserăm singuri, gândind, frământându-ne, visând. Parc-am fi fost statui, aşa de nemişcaţi stăteam. Era o noapte sălbatică deoarece, aşa cum deseori se întâmplă în această regiune, iarna se reinstalase o vreme în primăvara timpurie. Cerul era negru, fără nicio stea şi dinspre lac

---

[36] Yedo (sau Edo) — vechea denumire a oraşului Tokio.

bătea un vânt puternic. Liniştea din încăpere era aşa de adâncă, încât toate zgomotele din exterior păreau exagerate prin contrast. Se potriveau cu starea unora: tunetul unor rafale neaşteptate răvăşea acoperişurile şi hornurile, murind apoi în gemete şi vaiete în lungul cornişelor şi ungherelor; din când în când, o rafală de zloată biciuia cu scrâşnet în pervaz şi în tot acest timp se auzea ciocănitul înăbuşit şi straniu al celor ce ridicau spânzurătoarea în curtea închisorii. După un timp, care nouă ne păru o veşnicie, toate acestea fură înlocuite de un alt sunet - - depărtat, răzbătând slab până la noi, sugrumat de urletul furtunii: era un clopot ce bătea ora douăsprezece! încă o veşnicie şi bătu din nou. Apoi iar şi iar. Un interval lung, sumbru şi apoi sunetul spectral pluti iar spre noi — unu, două, trei; de data asta ni se opri respiraţia: încă şaizeci de minute de viaţă!

Clayton se ridică şi rămase în picioare la geam, privind la cerul negru, ascultând răpăiala lapoviţei şi şuierul vântului. Îl auzii exclamând: „Cum poate să se arate pământul unui om pe cale să moară!” Apoi: „Trebuie să văd din nou soarele — soarele!” În clipa următoare chema înfrigurat:

— China! Daţi-mi China, Beijing!

Eram foarte impresionat şi mi-am zis: când te gândeşti că o simplă fiinţă omenească a făptuit acest miracol de necrezut — să schimbe iarna în vară, noaptea în zi, să potolească furtuna, să dea deţinutului în celula sa libertatea întregului pământ şi soarele, în toată splendoarea, unui om ce moare în cel mai desăvârşit întuneric. Ascultam.

— Câtă lumină! Câtă splendoare! Acesta e Beijing?

— Da.

— Ce oră?

— Amiază.

— De ce s-a adunat atâta mulţime în straie de sărbătoare? Ce revărsare de culori! Câtă primitivă măreţie! Şi cum mai sclipesc, pâlpâie şi ard în văpaia soarelui! Ce sărbătoresc de fapt?

— Încoronarea noului nostru împărat.

— Dar ştiam că asta a avut loc ieri.

— Pentru tine este ieri.

— Într-adevăr, dar mintea mi-e aşa de confuză în ultimul timp; am şi de ce... Acesta e începutul procesiunii?

— A, nu; a început acum o oră.

— Va mai dura mult?

— Încă două ore. De ce oftezi?

— Pentru că mi-ar place s-o văd în întregime.

— Şi de ce să n-o vezi?

— Trebuie să plec deîndată.

— Ai o întâlnire?

După o pauză, răspunsul veni trist:

— Da.

După o alta, întrebă:

— Cine sunt cei din pavilionul acela măreţ?

— Familia imperială şi invitaţi de sânge regesc de aici şi de pretutindeni.

— Iar în pavilioanele alăturate?

— În dreapta, ambasadori, cu familiile şi suitele lor, iar în stânga, persoane neoficiale din străinătate.

— Dacă eşti bun, aş...

Buum! răsună din nou clopotul din depărtare, trimiţând slab prin furtuna de vânt şi zloată bătaia de jumătate de oră. Uşa se deschide şi intrară guvernatorul, soţia şi copilul — femeia în veşmânt de doliu! Ea se prăbuşi la pieptul soţului într-o revărsare de suspine şi cu... eu n-am mai putut asista. Am plecat în dormitor şi am închis uşa. Stam acolo şi aşteptam... aşteptam... aşteptam, ascultând

mugetul furtunii ce răpăia în geamuri. Mi s-a părut că trecuse foarte mult timp aşa până ce am auzit freamăt şi mişcare în salon şi mi-am dat seama că sosiseră preotul, şeriful şi garda. Auzeam vorbindu-se încet, apoi tăcere; urmă o rugăciune acompaniată de suspine. Deodată răsunară paşi — plecau la spânzurătoare. Atunci se auzi strigătul vesel al fetiţei:

— De ce mai plângi, mamă, acum, când tata e din nou al nostru şi-l luăm acasă?

Uşa se închise, plecaseră. Mi-era ruşine: eram singurul prieten al condamnatului care nu avea tărie, nu avea curaj. Am păşit în cameră, hotărât să mă port ca un bărbat în toată firea şi să-i urmez, dar suntem cum ne-a croit natura — n-avem ce face. Nu m-am dus.

Mă învârteam nervos prin cameră când, deodată, m-am îndreptat spre geam, atras de fascinaţia sinistră pe care-o exercită asupra noastră priveliştile înspăimântătoare. L-am ridicat uşor şi am privit jos, în curte. La lumina stridentă a becurilor electrice am văzut micul grup al martorilor privilegiaţi — soţia condamnatului plângând la pieptul unchiului ei, în timp ce Clayton stătea pe eşafod cu ştreangul de gât, cu braţele legate pe lângă corp şi cu o scufie neagră pe cap. Şeriful era lângă el, cu mâna pe spânzurătoare, iar preotul în faţa lui, cu capul descoperit şi cu cartea în mână.

— „Eu sunt învierea şi viaţa...”

M-am întors. Nu puteam să ascult, nu puteam să privesc. Nu ştiam încotro să merg sau ce să fac. Fără să-mi dau seama, ochii mi-au căzut pe ciudatul instrument şi am văzut Beijingul şi procesiunea împăratului. În clipa următoare mă aplecam în afara geamului, gâfâind, sufocat, încercând să vorbesc, dar amuţit de însăşi necesitatea urgentă de a vorbi. Preotul putea vorbi, iar eu, care aveam

atâta nevoie de cuvinte...

— „Şi domnul să-ţi ierte păcatele. Amin”

Şeriful trase în jos scufia neagră şi puse mâna pe levier. Atunci mi-am recăpătat vocea:

— Pentru dumnezeu, opriţi-vă! Omul acesta e nevinovat. Veniţi aici, să-l vedeţi pe Szczepanik cu ochii voştri!

Nici trei minute mai târziu, guvernatorul îmi luase locul la fereastră şi striga:

— Desfaceţi-i legăturile şi eliberaţi-l!

Puţin după aceea toată lumea era în salon. Cititorul îşi imaginează, probabil, scena, nu e nevoie s-o descriu. Era un fel de orgie a bucuriei. Un mesager duse vorbă lui Szczepanik în pavilion şi se puteau vedea uimirea şi îngrijorarea ivindu-i-se pe chip, la auzul celor povestite. Apoi veni la celălalt capăt al liniei şi vorbi cu Clayton, cu guvernatorul şi cu toţi ceilalţi. Soţia lui Clayton îşi revărsă asupra lui toate mulţumirile pentru că-i salvase soţul şi în adânca ei recunoştinţă îl sărută de la o distanţă de douăsprezece mii de mile.

Tele-electrofonoscoapele de pe glob fură puse în funcţiune şi, timp de câteva ore, regi şi regine din multe ţări (cu vreun reporter ici şi colo) vorbiră cu Szczepanik şi-l lăudară. Puţinele societăţi ştiinţifice care nu-l făcuseră încă membru de onoare îi conferiră, acum, acest titlu. Cum de dispăruse dintre noi? Explicaţia era simplă. Szczepanik nu se putuse obişnui cu viaţa de celebritate mondială şi fusese silit să fugă de vedetismul care-i răpea liniştea şi intimitatea. De aceea îşi lăsase barbă, îşi pusese ochelari coloraţi, se deghizase cât putuse şi în alte privinţe, îşi luase un nume fictiv şi plecase să colinde lumea în linişte.

Aceasta e povestea dramei care a început cu o ceartă fără importanţă la Viena în primăvara lui 1898 şi era cât pe-aci să se transforme într-o tragedie în primăvara lui 1904.

M. T.

II
CORESPONDENŢĂ PENTRU „LONDON TIMES”

Chicago, 5 aprilie, 1904

Astăzi a sosit printr-un clipper al Liniei transoceanice electrice şi prin legăturile acesteia de trenuri electrice, un plic din Viena, pentru căpitanul Clayton, conţinând o monedă englezească. Adresantul fu adânc mişcat. El sună Viena şi vorbi cu domnul K. la videotelefon:

— Nu e nevoie să vă spun nimic, puteţi citi totul pe chipul meu. Soţia mea păstrează bănuţul. Nu vă temeţi — nu-l va arunca.

M. T.

III
CORESPONDENŢĂ PENTRU „LONDON TIMES”

Chicago, 23 aprilie, 1904

Acum, când evoluţia ulterioară a cazului Clayton a atins punctul final, o voi rezuma în cele ce urmează. Salvarea romantică a lui Clayton de la o moarte ruşinoasă a cuprins toată regiunea într-un val de uimire şi bucurie care-a ţinut proverbialele nouă zile. Când se desmeticiră, oamenii căzură din nou pe gânduri. Unii au început să spună: „Dar a

fost omorât un om şi Clayton l-a omorât”. Alţii au replicat: „Într-adevăr, am trecut cu vederea acest amănunt important, sentimentele ne-au orbit cugetul.”

Curând toată lumea fu de acord că John Clayton trebuia judecat din nou. Se luară măsurile necesare şi reprezentările de rigoare reveniră Washingtonului. Aceasta deoarece, conform noului paragraf adăugat la Constituţie în 1899, recursurile nu sunt problema unui anume stat, ci una naţională şi de aceea trebuiesc judecate de cel mai înalt for judecătoresc din ţară: Curtea Supremă de Justiţie a Statelor Unite. Judecătorii fură aşadar convocaţi la Chicago. Şedinţa a avut loc alaltăieri şi a fost deschisă cu obişnuitele formalităţi impresionante: cei nouă judecători şi-au făcut apariţia în robe negre fiind prezidaţi de noul preşedinte al Curţii Penale (Lemaitre). Deschizând şedinţa, acesta spuse:

— După părerea mea, cazul e destul de simplu. Inculpatul a fost învinuit de uciderea cetăţeanului Szczepanik. Se dovedeşte însă că cetăţeanul Szczepanik nu a fost defel ucis. Prin decizia curţii franceze în cazul Dreyfus[37], s-a stabilit fără putinţă de tăgadă că deciziile curţilor de justiţie sunt definitive şi nu se pot revizui. Suntem obligaţi să respectăm şi să adoptăm acest precedent deoarece pe precedente se clădeşte edificiul durabil al jurisprudenţei. Acuzatul a fost absolut pe drept condamnat la moarte pentru uciderea cetăţeanului Szczepanik şi, după părerea mea, nu putem da decât o singură sentinţă: să fie spânzurat:

Domnul judecător Crawford a spus:

— Dar, Excelenţa voastră, pentru asta el a fost graţiat pe eşafod.

— Graţierea nu e valabilă şi nu se poate susţine,

[37] Alfred Dreyfus (1859—1935). Ofiţer francez, acuzat şi condamnat pe nedrept pentru înaltă trădare în 1894. El a fost graţiat în 1899 (un an după publicarea povestirii lui Mark Twain) şi reabilitat abia în 1906.

deoarece el a fost graţiat pentru uciderea unui om pe care nu l-a ucis. Nu poţi graţia un om pentru o crimă pe care n-a comis-o, ar fi absurd.

— Dar, Excelenţa voastră, el a omorât totuşi un om.

— Acesta e un amănunt fără importanţă, care nu ne priveşte deloc. Curtea nu se poate ocupa de această crimă până când acuzatul nu a ispăşit-o pe cealaltă.

Domnul judecător Halleck spuse:

— Excelenţa voastră, dacă hotărâm să fie executat, vom săvârşi o eroare judiciară, deoarece guvernatorul îl va graţia din nou.

— Nu va avea această putere. El nu poate graţia un om pentru o crimă pe care n-a comis-o; cum spuneam mai înainte, ar fi absurd.

După ce se consultă cu confraţii, domnul judecător Wadsworth spuse:

— Excelenţa voastră, câţiva dintre noi am ajuns la concluzia că ar fi o eroare să-l spânzurăm pe inculpat pentru uciderea lui Szczepanik, deoarece s-a dovedit că nu l-a ucis pe Szczepanik. Trebuie să-l condamnăm numai pentru uciderea celuilalt om.

— Dimpotrivă, s-a dovedit că l-a ucis pe Szczepanik. Conform precedentului francez, e evident că trebuie să respectăm decizia curţii judecătoreşti.

— Dar Szczcpanik trăieşte.

— La fel şi Dreyfus.

În cele din urmă se dovedi imposibilă ignorarea sau evitarea precedentului francez. Asta nu putea avea decât un singur rezultat: Clayton fu dat pe mâna călăului. Sentinţa produse o agitaţie imensă. Întregul stat se ridică atunci ca un singur om, cerând graţierea şi rejudecarea lui Clayton. Guvernatorul semnă graţierea, dar Curtea Supremă se simţi datoare s-o anuleze, ceea ce şi făcu, iar

sărmanul Clayton a fost spânzurat ieri. Oraşul e îndoliat, ca întregul stat de altfel. Întreaga Americă vociferează, exprimându-și dispreţul pentru „justiţia franceză” şi blestemaţii de soldăţei care au inventat-o şi au transmis-o şi celorlalte ţări creştine.

M. T.

J. D. Whelpley

ATOMII LUI CHLADNI

Gustav Mohler, matematicianul şi inventatorul celebru de altădată, a murit anul trecut (1858) într-un azil de nebuni. Soţia lui, care strălucea mai mult decât el, chiar şi în perioada lui de glorie, a murit şi ea. Pacea domnului şi iubirea tuturor au însoţit-o. Făcând acum cunoscute cauzele ce au dus la înstrăinarea lui Mohler de ea şi, curând după aceea, la nebunia lui, nu mă mai tem că voi răni mândria bărbatului sau vanitatea femeii. Ca prieten al doamnei Mohler, doresc s-o justific. Toţi acei care s-au bucurat de minunata ei ospitalitate sau au gustat plăcerea de a conversa cu ea nu-mi vor dezaproba intenţia.

Prima mea întâlnire cu Mohler a fost pusă la cale de un prieten — savantul P. Era în iarna lui 1854. Ne-am întâlnit toţi trei într-o bibliotecă publică. Sedus de entuziasmul imperturbabil al inventatorului, amicul meu se aştepta la dezvăluiri extraordinare. Ne-am aşezat la o masă rotundă, într-un alcov al bibliotecii, examinând planuri şi diagrame. Mohler explică vreme de un ceas, făcu diferite calcule, se afundă în abisurile dinamicii constructive; vocea lui suna monoton în cavităţile gotice ale încăperii. Vechile tratate de alchimie şi filozofie, surori gemene ale ignoranţei, ce împovărau trei pereţi ai alcovului, păreau în sfârşit să participe, trezite de digresiunile desfăşurate la nesfârşit. Era ca un clovn luptându-se cu cercul: creierul se zbătea într-un cerc vicios, epuizat de propriul efort.

Fanaticul părea să aibă între treizeci şi patruzeci de ani; bine făcut, bine îmbrăcat şi foarte manierat. Avea o voce blândă, insinuantă. Cu toate acestea îţi inspira milă. În cea

mai mare parte, invenţiile lui erau curate sminteli, încâlcind toate legile mecanicii. Instinctul, bunul simţ, teama că ar putea greşi îi dădeau un aer timid. Se supunea judecăţii superioare a lui P., îl ruga să-i indice erorile. Zâmbi trist când P. îi dădu să-nţeleagă, cu oarecare duritate, că-i dispreţuia toată schema.

Aş fi vrut din tot sufletul să-i vorbesc lui Mohler despre el însuşi, dar atitudinea lui rezervată interzicea compasiunea. El îl imploră pe P. să-i examineze mai atent invenţia (o nouă sursă de energie), spunând că poate-i scăpase ceva la calcule, dar, cum „toate acestea îi erau împărtăşite prin intermediul spiritismului”, nu îndrăznea să abandoneze cercetările.

— Spiritele, răspunse P. cu hohotul său de savant tăios, nu-ţi vor îngădui să-l păcăleşti pe Demiurg; chiar el îţi condamnă invenţia: ar distruge universul.

Mohler răspunse pe un ton blajin că ar fi foarte mâhnit să ştie că prietenii săi, spiritele, l-au înşelat. Apoi mă trase la o parte şi îmi spuse, aruncând o privire pieziş-mocnită lui P., care rămăsese la masă, căscând nervos:

— El e un materialist; în dumneata, însă, am încredere.

Făcu apoi aluzie la o altă invenţie a sa care ar fi fost perfecţionată de spiritele rele şi-l ruinase. Pupilele maniacului se dilatară şi un tremur vizibil îi cuprinse trupul când începu să-mi descrie maşina:

— E un mijloc de a descoperi minciuna şi trădarea.

Spiritul lui Chladni îi împărtăşise secretul — Chladni, francezul[38] care a descoperit dansul atomilor.

— La fel se întâmplă, spuse el, cu atomii creierului: ei vibrează în forme geometrice, pe care sufletul le interpretează.

---

[38] Ernst (Florens Friedrich) Chladni (1756—1827). În realitate fizician german, specialist în acustică.

P. ne urmărea şi, alarmat de agitaţia nebunului, ne întrerupse conversaţia, luându-mă repede de acolo. Deşi spuma nebuniei se adunase pe buzele nefericitului inventator, el avu totuşi puterea să păstreze, când ne luarăm rămas bun, decenţa unui gentleman.

Părăsind împreună cu P. biblioteca, mi-am exprimat dorinţa de a cunoaşte câte ceva despre viaţa lui Gustav Mohler. Curiozitatea mea îi păru deplasată: din punctul lui de vedere, povestea unui nebun era cea mai puţin interesantă dintre toate şi folositoare doar acelor oameni inteligenţi, dar nefericiţi, care se îngrijesc de aziluri. Despre Gustav Mohler nu ştia şi nici nu dorea să afle ceva în plus, regretând ora pierdută în compania lui, pentru care amânase o importantă analiză de soluri în compania profesorului M.

— Presupun, zise el cu un zâmbet strâmb, că eşti în căutare de personaje pentru un roman şi gândeşti că istoria acestui individ ţi-ar putea oferi o porţie foarte condimentată de grotesc.

Ne-am despărţit, nu tocmai în termeni buni, el întorcându-se la solurile lui, eu la gândurile mele.

Au trecut câteva luni de la această întâmplare până când talentatul şi pragmaticul meu prieten, savantul, binevoi să mă onoreze cu o vizită. Într-una din serile reci şi umezi de noiembrie, i-am auzit pasul grăbit şi hotărât în hol. O ciocănitură şi, mai înainte ca eu să fi avut timp să răspund, uşa camerei se deschise năvalnic.

Savantul stătea în prag; nasul ascuţit îi ieşea de sub pălăria lucioasă iar trupul îşi pierduse forma sub pelerina greoaie ce-l apăra de vântul şi ploaia nopţii.

— Oh, exclamă el, după cum văd, eşti ţintuit lângă foc. Dar, dacă ai curajul să-nfrunţi furtuna, am să-ţi fac o invitaţie interesantă.

— Intră! Lasă-ţi armura şi s-auzim ce-i cu invitaţia ta.

Se supuse, în felul său grăbit şi ursuz, îşi aruncă pălăria udă, apoi pelerina, pe o masă plină de cărţi şi ziare şi-şi trase un scaun.

— Ai să vii cu mine, spuse el autoritar, la Charles Montague.

— Forty-second Street — pe furtuna asta! Fii înţelept! Am şi comandat whisky, apă caldă şi lămâie.

M-am ridicat şi am sunat. Profesorul P. avea o slăbiciune pentru punch, mai ales preparat de mine. Consimţi cu un oftat.

— Putem merge mai târziu, spuse el. Vor fi prezente acolo nişte persoane foarte distinse. Cel puţin doi entomologi, un anticar şi un colecţionar de curiozităţi din Germania, posesor al unei turmaline pe care trebuie s-o capăt cu orice preţ. E de culoare galbenă sau, mai degrabă, aurie. Va mai fi şi o femeie, doamna Bertaldy, americancă, o stea a ştiinţei pe care trebuie s-o cunoşti.

— P., eşti nebun. Femeile savante sunt şi mai respingătoare decât bărbaţii efeminaţi, La o femeie erudiţia nu-i cât un substitut disperat al frumuseţii.

— Ai dreptate, poate; am să mă mai gândesc la asta. Doamna Bertaldy însă e cu adevărat frumoasă, dacă nu chiar fascinantă: are numai treizeci de ani, e bogată, independentă şi străluceşte în arta conversaţiei.

— Hm! E văduvă?

— Da, cel puţin aşa am auzit.

— Prietenă a familiei Montague?

— Care garantează pentru ea.

— Şi spui că-i americancă?

— Da, sub un nume străin, adoptat, presupun, pentru a evita amintiri neplăcute. Femeilor savante, după cum ştii, li se întâmplă asemenea lucruri. Soţul e mort şi nu are copii.

Charles Montague jură că e aşa, soţia lui bagă mâna-n foc că-i aşa şi, desigur, aşa trebuie să fie.

— Încă un pahar şi sunt al tău. Îi vom vizita pe soţii Montague şi vom sta de vorbă cu doamna Bertaldy; dar, dacă mă obligi să-ţi ascult alchimiştii geniali, te avertizez că o să-i reped.

Primele zece minute de conversaţie cu doamna Bertaldy m-au dezamăgit. Aparţinea genului de oameni cu maniere potolite, vorbea scăzut, fără să gesticuleze, fără vioiciune. Avea trăsături regulate, frumos desenate, dar umbrite de tristeţe.

La o femeie, diferenţa dintre mediocritate şi perfecţiune nu se descoperă din prima clipă decât finilor cunoscători. Doamna Bertaldy nu făcea o impresie deosebită la prima vedere dar, fără să vreau, reveneam mereu să vorbesc cu ea. Discursul ei nu era nici apoftegmă, nici demonstraţie, nici comentariu; era un fel de muzică simpatetică. Îşi cânta partitura în concertul cuvintelor alese într-o manieră reţinută şi plină de gust, adăugând câte un accent de prospeţime atunci când discuţia ameninţa să lâncezească, sau tăcerea, să se prelungească.

P. era nemulţumit. Doamna Bertaldy nu luase parte la discuţiile zgomotoase şi plicticoase ale *savanţilor*. În drum spre casă, el o numi „o impostoare — un idol fals”. Eu, dimpotrivă, eram hotărât să cultiv noua mea cunoştinţă, îmi plăcea. P. nu vedea la oameni sau lucruri decât ceea ce bătea la ochi. Era un biet naturalist.

Doamna Bertaldy locuia la familia Montague şi, curând, devenii un vizitator obişnuit în casa acestora. Nu ca iubit, ţin să subliniez, sau ca vânător matrimonial, ci ca unul care dorea să se bucure de o companie plăcută. Pedantul de Montague şi soţia sa erau de nepătruns în ceea ce privea trecutul doamnei Bertaldy, dar o tratau cu atâta încredere

şi respect, încât îmi dădeam seama că erau la curent cu povestea vieţii ei şi că aceasta le inspira stimă şi preţuire. Când vorbea ea, se temeau parcă să nu piardă vreun cuvânt. Cunoştinţele ei erau variate şi precise, deşi vorbea despre oameni şi lucruri de parcă erau mai curând sentimente. Nu peste mult timp, am descoperit că farmecul companiei doamnei Bertaldy se datora, în parte, atenţiei graţioase cu care te asculta. Te încuraja să vorbeşti şi dirija conversaţia cu multă uşurinţă.

Într-o dimineaţă de aprilie stăteam împreună în splendida seră a soţilor Montague, bucurându-ne de primul aer cald al primăverii, de parfumul florilor şi de cântecul păsărilor care se chemau din coliviile lor dintre portocali. Vorbeam cu multă siguranţă şi spontaneitate, descriind o grădină din sud. Doamna asculta ca de obicei, cu o atenţie încântată. Era într-adevăr frumoasă!

Ochii ei mă fixau când, nu ştiu prin ce asociaţie, îmi răsări în minte imaginea nebunului bântuit de spirite şi am tăcut.

Doamna Bertaldy păli şi, examinându-mă cu o expresie de groază pe chip, exclamă:

— Te gândeai la el! Ce ciudat!

— Dar ştii la cine mă gândeam?

— A murit, răspunse ea, acum putem vorbi liniştiţi.

— Oh, Mohler, nebunul?

— Chiar el.

— Cum de ţi-ai dat seama la cine mă gândeam?

— Nu trebuie să te surprindă. Suntem de mult timp împreună şi, deşi nu l-ai numit pe fostul meu soţ, am înţeles din afirmaţiile sau aluziile dumitale că l-ai cunoscut cel puţin pe el, dacă nu şi povestea lui.

— E drept, am pomenit de invenţiile lui şi adesea mi-am exprimat dorinţa ca ele să fie reale sau posibile.

— Aluziile dumitale m-au făcut să mă cutremur. Mohler era nebun. Mă tem că mă vei crede şi pe mine nebună, spunându-ţi că unele din invenţiile sale, cele mai importante, au fost perfecţionate şi aplicate mai înainte să-şi fi pierdut minţile.

— Ai fost deci soţia acestui om, am exclamat plin de compasiune.

— Da. Părinţii noştri erau străini, dar Gustav şi cu mine ne-am născut şi am învăţat în America.

— Nu vrei să-mi povesteşti şi mie despre această căsătorie? am rugat-o, împins de o vie curiozitate.

Oftă dar, după o clipă de gândire, începu să-mi povestească pe tonul ei firesc:

— Părinţii noştri au hotărât să ne căsătorim. Mohler avea douăzeci şi unu de ani, iar eu, şaptesprezece. Nu am avut copii, eram bogaţi, cultivaţi, trăiam în lux. Mohler se dedică invenţiilor sale, eu vieţii mondene. El se ofili, devenind un pustnic, eu, o femeie de lume. Căminul nostru era, astfel, scindat din temelie. Locuiam într-un apartament dublu pe D. Street. Jumătate era ocupat de Mohler şi de maşinăriile sale. Cealaltă jumătate o foloseam eu, pentru a-mi primi oaspeţii şi prietenii, pe care el rareori îi vedea. La cinci ani de la căsătorie părinţii noştri au murit, lăsându-mă să mă descurc singură. Temându-se de cheltuielile făcute de Mohler pentru invenţiile lui ciudate, mi-au lăsat mie întreaga avere, în exclusivitate. Temerile lor erau întemeiate. În ziua celei de-a şaptea aniversări a căsătoriei noastre, am organizat o seară de muzică — iubeam cu pasiune muzica la vremea aceea. Pe la miezul nopţii, Mohler a intrat în camera mea. pe care n-o mai vizitase de un an. Închise uşa, o încuie cu grijă, îşi trase un scaun lângă pat şi se aşeză.

— Maria Bertaldy, spuse după o tăcere pe care m-am

străduit să n-o întrerup, noi nu mai suntem soţ şi soţie.

N-am răspuns nimic. Inima mea nu-i mai ieşea ca înainte în întâmpinare.

— Numele meu nu-ţi aparţine.

— Nu? Şi de ce, Gustav?

— Avocatul meu tocmai adună dovezi ce vor face imposibilă convieţuirea noastră pe viitor.

— Avocatul tău! am exclamat, tresărind involuntar. Prietenul meu, Raymond Bonsall?

— Prietenul tău, Maria! M-a înşelat care? Iartă-mă, dacă te-am nedreptăţit! Cugetul mi-e întunecat uneori.

Cuvintele fuseseră spuse pe un ton atât de mâhnit şi de rugător, încât mi-au stârnit mila. Îmbrăcămintea îi era murdară, părul îi cădea în şuviţe dezordonate, avea ochii injectaţi de cât scormonise în flăcările cuptorului. Aburii otrăvitori din creuzet îi ofiliseră chipul, dându-i un aspect de pergament.

— Sunt mulţi ani, i-am spus, de când nu mi-ai mai aruncat o privire afectuoasă.

— Am meritat să-ţi pierd iubirea, dar ar fi trebuit, totuşi, să ai mai multă grijă de onoarea mea şi a ta.

— Paza ambelor pare să fi fost transferată avocatului tău.

— Pot să cred, deci, că puţin îţi pasă?

— Crede ce vrei. M-am obişnuit de prea multă vreme să am singură grijă de mine. Nu mai aştept nici sfat, nici protecţie din partea cuiva.

— Eşti bogată.

— Asta e o mângâiere, într-adevăr. Nu-mi lipsesc mijloacele de apărare — sunt mai norocoasă decât alte femei.

— Iar eu nu am decât ceea ce mi-ai luat tu.

— Acuzaţiile tale mă umplu de dispreţ, mai ales că eşti

ultimul om îndreptăţit să mi le aducă. Cât despre pierderea averii tale, jalnic risipită pe tot felul de inutilităţi, îmi pare sincer rău. Dacă îţi trebuiesc bani pentru cheltuieli personale, poţi să iei de la mine cât doreşti.

— Sunt dator.

— Cât?

Suma era considerabilă. M-am ridicat, m-am dus la masa de scris şi am semnat un cec pentru suma respectivă. M-a urmat. Ochii i s-au umplut de lacrimi. A îngenunchiat la picioarele mele şi mi-a luat mâinile, acoperindu-le de sărutări.

Avusesem odată o stimă afectuoasă pentru Gustav. Fusesem tovarăşi de joacă, prieteni. Am simţit parcă o părere de rău şi l-am privit ceva mai blând. Gustav înregistră lacom schimbarea.

— N-am să mă ridic, Maria, zise el, până când nu-mi vei fi iertat nedreapta învinuire. Atâta bunătate şi generozitate nu pot veni din partea unei soţii necredincioase sau dezonorate.

— Ai dreptate, dragul meu.

Se ridică, ţinându-mi încă mâinile în ale lui.

— Mărinimia ta m-a salvat. Mai acordă-mi încă o favoare, ca împăcarea să fie deplină.

— Orice, pentru binele căsniciei noastre, dar numai cu o condiţie vom putea fi fericiţi ca la început.

— Şi aceasta este...?

— Să-ţi schimbi ocupaţia, să renunţi la aceste cercetări nebuneşti, să-ţi cruţi trupul şi sufletul şi să trăieşti simplu, ca toţi ceilalţi.

— Dar, îngăimă el, am o invenţie de valoare incalculabilă. Să renunţ acum ar însemna să irosesc o muncă de ani de zile.

— Şi favoarea de care vorbeai...?

— Trebuie să-mi continui opera!

— N-am să-ţi procur mijloacele autodistrugerii.

— Fixează-mi un termen! Averea ta e mare; nici nu vei simţi lipsa a ceea ce-ţi cer eu.

— Cât timp?

— Un an. Până atunci voi perfecţiona invenţia care mă va nemuri şi mă va îmbogăţi. Ai milă de mine, Maria! Nu avem copii. Tu ai plăcerile şi ocupaţiile tale, eu nu am decât asta; şi tu mi-o refuzi! exclamă el cu o amărăciune atât de dibaci amestecată cu afecţiune şi remuşcare, încât inima mi se înmuie. Am acceptat.

Gustav nu era lipsit de caracter. Se străduia din nou să-mi fie pe plac. Deşi îşi dedica în continuare zilele cercetărilor sale, serile ne erau rezervate mie şi invitaţilor mei. Buna dispoziţie părea să-i fi revenit. Eram atât de fericită de această schimbare, încât i-am îngăduit să-mi sustragă sume mari de bani. Averea mea era încă destul de mare şi abia aşteptam să se sfârşească anul asupra căruia convenisem.

Te surprinde, fără îndoială, că am putut uita atât de uşor învinuirile sale. Mulţumită să ştiu că avocatul Raymond Bonsall, care mă persecutase mai înainte cu atenţiile sale nedorite, era sursa bănuielilor lui Mohler, alungasem subiectul din gândurile mele. Fericirea nu lăsa loc dorinţei de răzbunare, nici chiar împotriva lui Bonsall. Ca prieten al lui Gustav, îl primeam cu aceeaşi amabilitate şi el continua să facă parte din societatea rafinată şi elegantă de care aveam norocul să fim înconjuraţi.

Cu un tact surprinzător, Bonsall îşi schimbă planul. Dacă înainte îşi manifestase atenţiile pe ascuns, acum îşi exprima devoţiunea în mod constant şi de faţă cu toată lumea, evitându-mă când eram singură. Influenţa lui asupra lui Mohler deveni în cele din urmă absolută şi

impenetrabilă. Nu mă mulţumea să-i aud repetând deseori în public că erau părtaşi la invenţie; că Bonsall cumpărase o cotă-parte; că se consultau zilnic asupra mersului lucrurilor. Neliniştea m-a făcut să-i urmăresc. În fiecare după-amiază, la o anumită oră, Bonsall cobora în atelier. Rămânea acolo o vreme, apoi pleca. Seara apărea adesea în salon şi reuşea întotdeauna să se facă plăcut prietenilor noştri.

Instinctul unei femei, corect în aprecierea caracterului sau mobilurilor, dă greş când e vorba de labirintul strategic al perfidiei masculine. Curând mi-am dat seama că Bonsall îmi devenise duşman. Scopul său suprem era să se răzbune fiindcă îl respinsesem, şi să nimicească împăcarea mea cu Mohler. Totuşi, ciudăţenia şi constanţa purtării sale — atent în public, rezervat şi precaut când eram singuri — ca şi eforturile pe care le făcea pentru a-şi crea relaţii cât mai intime cu soţul meu, mă derutau complet.

Mă întrebam dacă atenţiile lui publice, atât de jenante şi totuşi nevinovate, sărind la cea mai mică dorinţă a mea, când alţii o puteau îndeplini la fel de bine, nu erau menite să lase impresia că relaţiile noastre particulare erau prea intime.

Bănuiala mă neliniştea nespus, aşa că, în cele din urmă, i-am dezvăluit-o lui Mohler. El însă m-a asigurat că mă înşelam, că Bonsall era chinuit de remuşcări pentru răul pe care ni-l făcuse şi numai împăcarea noastră îi aducea mângâiere, Bonsall îi era doar asociat la invenţie, aflată acum într-a opta lună a perioadei convenite, şi aproape perfectată. Blândeţea din tonul şi atitudinea sa îmi potoli temerile şi, cu prea multă uşurinţă, l-am crezut.

Curând după aceea, Mohler îmi propuse unele schimbări în arhitectura şi mobilierul apartamentului meu. Motivele invocate mi-au părut sincere şi izvorâte din afecţiune, aşa că am eliberat camerele pentru o lună, lăsându-l să

opereze îmbunătăţirile respective. Dorea, spunea el, să-mi facă o surpriză. Apartamentul era spaţios şi dispunea de o cameră de toaletă cu vestibul. Acestea au fost refăcute sub îndrumarea lui Mohler însuşi. În sfârşit, totul a fost gata şi, împreună cu câţiva prieteni, am vizitat noile încăperi. Plafonul devenise uşor concav, având în centru o oglindă mare, ovală. Această oglindă, atât de ciudat plasată, avea să câştige admiraţia tuturor. Bonsall era, sau pretindea că este, nebun după ea. Am observat că oglinda, minunat şlefuită, nu era din cristal, ci dintr-un metal asemănător argintului. De la acest obiect strălucitor plecau lambriuri măiestrit sculptate. Încadrând fresce de o graţioasă simplitate. Covoarele, oglinzile din perete, fântâna, statuetele, caseta de bijuterii, etajerele cu cărţi, tapiseriile, geamurile colorate, îmbrăcate-n draperii, totul era de o eleganţă perfectă, în combinaţii de culori armonioase şi pline de prospeţime. Camera de toaletă şi vestibulul aveau în mijlocul tavanului oglinzi mai mici, din acelaşi metal.

Acest nou stil ornamental, mizând pe podoabe lipsite de stridenţă şi pe o perfecţiune a detaliului cum nu-mi mai fusese dat să văd, stârni o furtună de comentarii. Unii râseră dezaprobator, dar cei mai mulţi lăudară frumuseţea efectului.

Am privit uimită şi încântată rezultatele strădaniei soţului meu. Că Mohler, marele inventator şi inginer, era şi un maestru al design-ului, ştiusem dintotdeauna. În el se îmbinau geniul unui Benvenuto Cellini şi mintea unui filozof. După mulţi ani de studiu al artei metalurgice, căpătase o pricepere extraordinară. Erai izbit de noutatea şi frumuseţea până şi a celui mai mic detaliu deşi, cu excepţia oglinzilor de metal, nu am mai observat nimic nou în privinţa materialului.

Lui Mohler nu i-au scăpat nici surpriza, nici recunoştinţa

mea, de care avea să profite numaidecât. El îmi ceru şi obţinu permisiunea de a se instala în camerele de deasupra apartamentului meu, în schimbul altora la acelaşi nivel din partea lui de casă care, se plângea el, erau prea mici şi întunecate pentru cercetările sale. Am chemat imediat menajera şi i-am poruncit să facă această schimbare, iar cheile au fost predate noului stăpân.

Printr-o înţelegere tacită, eu şi Mohler nu ne deranjam niciodată. Nu tulburasem intimitatea atelierului lui Mohler, unde nişte meşteri de încredere lucrau în taină noapte şi zi. după cum nici el nu trecea hotarul apartamentului meu. Îşi lua micul dejun şi cina în atelierul său, supraveghind în permanenţă toate operaţiunile.

Timp de vreo două luni după finisarea apartamentului meu, am putut auzi noapte şi zi zgomote de reparaţii în camerele de deasupra. Mohler mă asigură că ele nu vor dura, că perfectase şi acum construia maşinăria delicată a invenţiei sale.

Lipsa de curiozitate este, cred, un defect mai mare decât excesul ei. Nu sunt curioasă din fire, nu mă deranja să rămân în afara unor secrete ce nu păreau să mă privească. Eu şi soţul meu convieţuiam într-un mod, cel puţin, satisfăcător. Afecţiunea era substituită de o plăcută camaraderie pe care mulţi o consideră a fi relaţia ideală între soţi. Căsătoria noastră prea timpurie şi grăbită nu ne îngăduise să cunoaştem bucuriile şi suferinţele pasiunii mature şi îndelung aşteptate.

Nu trebuie să-ţi imaginezi totuşi că viaţa mea era plicticoasă sau sterilă. Părinţii mei îmi dăduseră o educaţie completă. Cunoşteam mai multe limbi. Studiile aprofundate de filozofie, ştiinţele naturii şi chiar astronomie îmi câştigaseră relaţii amicale cu oameni învăţaţi şi talentaţi. Scriam versuri şi proză, încercări de teatru, urmăream şi

simpatizam cu diverse mişcări politice. Pentru a-mi perfecţiona stilul, practicam admirabila artă a stenografiei, înregistrând uneori în scris replicile rapide şi scânteietoare ale unor persoane talentate, care uitau de mine în focul conversaţiei. Ajunsesem să prefer cuvântul viu celui scris. Literatura îmi părea un palid reflex al realităţii, deoarece nu întâlnisem niciodată în vreo carte acea graţie, acea revărsare de spirit ce fac din arta conversaţiei o culme a excelenţei şi frumuseţii.

La sfârşitul anului, Mohler mă anunţă că şi-a desăvârşit măreaţa operă, începută în urmă cu şapte ani. Mă aşteptam să-mi spună despre ce era vorba dar, când colo, cu o mină rece şi stânjenită, mi-a înmânat un cec către bancherul său, prin care-mi restituia suma dăruită în timpul anului. Purtarea lui era jignitoare şi de-a dreptul alarmantă. Cu timpul am observat o schimbare şi în manierele şi limbajul lui Bonsall, care-şi asuma un aer autoritar. Mohler devenea tot mai rezervat şi grav, dezaprobându-mi purtarea, prietenii, principiile, gusturile. Mai ciudată era însă pierderea treptată a celor mai preţioase cunoştinţe feminine. Saloanele mele se goleau; vechi prieteni mă părăseau de parcă aş fi sărăcit dintr-o dată când dimpotrivă, averea şi strălucirea casei mele crescuseră. Persoanele de anumită condiţie nu mai răspundeau invitaţiilor mele. Eram singură cu bogăţiile mele, văduvită de puterea şi de plăcerile ce mi le puteau da.

Ştiam că Bonsall continua să-i viziteze pe foştii mei prieteni. În acelaşi timp, frecventa şi casa noastră, închizându-se zilnic în atelier cu soţul meu, iar pe mine mă trata cu o totală indiferenţă. Mohler se îndepărtase tot mai mult de mine, până când ruptura dintre noi deveni totală. Nu ne mai vorbeam şi, de fapt, nici nu ne mai vedeam. Cum servitorii se obrăzniciră şi ei, am angajat alţii, dar şi aceştia

îmi răspundeau cu aceeaşi insolenţă. M-am închis atunci în mine, cufundându-mă în lecturi şi în muzică. Ele mi-au dat puterea să rezist dispreţului oamenilor. Cunoştinţele mele se îmbogăţeau. Aceste luni triste, întrerupte de scurte vizite la ţară, n-au adus nicio schimbare în relaţiile mele sociale sau matrimoniale. Ele m-au ajutat, în schimb, să găsesc în mine însămi forţa şi mângâierea necesare.

În această perioadă, când loviturile veneau una după alta, mi-am aflat consolarea în corespondenţa cu Charles Montague, stabilit pe atunci în Europa. El fusese prietenul şi avocatul părinţilor mei şi-şi continuase bunele oficii faţă de mine şi după moartea lor. I-am dezvăluit toate necazurile mele şi-l ţineam la curent cu evenimentele, scriindu-i în fiecare lună. El îmi răspundea în termeni foarte generali, fără să menţioneze vreun nume şi sfătuindu-mă în aşa fel, încât nimeni, afară de mine, să nu înţeleagă despre ce era vorba. Era o precauţie necesară, deoarece descoperisem că Bonsall şi soţul meu exercitau asupră-mi un spionaj sistematic care privea, printre altele, şi corespondenţa. Cu timpul mi-au fost sustrase toate hârtiile de valoare, chitanţe, înscrise, scrisori de la agenţii care administrau averea mea considerabilă şi în continuă creştere, scrisorile lui Montague, jurnalul particular. Nu m-am plâns şi n-am încredinţat nimănui secretele mele.

A fost un an de înstrăinare totală. În toamna următoare, Montague s-a întors din Europa, împreună cu familia, şi şi-a amenajat această locuinţă. Pe doamna Montague nu o cunoscusem până atunci. Nici unul nu-mi frecventa casa şi nici nu cunoşteau îndeaproape pe vreunul din prietenii mei, sau pe Bonsall. Mohler nu-l plăcuse pe Montague şi-l evita. Felul acestuia deschis şi cinstit leza firea lui visătoare, lipsită de simţ practic.

Soţii Montague m-au primit cu amabilitate. Am

constatat, ca şi dumneata, că doamna Montague este o fiinţă inteligentă şi plăcută iar soţul ei, din simplu custode al averii mele, deveni un prieten afectuos şi devotat. Mi-a trebuit o zi întreagă să le povestesc cele întâmplate între mine, Bonsall, soţul meu, servitori şi cunoştinţe. Montague îşi notă totul şi la sfârşit compară relatarea cu scrisorile pe care i le trimisesem.

— Sunt convins, spuse el, că e vorba de un complot, dar dacă acesta îţi vizează viaţa, averea, sau urmăreşte doar divorţul, nu pot stabili fără ajutorul dumitale. Încearcă să descoperi scopul schimbărilor din apartament şi, neapărat, inspectează camerele de deasupra dumitale. Sunt sigur că vei reuşi, deoarece ai spirit de observaţie şi te ştiu curajoasă. Pentru a te apăra şi a-ţi pune duşmanul în inferioritate, ai dreptul să foloseşti orice mijloc: să forţezi lacăte, să sustragi şi să controlezi documente, să mituieşti servitorii etc. Nu te mai bizui pe buna-credinţă sau afecţiunea lui Mohler; e hotărât să te distrugă şi să-şi însuşească averea dumitale, dar încă nu are dovezi.

După ce mă sfătui astfel, Montague mă conduse la fereastră şi-mi arătă o siluetă întunecată, de cealaltă parte a străzii.

— Omul acela, spuse el, e cu siguranţă un spion angajat de Mohler şi Bonsall. A ajuns o dată cu dumneata şi de-atunci se tot plimbă prin faţa casei, aşteptând să pleci. E înţeles cu vizitiul. Pe la amiază i-am surprins vorbind împreună.

Era târziu şi m-am ridicat să plec, dar Montague şi soţia lui m-au invitat să rămân peste noapte la ei.

— Mai întâi, spuse Charles, ne vom amuza puţin pe seama individului.

Scoase pistoalele din sertar, ieşi pe la subsol şi, după puţin timp, se întoarse în birou, împingându-l înăuntru pe

spion.

— Acum, domnule, îi zise, aşează-te frumuşel pe scaun şi povesteşte-ne tot! Hai, dă-i drumul! Recunoaşte că eşti angajat de Bonsall şi Mohler s-o urmăreşti pe această doamnă!

Omul rânji, dând din cap afirmativ, şi se aşeză tăcut lângă uşă, asemeni unei pisici, gata s-o ia la fugă.

— Acest individ, ne spuse Montague, e un detectiv particular, angajat mai ales de soţi slabi de înger şi soţii geloase. E oricând dispus să se supună oricărei violenţe, minus schilodirea sau moartea. De lovituri, nu-i pasă. Trece drept sportiv şi este, cu numele şi fapta, un Vampir. Apropo, domnule Crag, continuă el pe un ton diferit, poate nu-ţi mai aminteşti de mine. Dacă nu mă înşel, ai fost angajat în cazul crimei Parkins, nu-i aşa?

— Da, domnule. Dumneavoastră eraţi avocatul apărării.

— Întocmai. Mi se pare că m-ai urmărit până la locuinţa mea în câteva seri şi ai fost împuşcat în picior pentru că te-ai ostenit fără rost.

— Aşa a fost.

— Ei bine, domnule Crag, îţi atrag atenţia că acelaşi lucru, sau şi mai rău, ţi se va întâmpla dacă vei continua să urmăreşti pe cine-mi intră-n casă. S-ar putea să te-mpuşc.

— Sunt protejat de lege.

— Câtuşi de puţin. Îmi supraveghezi locuinţa fără să fii poliţist de profesie. Prin urmare eşti ori hoţ ori conspirator şi pot să te-mpuşc dacă vreau. Ai recunoscut că Bonsall şi Mohler te-au angajat s-o urmăreşti pe doamna. Mergi la masă şi dă o declaraţie în acest sens ori, de nu, cumpără-ţi un loc de veci. Scrie date, fapte, absolut tot.

Crag nu-şi trădă simţămintele, dar refuză să scrie. După o scurtă ezitare, se hotărî totuşi să facă o mărturisire. El declară că în ziua de 20 octombrie l85-, Raymond Bonsall,

avocat new-yorkez, şi Gustav Mohler l-au invitat acasă la numitul Mohler, unde i-au propus s-o urmărească pe soţia acestuia zi şi noapte, timp de o lună, începând cu acea dată. În acest scop putea să angajeze şi alte persoane, după cum va crede de cuviinţă. Crag urma să-i informeze în amănunt asupra vieţii doamnei Mohler: ce făcea, unde mergea, ce vorbea şi cum se îmbrăca, cu cine se întâlnea etc. — pe scurt, fiecare amănunt din conduita şi viaţa ei. Cei doi se angajau să-i plătească douăzeci de dolari pe zi — jumătate lui şi jumătate vizitiului şi celorlalţi indivizi tocmiţi de Crag. Asta făcea de zece zile şi-n fiecare zi raporta în scris toate observaţiile sale.

Crag se ridicase să plece.

— Deseară, apuse Montague, ai să-i vezi pe Bonsall şi pe Mohler şi-ai să le povesteşti cele întâmplate.

— Imposibil, răspunse Crag. Nu sunt în oraş.

— Bun, deci n-ai cum s-o faci. Bagă de seamă că într-o lună voi fi în posesia tuturor hârtiilor lui Bonsall şi, dacă printre ele găsesc vreuna de la tine, o păţeşti.

— Ce-o să mi se-ntâmple? întrebă Crag neliniştit.

— Te dau în judecată pentru amestecul în afacerea Parkins şi alte câteva potlogării — spargerea din D. Street, de exemplu, din 25 iunie.

Expresia impasibilă de pe chipul lui Crag se destinse într-un rânjet oribil.

— După câte văd, domnule Montague, mă urmăriţi pas cu pas. Fie, mă dau bătut. Sfătuiţi-o însă mai bine pe doamna să fie atentă. Bonsall e foarte pornit şi-l are pe Swipes — un individ mai periculos decât mine. De nu-i vor putea dovedi vinovăţia, or s-o otrăvească. Bonsall e mai iscusit decât dumneavoastră, domnule Montague, şi dispune şi de documente.

— Ce documente?

— Dovezi împotriva doamnei. De tot felul. Are şi un testament.

— Fals?

— Desigur, dar nu puteţi dovedi acest lucru.

— De unde ştii?

— Cu ani în urmă Bonsall şi-a pus în gând să scape de Mohler şi să-i ia văduva. I-a fost teamă să facă ceea ce se obişnuieşte în asemenea cazuri, aşa că l-a tot încurajat pe Mohler în ideile lui nebuneşti cu privire la o maşinărie de care n-a auzit nimeni niciodată, sperând că asta îl va ucide sau îl va scoate din minţi. Spre surprinderea lui, Mohler a reuşit, iar el a trebuit să-şi schimbe planul. I-a dat acestuia bani pentru a rambursa împrumutul de la soţia sa. Asta mi-a spus-o un chimist neamţ care lucrează în laboratorul lui Mohler. Nu vorbeşte englezeşte, dar înţelege, iar eu vorbesc germana. În sfârşit, Bonsall şi Mohler au dovezi scrise împotriva doamnei — un întreg volum în care sunt transcrise conversaţiile dumneaei cu un bărbat care o vizitează.

La aceste cuvinte, inocenta soţie a lui Montague îmi aruncă o privire mâhnită şi plină de compătimire. Nu i-am dat atenţie, ci m-am adresat lui Montague:

— Cu permisiunea dumneavoastră, aş dori să pun şi eu câteva întrebări.

A încuviinţat.

— Domnule Crag, am întrebat, dumneata crezi că am vorbit cu un bărbat în camera mea?

— Nu e un fapt neobişnuit, doamnă, şi, din câte ştiu, s-ar putea. Aşa crede şi Mohler şi e teribil de curios să ştie cine e persoana. Cred că Bonsall ştie, dar nu vrea să-i spună.

— Cum de eşti aşa bine informat?

— O, doamnă, fiecare profesie îşi are secretele ei. N-ajunge să meriţi paralele, trebuie să ştii şi cum să le capeţi,

ba aş zice că asta e mai important. De aceea, când sunt angajat de cineva să urmăresc pe altcineva, urmăresc şi pe unii şi pe alţii, altminteri n-ar fi rentabil. Jumătate din timp mi-l petrec deci urmărindu-i pe Mohler şi pe Bonsall, care nici nu bănuiesc asta, închipuindu-şi că sunt pe urmele dumneavoastră. M-am gândit că nu prea am şanse să le aduc probe hotărâtoare, aşa că la sfârşit voiam să-i şantajez că le dau în vileag complotul. I-aş fi făcut astfel să-mi plătească un onorariu suplimentar, mai înainte de a se lăsa păgubaşi.

— Şi?

— Chimistul neamţ e dispus să-l împartă cu mine în schimbul dovezilor. Sunt convins că mi le va furniza, mai ales când va vedea că nu mai are nimic de câştigat de la Mohler, care i-a promis o cotă-parte din invenţie, dar a fost silit să i-o vândă lui Bonsall.

— Despre ce invenţie e vorba?

— Nu ştiu, n-am reuşit să aflu. Nemţii ăştia sunt ei guri sparte, dar, când e vorba de maşinării şi chimicale, devin al naibii de secretoşi.

— Ce urmăreşte Bonsall, de fapt?

— Vă urăşte pentru că l-aţi respins. A ticluit cu ajutorul chimistului un testament al bătrânului Bertaldy, tatăl dumneavoastră, prin care toată averea îi revine lui Mohler. Mohler a ipotecat-o dinainte lui Bonsall în schimbul fondurilor necesare pentru a-şi continua lucrul. Chimistul spune că invenţia valorează mai mult decât telegraful, că Mohler e cel mai mare geniu care-a existat vreodată, dar fără suflet, zice el, doamnă, numai cumplit de gelos...

— A contribuit şi Mohler la măsluirea testamentului?

— Nu, e opera lui Bonsall, dar cu ştiinţa lui Mohler. Acesta crede că averea i s-ar fi cuvenit lui, în scopul desăvârşirii „măreţei opere”, cum îi spune el invenţiei sale,

şi nu dumneavoastră, doamnă, care aruncaţi banii pe plăceri frivole. El îi poate folosi pentru binele omenirii.

— Au pomenit ceva despre moartea mea, el sau Bonsall?

— Nu, doamnă. Cred că, dacă e să i se facă de petrecanie cuiva, acela va fi Mohler, nu dumneavoastră. După aceea găseşte Bonsall un mijloc prin care să vă silească să-l luaţi de bărbat.

— Ce mijloc? se amestecă Montague.

— Păi, cel obişnuit, mi-nchipui. Ar face-o pe doamna să consimtă de frică. Ar avea o grămadă de dovezi pentru a-i distruge reputaţia şi femeile, după cum ştiţi, se tem ca de dracu' de asta. Şi pe urmă mai este şi testamentul fals prin care întreaga avere îi revine lui Mohler iar el, Bonsall, are drepturi consfinţite prin acte asupra întregii proprietăţi. Cu siguranţă că va profita de ele, domnule!

În acest timp eu stenografiasem întreaga discuţie. La sfârşit, m-am ridicat şi am pus carneţelul pe masă, zicând:

— Domnule Crag, depoziţia dumitale e notată aici cuvânt cu cuvânt. Am s-o transcriu în întregime şi nădăjduiesc că dumneata ai s-o semnezi.

— Nu fără plată, doamnă, a replicat individul, ridicându-se la rându-i.

— Ţine cont, zise Montague, că aceste doamne au fost martore la pretenţia dumitale.

— Şantaj, care va să zică, rânji Crag. Nu dau nicio declaraţie şi nu semnez nimic fără plată.

— Nici nu e nevoie, i-am spus. Eşti unul din cei trei conspiratori implicaţi într-un dublu complot împotriva domnului Mohler şi a mea, un complot care ne vizează viaţa sau averea, sau ambele.

— Cred că mă pot lipsi de semnătură, interveni Montague, dar, dacă nu părăseşti imediat oraşul, vei fi

arestat sub acuzaţia de complot.

— E-o afacere bună, spuse individul gânditor, şi n-aş vrea s-o scap din mână. Dar dacă mai daţi şi dumneavoastră ceva, doamnă, să zicem vreo cincizeci de dolari, promit să dispar o lună.

— Refuz.

— În cazul acesta, n-am să plec.

Montague aruncă o privire soţiei sale care trase de cordonul soneriei. Vederea pistolului armat, pe care Montague îl ţintea spre el, îl opri pe Crag să facă vreo mişcare, deşi se afla chiar lângă uşă.

La apelul soneriei, îşi făcu apariţia un servitor.

— John, mergi la Căpitanul Melton şi spune-i să-mi trimită un poliţist de nădejde.

Au urmat cincisprezece minute în care Crag nu a făcut nicio mişcare şi nu a rostit niciun cuvânt. În sfârşit, poliţistul sosi şi-l luă cu el.

Viaţa e un flux ce ne poartă spre un destin necunoscut. În înlănţuirea de evenimente e, fără îndoială, mâna Providenţei. Seamănă întrucâtva cu mişcarea tăcută şi implacabilă a globului pământesc în imensitatea spaţiului. Noi ne frământăm cu tot felul de nimicuri, în timp ce ea ne poartă înainte, fortificându-ne şi purificându-ne spiritul. Măreţia vine mai târziu; în viaţa asta măruntă nu aflăm decât un sâmbure de bunătate şi putere.

Aceste gânduri îmi cutreierau mintea în timp ce contemplam expresia nenorocită de pe chipul lui Crag, aşteptând să fie înhăţat ca un şobolan căzut în capcană. Mânia, teama, dorinţa de răzbunare s-au risipit ca un nor. Nu-l uram pe Mohler şi nici nu mă temeam de uneltirile diavoleşti ale lui Bonsall. Montague dorea să rămân la ei, oferindu-mi casa lui ca loc de refugiu. I-am mulţumit, dar am refuzat. Se temea pentru viaţa mea. Eu cunoşteam prea

bine slăbiciunea duşmanilor mei pentru a întreţine asemenea temeri.

Montague vedea în misterioasa invenţie o maşină infernală, a cărei menire ar fi fost să ucidă în taină. Credea de asemenea că oglinzile metalice fixate în plafoanele din apartamentul meu erau o parte a acelei maşini. Am făgăduit că nu mă voi culca înainte de-a fi lămurit misterul oglinzilor.

Când am ajuns acasă era ora trei dimineaţa. Am intrat, ca de obicei, pe poarta laterală. Servitorii chefuiau în bucătărie. Apartamentul lui Mohler era întunecat, zăvorât şi tăcut. Conspiratorii erau plecaţi. Am intrat neobservată, m-am schimbat şi am urcat în apartamentul de deasupra. Uşile erau încuiate. Uşa de vizavi însă, de la camera chimistului, era întredeschisă.

O lampă, luminând slab, aşa cum o lăsase, locatarul, mă conduse la o masă. Într-un sertăraş lateral, am descoperit câteva chei de o formă neobişnuită. Cu una din ele am reuşit să intru în camera maşinii, situată deasupra mea. Am tras jaluzelele şi, după ce am făcut lumină, am privit în jur cu o intensă curiozitate, amestecată cu teamă.

Pereţii despărţitori ai apartamentului de odinioară fuseseră desfiinţaţi, iar plafonul se sprijinea acum pe stâlpi de lemn. Deasupra celor trei oglinzi metalice din apartamentul meu, se afla câte o masă solidă, cu o suprafaţă de aproximativ 2 m^2 fiecare. Pe ele puteam vedea tot felul de piese: o combinaţie de maşinării de ceas, aparate galvanice, fire încolăcite la nesfârşit în jurul unor magneţi aflaţi în echilibru sau într-o mişcare oscilantă — un microcosm al ingeniozităţii mecanice pe care mi-ar fi imposibil să-l descriu. Cele trei mese erau legate între ele prin zeci de sârme de cupru, suspendate de tavan prin tije de sticlă şi conectate la o garnitură de baterii, şaizeci la

număr, dispuse pe două şiruri în lungimea camerei. Acestea emanau vapori otrăvitori de acid — duşmanul de moarte al metalului. Din câte-mi dădeam seama, energia electrică pe care-o generau o egala pe aceea a fulgerului. M-am cutremurat privind în jur la imensa şi sumbra aparatură, adunată acolo piesă cu piesă în scopul de a mă distruge. Groaza a fost însă numai de moment, după care mi-am reluat investigaţiile cu înnoit curaj.

Pardoseala fusese acoperită mai întâi cu muşchi, apoi cu pâslă, pentru a înăbuși zgomotul paşilor.

În jurul fiecărei mese erau prinse draperii de postav verde. Am ridicat una din ele şi, la lumina ce pătrunse dedesubt, am descoperit suprafaţa superioară a oglinzilor metalice a căror faţă inferioară forma o parte din plafonul camerei mele. Vârfurile unor sârmuliţe de platină, subţiri ca nişte fire de păianjen — să fi fost vreo sută la număr — atingeau oglinda într-o ordine anume. Suprafaţa acesteia era divizată în acelaşi număr de cifre, reprezentând, după câte îmi dădeam seama, sistemul de vibraţii al plăcii. În partea superioară, sârmele erau conectate la complicata maşinărie magnetică aflată pe masă. Aceleaşi elemente se repetau şi la celelalte două mese.

În centrul camerei, la o distanţă egală de mese, se afla un birou mare, sau o masă de scris, iar pe ea se găsea o altă piesă a maşinii — mai puţin complicată — legată de celelalte printr-un sistem de fire. Acesta era evident un aparat telegrafic pentru transmiterea semnalelor generate de restul maşinii. Pe masă, la dispoziţia telegrafistului, se mai aflau un registru şi un cartonaş cu semne stenografice. Aceste semne se regăseau pe rotiţa semnalizatorului şi erau notate cu un vârf de ac pe un sul de hârtie, ca în cazul telegrafului obişnuit. Un ceas, aşezat în faţa operatorului, măsura orele, minutele şi secundele.

M-am aşezat la masă. am luat jurnalul şi l-am deschis la întâmplare. La fiecare înregistrare se specifica luna, săptămâna, ziua, ora, minutul. Scrisul diferea de la o înregistrare la alta, indicându-mi că acestea erau făcute pe rând de Mohler, Bonsall şi chimistul neamţ. Deşi operatorul stenografiase, reprezentând doar sunetele elementare ale vorbirii umane, puteam citi cu uşurinţă.

Abia începusem să răsfoiesc registrul când am simţit pe umăr atingerea unei mâini reci, ca de mort. Am sărit în picioare, scoţând un ţipăt. Era Bonsall. Când m-am ridicat, a făcut, un pas către mine. Silueta scundă a duşmanului meu, înfăşurată în mantia de călătorie, cu pălăria trasă pe frunte, cu eternul zâmbet sumbru şi ochii licărind sălbatic de sub sprâncenele proeminente mă făcea să mă gândesc la tot ceea ce citisem despre conspiratori. În acel moment de groază, faţa lui lividă şi osoasă, cu o expresie de cruzime în liniile îngheţate ale gurii, îmi părea ca a unui vultur, gata să se repeadă asupra prăzii.

— Numai întâmplarea m-a adus aici astă-seară, spuse el. Nu eram atât de departe încât să nu poată ajunge la mine un mesager cu vestea arestării lui Crag de către prietenul nostru Montague. A mărturisit tot, nu-i aşa?

— Da, am răspuns, ceva mai liniştită de calmul lui Bonsall. Sunt la curent cu toate amănuntele complotului dumitale îndreptat împotriva lui Mohler şi a mea.

— Nu ţi-e teamă să mărturiseşti acest lucru? Suntem singuri în această cameră izolată...

— Eşti un ucigaş?

— Vai, doamnă, dumneata ai putea fi mai curând. Cu un cuvânt îmi poţi distruge bunul nume şi întreaga viaţă.

Un suspin de uşurare mi-a scăpat fără voie. Nu mă mai temeam de Bonsall. Observând câştigul obţinut, el se grăbi să-l sporească.

— Montague e duşmanul meu şi al soţului dumitale. Noi am angajat un spion să-l urmărească. Spionul a încercat să stoarcă bani de la dumneata, terorizându-te cu tot soiul de poveşti. Îi stă în caracter. Oamenii cu judecată nu se încred însă în balivernele unui astfel de individ, încetează să te mai temi de el, sau să-i dai crezare, şi el nu va mai avea nicio putere.

— Cel mai mare duşman al lui Mohler, i-am răspuns, e gelozia sa. Dumneata poţi cel mult să pretinzi locul al doilea. Dar nu de asta e vorba acum.

— Oare nu gelozia te-a determinat şi pe dumneata să tulburi intimitatea acestei încăperi?

— Ai grijă, domnule, să nu abuzezi de ospitalitatea mea. Dumneata nu eşti decât un tolerat în această casă. Te rog să pleci! Dacă vrei să-ţi mărturiseşti căinţa sau să-ţi ceri iertare, fă-o la lumina zilei, cu martori, ca şi până acum.

Un fulger de mânie însufleţi chipul nobil, dar prădalnic. Asta însă a fost pe moment. Îşi luă imediat un aer de umilinţă curtenitoare, se înclină adânc şi păru dispus să plece aşa cum îi cerusem; ezita, totuşi.

— Spune repede, dacă mai ai ceva de adăugat! Doresc să rămân singură.

— Uită pentru o clipă, spuse Bonsall, dublându-şi efortul de-a părea umil şi penitent, uită pentru o clipă duşmănia ce mi-o porţi, cât am să-ţi explic la ce foloseşte acest aparat misterios. Din punct de vedere tehnic e cea mai de seamă realizare a ştiinţei moderne. Şi pe urmă, adăugă insinuant, ai interesul să ştii: în parte, a fost conceput pentru dumneata.

Era o neruşinare tăioasă şi răutăcioasă în cuvintele sale. Expresia „a fost conceput pentru dumneata” îmi strecurase un fior rece în trup. Amintindu-mi însă promisiunea făcută lui Montague, am îngăduit vicleanului uneltitor să-mi reţină

atenţia cu o explicaţie simplă şi remarcabil de concisă a maşinii. Citisem şi văzusem suficient în ale chimiei şi mecanicii pentru a-l putea urmări.

— Dumneata i-ai sugerat ideea acestei invenţii, începu el. Cu cinci ani în urmă, în cea de-a cincea iarnă de la căsătorie, Mohler mi-a devenit prieten intim. În vara următoare mi-a dezvăluit că avea îndoieli în privinţa fidelităţii soţiei sale. Îşi dădea seama că afecţiunea dumitale degenerase cu timpul într-o prietenie frăţească şi-şi imagina că-ţi dăruiseşi inima unui bărbat mai strălucit şi mai puternic decât el.

— Pe cine bănuia?

— Sunt avocatul lui şi nu pot dezvălui secrete confidenţiale. De altfel, bănuielile sale s-au îndreptat curând asupra unei persoane mult mai inofensive.

— Dumneata?

— Da. Mărturisesc că la început am fost adânc impresionat de frumuseţea şi inteligenţa dumitale, dar în scurt timp am constatat că amândouă erau păzite de virtute împotriva tentaţiilor comune sau chiar extraordinare.

— „Extraordinare” fiind manierele seducătoare şi spiritul domnului Bonsall.

— Exact, doamnă, răspunse avocatul, rece.

— Domnule Bonsall, se spune că oamenii de geniu sunt cei mai buni judecători ai propriilor calităţi...

— Chiar şi când sunt un secret pentru restul lumii, îţi admir sarcasmul, dar să continui. Într-o seară citeai unui cerc de savanţi un articol dintr-o revistă franţuzească în care erau evocate, cu forţa şi eleganţa specifice literaturii ştiinţifice din această ţară, vechile descoperiri ale lui Chladni. Producând vibraţii muzicale în nişte tăbliţe de sticlă sau de metal, deasupra cărora presărase firişoare de

nisip sau pudră foarte fină, acesta a constatat că particolele dansează şi se rânduiesc, ca nişte fiinţe vii, după sunetele melodiei. Mâna care ţinea revista era delicată, frumoasă, strălucind de diamante şi împurpurată de acelaşi entuziasm intelectual care însufleţea şi vocea melodioasă ce intona, mai curând decât rostea, frazele rotunde, măiestrite ale autorului. Chipul, buzele, ochii, braţul frumos arcuit şi atitudinea graţioasă — mai mult decât interesul intrinsec al lecturii — umpleau de admiraţie pe cei ce te ascultau. Numai Mohler era torturat de gelozie. Savanţii ascultau încântaţi, în timp ce le vorbeai de atomii lui Chladni şi ai lui Epicur, purtându-ne printr-o fascinantă disertaţie, de la ideile reci ale mecanicii pe culmile luminoase ale poeziei şi filozofiei. În timp ce dansul atomilor sădea în mine o pasiune înflăcărată, gelosul dumitale soţ a întrezărit în el mijlocul sigur de a-ţi dovedi până-n pânzele albe presupusa vinovăţie.

— Nenorocitul! am exclamat pe un ton ce exprima deopotrivă milă şi dispreţ.

Bonsall nu-şi putu reţine un zâmbet fugar.

— Mohler, continuă el, simţea nevoia unui sfetnic şi a unui confident, iar eu am devenit şi una şi alta. Da, doamnă, recunosc. O pasiune irezistibilă pusese stăpânire pe mine. Ardeam de dorinţa de-a vă despărţi prin orice mijloc, ca apoi să te pot determina să devii soţia unui om care te preţuia cu adevărat. Îmi păreai demnă de cele mai ambiţioase vise. Eram gata să-mi dedic întreaga viaţă speranţei că într-o zi vei fi a mea. Oh, nu te grăbi, doamnă, să-mi arunci dispreţul dumitale. Mi-ai respins admiraţia involuntară. Ai făcut din mine un duşman, în cele din urmă dar, adăugă încet, acum sunt plin de căinţă şi doresc să-ţi devin prieten.

Fără să aştepte răspunsul meu, Bonsall îşi aruncă

mantia şi-mi arătă o placă subţire de metal, suspendată de tavan prin fire de mătase. Peste ea presără un praf fin dintr-un săculeţ de lână şi, trecând peste marginea ei arcuşul unei viori, am văzut cum praful se adună şi se regrupează în forme geometrice, în funcţie de sunetul obţinut.

— Vezi, spuse el, *ATOMII lui Chladni*. Ei indică sunetul; foaia, după cum îţi dai seama, a fost electrizată de vibraţii. Oglinzile din camera dumitale sunt fiecare o asemenea placă. De pe faţa lor superioară, pleacă fire conducătoare de curent electric, obţinut prin vibraţie. La început, acesta e foarte slab dar, trecut prin fire metalice înfăşurate de o mie de ori în jurul unor magneţi mici — fiecare diviziune geometrică a plăcii corespunde unui magnet şi unui sunet anume al vocii umane — devine destul de puternic pentru a acţiona întrerupătorul bateriilor, care sunt de zece mii de ori mai puternice. Acestea pun în mişcare rotiţele şi pendulurile care, la rândul lor, acţionează acele dispozitivului de înregistrare, imprimându-le o mişcare mai înceată sau mai rapidă, făcându-le să perforeze mai multe sau mai puţine puncte pe bucata de hârtie. Cu aceste mijloace extraordinare au fost citite şi transcrise toate sunetele distinct articulate emise în camera dumitale.

Abia atunci am înţeles cumplitul adevăr. Un fior de ură şi dezgust m-a străbătut, ca la atingerea unui şarpe: ură pentru Bonsall şi profund dezgust pentru mizerabilul meu soţ. După o scurtă tăcere, timp în care am reuşit să-mi stăpânesc clocotul sentimentelor, am întrebat:

— Acest registru e prin urmare fructul strădaniilor voastre?

— Da, răspunse el, şi acelaşi zâmbet viclean îi flutură în jurul gurii pline de cruzime. Acolo sunt înregistrate conversaţiile dumitale cele mai secrete şi mai intime.

— Bunul furat, am zis eu luând registrul, revine posesorului de drept.

— Oh, râse el, mai avem un duplicat, o copie pe care ţi-o pot oferi cu plăcere; acesta însă — şi-mi smulse volumul din mână — îmi aparţine.

— Un gentleman! am exclamat cu un surâs batjocoritor, deoarece josnicia gestului mă umpluse de dispreţ.

— Un cuvânt frumos, într-adevăr, şi, folosit în sensul său propriu, un corespondent al cuvântului „doamnă”, ambele indicând o mulţime de virtuţi, printre care aş include puritatea ghidului şi a purtării. Iată, zise, deschizând registrul şi întinzându-mi-l, citeşte singură!

Data înregistrării era sâmbăta din săptămâna precedentă, ora unu şi jumătate după miezul nopţii. Sub această dată era transcrisă o conversaţie între doi îndrăgostiţi, dintre care unul se plângea de gelozia unui soţ nătâng, iar celălalt îi propunea să fugă împreună. Urmau semnele unor sunete nearticulate.

În dimineaţa următoare, la ora zece, urma o discuţie a mea cu Marian, camerista, care-mi cerea nişte rochii, îmi aminteam de ea.

— Sunt nouăzeci de înregistrări aici, spuse Bonsall, închizând caietul, dintre care, mai mult de douăzeci sunt conversaţiile aceleiaşi iubitoare perechi. Totul trebuie să se fi petrecut în camera dumitale; te rog să observi că la data acestor interesante convorbiri erai acasă.

— Sau maşina sau dumneata, domnule Bonsall, minţiţi cu neruşinare. Mărturisesc că mă impresionează ingeniozitatea invenţiei, dar găsesc că o duzină de martori sperjuri ar fi constituit un aparat mult mai simplu şi mai ieftin. O dovadă mai bună sau mai inteligentă nu ai? Dumneata eşti jurist, eu nu sunt.

— Aş fi foarte mulţumit, ba chiar fericit, dacă ai putea

să-ţi dovedeşti nevinovăţia.

— O voi face-o chiar aici şi în această clipă. Pune maşina în funcţiune! Cea de a nouăzeci şi una înregistrare le va explica pe celelalte.

Avocatul ezită. Nevăzând însă la mine nicio mişcare şi nicio schimbare pe chip, afară de un calm hotărât, a continuat să-şi joace rolul de prieten dezinteresat, apucându-se să pună la punct maşinăria telegrafică şi să stabilească legăturile aparaturii galvanice într-un circuit continuu.

Trebălui vreo cinci minute în felul acesta, timp în care un murmur surd, ca fierberea mării, se înălţă de la cele trei mii de perechi de metale electrificate, mâncate de lichidul coroziv. După aceea puse în mişcare pendulele grele de pe cele trei mese şi, dând viaţă întregii aparaturi prin învârtirea unui arc puternic, se dădu la o parte, întrebându-mă ce trebuia să mai facă.

Fără să-i răspund, am ridicat draperia grea de postav ce acoperea una din mese şi, aplecându-mă, am rostit rar câteva cuvinte distincte. Ţăcănitul acului îmi dovedi că ele fuseseră înregistrate pe bucata de hârtie de pe masa telegrafului.

— Am impresia, am spus, privind figura încruntată şi tulburată a duşmanului meu, că în acest moment nu prea te bucuri de dovada nevinovăţiei mele şi, scuză-mă dacă adaug, a mişeliei dumitale. Maşina înregistrează cuvintele rostite în această cameră, deasupra oglinzii, la fel de bine ca pe cele rostite dedesubt, în camera mea. Convorbirile amoroase care acoperă atâtea pagini din acest volum, vrednice de un roman de proastă calitate, au fost compuse de dumneata dând, domnul meu, măsura exactă atât a talentului dumitale literar, cât şi a caracterului.

Ochii întunecaţi ai lui Bonsall aruncau flăcări nimicitoare.

Tremurând tot de furie neputincioasă, el începu să străbată camera în lung şi-n lat, cu paşi mari şi cu mâinile încleştate la spate. De două ori, trecând pe lângă mine, îmi aruncă priviri ucigaşe. Doream să plec, dar nu îndrăzneam. E ceva fascinant în tabloul pasiunilor distrugătoare. Ochii mei urmăreau cu un amestec de groază şi curiozitate pe omul care în acele clipe era capabil de cele mai cumplite acte de violenţă. Parcă jucam o piesă, numai că actorii nu trebuiau să se prefacă şi nu le păsa dacă la căderea cortinei vor fi aplaudaţi sau huiduiţi. În sfârşit, limba i se dezlegă şi el dădu drumul furiei acumulate printr-un blestem. Ridicându-şi braţul drept, mă blestemă, folosind cuvinte la care recurge un bărbat atunci când vrea să înlăture orice posibilitate de-a se mai împăca vreodată cu o femeie. În coborâre, braţul înălţat mânios, pentru a sublinia cuvintele, rupse o legătură a firului puternic ce unea bateriile. Murmurul tălăzuitor, rotirea magneţilor şi ţăcănitul pendulurilor grele încetară imediat. Bonsall se opri.

— După câte văd, spuse el, cu toate defectele, ai, totuşi, avantajul de-a te putea stăpâni mai bine decât mine.

Cu un oftat adânc, îşi eliberă clocotul din piept.

— Pe cât de uşor voi repara neînsemnata stricăciune pe care nebunia mea a produs-o acestui fir de metal, tot aşa voi înlătura răul pe care mi l-ai făcut cu descoperirea dumitale.

La această ameninţare mi-a dispărut orice teamă. Am râs dispreţuitor.

— A fost o vreme, continuă el, când te iubeam cu o pasiune egală cu ura de-acum.

— Rogu-te, domnule, pot să cunosc şi eu motivul acestei uri eroice?

— Nu ajunge că am suferit an de an chinurile iubirii de neînvins până când toate gândurile şi toate faptele mele au

fost, absorbite de această unică suferinţă?! Dacă pasiunea s-a transformat în ură...

— Nu ţi-am încurajat niciodată această nebunie.

— Nu, într-adevăr... Devenind zi de zi mai frumoasă, mai atrăgătoare, înstrăinându-te tot mai mult de nefericitul tău soţ...

— Nici un cuvânt despre asta, domnule! Chiar dumneata mă calomniai.

— Da, recunosc. A fost o nelegiuire, o vină...

— Nu numai una, Raymond. Mai întâi o pasiune nelegiuită; apoi trădarea unui prieten; ura împotriva obiectului iubirii nelegiuite; complotul în scopul de a defăima şi jefui. Asta numeşti tu iubire? Oh, nebun ce eşti!

— Nu eu am avut această idee, Maria. Nefericitul de Mohler, acest individ meschin, bănuitor, inteligent, dar laş şi fără suflet, el a pus la cale pieirea ta. Pe mine m-a chemat doar să-l ajut.

— Şi ai răspuns chemării.

Bonsall tăcu.

— N-ai nicio scuză. Eşti rău de la natură. Ceea ce numeşti tu iubire e o pasiune imorală, gata să sacrifice totul pentru a-şi atinge scopul.

— Cea mai înaltă virtute nu face acelaşi lucru, Maria?

— Eşti mai subtil decât mine. Rafinamentul minţii te-a distrus.

— Au fost mai multe cauze. Te-am iubit, totuşi, da. te-am adorat, acesta e cuvântul. Te iubesc încă. Cere-mi să mor şi voi muri.

— Iubire!

— Da, adâncă, absolută. Tăcerea ta, distanţa, aversiunea, ele m-au distrus. Acum, când pot să ţi-o mărturisesc, ura a dispărut.

În inima oricărei femei (şi în mod sigur într-a mea) există

o oarecare îngăduinţă pentru cei care suferă din dragoste. Aşa e dat să fie, altfel toate femeile ar fugi de bărbaţi. Oricât de mare mi-era dezgustul, oricât de deplin dispreţul pentru josnicia lui Bonsall, o veche şi nemărturisită simpatie — un sentiment mult timp înăbuşit — mi s-a ridicat ca un nod în gâtlej, sugrumându-mă.

— Raymond, am exclamat, cu un accent mai puţin aspru decât aş fi dorit, ai ales un drum strâmb pentru a obţine favoarea unei femei care era odată mândră să te numească prieten. În ultimii doi din cei şapte ani cenuşii nu ai jucat nici măcar rolul unui prieten, dar al unui...

— Blestemata noastră tăcere a fost de vină, spuse el cu aprindere. Ar fi trebuit să fim mai sinceri unul faţă de altul.

— *Să fim*, Raymond?

— Da, *să fim*. Mă iubeai, odinioară.

Mersesem prea departe ca să mai dau înapoi. Am simţit cum îmi sporeşte curajul. Ar fi fost crud şi absurd din partea mea să fac pe mironosiţa. Nu puteam care pune capăt unui lanţ de greşeli printr-o explicaţie?

— Încă un cuvânt, am spus, înainte de a încheia această întrevedere, care, sper, ne va salva pe amândoi. Spune-mi în ce scop ai complotat să-ţi însuşeşti averea mea? Acesta nu era actul unui îndrăgostit disperat, ci al unui senzualist lipsit de principii. De ce acest complicat complot împotriva mea şi a ceea ce-i al meu?

— Judecă-mă cum vrei, dar ţi-am spus adevărul. Ţi-aş fi înapoiat tot ce luasem de la Mohler. Doream să te îndatorez în toate chipurile. Iată, acestea sunt toate dovezile împotriva ta.

Deschise un sertar, scoase un pachet de hârtii şi mi le puse-n mână. Am acceptat darul. Era prudent s-o fac.

— Distruge hârtiile, continuă el cu înfocare, şi tot răul se va repara.

— Apreciez intenţia, dar cum să uit vina?

— Revărsându-ţi iertarea asupra vinovatului.

Oh, prietene, când razele iertării îşi revarsă în suflet lumina lor caldă şi blândă, mai putem fi oare condamnaţi că nu respectăm legile stricte ale convieţuirii sociale?

— Apropie-te! am spus.

Se apropie şi rămase-n faţa mea cu ochii plecaţi.

— Dacă uit trecutul, îl vei uita şi tu? Vei pleca acum pentru totdeauna, lăsând tăcerea să acopere tot ce-a fost?

— Moartea! Moartea! N-aş putea supravieţui despărţirii. Cât mai trăiesc, vreau să fiu lângă tine! strigă el, întorcându-şi chipul palid şi crispat. Vezi, zise, luând un capăt al firului rupt, acest biet mecanism e ca iubirea ta. Când firele sunt unite — când îţi reverşi asupra mea mila şi bunăvoinţa — există viaţă, putere, speranţă. Curenţii sufletului se pun în mişcare şi omul e puternic, folositor, fericit. Fără ele, nu-i decât o maşină ce se autodistruge. Iartă-mă, spuse, împurpurându-se la chip, dacă studiul îndelungat al acestor legi magnetice mi-a sugerat o comparaţie ce-ţi poate părea meschină şi de prost gust, dar marile legi ale materiei acţionează şi-n suflet. Acordă-mi iubirea ta, ori altfel...

În timp ce vorbea, atinse celălalt capăt al firului rupt. Un murmur înfundat se ridică dinspre baterii. Fulgerele concentrate în sârme se năpustiră asupra trupului său şi el se prăbuşi mort, asemeni unuia care-ar adormi dintr-o dată.

M-am apropiat şi am contemplat cu o groază mută faţa mortului. O, cât de sfâşietoare poate fi mila! E o suferinţă divină. Îngenunchind lângă Raymond Bonsall, ucis de o fulgerătoare şi nechemată răzbunare — operă a propriei nesocotinţe — am uitat trecutul, gândind doar la veacurile de căinţă ce în altă lume pedepsesc sufletul penitent dar strâmb, vinovat. Lacrimile curgeau din belşug din ochii mei,

când am auzit un zgomot în spate. Am recunoscut paşii lui Mohler. Când m-am ridicat, am văzut furişându-se în spatele acestuia silueta jalnică a chimistului neamţ. Dând cu ochii de mine şi ghicind dintr-o privire ce se întâmplase cu Bonsall, se făcu repede nevăzut.

Cât despre Mohler, cu greu îşi limpezi gândurile pentru a înţelege nenorocirea ce se abătuse asupra lui. Maxilarul îi atârna tâmp, mâinile îi rătăceau la întâmplare. Nu simţeam niciun pic de milă pentru el; de ce, n-aş putea spune.

— Maria, ce s-a întâmplat cu Bonsall? Cum ai ajuns aici? O, cred că înţelegi, acum.

— Da.

— Bonsall e mort! murmură el. Da, văd că firele sunt rupte. Trei mii de perechi de plăci — ar fi omorât şi-un bou! Zici că înţelegi? Hm! Ai citit dovezile împotriva ta?

— Destul cât să aflu că Bonsall, care zace aici mort, e autorul acestor convorbiri scandaloase ce-mi sunt atribuite mie.

— Cum? Ce spui?

— Cuvintele rostite deasupra oglinzii sunt înregistrate la fel de bine ca acelea rostite dedesubt.

— Nu mi-a trecut nicio clipă prin minte!

— Nu? Deci nu eşti complice?

— Nu, răspunse şovăitor, ducându-şi mâna la frunte. Într-adevăr, asta mă tulbură foarte mult. Hai să mergem în odaia ta, Maria, să discutăm toate acestea.

Un zâmbet searbăd şi zadarnic îi apăru pe faţă.

Descoperirea bruscă a felului cum fusese înşelat de Bonsall, pierderea simultană a soţiei, onoarei, prietenului — toate resorturile unei vieţi împlinite — loviseră adânc, rănind de moarte sărmanul creier. L-am dus de-acolo ca pe un copil. Dar de ce nu simţeam niciun pic de milă?

Nebunia lui Mohler, după cum ştii, a fost permanentă.

Până în ultima clipă, creierul său a fost bântuit de invenţii.

Cu toată împotrivirea unui zâmbet, două lacrimi argintii se iviră în ochii mari, prelingându-se încet pe obrajii frumoasei povestitoare. O, suflet curajos şi milostiv, ai fost aidoma regelui care nu s-a schimbat la chip când fiul său a fost dus la execuţie, dar a plâns amarnic la moartea unui sărman tovarăş de pahar.

Povestea aceasta a fost cunoscută de un cerc restrâns de persoane. Eu sunt primul care o fac publică. Sub numele şi datele asumate, puţini vor recunoaşte persoanele şi evenimentele reale.

Nathaniel Hawthorne

ELIXIRUL VIEŢII

— Să nu spui la nimeni, îl avertizase aţintindu-şi asupra lui o privire aspră, în timp ce trăsura se punea în mişcare.

„Să nu spui la nimeni!”, repetă farmacistul. Nu ştiu să-mi fi încredinţat vreun secret, cât despre balivernele (cum îndrăznesc să le spun acum, că-l ştiu plecat) cu privire la leacul de viaţă lungă, sunt atât de absurde, că trebuie să fac un efort ca să mi le amintesc. Mă întreb încă cum de nu mi-a dat prin cap să-i dau şi Colonelului o doză din tonicul pe care l-am luat aseară. Nu cred să fie cine ştie ce medicament, poate nici nu este, şi totuşi am simţit toată dimineaţa o vioiciune neobişnuită.

O bucurie curată, ca o rază de soare, îi inundă apoi chipul zbârcit, auzind râsul fetiţei care alerga cât o ţineau picioarele prin bucătărie, cu un pisoi în braţe.

— Pansie! Pansie! chemă vocea piţigăiată a bătrânului, l-a izgonit bunicul pe urâtul acela. Hai să ne jucăm în grădină!

Apoi îşi spuse din nou în şoaptă:

— Ăsta da întăritor. Am să-l iau conform reţetei, cunoscând toate ingredientele. Afară de unul..., adăugă după o clipă de gândire.

Seara, după ce Pansie adormise tun iar personalul casei se culcase, ca de altfel cei mai mulţi din locuitorii liniştiţi şi de modă veche ai oraşului, bunul spiţer se duse în laborator şi, după cum îşi exprimase intenţia, scoase dintr-un dulap în perete o sticlă cu aură de vechime, îmbrăcată într-un fel de plasă de argint, după modelul sticlelor cu împletitură de răchită de astăzi. Adusese cu sine un pahar cu apă. Înainte

de-a deschide sticluţa, păru totuşi să ezite, chibzuind şi bolborosind singur. Dr. Dolliver intrase de mult în acea perioadă a vieţii când trupul, pierzându-şi vlaga, este mult mai atent îngrijit decât atunci când era o maşină perfectă şi nepreţuită.

— Eu am pisat ierburile, eu am făcut infuzia, eu am distilat-o, chiar în această casă, şi o ştiu foarte bine, îi cunosc toate ingredientele, cu excepţia unuia. E vorba de lucruri destul de obişnuite, tonice — unele poate puţin bizare, câteva la care oamenii au reţineri şi, apoi, praful acela necunoscut. E caraghios din partea mea să-mi pierd timpul cu un asemenea talmeş-balmeş despre care eram convins că-i o şarlatanie atunci când străinul mi-a cerut să i-l prepar — şi totuşi ce forţă mi-a dat! Spunea că e un tonic deosebit şi, într-adevăr, mi-a înviorat trupul beteag o zi întreagă, încât Pansie a găsit că sunt cel mai bun tovarăş de joacă. Şi, pe urmă, doza e atât de mică! Am să mai încerc o dată.

Scoase dopul de argint şi, cu o mână expertă, deşi atât de tremurătoare din cauza vârstei încât ai fi crezut c-o să verse tot lichidul, turnă — după cum am auzit — o singură picătură în paharul înalt. Picătura sclipi orbitor, ca o flacără şi, împrăştiindu-se subtil în întreaga cantitate de apă, îi dădu o nuanţă trandafirie, strălucitoare. Îl ţinu sus, spre lumină, admirându-l şi minunându-se.

— Ce ciudat — zise el — ca din mănunchiul de buruieni ce şi-au amestecat sucul aici să iasă o licoare atât de pură şi strălucitoare. De fapt e o prostie, un amestec de genul celor realizate de chimişti — cabalişti probabil — care combinau ceea ce considerau bun în diferite plante, gândind că întregul va poseda virtuţi noi, inexistente în fiecare separat. Experienţa m-a învăţat că, dimpotrivă, un anume efect curativ le anulează pe celelalte. N-am crezut

niciodată într-un asemenea amestec, nici atunci când străinul acela nebun mi-a cerut să-l prepar. Şi ce substanţă vâscoasă, tulbure, mai era, înainte de-a adăuga acel ultim ingredient — praful pe care l-a vărsat cu propria lui mână! Dacă m-ar fi lăsat să-l văd, l-aş fi analizat şi i-aş fi descoperit compoziţia. Era nebun, de bună seamă, şi praful ar fi putut fi otravă. Efectul însă e bun. Ei, drăcie! Am să-l gust din nou, datorită stării mele proaste din ultima vreme, dar e ruşinos din partea mea, om priceput în de-alde astea, să mă-ncred în elixirul unui şarlatan. Îmi face bine, totuşi.

Între timp, acea unică picătură (pentru că bunul Dr. Dolliver pusese imediat dopul la loc) răspândise în cameră o mireasmă plăcută, acoperind mirosurile obişnuite dintr-o farmacie, iar strălucirea ei risipise întunecimea bătrânei încăperi.

Împins de o mare nevoie, farmacistul făcuse eforturi incredibile pentru prepararea acestui medicament, încât, punând la socoteală munca dacă nu şi ingredientele (cu excepţia unuia, căruia nu-i putea aprecia nici preţul, nici valoarea), doctoria valora cât greutatea sa în aur. Îşi cheltuise astfel energia sărmanei lui vieţi şi timpul necesar pentru a-şi întreţine familia, fără să primească nicio răsplată, deoarece clientul, după ce-i jucase bătrânului această farsă crudă, nu mai venise. De şapte ani zăcea sticla într-un colţ al dulapului. Sigur, ea valora un fleac pentru învelişul de argint şi ceva mai mult pentru amatorii de antichităţi. Gândindu-se mai bine, însă, preacinstitul farmacist găsi că-şi putea îngădui o parte infimă din conţinutul ei, atât cât îi era lui de trebuinţă. Cum ceva în concocţie îl frapase şi cum în ultimul timp îmbătrânise cu repeziciune, în deznădejdea şi singurătatea bătrâneţii îşi amintise deodată de medicament — tonic, cum îl numise străinul, moştenit în familia lui de mai multe generaţii — şi

se hotărâse să-l încerce. Întocmai ca-n seara precedentă, scoase deci reţeta — un sul de pergament vechi din care un fragment lipsea în mod supărător — şi-şi puse ochelarii pentru a descifra pasajul.

— Guttam unicam in aquam puram[39] un pahar. Dacă ar auzi Colonelul, şi-ar închipui că-i vorba de elixirul lui de viaţă lungă şi ar stărui să-i dau sticla. O, bătrânul ăsta nebun şi aprig! S-a dat rău la cele lumeşti în ultimul timp, altfel n-ar dori aşa ceva. Aprinsă trebuie să-i fie patima! Eu nu doresc decât ceva care să-mi mai limpezească ochii o vreme, să mă pot bucura de frumuseţea lui Pansie, să-mi ascută auzul ca să-i pot auzi glasul dulce şi să-mi dea tărie, cât m-o mai ţine Domnul, să câştig o pâine pentru draga de ea. Odată ce-aş şti-o la adăpost de nevoi, bucuros mi-aş dormi somnul alături de Bessie şi copiii noştri. O, deşertăciunea de a-ţi dori zile mai multe! Gata! Am băut-o şi-mi pare că aroma ei subtilă, pătrunzătoare, ascunde o uimitoare putere.

Bătrânul se scutură uşor, aşa cum fac cei ce~au înghiţit o băutură bună şi-i simt tăria risipindu-li-se-n măruntaie. Cu toate acestea, avea o stare de spirit plăcută şi, cum deseori i se întâmpla acestui suflet simplu, o dispoziţie cucernică. Citi un capitol din Biblie, se rugă pentru Pansie şi pentru sine, după care se culcă, dormind mult mai bine decât se obişnuieşte la vârsta lui, când somnul e tulburat permanent de o vagă, chinuitoare semitrezie, încât mai rău oboseşte decât odihneşte.

Trecu o vreme şi nimic extraordinar nu interveni în viaţa doctorului Dolliver sau a micii sale gospodării. El fu binecuvântat cu o iarnă bună, mulţumind cerului pentru ea, şi o folosi cât mai bine (cel puţin aceasta era intenţia lui) preparând doctorii, prin care a contribuit poate oleacă la

---

[39] O singură picătură în apa curată (în limba latină în original).

popularea cimitirului din vecinătatea casei, dar aceasta nu a fost nici intenţia, nici vina lui. În orice caz, niciunul din cei adormiţi pe veci nu-şi întrerupse somnul să-i facă reproşuri. El lucrase cu conştiinţa curată, în conformitate cu reţetele doctorilor autorizaţi. Fără să-şi facă probleme, zdrobea, pisa, infuza, preparând excipiente, pilule, julepuri sau cum le mai zicea el produselor sale. Îl surprindea de asemenea, ca un dar al Providenţei, faptul că vederea, în loc să-i slăbească, părea din ce în ce mai bună. Descifra hieroglifele doctorilor mult mai uşor decât cu un an în urmă. Fusese însă dintotdeauna miop şi, pe măsură ce trec anii, miopii par să primească o nouă zestre de lumină. Un lucru era totuşi evident cu privire la ochii farmacistului, nu numai pentru el, când se privea în oglindă, dar şi pentru toţi ceilalţi, anume că ei căpătaseră o neobişnuită strălucire. Poate nu erau chiar atât de strălucitori, dar suficient pentru ca micuţa Pansie să observe schimbarea şi, uneori, în felul ei jucăuş, ştrengăresc, i se urca în braţe, acoperindu-i ochii cu mânuţele şi spunându-i bunicului că furase ochii altcuiva, dar că ei îi plăceau mai mult cei de odinioară. Bietul bătrân se străduia din răsputeri să-i umple de zâmbet, pentru a o împăca pe Pansie cu strălucirea lor, dar ea se încăpăţâna în protestele ei caraghioase, încât, în cele din urmă, se văzu obligat să-şi pună o pereche de ochelari verzi ori de câte ori mergeau la joacă sau o lua pe genunchi. Ba mai mult, chiar când o privea în somn, după ce adormise, cum făcea întotdeauna pentru a se asigura că totul era în ordine, fetiţa ridica mâinile, de parcă el i-ar fi proiectat o lumină în ochi, şi, dacă nu-şi întorcea repede privirea, ea se trezea într-un ţipăt.

În general farmacistul se bucura de o sănătate foarte bună pentru vârsta lui. Aerul casei şi al bătrânului cimitir păreau să-i priască. Se odihnea foarte bine noaptea, ceea

ce rar se întâmplă de la o anumită vârstă; în general, bătrânii se trezesc de zece ori mai neliniştiţi şi abătuţi, de parcă ar trudi în somn mai mult decât în timpul zilei. Aşa se întâmplă şi cu farmacistul până cu câteva luni în urmă. Sigur, în ultimul timp se supusese unor reguli de regim şi exerciţiu fizic în care avea el încredere. Uneori îşi tăia singur lemne şi i se părea — ceea ce era şi de aşteptat — că asta-l obosea din ce în ce mai puţin. Se plimba deseori cu Pansie şi, deşi paşii ei micuţi, plutind în aerul elastic al copilăriei, întreceau cu mult pe-ai lui, bătrânul îşi dădea seama că nu a depăşit perioada regenerativă a vieţii şi că exerciţiul în aer liber şi hrana cumpătată mai puteau întârzia procesul de îmbătrânire. Era totdeauna înclinat să pună fericitul efect pe seama unei doze de rom Santa Cruz (o băutură foarte la modă pe-atunci) pe care-o dădea pe gât în fiecare zi la ora prânzului. Toată viaţa farmacistul evitase alcoolul. „Dar după şaptezeci de ani, afirmă bătrânul Dolliver, nu strică un mic stimulent pentru cap şi stomac”, în cazul lui, aşa şi părea să fie. De asemenea, nu ştiu cât de des, dar în strictă conformitate cu reţeta, cum şi era de aşteptat din partea unui farmacist, îşi lua picătura din misteriosul tonic.

Nu-i atribuia cine ştie ce eficienţă şi-i venea să râdă de sine însuşi c-a putut vreodată să gândească altfel. Doza era aşa de mică! Şi, la urma urmei, nici nu părea să aibă vreun efect deosebit când o lua. Câteodată simţea parcă o căldură plăcută risipindu-i-se-n trup, care persista, eventual, şi a doua zi. Urma un somn liniştit, odihnitor şi dimineaţa se trezea plin de vioiciune. Toate acestea trebuie că se datorau însă mult mai curând, după cum am mai spus, bunelor obişnuinţe alimentare şi de exerciţiu fizic. Totuşi, continuă să-şi ia aproape regulat tonicul — mai ales că o dată sau de două ori, uitând de el, se întâmplă să

doarmă foarte prost, deşteptându-se cu tot soiul de dureri, ameţeli, nelinişti, cu mâini tremurătoare, tulburări de vedere, proastă dispoziţie şi încă alte neplăceri ce năpăstuiesc pe unii bătrâni, ameninţaţi adesea de o mulţime de semne rele ce nu duc la nimic, trecând aşa cum au venit. Altă dată, luă două sau trei picături deodată şi în consecinţă se simţi foarte agitat. Agitaţia dispăru cu totul când reveni la doza prescrisă. „Şi totuşi nu se poate”, îşi spunea bătrânul, duşman al empirismului, deşi în el sălăşluiesc toate speranţele omului, refuzând să creadă în ceva ce nu era după toate regulile artei. Şi, apoi, cum am mai spus, doza era ridicol de mică!

Alteori însă, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, farmacistul era dispus să privească altfel lucrurile, gândind că poate soarta îi aruncase într-adevăr în cale o poţiune extraordinară, cu ajutorul căreia ar fi putut, dacă ar fi fost mai tânăr, să agonisească mult bănet; ar fi putut chiar să ajungă la o asemenea bunăstare, încât să fie scutit de griji în privinţa viitorului fetiţei. Simţindu-se atât de puternic, putea conta foarte bine pe încă zece ani de viaţă, timp în care preţioasa licoare putea fi schimbată pe mult aur. „Ia să vedem, zise el, ce nume să-i dau să sune cât mai atrăgător? «Tonicul bătrâneţii?» Promite prea puţin. Ei drăcie! Mi-aş păta cinstea, buna mea reputaţie câştigată o viaţă întreagă şi mi-aş înşela semenii, clienţii, dacă i-aş da un nume ce i-ar face să-şi închipuie că am descoperit elixirul acela ridicol pe care-l căutau alchimiştii. Tonicul bătrâneţii — aşa-i cel mai bine. Cinci şilingi flaconul şi oamenii, proşti ce sunt, ar avea mai multă încredere în el decât dacă i-aş fixa un preţ mai mic. Am să mă mai gândesc. Dar, ei drăcie!”

— Ce s-a-ntâmplat, bunicule, întrebă micuţa Pansie, care aştepta să-i vorbească de cel puţin un minut, dar tăcuse,

văzându-l atât de preocupat. De ce spui „ei drăcie”?

— Ei drăcie, repetă bătrânul. Nu cunosc un ingredient.

Dr. Dolliver fu silit astfel să renunţe la tentantul său proiect. Cu toate acestea, chiar şi numai faptul că-i venise în minte dovedea o vioiciune a spiritului neobişnuită pentru el, cunoscut dintotdeauna ca un ins puţin întreprinzător, din care cauză priceperea şi talentul nu-l îmbogăţiseră, aşa cum ar fi fost firesc. Uneori această a doua primăvară produce — ca-nflorirea copacilor toamna — un zvâcnet de viaţă sau o vremelnică tinereţe, când Natura îşi râde de bătrânul ei copil, jumătate cu duioşie, jumătate cu dispreţ. Se observă totuşi că după o asemenea izbucnire, bătrâneţea se instalează cu şi mai mare repeziciune, că bietul bătrân n-a alergat cu atâta forţă decât pentru a se prăbuşi mai degrabă în mormânt.

Uneori, când mergea sprinten pe stradă, de mână cu micuţa Pansie, săltând mai vioi poate decât se cuvenea la venerabila-i vârstă, i se întâmpla să întâlnească sumbra ruină a Colonelului Dabney. Acesta suferea de podagră şi, cu fiecare pas ce atingea dureros pământul, părea să acumuleze tot mai mult venin. Alteori îl vedea trecând în trăsură, arătându-şi la geam chipul pământiu, zbârcit şi mânios, încruntându-se la el, cu neîmpăcată ură, de parcă l-ar fi ofensat îndrăzneala farmacistului de a fi mai puţin împovărat de ani decât un gentleman ca el. Nu-şi putea înfrânge sentimentul că între el şi Colonel exista o permanentă dispută; de ce, n-ar fi putut spune. Colonelul îi răspundea pe jumătate la salut şi cu atâta trufie de parcă abia l-ar fi recunoscut. Oamenii de pe stradă spuneau:

— Venerabilul Colonel începe să-şi dea seama că e muritor ca toţi ceilalţi. Îşi simte anii.

— Garantez, spunea altul, c-ar fi bucuros să fie-n locul dumitale, Doctore. Când mă uit la dumneata şi la el, văd ce

importanţă are traiul cumpătat pentru om. Îmi pare că eşti cu vreo şase ani mai în vârstă şi, totuşi, uite, ce-nseamnă măsura. Pe cinstea mea, vecine, văzându-te aşa de sprinten în ultima vreme, i-am spus nevesti-mi că parc-ai întineri. Mă bucură acest lucru. Cred că suntem de-o seamă şi-mi place să văd cum noi, bătrânii, ne ţinem tot băţoşi! Eu însumi mă simt — hm! îhm! — mai tânăr acum decât în ultimii cinci ani.

— Mă bucur, răspunse farmacistul care tocmai se gândea că vecinul său decăzuse rău, şi la minte şi la trup într-un timp scurt şi-l cam dispreţuia din această cauză. Într-adevăr, găsesc că bătrâneţea e mai uşoară decât mă aşteptam. Pansie şi cu mine suntem foarte mulţumiţi unul de altul.

Apoi, târât de mânuţa fetiţei, dar şi îmboldit de acea energie ce punea stăpânire pe el de când se deştepta dimineaţa până în pragul somnului odihnitor din timpul nopţii, îşi luă rămas bun de la leatul său şi se depărta grăbit, în timp ce acesta, rămas în urmă, privea oarecum contrariat mersul vioi al farmacistului.

— N-ar trebui totuşi să facă o asemenea paradă de vigoare, murmură el pentru sine. Reumatismul ăsta mă necăjeşte tocmai acum, da’ ia să fiu într-o zi bună, pariez că-l iau la mers. Pfiu! Am să merg şi la-nmormântarea lui!

Într-o zi, pe când prepara cu energia ce-i da ghes în ultimul timp una din reţetele ce-l asaltau, farmacistul auzi o trăsură oprindu-se la uşa sa şi recunoscu vocea Colonelului Dabney adresându-se aspru femeii ce se grăbise să-l întâmpine. O clipă mai târziu trăsura pleca, iar pe scări răsuna mersul greoi al bătrânului demnitar. Urca blestemând fiecare treaptă de parcă ar fi vrut să le-mblânzească pentru a le coborî mai uşor.

— Vă rog, Excelenţă, strigă Dolliver din capul scărilor, daţi-mi voie să vă servesc jos.

— Nu, mârâi Colonelul, am să te înfrunt pe teren propriu. Naiba să te ia, mai pot încă să urc o scară.

Cu aceste cuvinte îşi termină dureroasa ascensiune şi intră în laborator, prăbuşindu-se în fotoliul farmacistului cu o ploaie de blesteme asupra scaunului, gazdei şi propriei persoane. Holbându-se în întunericul din jur, întâlni ochii speriaţi, larg deschişi ai micuţei Pansie care stătea într-un colţ, citind o carte cu poze.

— Izgoneşte fata, Dolliver, strigă Colonelul furios. La naiba, privind-o mă dor toate oasele. Urăsc tinereţea.

— Dar, domnule Colonel, îndrăzni bietul farmacist, pe lume trebuie să existe şi tineri şi bătrâni. Şi, după mine, nepoţii sunt mângâierea noastră.

— Eu n-am nepoţi şi nici nu-mi doresc, răspunse tăios Colonelul. Cât despre tineri, să fiu şi eu ca ei şi-atunci n-au decât să existe. Blestemată fie rânduiala după care trăiesc laolaltă tineri şi bătrâni!

După ce Pansie plecă, fără nicio umbră de împotrivire, având o antipatie înnăscută pentru monstrul de Colonel, acesta lovi cu bastonul un scaun din apropiere şi făcu un semn autoritar farmacistului să se aşeze. Dr. Dolliver se supuse docil, iar Colonelul îl fixă cu ochi posomorâţi, neprietenoşi, dar şi cu un licăr de inteligenţă ce contrasta cu aspectul său decrepit, uimindu-l oarecum pe farmacist. Îl măsură de sus până jos, ca un judecător care are de gând să spânzure un om. Nu ştia de ce, dar dincolo de expresia imobilă, farmacistul îi ghicea nervii fremătând.

— Aha, Doctore, zise în cele din urmă Colonelul cu un rânjet neghiob, te ţii bine la anii tăi.

— Destul de bine, domnule Colonel, mulţumesc cerului, răspunse blând farmacistul.

— Aş zice chiar că eşti mai tânăr acum decât în urmă cu doi-trei ani. Am observat atunci că aveai sprâncenele complet albe, aşa cum se cuvine unui om care-a trecut de şaptezeci şi cinci de ani. Or, acum văd că se înnegresc la loc, domnule farmacist.

— Nu se poate, Excelenţă, sunt sigur că vă-nşelaţi, răspunse farmacistul cu un chicotit temător. Sunt mulţi ani de când nu mi-am mai privit bietul chip în oglindă, dar mi-amintesc că ultima dată erau albe.

— Haide, haide, Doctore, nu mă poţi duce, spuse Colonelul cu o ironie amară. Şi asta ce mai înseamnă, pungaş bătrân? Văd că de când ne-am întâlnit ultima oară ţi-a dispărut un rid. Scoate-ţi ochelarii ăia blestemaţi şi uită-te în ochii mei! Ha! Văd diavolul în privirea ta. Cum îndrăzneşti s-o aţinteşti asupră-mi atât de arzătoare?

— Jur pe sufletul meu, domnule Colonel, strigă farmacistul, uimit totuşi de coincidenţa dintre acuzaţia oaspetelui său şi plângerea micuţei Pansie, că nu ştiu ce vreţi să spuneţi. Văd destul de bine pentru vârsta mea. Noi, miopii, ajungem să vedem mai bine când alţii încep să-şi piardă vederea.

— Oh, oh, pungaş bătrân, ameninţă imposibilul Colonel, scrâşnind din dinţii stricaţi de parc-ar fi vrut să-l sfâşie-n bucăţi şi să-l înghită cu totul. Te cunosc eu cine-mi eşti. Îmi furi viaţa, ticălosule, şi doar ţi-am spus că era moştenirea mea. Şi ţi-am vorbit de Talpa însângerată ce-şi lasă urma în neamul meu.

— Nu-mi amintesc nimic, răspunse farmacistul, tremurând tot, convins că oaspetele său era într-unul din accesele sale de nebunie. Aveţi cuvântul meu de om cinstit, domnule Colonel, că nu v-am înşelat în viaţa mea.

— Vom vedea, răspunse Colonelul, a cărui faţă căpătase o expresie înspăimântătoare, iar ochii spălăciţi păreau să-l

străpungă. Ascultă, domnule, continuă el, cu vreo zece ani în urmă a venit la dumneata un bărbat cu o afacere secretă. Avea asupra lui un pergament mucegăit, pe care erau mâzgălite nişte cuvinte, într-o scriere veche şi greu descifrabilă. Putea să fie un act străvechi, vreun document de familie, cu litere pe alocuri şterse. Omul acela îşi dedicase viaţa descifrării textului, pe care ţi l-a citit şi ţi l-a încredinţat. Nu era complet: într-un loc fusese şters sau rupt. Ei bine, domnule, apelând la modesta dumitale îndemânare la mojar şi oferindu-ţi o sumă de bani ce răsplătea generos strădania dumitale, misteriosul vizitator ţi-a cerut atunci să prepari această doctorie — acest tonic. A fost o treabă de câteva luni de zile. Tocmai când credeai c-ai terminat, omul a apărut din nou, s-a aplecat peste băutura ta blestemată şi-a presărat înăuntru un praf, un ingredient în care era toată puterea sau care a extras puterea ascunsă în ierburile cele mai obişnuite, logodindu-le într-o licoare nouă, cu o miraculoasă eficacitate. Apoi străinul ţi-a spus ce trebuia să mai faci cu acea poţiune şi a plecat — Colonelul ezită o clipă — fără a se mai întoarce vreodată.

— Desigur, Excelenţă, aveţi dreptate, spuse farmacistul, foarte surprins să-l vadă pe Colonel atât de familiar cu o întâmplare pe care-o consideră un secret al său. Recunoscuse cam în silă, nici el nu înţelegea prea bine de ce, dar, oricum, pretenţiile Colonelului nu păreau îndreptăţite.

— Doctoria, reţeta aceea, continuă oaspetele său, este proprietatea mea din tată-n fiu şi te somez să mi-o predai de vrei să rămâi în viaţă.

— Dar dacă se va întoarce primul proprietar şi mi-o va cere?

— Îţi garantez eu că nu se va-ntâmpla aşa ceva,

răspunse Colonelul cu o privire şi un ton ce-l cutremurară pe Dr. Dolliver. Sunt zece ani de-atunci, bătrân neghiob. Crezi că un om care-ar poseda o asemenea comoară ar aştepta atât?

— Sunt şapte ani de-atunci, spuse farmacistul. Septem annis passatis, cum zice latinul.

— La naiba cu latina ta! Scoate leacul! Ai încălcat prima lege a profesiunii tale, luându-ţi propria doctorie — a ta într-un sens, dar de drept, a mea, conform unui privilegiu de trei sute de ani. Scoate leacul, îţi spun!

— Iertaţi-mă, domnule Colonel, imploră farmacistul care, deşi era convins că bătrânul domn aiura vorbind de valoarea decoctului, nu era totuşi dispus să renunţe la el, gândind că poate-i făcuse bine.

Şi, pe urmă, avea şi el un drept asupra lui, pentru chinul şi priceperea cu care-l preparase. Încercă să-i sugereze acest lucru Colonelului. Acesta scoase dispreţuitor din buzunar o pungă împletită, având în ea mai mult aur decât văzuse farmacistul în toţi cei şapte ani, şi fu atât de grosolan încât să i-o arunce în faţă.

— Ia-o, tună el, şi dă-mi ce ţi-am cerut ori de nu, în mai puţin de-o oră, ai să zaci în închisoare. Ba nu, continuă el, îngălbenindu-se, ceea ce-nsemna că era în culmea mâniei — chipul său fiind toată viaţa de un roşu aprins, stins doar de bătrâneţe. Ba nu, am să te ucid chiar, ticălosule, pentru că am dreptul.

Repezindu-şi mâna în buzunarul de la vestă, nebunul scoase de acolo un pistol şi, trăgându-i cocoşul, îl îndreptă spre nefericitul farmacist. Bătrânul se cutremură, ghemuindu-se pe scaunul său, gata să-i dea întreaga prăvălie, cu doctorii şi mai preţioase, numai să scape de primejdie. Şi, apoi, Colonelul îl răsplătise regeşte pentru ce nu valora poate nimic.

— Opriţi-vă! Opriţi-vă! strigă, în timp ce Colonelul, privindu-l neînduplecat, îşi îndrepta pistolul spre fruntea lui. V-o dau.

Se ridică tremurând tot şi se târî până la dulăpiorul secret în care era păstrată preţioasa sticlă — pentru că preţioasă părea să fie. În lunga sa viaţă, farmacistul nu mai fusese niciodată ameninţat de-o armă, chiar dacă privise fără să clipească o mulţime de lucruri la fel de ucigaşe pe care le prepara cu toată inocenţa pentru clienţii săi. De aceea întâmplarea de acum părea să-i consume tot curajul Şi ultima picătură de vlagă. Scoase tonicul, luptându-se cu slăbiciunea de care era cuprins, şi rămase în faţa Colonelului tremurând, palid ca moartea, arătând cu zece ani mai în vârstă, şi nu cu cinci mai tânăr, cum părea ceva mai devreme, înaintea funestei întrevederi cu Colonelul.

— Se pare c-ai avea şi tu nevoie de-o picătură, spuse Colonelul, batjocoritor. Dar nici atât n-ai să capeţi. Deja ai furat prea mult. Şi zicând acestea, ridică sticla arătând cât scăzuse licoarea în urma dozelor infime pe care şi le îngăduise farmacistul. Prostule, dac-ai fi băut paharul întreg, ca un bărbat, ai fi fost poate din nou tânăr. Aşa nu-ţi rămâne decât să te târăşti cele câteva luni ce mai ai de trăit, şi apoi să mori, neghiob nemernic ce eşti! Haide, adu-mi un pahar! Repede!

Înşfăcase hulpav sticla ca şi cum ar fi ţinut în mâini propria viaţă; furios şi nerăbdător, de parc-ar fi ajuns în posesia unui lucru îndelung căutat, şi se temea să nu-l piardă; temător de lume şi de destin; cu sentimentul că o mână de fier îl ameninţă şi o ceată de tâlhari înrăiţi îl împresoară şi-i dispută comoara. În sfârşit, nemaiputând aştepta pe farmacistul care se depărtase clătinându-se în căutarea unui pahar, Colonelul scoase dopul şi duse sticla la buze.

— Nu, pentru numele lui Dumnezeu, strigă farmacistul. Doza e o singură picătură! o singură picătură, domnule Colonel, o singură picătură!

— Nicio singură picătură, pentru a-ţi salva sufletul netrebnic, răspunse acesta, crezând probabil că farmacistul îi cerşea o părticică din preţioasa licoare. O sorbi năvalnic, ca pentru a domoli o sete de-o viaţă, cu înghiţituri mari şi cu un soi de disperare până când, sufocat, o puse pe masă. Parfumul puternic, pătrunzător, se răspândi în aer.

Cu o grijă instinctivă, grotescă în situaţia respectivă, farmacistul ridică dopul pe care-l aruncase Colonelul, şi astupă sticla pentru a împiedica restul de tărie să se risipească. Apoi aşteptă înspăimântat efectul băuturii asupra nebunului.

Colonelul rămase o clipă pe scaun, încercând să-şi recapete suflul. Apoi sări în picioare cu o forţă ce contrasta total cu mişcările greoaie ale reumaticului de până atunci, îşi lovi energic fruntea cu o mână, iar cu cealaltă pieptul; lovi asurzitor cu piciorul podeaua, apoi sări până în tavan şi reveni pe pământ cu un salt elastic. Râse sălbatic, triumfător, un hohot straniu ce răsună în toată casa. Era o descărcare de bucurie animalică, o frenezie a simţurilor, amestecată cu un soi de groază. Deşi totul se petrecea aievea, sunetele semănau cu cele scoase de un om în vis. Şi băutura nu-şi făcuse încă efectul pe deplin!... Înspăimântat, farmacistul credea că înaltul demnitar se pregătea să-l ucidă. În cele din urmă acesta scoase un strigăt ascuţit, nepământean, în mijlocul căruia vocea i se frânse, sugrumată parcă de o mână nevăzută. O vreme se luptă sălbatic, agăţându-se de viaţa ce-i era smulsă. Apoi se prăbuşi pe podea cu un sunet înfundat.

— Domnule Colonel! Domnule Colonel! strigă farmacistul îngrozit.

Neputincios, însă, bătrânul reuşi cu greu să întoarcă trupul mătăhălos. Cu ochiul său experimentat, îşi dădu imediat seama că era mort. Îl ridică-n capul oaselor şi cadavrul păru să-l privească plin de reproş. În momentul acela fu atât de surprins, încât, ori de câte ori încercase să rememoreze tabloul, imaginile nu erau nici clare, nici stabile. Cu toate acestea, atunci când privise prima oară chipul congestionat încă de furie, avusese impresia — pe care nu îndrăzni s-o comunice nimănui — că vede faţa unui tânăr, cu energia lui nestăvilită, cu întreaga lui capacitate de a se mânia pe care o pierduse cu o jumătate de secol în urmă, un chip debordând de vitalitate. În clipa următoare, dacă aşa o fi fost, (ceea ce-i greu de crezut) chipul se ofili, se zbârci, deveni pământiu, arătând cu mult mai bătrân decât fusese în viaţă, deşi patima ucigaşă nu se stinse, părând să se fi întipărit acolo pentru vecie.

Jack London

UMBRA ŞI STRĂFULGERAREA

De câte ori privesc în urmă îmi dau seama cât de ciudată era acea prietenie. Mai întâi, Lloyd Inwood — înalt, subţire şi bine croit, nervos şi brunet. Apoi Paul Tichlorne, înalt, subţire şi bine croit, nervos şi blond. Fiecare era replica celuilalt în toate privinţele, exceptând culoarea. Ochii lui Lloyd erau negri; ai lui Paul, albaştri. Sub imperiul emoţiei, sângele curgea măsliniu pe chipul lui Lloyd, purpuriu pe cel al lui Paul. Însă, în afara acestor deosebiri de culoare, ei semănau ca două picături de apă. Amândoi. erau irascibili, predispuşi la încordări extreme, trăind tot timpul cu o intensitate ieşită din comun.

În această neobişnuită prietenie erau însă implicate trei persoane, a treia fiind un ins scund, gras, îndesat şi leneş şi — neplăcut mi-e s-o spun — acela eram eu. Paul şi Lloyd păreau născuţi pentru a rivaliza unul cu altul, iar eu pentru a face pace între ei. Am crescut împreună toţi trei şi deseori am încasat loviturile mânioase ce încercau să şi le trimită unul altuia. Erau într-o permanentă competiţie, fiecare străduindu-se să-l întreacă pe celălalt şi, când intrau într-o asemenea luptă, strădaniile şi pasiunea lor de a triumfa nu cunoşteau margini.

Puternicul simţ al rivalităţii îi bântuia şi la învăţătură şi la joacă. Dacă Paul memora un cânt din Marmion, Lloyd memora două. Atunci Paul mai învăţa unul, iar Lloyd, la rându-i, încă unul, până când amândoi ştiau poemul pe de rost. Mi-amintesc de o întâmplare ce s-a petrecut la iazul unde ne scăldam, o întâmplare tragic semnificativă pentru lupta pe viaţă şi pe moarte dintre ei. Băieţii inventaseră un

joc: plonjau la o adâncime de zece picioare, se prindeau de rădăcinile de pe fund şi se luau la întrecere care rezistă mai mult sub apă. Tachinaţi de ceilalţi, Paul şi Lloyd acceptară să se afunde odată. Când le-am văzut feţele imobile şi hotărâte dispărând cu repeziciune în adânc, am presimţit că se va întâmpla ceva îngrozitor. Clipele zburau, cerculeţele de apă muriră încetul cu încetul, oglinda iazului se refăcu netulburată şi calmă, dar nici capul blond, nici cel brun nu-i spărgeau luciul în căutarea aerului. Noi, cei de deasupra, am început să ne îngrijorăm. Cel mai lung record al unui băiat cu suflu foarte puternic fusese depăşit şi, totuşi, niciun semn. Bulele ce urcau încet din adânc arătau că aerul fusese expulzat din plămâni, iar după o vreme şi acestea încetară. Fiecare secundă părea interminabilă şi, nemaisuportând încordarea, m-am aruncat în apă.

I-am găsit pe fundul apei, încleştaţi de rădăcini, cu capetele la nicio jumătate de metru unul de altul, privindu-se fix, cu ochii larg deschişi. Sufereau îngrozitor, zvârcolindu-se în chinurile sufocării voluntare, dar niciunul nu voia să se desprindă şi să se recunoască învins. Am încercat să desfac mâna lui Paul, dar el rezista sălbatic. Apoi mi-am pierdut suflul şi am revenit la suprafaţă grozav de speriat.

Le-am explicat repede situaţia şi vreo şase băieţi mi s-au alăturat de îndată. Ne-am aruncat în apă şi, luptându-ne din răsputeri, am reuşit să-i desprindem. I-am scos pe mal inconştienţi. Abia după multe eforturi — răsucindu-i, frecţionându-i şi burduşindu-i în toată legea — i-am readus la viaţă. Dacă nu le-am fi sărit în ajutor, s-ar fi înecat acolo.

Când a intrat la colegiu, Paul Tichlorne a lăsat să se înţeleagă că se va dedica ştiinţelor sociale. Lloyd Inwood, intrat odată cu el, a ales acelaşi drum. Paul avusese însă tot timpul intenţia nemărturisită de a studia ştiinţele naturii,

specialitatea chimie, şi în ultimul moment se înscrise acolo. Deşi Lloyd îşi plănuise deja activităţile pe anul respectiv şi participase la primele cursuri, el urmă imediat exemplul lui Paul, înscriindu-se tot la ştiinţele naturii, specialitatea chimie. Rivalitatea lor deveni curând cunoscută în toată universitatea. Fiecare reprezenta un imbold pentru celălalt şi ei se adânciră în studiul chimiei mai mult decât o făcuse vreodată un student, progresând atât de mult încât, mai înainte de a-şi lua diploma, ar fi putut pune-n încurcătură orice profesor de chimie sau de zoologie din institut, cu excepţia „bătrânului” Moss, decanul facultăţii, deşi chiar şi acestuia îi serviră câteva lecţii. Descoperirea „germenului mortal” la dracul-de-mare, de către Lloyd, şi experienţele efectuate asupra acestuia cu cianură de potasiu făcură celebre numele descoperitorului şi al universităţii în toată lumea. Nici Paul nu se lăsă mai prejos, reuşind să producă în laborator coloizi ce prezentau mişcări asemănătoare amibei, sau aruncând o lumină nouă asupra procesului fertilizării prin uimitoarele sale experienţe cu clorură de sodiu şi soluţii de magneziu asupra unor forme inferioare de viaţă marină.

În vremea când erau încă studenţi, adânciţi în misterele chimiei organice, apăru în viaţa lor Doris Van Benschoten. Lloyd o întâlnise primul, dar, în 24 de ore, Paul avu grijă s-o cunoască şi el. Bineînţeles, s-au îndrăgostit amândoi de această fată care deveni ţelul suprem al vieţii lor. Îi făcură curte cu aceeaşi înfocare şi aşa de aprigă era lupta în jurul ei, încât jumătate din studenţi puseră pasionate pariuri asupra rezultatului. După o demonstraţie spectaculoasă făcută într-una din zile de Paul, în laboratorul său particular, până şi „bătrânul” Moss se făcu vinovat de a-l finanţa cu salariul său pe-o lună în cursa acestuia de a deveni mirele lui Doris Van Benshoten.

În cele din urmă, fata rezolvă problema în felul ei, mulţumind pe toţi, cu excepţia lui Paul şi Lloyd. Chemându-i pe amândoi, le spuse că pur şi simplu nu se putea decide la niciunul, deoarece îi iubea pe amândoi la fel şi, cum, din păcate, poliandria era interzisă în Statele Unite, se vedea silită să renunţe la onoarea şi fericirea de a fi soţia vreunuia dintre ei. Fiecare îl învinovăţi pe celălalt pentru acest deznodământ jalnic şi ura dintre ei se adânci.

Curând după aceea, lucrurile aveau să atingă punctul culminant. Începutul avu loc chiar la mine acasă. Cei doi absolviseră colegiul şi ieşiseră din atenţia lumii. Fiind oameni înstăriţi, nu erau siliţi şi, de altfel, nici nu aveau dorinţa să profeseze. Prietenia cu mine şi aversiunea reciprocă erau singurele lucruri care-i legau în vreun fel. Cum mă vizitau deseori, făceau eforturi deosebite să se evite în asemenea ocazii dar, fireşte, tot mai dădeau nasul unul cu altul din când în când.

În ziua la care mă refer, Paul Tichlorne îşi petrecuse toată dimineaţa în biroul meu, cufundat în lectura unei reviste ştiinţifice recente. Asta-mi îngăduise să-mi văd de treburi şi tocmai eram în grădină, ocupându-mă de trandafiri, când apăru Lloyd Inwood. Eu tundeam vârfurile, curăţam uscăciunile, fixam plantele agăţătoare pe terasă, cu gura plină de cuie, iar Lloyd se ţinea după mine, dându-mi din când în când o mână de ajutor. În acest timp ne-am apucat să discutăm despre oamenii invizibili, acei rătăcitori ciudaţi a căror legendă a ajuns până la noi.

Lloyd se înfierbântase, discutând în felul său nervos, repezit şi curând începu să facă presupuneri asupra proprietăţilor fizice şi a posibilităţilor de realizare a invizibilităţii. Un obiect cu desăvârşire negru, susţinea el, ar eluda percepţia cea mai fină:

— Culoarea e o senzaţie, nu o realitate obiectivă. În

absenţa luminii nu putem distinge culorile şi nici chiar obiectele înseşi. În întuneric, toate obiectele sunt negre şi nu le putem percepe. Dacă pe ele nu cade lumină, care să fie apoi reflectată înspre ochii noştri, nu avem dovada vizuală a existenţei lor.

— Şi totuşi vedem obiectele negre în timpul zilei, am obiectat.

— Adevărat, continuă el cu aprindere, dar asta deoarece nu sunt perfect negre, căci de ar fi de un negru absolut, ca să spun aşa, nu le-am putea vedea nici sub strălucirea a o mie de sori! Astfel, zic eu, amestecând corect anumiţi coloranţi, am putea obţine o vopsea perfect neagră care ar face orice obiect invizibil.

— Ar fi o descoperire remarcabilă, am spus cu jumătate de gură, pentru că toată povestea mi se părea mult prea fantastică pentru a merita atenţie în afara purei speculaţii.

— „Remarcabilă!” Lloyd mă lovi peste umăr. Te cred şi eu. Într-adevăr, bătrâne, dacă m-aş acoperi cu o asemenea vopsea, aş avea toată lumea la picioarele mele. Aş putea cunoaşte secretele regilor şi înaltelor curţi, maşinaţiile diplomaţilor şi politicienilor, culisele jocului de bursă, planurile trusturilor şi marilor corporaţii. Aş pipăi pulsul interior al lucrurilor şi aş deveni cea mai mare putere din lume. Şi eu...

Se întrerupse brusc, apoi continuă:

— Ei bine, eu am început experienţele şi pot să-ţi spun că sunt pe drumul cel bun.

Un hohot de râs ne făcu să tresărim. Paul Tichlorne stătea în uşă, cu un zâmbet batjocoritor pe buze.

— Ai uitat, dragul meu, Lloyd, zise el.

— Ce-am uitat?

— Ai uitat, o, ai uitat de umbră.

Lloyd se mohorî, dar îi răspunse ironic:

— N-am decât să-mi iau o umbrelă de soare.

Apoi se repezi la el, furios şi ameninţător:

— Ascultă, Paul, să nu-ţi bagi nasul în treaba asta dacă vrei să-ţi fie bine!

Cearta părea iminentă, dar Paul îi răspunse potolit:

— Nu m-aş murdări cu coloranţii tăi nenorociţi. Poţi să-ţi împlineşti visele cele mai ambiţioase şi cu toate astea te vei împiedica mereu de umbră. Nu poţi scăpa de ea. Eu voi merge exact în direcţia opusă. Soluţia mea duce de la sine la eliminarea umbrei.

— Transparenţa! exclamă Lloyd imediat. Dar nu se poate realiza.

— O, nu, sigur că nu.

Şi Paul ridică din umeri dispreţuitor, depărtându-se agale pe aleea cu trandafiri.

Aşa a început.

Amândoi se puseră pe treabă cu imensa energie de care-i ştiam capabili şi cu o asemenea ambiţie şi duşmănie încât tremuram pentru reuşita vreunuia. Fiecare avea încredere deplină în mine, aşa că, în lungile săptămâni de experimentări ce au urmat, am devenit confidentul amândorura, ascultându-le teoriile şi urmărindu-le demonstraţiile. Niciodată nu am suflat vreun cuvânt cu privire la lucrările celuilalt şi ei mă respectau pentru discreţia mea desăvârşită.

După lungi şi neîntrerupte experimentări, când tensiunea la care-şi supunea mintea şi trupul devenea insuportabilă, Lloyd Inwood se relaxa într-un fel al său: asista la luptele de pugilişti. Se întâmplă ca teoria lui să primească o surprinzătoare confirmare tocmai la unul din aceste spectacole brutale, la care mă târâse pentru a-mi comunica ultimele sale rezultate.

— Îl vezi pe bărbatul acela cu favoriţi roşcovani? mă

întrebă, arătând spre al cincilea rând de scaune de vizavi. Şi, dincolo de el, pe bărbatul cu pălărie albă? Ei bine, între ei e un loc gol, nu?

— Desigur, am răspuns. Sunt la un loc diferenţă. Locul gol e scaunul liber.

Lloyd se plecă la urechea mea şi-mi vorbi cu toată seriozitatea.

— Între insul cu favoriţi roşcovani şi cel cu pălărie albă stă Ben Wasson. M-ai auzit vorbind de el. E cel mai bun boxer la categoria lui din ţară. E un negru caraibian pur sânge şi cel mai tuciuriu din Statele Unite. Poartă un palton negru încheiat până-n gât. L-am văzut când a intrat şi şi-a ocupat locul. Deîndată ce s-a aşezat, a dispărut. Priveşte atent, s-ar putea să zâmbească.

Voiam să merg în partea opusă pentru a verifica spusele lui Lloyd, dar acesta mă opri:

— Aşteaptă!

Mi-am aţintit privirea într-acolo, până când roşcovanul a întors capul, ca pentru a se adresa scaunului liber; atunci, în locul acela gol, am văzut albul unei perechi de ochi şi dubla semilună a două rânduri de dinţi. Pentru o clipă, am putut distinge faţa unui negru. Cu dispariţia zâmbetului însă, faţa redeveni invizibilă şi scaunul păru din nou gol ca mai înainte.

— Dacă ar fi perfect negru, spuse Lloyd, ai putea sta lângă el fără să-l vezi.

Mărturisesc că cele văzute erau al naibii de convingătoare.

Am vizitat laboratorul lui Lloyd în câteva rânduri după aceea şi de fiecare dată l-am găsit adâncit în căutarea negrului absolut. Experienţele lui includeau tot felul de coloranţi, cum ar fi negru de fum, catran, materii vegetale carbonizate, funingine de la uleiuri şi grăsimi şi diferite

substanţe animale carbonizate.

— Culoarea albă e compusă din cele şapte culori primare, îmi explica el. Ea, în sine, e invizibilă. Numai prin reflectarea ei de către obiecte, devin vizibile, atât ea, cât şi acestea. Dar numai acea parte care e reflectată devine vizibilă. De exemplu, aceasta e o tabacheră albastră. Lumina albă cade pe ea şi, cu o singură excepţie, toate componentele ei — violet, indigo, verde, galben, portocaliu şi roşu — sunt absorbite. Excepţie face albastrul. El nu e absorbit, ci reflectat, din care cauză tabachera ne dă senzaţia de albăstrime. Celelalte culori nu le vedem pentru că sunt absorbite. Nu vedem decât albastrul. Din aceeaşi cauză, iarba este verde. Undele verzi ale culorii albe sunt proiectate înspre ochii noştri.

— Când ne zugrăvim casa, spunea altă dată, nu-i dăm culoare. Nu facem decât s-o acoperim cu anumite substanţe care au proprietatea de a absorbi din lumina albă toate culorile în afară de aceea în care dorim să ne apară casa. Când o substanţă reflectă toate culorile, o vedem albă. Când absoarbe toate culorile, este neagră. Dar, cum spuneam mai înainte, nu posedăm încă negrul perfect. Nu toate culorile sunt absorbite. Negrul perfect, rezistând la lumina cea mai puternică, va fi absolut invizibil. Priveşte aici, de exemplu.

Îmi arătă paleta de pe masa lui de lucru pe care erau diferite nuanţe de negru. Pe una, mai ales, abia o distingeam. Privirea-mi juca pe ea şi, frecându-mă la ochi, am privit din nou.

— Acesta, spuse Lloyd solemn, este negrul cel mai negru, pe care tu sau oricare alt muritor l-a privit vreodată. Aşteaptă numai, şi curând voi produce un negru atât de negru, încât niciun muritor nu va putea, privindu-l, să-l vadă.

În acest timp îl găseam pe Paul Tichlorne la fel de adâncit în studiul polarizării, difracţiei şi interferenţei luminii, refracţiei simple şi duble şi a tot felul de compuşi organici din cei mai ciudaţi.

— Transparenţa — acea stare sau proprietate a corpului care permite tuturor razelor de lumină să-l străbată, îmi dădea el definiţia. Asta caut. În neghiobia lui, Lloyd se va poticni mereu de umbră. Pe când eu scap de ea. Un corp transparent nu are umbră şi nici nu reflectă undele de lumină — mă refer, desigur, la unul perfect transparent. Un asemenea corp nu numai că nu are umbră, dar, întrucât nu reflectă lumina, e totodată invizibil.

Altă dată stăteam amândoi la fereastră. Paul se ocupa cu şlefuirea unor lentile, înşirate pe pervaz. La un moment dat, întrerupând o pauză în conversaţia noastră, îmi spuse: Vai, mi-a căzut o lentilă. Scoate capul pe geam, bătrâne, şi vezi unde s-a dus!

M-am repezit cu capul înainte, dar o lovitură puternică în frunte m-a făcut să mă retrag.

Mi-am frecat fruntea învineţită şi i-am aruncat o privire plină de reproş lui Paul, care râdea ca un copil.

— Ei? îmi zise.

— Ei? am repetat ca un ecou.

— De ce nu cercetezi?

Asta am şi făcut. Mai înainte de a mă repezi orbeşte, simţurile îmi spuseseră, în mod automat, că nu se interpunea nimic între mine şi spaţiul exterior, că rama ferestrei era complet goală. Am întins mâna şi am pipăit un obiect tare, neted, rece şi plat pe care, din experienţa simţului meu tactil, l-am recunoscut a fi sticlă.

Am privit din nou, fără să pot vedea ceva.

— Nisip cuarţos alb, turui Paul, carbonat de sodiu, var stins, sticlă pisată, peroxid de magneziu — aceasta e

compoziţia celui mai fin geam franţuzesc, executat de marea firmă St. Gobain, fabricanţii celor mai bune geamuri din lume. Cel din faţa ta e cel mai bun ce-a ieşit vreodată din mâinile lor. M-a costat o avere, dar ia priveşte: e invizibil. Nu ştii că există până când nu intri cu capul în el. Ei, bătrâne! Acesta e numai un exemplu de cum anumite obiecte, fiecare opac în sine, pot fi combinate în aşa fel, încât să rezulte un corp transparent. Dar asta e o chestiune de chimie anorganică, vei spune. Foarte adevărat. Eu însă îndrăznesc să susţin aici, în faţa ta, că pot copia în lumea organică tot ceea ce e valabil pentru cea anorganică. Priveşte! spuse el, punând o eprubetă în lumină.

Conţinea un lichid tulbure, murdar. Vărsă în el conţinutul unei alte eprubete şi, aproape instantaneu acesta deveni limpede şi strălucitor.

— Sau asta!

Mişcându-se repede, nervos, prin mulţimea de eprubete, el schimbă culoarea unei soluţii, din albă, în aceea a vinului, iar a alteia, din galben deschis, în maroniu închis. Introduse o bucată de turnesol într-un acid şi acesta se înroşi după care, lăsându-l să plutească într-o bază, se albăstri la fel de repede.

— Turnesolul e tot turnesol, vorbi el cu tonul grav al unul conferenţiar. Nu l-am transformat în altceva. Ce am făcut atunci? Am schimbat doar structura sa moleculară. De unde, la început, el absorbea toate culorile luminii cu excepţia roşului, structura sa moleculară a fost astfel schimbată, încât acum absoarbe roşul şi toate celelalte culori, cu excepţia albastrului. Şi tot aşa, *ad infinitum*. Eu îmi propun următorul lucru...

Făcu o pauză, apoi continuă:

— Îmi propun să descopăr acei reactivi care, acţionând asupra organismului viu, să producă schimbări moleculare

asemănătoare celor pe care tocmai le-ai urmărit. Numai că aceşti reactivi, pe care-i voi găsi cu siguranţă şi la care, de altfel, experimentez deja, nu vor face organismul viu albastru, roşu sau negru, ci transparent. Lumina va trece în întregime prin el. Va fi invizibil şi nu va avea umbră.

Câteva săptămâni mai târziu m-am dus cu Paul la vânătoare. De câtva timp îmi tot promitea că voi avea plăcerea să vânez în compania unui câine nemaipomenit, de fapt cel mai grozav câine pe care l-a avut vreodată un vânător, aşa a afirmat şi a tot repetat, până când mi-a stârnit curiozitatea. În dimineaţa respectivă am fost dezamăgit însă, fiindcă nu era nici urmă de câine,

— Nu-l văd pe aici, aruncă Paul nepăsător şi am pornit amândoi pe câmp.

Nu-mi puteam da seama în momentele acelea de ce anume sufeream, dar aveam sentimentul că mă ameninţă o boală cumplită. Nervii mei o luaseră razna şi, după renghiurile pe care mi le jucau, simţurile mele păreau răvăşite. Sunete ciudate mă nelinişteau. Uneori îmi părea că aud foşnetul ierbii înalte, despicată de un obiect nevăzut şi o dată, pe o porţiune pietroasă, chiar un lipăit de paşi.

— N-auzi nimic, Paul? am întrebat la un moment dat,

El însă făcu semn că nu, şi-şi continuă drumul netulburat.

În timp ce escaladam un gard, am auzit chelălăitul uşor, nerăbdător, al unui câine, doar la câţiva paşi de mine dar, privind în jur, n-am văzut nimic.

Am revenit pe pământ cuprins de spaimă şi tremurând tot.

— Paul! i-am strigat. Hai mai bine să ne întoarcem acasă. Mă tem să nu mi se facă rău.

— Prostii, bătrâne, zise el. Ţi s-a urcat soarele la cap de parc-ar fi vin. Ai să te simţi foarte bine. E-o vreme straşnică.

În timp ce mergeam însă pe o cărare îngustă, dintr-un pâlc de plopi, am simţit ceva furişându-se pe lângă picioarele mele. M-am împiedicat, gata să-mi pierd echilibrul. L-am privit pe Paul, brusc alarmat.

— Ce este? mă întrebă. Te-ai călcat singur pe picior?

Mi-am încleştat limba între dinţi şi m-am străduit să-mi continui drumul, deşi eram într-o stare de dureroasă perplexitate şi pe deplin convins că o boală misterioasă şi gravă îmi atacase nervii. Până acum ochii scăpaseră, dar când am ieşit la câmp deschis, până şi vederea mă părăsi. Ciudate străfulgerări multicolore începură să joace, apărând şi dispărând pe cărarea din faţa mea. Am reuşit să-mi ţin firea, până când petele luminoase au ajuns să persiste vreme de douăzeci de secunde încheiate, dansând continuu. Atunci m-am lăsat pe pământ, nesigur şi fără vlagă.

— S-a zis cu mine, am spus gâtuit, acoperindu-mi ochii cu palmele. Mi-a atacat şi văzul. Du-mă acasă, Paul!

Paul însă slobozi un hohot de râs lung şi puternic:

— Ce ţi-am zis? Cel mai grozav câine, nu? Ei, ce părere ai?

Se întoarse pe jumătate şi fluieră. Am auzit atunci tropăitul paşilor mărunţi, respiraţia sacadată şi scheunatul inconfundabil al unui câine. Paul se aplecă şi păru să mângâie aerul.

— Dă-mi mâna!

Îmi trecu mâna peste nasul rece şi fălcile unui animal. Era într-adevăr un câine, având forma şi blana scurtă şi netedă a unui prepelicar.

Se înţelege că mi-am recăpătat imediat siguranţa şi buna dispoziţie. Paul legă o zgardă la gâtul animalului şi-i înnodă batista în jurul cozii. Atunci ne-a fost dat să asistăm la spectacolul cu totul neobişnuit al unei zgarde goale şi-al

unei batiste fluturând şi zburdând peste câmp. Merita să vezi cum zgarda şi batista ţintuiau un stol de prepeliţe într-un pâlc de salcâmi şi rămâneau perfect nemişcate până ce veneam noi şi goneam păsările.

Din când în când, clinele emitea acele străfulgerări multicolore de care vorbeam. Singurul lucru, îmi explica Paul, pe care nu-l prevăzuse şi se îndoia că puteau fi înlăturate.

— Fac parte dintr-o familie numeroasă, spunea el: perihelia, curcubeul, haloul, soarele fals. Ele se datorează refracţiei luminii în cristalele minerale sau de gheaţă, în particolele de ceaţă, în stropii de ploaie, în vapori şi o mulţime de alte elemente. Mă tem că acesta e preţul transparenţei. Am scăpat de umbra lui Lloyd ca să mă poticnesc în fulgerul multicolor.

Câteva zile mai târziu, la intrarea în laboratorul lui Paul, am fost izbit de o duhoare îngrozitoare. Era atât de puternică, încât nu mi-a fost greu să identific sursa: pe treptele de la intrare se afla o masă de materie în putrefacţie, care aducea în linii mari cu un câine. Cercetându-mi descoperirea, Paul rămase înmărmurit: era câinele lui invizibil sau, mai bine zis, ceea ce fusese un câine invizibil, deoarece acum era perfect vizibil. Doar cu câteva minute mai înainte zburda încolo şi-ncoace sănătos tun. La o mai atentă examinare, am constatat că ţeasta îi fusese zdrobită cu o lovitură puternică. Pe cât de ciudată era moartea animalului, pe atât de inexplicabilă era rapida lui descompunere.

— Reactivii pe care i-am introdus în organismul cânelui erau inofensivi, spuse Paul; foarte puternici, însă şi, în caz că survine moartea, se pare că produc o descompunere aproape instantanee. Nemaipomenit! Extraordinar! Ei, totul e deci să nu mori. Cât trăieşti, nu fac niciun rău. Mă întreb

însă cine i-a zdrobit capul.

Misterul se lămuri când o slujnică speriată aduse vestea că, în dimineaţa aceea, doar cu un ceas în urmă, Gaffer Bedshaw se smintise rău de tot şi că fusese legat fedeleş în coliba vânătorului, unde vorbea fără şir despre lupta lui cu o sălbăticiune gigantică şi feroce, pe care-o întâlnise pe păşunea lui Tichlorne. El susţinea că fiara aceea, sau ce-o fi fost, era invizibilă, că văzuse cu ochii lui că era invizibilă; la toate acestea, soţia şi fiicele sale înlăcrimate clătinau din cap, fapt ce-i înfuria şi mai rău, iar grădinarul şi vizitiul strângeau mai tare curelele cu care-l legaseră.

În timp ce Paul Tichlorne se dovedea tot mai stăpân în problema invizibilităţii, Lloyd Inwood nu rămânea nici el mai prejos. Am pornit spre el, în urma unei invitaţii de a mă duce să văd ce mai face. Laboratorul ocupa acum o poziţie izolată, în mijlocul întinselor sale posesiuni. Fusese înălţat într-un luminiş plăcut, înconjurat din toate părţile de un lăstăriş bogat. Se ajungea la el pe o cărare foarte întortocheată. O străbătusem însă atât de des, încât o ştiam pe dinafară. Închipuiţi-vă, aşadar, surpriza mea când, ajungând în poiană, nu am zărit nici urmă de laborator. Bizara alcătuire, gen magazie, cu coşul său de gresie roşcată, nu mai era. Nici nu părea să fi fost vreodată: nu vedeam nicio ruină, nicio urmă, absolut nimic. M-am îndreptat spre locul ce-l ocupa odinioară. Aici, mi-am zis, era uşa. Abia-mi ieşiseră aceste cuvinte din gură când piciorul mi se poticni de un obstacol şi, în cădere, m-am lovit cu capul de ceva ce părea să fie o uşă. Am întins mâna. Era într-adevăr o uşă. I-am găsit mânerul rotund şi l-am răsucit. Pe măsură ce uşa se rotea în balamale, interiorul laboratorului îmi apărea în faţa ochilor. Salutându-l pe Lloyd, am închis uşa la loc şi m-am dat înapoi cu câţiva paşi. Nu se vedea nicio clădire. Revenind şi deschizând uşa,

întregul mobilier şi toate detaliile interiorului redeveniră vizibile. Era într-adevăr şocantă această trecere bruscă de la gol la formă şi culoare.

— Ei, ce zici? mă întrebă Lloyd, strângându-mi mâna. Ieri după-amiază am dat pe dinafară câteva straturi de negru absolut, să văd efectul. Ce-ţi face capul? Te-ai lovit destul de tare, mi-nchipui.

— Lasă astea, îmi întrerupse el cuvintele de admiraţie. Am să-ţi dau ceva mai bun de făcut.

În timp ce vorbea, începu să se dezbrace şi, când rămase gol în faţa mea, îmi puse în mână un borcan şi o pensulă, zicând:

— Ţine! Unge-mă cu asta!

Era o substanţă uleioasă, asemănătoare şerlacului, care se întindea repede şi uşor pe piele, uscându-se imediat.

— Acesta a fost doar un fond protector, spuse el după ce am terminat. Esenţialul urmează abia acum.

Am luat, la indicaţia lui, un alt borcan şi am privit înăuntru, dar n-am văzut nimic.

— E gol, i-am zis.

— Ia bagă-ţi degetul înăuntru!

M-am supus şi am avut senzaţia a ceva umed şi rece. Am scos mâna şi am privit spre degetul arătător — cel pe care-l cufundasem înăuntru — dar degetul dispăruse. L-am mişcat şi, din contractarea şi relaxarea muşchilor, îmi dădeam seama că-l mişcam într-adevăr, dar el scăpa vederii mele. După toate aparenţele fusesem păgubit de un deget; nu am avut nicio mărturie vizuală a existenţei lui până ce, expunându-l în dreptul luminatorului, i-am văzut clar umbra proiectată pe podea.

Lloyd chicoti:

— Întinde-o pe mine acum şi deschide bine ochii!

Am înmuiat pensula în recipientul aparent gol şi am

trasat o linie lunga de-a curmezişul pieptului. În urma pensulei, pielea dispărea. I-am acoperit piciorul drept şi el rămase intr-un picior, sfidând toate legile gravitaţiei. Şi linie după linie, mădular după mădular, l-am vopsit pe Lloyd Inwood până a dispărut cu totul. Era o experienţă ce-ţi făcea părul măciucă, aşa că m-am bucurat când n-au mai rămas la vedere decât ochii lui negri, arzători, suspendaţi în aer.

— Pentru ei am o soluţie rafinată şi inofensivă, spuse el. Un lichid foarte fin, un pulverizator şi, într-o clipă, am dispărut.

După ce realiză şi acest lucru cu aceeaşi măiestrie, continuă:

— Acum am să mă plimb prin cameră, iar tu să-mi spui ce simţi.

— În primul rând nu te văd, am spus şi i-am auzit râsul satisfăcut în golul din faţa mea.

— Desigur, am continuat, nu poţi scăpa de umbră, dar asta era de aşteptat. Când te interpui între mine şi un obiect, acesta dispare, dar aşa de neobişnuită, de neînţeles e această dispariţie, încât am impresia că mi se pune o ceaţă pe ochi. Când te mişti repede, succesiunea de dispariţii ale imaginilor îmi dă o senzaţie de ameţeală. Senzaţia de înceţoşare face să mă doară ochii şi îmi oboseşte creierul.

— Mai ai vreun semn al prezenţei mele?

— Da şi nu, i-am răspuns. Când eşti lângă mine, am o senzaţie asemănătoare aceleia produse de beciuri jilave, cripte întunecate şi mine adânci. Şi, aşa cum marinarii presimt uscatul în noaptea întunecată, aşa simt apropierea trupului tău. Totul e însă foarte vag, imperceptibil.

Am discutat mult timp în laboratorul lui în acea ultimă dimineaţă iar, când mă pregăteam să plec, îmi prinse mâna

cu mâna lui nevăzută şi-o strânse puternic spunând:

— Acum voi cuceri lumea!

N-am îndrăznit să-i spun de reuşita egală a lui Paul Tichlorne.

Acasă mă aştepta un bileţel de la Paul în care mă ruga să mă duc numaidecât la el. Era deja amiază când goneam cu bicicleta pe aleea parcului său. Paul mă strigă dinspre terenul de tenis, iar eu am descălecat şi m-am dus într-acolo. Terenul însă era gol. Cum stăteam aşa, fără să înţeleg nimic, o minge de tenis mă lovi în braţ şi-n clipa-n care m-am întors, o alta îmi vâjâi pe la ureche. Zadarnic încercam să descopăr agresorul; mingile zburau spre mine din aer şi mă nimereau al naibii de bine. Când însă mingile deja aruncate începură să mă buşească a doua oară, am înţeles ce se întâmpla. Am apucat o rachetă şi, uitându-mă cu atenţie, am şi zărit pata strălucitoare de culoare apărând şi dispărând într-o parte şi-n alta a terenului. M-am luat după ea şi după ce i-am administrat câteva lovituri zdravene, am auzit vocea lui Paul:

— Ajunge! Ajunge! Au! Aau! Opreşte-te! Mă loveşti pe pielea goală! Uf! Uuf! Nu mai fac! Nu mai fac! Am vrut numai să-mi vezi metamorfoza, gemea el spăşit şi parcă-l vedeam frecându-şi locurile lovite.

Câteva minute mai târziu jucam tenis — un handicap pentru mine, deoarece nu puteam şti unde e el decât în acele momente când noi doi şi soarele ne aflam într-o anumită poziţie. Atunci şi numai atunci arunca acele sclipiri de curcubeu. Erau însă mult mai strălucitoare decât curcubeul — albastrul cel mai pur, violetul cel mai delicat, galbenul cel mai luminos şi toate nuanţele intermediare, cu sclipiri de diamant, orbitoare, irizate.

În mijlocul partidei am simţit deodată un fior rece care mă făcea să mă gândesc la mine adânci şi cripte

întunecate, un frig de genul celui pe care-l simţisem în dimineaţa aceea. În clipa următoare, am văzut o minge întorcându-se în aer în apropierea fileului şi, în acelaşi timp, Paul Tichlorne aruncă un fulger colorat la vreo douăsprezece picioare mai încolo. Prin urmare nu el fusese cel care întorsese mingea şi, cu o spaimă de moarte, mi-am dat seama că Lloyd Inwood intrase în scenă. Pentru a mă încredinţa, i-am căutat umbra şi am descoperit-o, într-adevăr, — o pată diformă având circumferinţa trupului lui Lloyd (soarele era deasupra capului), lunecând pe pământ. Mi-am amintit ameninţarea lui şi am fost sigur că toţi acei ani de rivalitate aveau să culmineze cu o luptă sălbatică.

Am strigat pentru a-l pune în gardă pe Paul; am auzit un mârâit ca de fiară sălbatică şi un alt mârâit îi răspunse. Am văzut pata întunecată lunecând repede în lungul terenului şi un evantai strălucitor de lumini multicolore alergând la fel de repede în întâmpinarea ei; apoi umbra şi străfulgerarea se contopiră şi am auzit zgomotul loviturilor nevăzute. Plasa se prăbuşi sub privirile mele speriate. Am alergat spre cei doi luptători strigând:

— Pentru numele lui Dumnezeu!

Trupurile lor încleştate m-au lovit peste genunchi şi m-am prăbuşit.

— Nu te-amesteca, bătrâne, răsună în spaţiul gol vocea lui Lloyd Inwood.

Apoi strigătul lui Paul:

— Da, da, ai făcut destul pe împăciuitorul.

După sunetul vocilor mi-am dat seama că se despărţiseră. Nu-l puteam localiza pe Paul, aşa că m-am apropiat de umbra ce-l reprezenta pe Lloyd. Din partea cealaltă primii însă o lovitură zdravănă în maxilar şi l-am auzit pe Paul strigând furios:

— Acum ai de gând să nu te mai amesteci?

Se-ncleştară din nou; gemetele, gâfâiturile, precum şi mişcările iuţi ale umbrei şi petelor luminoase arătau că lupta se ducea pe viaţă şi pe moarte.

Am strigat după ajutor şi Gaffer Bedshaw sosi alergând. Pe măsură ce se apropia, mă privea tot mai intrigat, dar, izbindu-se de luptători, se prăbuşi cât era de lung la pământ. Cu un strigăt de groază şi cuvintele: „O, Doamne, m-au ajuns!”, el sări în picioare şi fugi ca un nebun.

Nu puteam face nimic, aşa că am urmărit lupta, fascinat şi neputincios. Soarele amiezei potopea cu strălucirea sa terenul de tenis. Era gol. Nu vedeam decât pata de umbră şi fulgerele de lumină, praful ce se ridica de sub picioarele invizibile, pământul fărâmiţat sub tălpi. O dată sau de două ori plasa de sârmă se deformă sub greutatea trupurilor lor. Asta era tot şi după o vreme şi acestea încetară. Nu mai vedeam niciun fulger colorat, iar umbra se alungise şi rămăsese nemişcată. Atunci mi-am amintit feţele lor încordate, de copii, când stăteau încleştaţi de rădăcini în adâncul rece al iazului.

M-au găsit o oră mai târziu. O bănuială vagă cu privire la cele întâmplate ajunsese la servitori şi ei părăsiseră cu toţii casa lui Tichlorne. Gaffer Bedshaw nu şi-a mai revenit din cel de-al doilea şoc şi e internat într-un azil de nebuni fără speranţă de vindecare. Secretele extraordinarelor descoperiri ale lui Paul şi Lloyd au dispărut odată cu ei, ambele laboratoare fiind distruse de rudele îndurerate. Cât despre mine, nu mă mai preocupă studiul chimiei şi ştiinţa e un subiect tabu în casa mea. M-am întors la trandafiri. Culorile naturii îmi sunt suficiente.

Edward Bellamy

SCURTĂ INCURSIUNE ÎN VIITOR

E aproape un an de când m-am îmbarcat la Calcutta, pe nava Adelaide, cu destinaţia New York. Vremea a fost potrivnică până la insula New Amsterdam[40] unde am acostat. Am pornit din nou la drum, dar trei zile mai târziu s-a iscat o furtună năprasnică. Ne-a purtat în voia ei, încotro, nimeni nu ştia, deoarece nu se vedeau nici soarele, nici luna, nici stelele şi nu ne puteam orienta cu niciun chip. În cea de-a patra zi, către miezul nopţii, lumina fulgerelor ne-o arătă pe Adelaide într-o poziţie ce nu ne lăsa nicio speranţă: ne îndreptam direct spre un ţărm jos; în jurul nostru, de la pupă şi până departe în largul mării, se întindea un asemenea labirint de roci şi bancuri de nisip că numai printr-o minune ajunsesem până aici. Împinsă de marea vijelioasă, nava se lovi şi într-o clipă se făcu fărâme. Mă credeam pierdut şi grozăvia înecului era pe sfârşite când, cu o izbitură puternică, am fost aruncat pe plajă, recăpătându-mi cunoştinţa. M-am târât pe ţărm până acolo unde nu mai ajungeau valurile. Sleit de puteri, m-am prăbuşit apoi şi n-am mai ştiut nimic.

Când mi-am revenit, furtuna se sfârşise. Soarele, ridicat de-o suliţă pe cer, îmi uscase hainele şi-mi împrospătase forţa membrelor strivite şi dureroase. Nici pe mare, nici la ţărm nu se zărea vreo urmă de corabie. Dintre pasageri, eu păream să fiu unicul supravieţuitor. Nu eram singur, totuşi, în apropierea mea se afla un grup de oameni, probabil

---

[40] Insulă în partea sudică a Oceanului Indian, descoperită în 1522 de tovarăşii de expediţie ai lui Magellan şi botezată Nouvello Amsterdam de un explorator olandez în 1633.

localnici, care mă examinau cu o expresie prietenoasă, ceea ce mă linişti imediat în privinţa tratamentului ce mă aştepta. Era un popor de albi, frumoşi, având, evident, un înalt grad de civilizaţie, deşi nu recunoşteam la ei trăsăturile vreunei rase familiare.

Cum, după toate aparenţele, eticheta le dicta să-i lase pe străini să deschidă discuţia, m-am adresat în engleză, dar n-am primit niciun răspuns, în afara unor zâmbete ironice. I-am abordat apoi, pe rând, în limbile franceză, germană, italiană, spaniolă, flamandă şi portugheză. Zadarnic. Eram foarte încurcat, întrebându-mă care putea fi naţionalitatea unei rase albe şi, evident, civilizate, căreia niciuna din limbile popoarelor care străbat mările nu-i era cunoscută. Mai ciudată încă era tăcerea neîntreruptă cu care-mi urmăreau încercările de a comunica. Parcă ar fi fost înţeleşi între ei să nu-mi dea de ghicit ce limbă vorbeau, nici măcar printr-o şoaptă. Mă priveau încontinuu, cu o expresie inteligentă şi binevoitoare, fără să deschidă însă gura. Dacă această atitudine sugera că se amuzau pe seama mea, presupunerea era, în schimb, contrazisă de prietenia şi înţelegerea pe care întreaga lor fiinţă le exprima fără putinţă de tăgadă.

O ipoteză fantastică îmi veni în gând. Era care posibil ca toţi aceşti oameni să fie muţi? O asemenea curiozitate a naturii, ca o rasă întreagă să fie astfel afectată, părea într-adevăr de necrezut, dar cine putea şti ce minuni ascunseseră până acum cunoaşterii omeneşti întinderile neexplorate încă ale marelui Ocean Sudic... Dintre fărâmele de informaţii inutile ce-mi populau mintea, mă străduii să-mi reactualizez cunoştinţele despre alfabetul surdo-muţilor şi începui să exprim pe degete unele din propoziţiile pe care le rostisem fără succes până atunci. Faptul că am recurs la limbajul prin semne învinse şi ultimele rămăşiţe

de seriozitate la oamenii care zâmbeau deja din belşug. Copiii se rostogoleau acum pe pământ, în explozii de veselie, în timp ce adulţii, solemni şi reverenţioşi, nemaiputându-se stăpâni, fură siliţi să-şi întoarcă feţele şi le-am văzut corpul scuturat de râs. Cel mai mare măscărici din lume nu a primit vreodată un mai măgulitor omagiu pentru capacitatea sa de a amuza decât persoana mea, în încercarea de a mă face înţeles. Desigur, eu nu m-am simţit flatat, ci total descumpănit. Furios nu prea aveam de ce să fiu deoarece modul dezaprobator în care toţi, cu excepţia copiilor, fireşte, cedau impresiei de ridicol, precum şi regretul pe care-l arătau pentru incapacitatea de a se stăpâni făceau să pară că agresorul eram eu. Ca şi cum ei aveau toată compasiunea pentru mine şi doreau din tot sufletul să-mi fie de folos, cu condiţia ca eu să nu-i împiedic, purtându-mă atât de absurd. Ce mai, mi-am zis, această rasă, evident binevoitoare, are un mod deconcertant de a primi străinii.

Tocmai când uimirea mea creştea cu repeziciune până la exasperare, veni salvarea. Cercul se deschise şi un omuleţ în vârstă, care sosise în mare grabă, se postă în faţa mea şi, înclinându-se foarte politicos, mi se adresă în engleză. Era cea mai lamentabilă voce din câte auzisem vreodată. Avea toate defectele de articulaţie ale unui copil care abia începe să vorbească, neegalând însă în tărie nici măcar vocea acestuia, fiind de fapt o simplă alternaţie de scheunături şi şoapte abia perceptibile. Cu oarecare greutate, am reuşit totuşi să-l urmăresc.

— Ca interpret oficial, glăsui el, vă spun bine aţi venit pe aceste insule. Am fost chemat deîndată ce v-au găsit, dar aflându-mă la oarecare depărtare, am ajuns abia acum. Îmi pare rău, prezenţa mea v-ar fi scutit de această situaţie jenantă. Compatrioţii mei vă roagă să le iertaţi hazul,

absolut involuntar, provocat de încercările dumneavoastră de a le vorbi. Ştiţi, ei v-au înţeles perfect, dar nu puteau să vă răspundă.

— Sfinte Dumnezeule! exclamai, îngrozit să descopăr că presupunerea mea fusese corectă; e posibil ca toţi să fie astfel năpăstuiţi? Şi ca dumneavoastră să fiţi singurul care să poată vorbi?

Se părea că din nou, fără să-mi dau seama, spusesem ceva teribil de amuzant de vreme ce, la cuvintele mele, un râs uşor se înălţă din grup, augmentat treptat la un adevărat cor în care se îneca plescăitul valurilor pe ţărm. Până şi interpretul zâmbi.

— Găsesc ei că e aşa amuzant să fii mut? întrebai.

— Ei găsesc, îmi răspunse, că e foarte amuzant ca vreun om să considere incapacitatea lor de a vorbi o nenorocire; tocmai prin renunţarea voluntară la folosirea organelor articulatorii au pierdut capacitatea de a vorbi şi, în consecinţă, chiar şi pe aceea de a înţelege vorbirea.

— Dar, remarcai, nedumerit oarecum la auzul acestei afirmaţii, nu-mi spuneaţi mai înainte că mă înţeleg, chiar dacă nu-mi pot răspunde? Şi nu de ceea ce am spus râd acum?

— Pe dumneavoastră vă înţeleg, nu cuvintele dumneavoastră, răspunse interpretul. Limba noastră e pentru ei o simplă bolboroseală, tot atât de ininteligibilă ca mârâitul animalelor; ştiu însă ce spunem fiindcă ne cunosc gândurile. Trebuie să ştiţi că vă aflaţi pe insulele cititorilor de gânduri.

Aşa am făcut cunoştinţă cu acest popor extraordinar. Cum interpretul oficial era însărcinat, în virtutea funcţiei sale, să se ocupe de naufragiaţi, i-am devenit oaspete şi am petrecut câteva zile sub acoperişul lui, mai înainte de a mă aventura mai mult printre localnici. La început eram

stânjenit de impresia că puterea de a citi gândurile altora nu putea aparţine decât unor fiinţe de un ordin superior omului. Interpretul se strădui să-mi scoată această idee din cap. Din ceea ce-mi spuse reieşea că existenţa cititorilor de gânduri era un caz de simplă accelerare, în anumite condiţii, a evoluţiei universale a omului, care cu timpul duce la renunţarea la vorbire, substituită de intuiţie mintală directă. Evoluţia rapidă a acestor insulari se explica prin originea şi dezvoltarea lor particulară.

Cam cu trei secole înaintea erei noastre, unul din regii parţi din Persia, din dinastia arsacizilor, începu să-i persecute pe profeţii şi magicienii din ţară. Poporul superstiţios îi investea cu puteri supranaturale, dar de fapt ei erau simpli muritori, înzestraţi cu talente deosebite: de a hipnotiza, de a citi şi de a transmite gânduri şi alte asemenea meşteşuguri, practicându-le în folos propriu.

Temându-se prea mult de profeţi, pentru a-i lovi de-a dreptul, regele se hotărî să-i exileze. Îi îmbarcă împreună cu familiile pe corăbii şi-i trimise în Ceylon. Când flota ajunse aproape de acea insulă, o furtună puternică o împrăştie şi una din corăbii, purtată mai multe zile de furtună, se sfărâmă în cele din urmă de unul din arhipelagurile nelocuite, departe, spre sud, unde supravieţuitorii se stabiliră. Fireşte, urmaşii părinţilor care posedaseră asemenea daruri deosebite aveau extraordinare disponibilităţi psihice.

Propunându-şi să atingă un înalt grad de umanitate, ei sprijiniră dezvoltarea acestor disponibilităţi, printr-un sistem riguros de dirijare a eredităţii. Ca urmare, câteva secole mai târziu, citirea gândurilor deveni un mijloc de comunicare atât de obişnuit, încât nu mai era nevoie de limbă. Timp de câteva generaţii vorbirea fu încă un act voluntar, dar cu timpul, organele ei se atrofiară şi în câteva

sute de ani se pierdu cu totul capacitatea de articulare a sunetelor. Câteva luni după naştere, copiii emit încă sunete nearticulate, dar la vârsta când la rasele mai puţin avansate acestea încep să fie articulate, copiii cititorilor de gânduri îşi formează capacităţile de intuiţie directă şi renunţă la folosirea vocii.

Faptul că existenţa cititorilor de gânduri nu fusese descoperită de restul lumii avea două explicaţii. În primul rând, grupul de insule era mic şi ocupa o poziţie singuratică în Oceanul Indian, cu totul în afara cursului obişnuit al navelor. În al doilea rând, apropierea de insule era foarte periculoasă din cauza curenţilor deosebit de puternici, a stâncilor şi bancurilor de nisip ce le înconjurau. Era aproape imposibil ca o corabie să se apropie de ţărm fără să se scufunde. Cel puţin niciuna nu reuşise acest lucru în cele două mii de ani de la sosirea cititorilor de gânduri. Adelaide fusese cea de a o sută douăzeci şi treia epavă.

Insularii făceau eforturi deosebite să salveze naufragiaţii. Nu numai motivele umanitare îi determinau, ci şi curiozitatea de a afla, cu ajutorul interpreţilor, ce se mai întâmplă în lumea din afara lor. Informaţiile erau destul de sărace atunci când, cum se întâmplă adesea, unicul supravieţuitor al naufragiului era vreun biet marinar care nu avea ce le mai comunica în afara ultimelor specii de înjurături de pe teugă. Posedând o oarecare educaţie, eu eram acum pentru ei ca un dar al cerului. Sarcina mea era, nici mai mult nici mai puţin, decât să le povestesc istoria universală a ultimelor două secole şi îmi părea rău, de dragul lor, că nu o studiasem mai atent.

Biroul interpreţilor există numai din necesitatea de a comunica cu străinii naufragiaţi, aparţinând raselor vorbitoare. Când se întâmplă să se nască vreun copil cu disponibilităţi articulatorii, el e selecţionat şi educat la

colegiul interpreţilor. Desigur, atrofierea parţială a organelor vorbirii, de care suferă şi cei mai buni interpreţi, face ca ei să nu poată pronunţa multe sunete din limbă. Nici unul, de exemplu, nu poate pronunţa pe v, f ori s; cât priveşte sunetul reprezentat prin grupul de litere th, ultimul interpret care îl putea pronunţa a trăit cu cinci generaţii în urmă. De n-ar fi din când în când căsătorii între străinii naufragiaţi şi insulari, e foarte probabil că stirpea interpreţilor s-ar fi stins de mult.

Presupun că oricare altul în locul meu ar fi avut aceeaşi senzaţie teribil de neplăcută, dându-şi seama că se află printre oameni care, impenetrabili pentru el, îi cunosc, în schimb, fiecare gând. Această senzaţie semăna foarte bine cu panica încercată de un individ, trezindu-se deodată gol printre oameni care obişnuiesc să-şi acopere trupul cu văluri. Simţeam nevoia să fug şi să mă ascund. Analizându-mi simţământul, am înţeles că nu era cauzat de conştiinţa vreunor secrete odioase, ci de o mulţime de gânduri prosteşti, răutăcioase sau indecente privindu-i pe cei din jur şi pe mine însumi, încât nu suportam să-mi fie contemplate, oricâtă îngăduinţă mi s-ar fi arătat. Deşi intensă la început, suferinţa mea nu dură mult; foarte curând am descoperit că era suficient să ştiu că mintea îmi e cunoscută de alţii ca să-mi pot înfrâna gândurile neplăcute pentru ei şi că aceasta nu-mi cerea un mai mare efort de voinţă decât cel cheltuit de o persoană bine crescută pentru a-şi cenzura o remarcă nepotrivită. După cum câteva lecţii de bună purtare sunt în măsură să vindece un om de a mai vorbi nechibzuit, tot aşa o scurtă experienţă printre cititorii de gânduri merse mai departe în cazul meu, făcându-mă să-mi cenzurez gândirea nechibzuită. Asta nu înseamnă însă că politeţea împiedică pe cititorii de gânduri să gândească liber şi critic unul despre altul în situaţii importante, aşa

cum nici cele mai rafinate maniere nu ne împiedică pe noi să vorbim cu toată sinceritatea atunci când e necesar s-o facem. Mai mult, la cititorii de gânduri, politeţea nu se transformă niciodată în prefăcătorie, cum se întâmplă la noi, fiindcă ei ştiu că ceea ce citesc e gândul cel mai adânc şi adevărat al celuilalt. Poate e cazul să specific aici, deşi abia mai târziu mi-am dat seama de ce trebuie să fie aşa, că un om are mai puţin a se teme de dezvăluirea totală a slăbiciunilor sale unui cititor de gânduri decât de cea mai mică trădare a lor către un membru al unei alte rase.

Aceasta din simplul motiv că cititorul de gânduri ţi le cunoaşte pe toate şi le judecă în funcţie de caracterul lor general. Ceea ce-l interesează pe el e tipul de gândire caracteristic, obişnuit. Nimeni nu are de ce să se teamă că va fi greşit judecat pentru sentimente sau emoţii ce nu sunt reprezentative pentru caracterul sau atitudinea sa generală. Se poate spune cu adevărat că dreptatea e o consecinţă firească a posibilităţii de citire a gândurilor.

În ceea ce-l priveşte pe interpret, nu am avut nevoie mult timp de instinctul politeţii pentru a-mi controla gândurile indecente sau jignitoare. Toată viaţa îmi făcusem cu greu prieteni. De data asta însă nici trei zile nu trecură în compania acestui străin dintr-o rasă diferită că mă şi ataşasem foarte mult de el. Şi nici nu s-ar fi putut altfel. Bucuria deosebită pe care ţi-o dă prietenia derivă din sentimentul că eşti înţeles de prietenul tău ca de nimeni altul şi tocmai de aceea iubit. Cel pe care-l întâlnisem îmi dovedea cu fiecare cuvânt că-mi cunoaşte gândurile şi mobilurile cele mai ascunse, aşa cum niciunul din cei mai vechi şi mai apropiaţi prieteni ai mei nu le ghiciseră şi nici n-ar fi putut să le ghicească vreodată. Dacă această cunoaştere i-ar fi trezit dispreţul, nici nu l-aş fi învinovăţit, nici nu m-aş fi mirat. Judecaţi, aşadar, dacă prietenia

cordială pe care mi-o arăta era de natură să mă lase indiferent.

Vă puteţi imagina neîncrederea mea când mi-a spus că prietenia noastră nu se baza decât pe o obişnuită potrivire de temperament. Capacitatea de citire a gândurilor, îmi explică el, apropie aşa de mult spiritele şi întăreşte aşa de mult afecţiunea reciprocă încât prietenia de cel mai mic grad dintre ei implică o încântare reciprocă de care numai prietenii cu totul excepţionali din celelalte rase se pot bucura. Mă asigură că mai târziu, când voi cunoaşte şi alţi compatrioţi ai săi, îmi voi da seama de adevărul spuselor sale: de unii mă va lega o mult mai intensă afecţiune.

Se poate să vă întrebaţi cum am reuşit să comunic cu cititorii de gânduri, când am început să-i frecventez în general, ştiind că, deşi îmi citeau gândurile, ei nu puteau, precum interpretul, să le răspundă prin grai. Trebuie deci să vă explic că dacă aceşti oameni nu recurgeau la o limbă vorbită, una scrisă fusese totuşi necesară pentru înregistrarea evenimentelor. De aceea toţi ştiu să scrie. Dacă scriu în persană? Din fericire pentru mine, nu. Se pare că, o lungă perioadă după dezvoltarea completă a capacităţii de citire a gândurilor, s-a renunţat nu numai la folosirea limbii vorbite, ci şi a celei scrise, din acea perioadă neexistând niciun document. Plăcerea provocată de noua capacitate de intuiţie directă, de la un creier la celălalt, prin care se puteau comunica în totalitate stări mintale, în locul redării imperfecte a unui singur gând — ceea ce se transmite, în cel mai bun caz, prin cuvinte — crease o aversiune îndârjită faţă de limbajul greoi şi nevolnic.

Totuşi, după câteva generaţii, când febra intelectualistă se mai potoli, ei recunoscură că era nevoie de însemne ale trecutului şi că dispreţuitele cuvinte erau mijlocul de a le păstra. Între timp persana fusese uitată cu totul. Pentru a

nu fi siliţi să inventeze o limbă nouă, ei creară institutul de interpreţi în scopul de a învăţa, cu ajutorul lor, câteva limbi ale lumii din afară, de la marinarii naufragiaţi pe insule. Cum cele mai multe din navele naufragiate erau engleze, ei învăţară cel mai bine această limbă care deveni limba scrisă oficială. În general, cunoştinţele mele scriau încet şi greu, dar cu toate acestea, datorită faptului că ştiau exact ce aveam în minte, răspunsurile erau atât de potrivite încât, într-o conversaţie cu cel mai încet scrib, schimbul de mesaje era rapid şi incomparabil mai exact şi mai mulţumitor decât al celor mai rapizi vorbitori.

Puţin timp trecuse de când începusem să-mi extind cunoştinţele printre ei şi am şi descoperit câtă dreptate avusese interpretul când îmi spusese că voi întâlni persoane de care, datorită unei mai accentuate afinităţi, mă voi lega afectiv mai mult decât de el. Nu că l-aş fi iubit pe el mai puţin, dar pe acestea le iubeam mai mult. Mi-ar plăcea să scriu mai ales despre unii din aceşti iubiţi prieteni, tovarăşi ai inimii mele, de la care am aflat posibilităţile nevisate ale prieteniei dintre doi oameni şi cât de desăvârşite pot fi satisfacţiile unei asemenea afecţiuni. Cine dintre cei ce vor citi aceste rânduri nu va fi cunoscut sentimentul prăpastiei dintre un suflet şi celălalt care trece drept iubire! Cine n-a simţit acea singurătate ce-ţi apasă sufletul tocmai când credeai c-ai obţinut ce ţi-ai dorit mai mult? Nu vă mai temeţi că această prăpastie e veşnică sau că e inerentă naturii umane. Ea nu există la această rasă de semeni ai noştri, ceea ce înseamnă că în cele din urmă va dispărea şi pentru noi. Ca o atingere de umeri, ca o strângere de mână e apropierea dintre spiritele lor.

Spuneam că mi-ar plăcea să vorbesc mai pe îndelete de unii din prietenii mei, dar puterile mi s-au împuţinat şi pe urmă, dacă mă gândesc bine, mai e un motiv: orice

comparaţie a acestora ar zăpăci mai curând decât ar lămuri cititorul fiindcă, la fel ca toţi ceilalţi cititori de gânduri, ei nu au nume. Fiecare, desigur, are un semn convenţional pentru a fi desemnat în documente, dar acesta nu are corespondent sonor. Se păstrează un catalog cu aceste nume astfel încât ele să poată fi oricând identificate, dar se întâmplă adesea să întâlneşti persoane care să-şi fi uitat titlul, folosit numai în scopuri biografice şi oficiale. În contactul dintre ei, numele sunt, desigur, inutile deoarece aceşti oameni se abordează printr-un simplu act mintal de atenţionare şi se referă la o a treia persoană comunicând imaginea lor despre ea, aşa cum fac muţii cu ajutorul fotografiilor. Comparaţia nu e tocmai potrivită, deoarece, în tablourile concepute de cititorii de gânduri despre personalitatea celorlalţi, elementul fizic e subordonat, cum e şi de aşteptat de la oameni care-şi contemplă unii altora minţile şi inimile.

V-am spus cum au dispărut primele temeri, provocate de un complex morbid, ştiind că mintea mea era o carte deschisă pentru toţi din jur, când mi-am dat seama că tocmai dezvăluirea completă a gândurilor şi mobilurilor mele era o garanţie că voi fi judecat cu justeţe şi înţelegere, aşa cum nici judecata propriei persoane nu poate fi influenţată de atâtea reacţii subtile. Siguranţa că voi fi astfel judecat de toată lumea putea să pară un nepreţuit privilegiu unuia obişnuit să trăiască într-o lume unde nici cea mai tandră iubire nu e o chezăşie de înţelegere, dar curând am descoperit că revelarea minţii prezintă un avantaj încă şi mai mare. Cum aş putea să descriu euforia sănătăţii şi curăţeniei morale, starea de oxigenare spirituală produsă de conştiinţa că nu ascundeam nimic! Pot spune cu adevărat că mă simţeam minunat. Şi sunt convins că nu e nevoie să fi trecut prin

fantastica mea experienţă pentru a aprecia această parte a ei. Nu suntem noi toţi gata să recunoaştem că faţa cea mai demoralizantă a condiţiei umane e existenţa unei cămăruţe ascunse unde ne putem cufunda în mocirlă, feriţi de ochiul semenilor, deranjaţi. doar de o vagă temere că un dumnezeu ar putea privi în ea? Tocmai existenţa acestui refugiu sigur, într-o cămăruţă a sufletului, adăpostind minciuna, a fost dintotdeauna un motiv de deznădejde pentru cei buni şi de triumf pentru ticăloşi. E pivniţa puturoasă care infectează întreaga locuinţă de deasupra, oricât de frumoasă ar fi.

Ce dovadă mai grăitoare poate fi cu privire la conştiinţa instinctivă că tăinuirea perverteşte, iar sinceritatea e singurul remediu, dacă nu convingerea străveche despre binefacerea mărturisirii asupra sufletului şi că dezvăluirea deplină a ceea ce e rău şi urât e primul pas spre însănătoşirea morală? Ultimul dintre oameni, dacă ar putea să se descopere, ca în faţa propriei conştiinţe, astfel încât să i se poată vedea tot putregaiul, s-ar simţi gata să înceapă o viaţă nouă. Totuşi, din cauza neputinţei cuvintelor de a transmite în totalitate stări morale sau de a le transmite fără să le deformeze, mărturisirea — trebuie să recunoaştem — nu e decât o parodiere a dorinţei de confesiune pe care o reprezintă. Gândiţi-vă, în schimb, câtă sănătate morală există la aceşti oameni, văzând pe fiecare faţă o conştiinţă pe care, spre deosebire de a lor, n-o pot denatura, care se mărturisesc dintr-o privire sau printr-un zâmbet. O, prieteni, vă prezic — deşi vor trece poate veacuri până evoluţia înceată a omenirii îmi va adeveri spusele — că revelarea reciprocă a minţilor, atunci când se va perfecţiona, va spori incomparabil fericirea omului sfâşiind vălul eului, nelăsând niciun locşor în minte unde să se poată ascunde minciuna. Atunci sufletul nu va mai fi un

cărbune fumegând în cenuşă, ci o stea într-un glob de cristal.

Din cele ce v-am spus despre bucuriile pe care ţi le dă prietenia printre cititorii de gânduri, datorită perfecţionării raportului spiritual, vă imaginaţi, probabil, cât de îmbătătoare e această experiență când prietenul e o femeie şi atracţia delicată a celuilalt sex adaugă afinităţii intelectuale pasiunea. De la prima mea ieşire în societate, am început — ceea ce-i amuza teribil — să mă îndrăgostesc de câte o femeie. Cu toată sinceritatea — condiţia oricărei relaţii dintre ei — aceste femei încântătoare îmi spuneau că sentimentul meu nu era decât prietenie, ceea ce însemna foarte mult, dar nu se putea compara cu iubirea, lucru de care mi-aş putea şi eu da seama dacă aş fi iubit cu adevărat. Mi-era greu să cred că emoţiile trecătoare pe care mi le inspira compania lor erau doar rezultatul atitudinii lor prietenoase şi binevoitoare faţă de mine; dar când am descoperit că eram la fel de afectat de fiecare femeie îndatoritoare întâlnită, a trebuit să recunosc că avuseseră dreptate şi că va trebui să mă adaptez unei lumi în care, prietenia însemnând pasiune, iubirea nu putea fi decât extaz.

Presupun că binecunoscutul proverb „Cine se-aseamănă se-adună” vrea să spună că pentru fiecare bărbat există o femeie potrivită prin constituţia ei morală, intelectuală şi fizică. Gândul că aşa trebuie să stea lucrurile mă umple mai curând de tristeţe decât de bucurie deoarece, văzând acum cât de nepotrivit şi de înşelător e limbajul ca mijloc de exprimare, înţeleg că hazardul predomină asupra capacităţii celor aleşi de a se recunoaşte chiar dacă se întâlnesc. La cititorii de gânduri însă, căutarea perechii ideale e în mod sigur încununată de succes şi nimeni nu concepe să se căsătorească altfel. Ei consideră că asta ar

însemna să risipească cea mai mare bucurie a vieţii şi să nedreptăţească nu numai pe ei înşişi şi perechea nedescoperită, dar şi pe partenerii greşit aleşi. Iată de ce, pelerini înflăcăraţi, ei merg de la o insulă la alta până când îşi găsesc perechea ideală şi, cura populaţia acestor insule e mică, pelerinajul nu e prea lung de obicei.

Când am întâlnit-o prima dată, eram într-o societate şi am fost izbit de agitaţia bruscă şi de privirile emoţionate, de zâmbetul şi interesul cu care toţi cei din jur s-au întors spre noi, femeile având ochii umezi. Ei îi citiseră gândul în clipa când m-a văzut — ceea ce eu n-aveam de unde să ştiu, şi nici care era obiceiul în aceste situaţii, până mai târziu. Am ştiut însă, din primul moment când şi-a aţintit ochii asupra mea şi i-am simţit mintea studiind-o pe-a mea, câtă dreptate avuseseră celelalte femei, spunându-mi că sentimentul pe care mi-l inspiraseră nu era iubire. La oamenii care se cunosc dintr-o privire şi-ntr-o oră devin deja buni prieteni, curtea nu ţine mult. Se poate chiar spune că la ei nu e vorba de curte ci de recunoaştere. A doua zi după ce ne-am întâlnit, ea deveni soţia mea.

Ca să înţelegeţi ce puţin contează amănuntul fizic pentru impresia pe care aceşti oameni şi-o fac despre prietenii lor, e, cred, suficient să vă povestesc un incident petrecut la câteva luni după căsătoria noastră. Cu totul din întâmplare, am descoperit că iubita mea, în compania căreia fusesem aproape tot timpul, nu avea nici cea mai mică idee cu privire la culoarea ochilor mei sau dacă eram blond ori brun. Desigur, deîndată ce am pus această întrebare, ea şi citi răspunsul în mintea mea, dar recunoscu că până atunci nu avusese o idee clară în aceste privinţe. Şi totuşi chiar şi în miez de noapte dacă m-aş fi apropiat de ea, ar fi ştiut cine sunt. Nu din privire, ci din gândire se cunosc aceşti

oameni. De fapt numai în contact cu lucrurile neînsufleţite au într-adevăr nevoie de vedere.

Nu trebuie să vă închipuiţi că neglijarea aspectului fizic se naşte dintr-un sentiment ascetic. Ea e doar o consecinţă a capacităţii lor de a percepe însuşi spiritul, astfel încât, ori de câte ori spiritul e direct asociat cu materia, aceasta din urmă e oarecum neglijată datorită interesului mai mare stârnit de primul, aşa cum se întâmplă întotdeauna cu lucrurile mai puţin importante puse în contrast cu cele mai importante. La ei, arta se limitează la natura neînsufleţită, forma umană încetând, din motivul amintit, să-l mai inspire pe artist. Veţi deduce de aici că la această rasă frumuseţea fizică nu are atâta importanţă pentru fericirea omului, cum se întâmplă la altele. Deschiderea absolută a inimilor şi spiritelor, unele către altele, face ca fericirea să depindă mult mai mult de calităţile morale şi intelectuale ale tovarăşilor lor decât de cele fizice. O fire plăcută, un intelect cuprinzător ca al unui zeu, un suflet de poet sunt incomparabil mai atrăgătoare pentru ei decât cea mai strălucită combinaţie posibilă de simple farmece trupeşti.

O femeie inteligentă şi sensibilă nu are nevoie de frumuseţe ca să câştige iubirea în aceste insule, aşa cum în alte părţi, o femeie frumoasă nu are nevoie de minte şi de inimă. Poate ar trebui să specific că această rasă, care acordă aşa puţină importanţă frumuseţii, este deosebit de frumoasă. Fără îndoială, aceasta se datorează în parte compatibilităţii temperamentale desăvârşite în toate căsătoriile şi, în parte, reacţiei exercitate asupra corpului de o ideală seninătate şi sănătate spirituală şi morală.

Nefiind cititor de gânduri, faptul că soţia mea era de o rară frumuseţe la trup şi la chip nu fusese un amănunt fără importanţă în deşteptarea iubirii mele. Fără îndoială, ea ştia asta, aşa cum îmi ştia toate gândurile şi, cunoscându-mi

limitele, tolera şi ierta elementul de senzualitate în pasiunea mea. Dar, în timp ce ei îi părea aşa neînsemnat în comparaţie cu înalta comuniune spirituală pe care cei din neamul ei o numesc iubire, pentru mine el deveni, datorită relaţiei aproape supraomeneşti dintre noi, o bucurie extatică, aşa cum sunt sigur că nimeni din ai mei nu a mai gustat vreodată. Suferinţa încercată chiar de iubirea cea mai intensă e provocată de neputinţa cuvintelor de a o face pe deplin înţeleasă obiectului ei. Iubirea mea era scutită de acest chin deoarece inima îmi era deschisă pentru aceea pe care o iubeam. Îndrăgostiţii îşi pot imagina, chiar dacă eu nu pot descrie, emoţia puternică, fiorul tainic de contopire în care conştiinţa acestui fapt transforma fiece sentiment tandru. Gândindu-mă ce trebuie să însemne iubirea împărtăşită atunci când ambii parteneri sunt cititori de gânduri, mi-am dat seama de sacrificiul pe care-l făcuse dulcea mea prietenă, renunţând la o unire mai înaltă. Ea putea, într-adevăr, să-şi înţeleagă iubitul şi pasiunea acestuia pentru ea, dar nu avea satisfacţia deplină de a şti că e înţeleasă de el la rându-i. Nici nu putea fi vorba ca eu să capăt puterea de a citi gândurile, această facultate neputându-se dezvolta în cursul unei singure vieţi.

Dar de ce limitarea mea o umplea de atâta milă pe iubita mea soaţă am înţeles pe deplin abia când am aflat că citirea gândurilor nu e atât de importantă pentru cunoaşterea altora cât pentru cunoaşterea de sine. Din ceea ce văd în minţile celorlalţi, cel mai mult îi interesează imaginea lor, fotografiile propriului caracter. Avantajul principal al cunoaşterii de sine devine astfel imposibilitatea de a se subestima sau supraestima. Fiecare e silit să creadă despre sine exact ceea ce este, aşa cum un om într-o cameră de oglinzi nu se poate amăgi în privinţa înfăţişării sale.

Cunoaşterea de sine înseamnă însă pentru cititorii de gânduri mult mai mult, înseamnă pur şi simplu schimbarea simţului identităţii. Când un om se priveşte într-o oglindă, el e pus în situaţia să distingă între eul trupesc pe care-l priveşte şi adevăratul eu, care e ascuns, invizibil. Când, la rândul său, cititorul de gânduri ajunge să-şi contemple eul spiritual şi moral, reflectat în alte minţi ca într-o oglindă, se întâmplă acelaşi lucru. El trebuie să deosebească între eul său raţional şi moral care îi este obiectivat şi poate fi contemplat de el la fel de imparţial ca şi cum ar aparţine altcuiva, şi eul interior, care rămâne în continuare subiectiv, nevăzut şi inefabil. În acest eu interior îşi recunoaşte cititorul de gânduri identitatea şi fiinţa sa adevărată, eul numenal, miezul sufletului, lăcaşul vieţii lui eterne pentru care mintea şi trupul nu reprezintă decât veşmântul unei zile.

Efectul unei asemenea filozofii — care la ei e mai curând o conştiinţă instinctivă decât o filozofie — trebuie să fie, fără îndoială, sentimentul unei admirabile superiorităţi faţă de vicisitudinile vieţii pe pământ şi o netulburată seninătate, indiferent de şansele sau neşansele din viaţa individului. Ei îmi păreau a fi — ceea ce niciodată n-aş fi visat că poate ajunge omul — propriii lor stăpâni.

De aici se năştea compasiunea iubitei mele, din neputinţa mea de a visa măcar la această eliberare din eul fals al aparentei identităţi, fără de care viaţa părea fără sens celor din rasa ei.

Trebuie să mă grăbesc, însă, lăsând o mulţime de lucruri nespuse, şi să vă povestesc întâmplarea nefericită datorită căreia, în loc să fiu încă un locuitor al acelor insule binecuvântate, gustând din plin intima şi încântătoarea tovărăşie care prin contrast mi-ar întuneca plăcerea oricărei alte societăţi umane, nu fac decât să rememorez acum

luminoasa imagine — o amintire doar din altă lume.

La un popor silit prin însăşi constituţia spiritului să se pună în locul altora, simpatia — consecinţa firească a înţelegerii depline — face să dispară invidia, ura, răutatea, indiferenţa. Există însă şi indivizi cu o fire mai puţin plăcută şi aceştia sunt obiectul unui oarecare dezgust din partea tovarăşilor lor. Graţie accesului liber de la o minte la alta, ei sunt atât de mâhniţi să vadă acest lucru încât, în ciuda atenţiei delicate a celor din jur, cer favorul exilului, astfel încât, nemaistându-le în cale, oamenii să nu mai gândească aşa de des la ei.

În partea de nord a arhipelagului, se găsesc o mulţime de insuliţe foarte mici, aproape nişte stânci, şi aici merg să locuiască aceşti nefericiţi. Fiecare trăieşte singur pe o insuliţă, deoarece nu se suportă unul pe altul nici măcar cât îi suportă pe ei cei zămisliţi de o natură mai darnică. Din când în când li se aduc provizii şi oricând au curajul să se întoarcă printre semeni, o pot face.

Cum vă spuneam, mai mult decât însingurarea, ceea ce face aceste insule inabordabile e violenţa cu care marele curent antarctic se deplasează prin şi în jurul arhipelagului, datorită, probabil unei configuraţii neobişnuite a fundului oceanic, cât şi stâncilor şi bancurilor de nisip.

Corăbiile ce se apropie de insule dinspre sud sunt prinse de acest curent şi târâte printre stânci, fiind aproape sigur sfărâmate; în acelaşi timp, forţa de deplasare a curentului spre nord face imposibilă apropierea din această direcţie, sau cel puţin, nimeni n-a reuşit acest lucru până acum. Curenţii sunt atât de puternici încât bărcile care traversează strâmtorile înguste dintre insulele principale şi insuliţele năpăstuiţilor, ducându-le provizii, sunt purtate prin cabluri,
neavându-se încredere în vâsle sau pânze. Fratele iubitei

mele avea în grijă una din bărcile destinate acestui transport şi, cum doream să vizitez insuliţele, am acceptat invitaţia de a-l însoţi în una din călătorii.

Nu ştiu cum s-a întâmplat, dar într-una din strâmtori, tocmai unde era curentul mai puternic, ne-am desprins de cablu şi am fost purtaţi cu repeziciune înspre mare. Nici vorbă nu putea fi să vâslim contra curentului puternic, toate eforturile noastre abia fiind suficiente cât să nu ne sfărâmăm de stânci. De la bun început am pierdut speranţa de a ne întoarce spre ţărm. Ne deplasam cu o asemenea viteză, încât pe la amiază — accidentul avusese loc dimineaţa — insulele, care sunt joase, fuseseră înghiţite în partea de sud-vest a orizontului.

La această rasă, distanţa nu e un obstacol de neînvins pentru transferul de gânduri. Tovarăşul meu putea să comunice cu prietenii noştri şi, din când în când, îmi transmitea mesaje îndurerate de la iubita mea. Cunoscând prea bine puterea curenţilor şi imposibilitatea de a ne apropia de insule, atât ei cât şi noi ştiam că nu ne vom mai vedea niciodată. Cinci zile am continuat să fim purtaţi către nord-vest, fără pericolul de a muri de foame, graţie încărcăturii de provizii, siliţi însă de timpul rău să stăm de veghe în permanenţă. În cea de-a cincea zi, însoţitorul meu muri de epuizare. Muri liniştit, părând să primească sfârşitul ca o uşurare. Viaţa cititorilor de gânduri este atât de spirituală încât ideea unei existenţe cu desăvârşire astfel — care pe noi ne umple de scepticism sau de spaimă — le apare ca o stare ceva mai rafinată decât aceea pe care au cunoscut-o deja.

Apoi am căzut într-o stare de inconştienţă din care m-am trezit pe o navă americană ce se îndrepta spre New York. Eram înconjurat de oameni al căror unic mijloc de comunicare este acela de a înălţa, când sunt împreună, un

amalgam de zgomote şuierătoare, guturale şi explozive, însoţite de tot felul de contorsiuni ale feţii şi mişcări ale corpului. De multe ori mă pomenesc holbându-mă cu gura deschisă la cei ce mi se adresează, prea izbit de aspectul lor grotesc ca să mă mai gândesc să le răspund.

Cred că n-am să supravieţuiesc acestei călătorii şi nici nu doresc. Din contactul cu oamenii de pe navă, îmi pot da seama cum m-aş simţi pe pământ, în Babelul asurzitor al unei naţiuni de vorbitori. Cât despre prietenii mei — fie binecuvântaţi! — ce singur m-aş simţi în prezenţa lor! Nu, nu, ce satisfacţie sau consolare aş mai putea găsi vreodată în bufoneria ce trece drept afecţiune şi prietenie, care mulţumeşte pe unii şi care, odată, m-a mulţumit şi pe mine, eu care-am văzut şi am cunoscut ceea ce-am văzut şi am cunoscut. O, da, e fără îndoială mult mai bine să mor; simt însă că lucrurile pe care le-am văzut nu trebuie să piară odată cu mine. De dragul speranţei, oamenii nu trebuie să fie văduviţi de viziunea culmilor înalte, scăldate de soare, ale drumului pe care urcă anevoios. De aceea am pus pe hârtie povestea extraordinarei mele aventuri deşi, datorită slăbiciunii mele, mult prea scurtă faţă de măreţia subiectului. Căpitanul pare un om cinstit şi binevoitor şi lui am să-i încredinţez povestea, cu rugămintea ca atunci când va ajunge pe ţărm, să o predea în siguranţă în mâinile unuia care să o facă cunoscută lumii întregi.

Notă — Legătura mea cu documentul de mai sus reiese suficient de clar din ceea ce spune autorul însuşi în paragraful final. — E. B.

Edward Bellamy

RETROSPECTIVĂ 2000

(fragmente)

CAPITOLUL 3

— Se trezeşte. E mai bine să vadă doar pe unul din noi.

— Promite-mi, deci, că n-ai să-i spui!

Prima voce era a unui bărbat, a doua a unei femei şi amândoi vorbiseră în şoaptă.

— Am să văd eu cum e mai bine, răspunse bărbatul.

— Nu, nu, promite-mi! insistă femeia.

— Fă-i pe plac, şopti o a treia voce, tot de femeie

— Bine, bine, promit! Grăbiţi-vă, însă! îşi revine.

Am auzit foşnet de rochii şi am deschis ochii. Un bărbat distins, de vreo şaizeci de ani, stătea aplecat asupra-mi, cu o expresie de bunăvoinţă, amestecată cu o mare curiozitate. Mi-era cu desăvârşire străin. M-am ridicat într-un cot şi am privit în jur: eram singuri. Puteam să jur că nu mai văzusem niciodată camera aceea sau vreuna mobilată asemănător. Mi-am întors privirea spre tovarăşul meu necunoscut. Acesta zâmbi.

— Cum te simţi? mă întrebă.

— Unde sunt? am întrebat la rându-mi.

— La mine acasă.

— Cum am ajuns aici?

— Despre asta o să vorbim după ce te mai înzdrăveneşti puţin. Până atunci te rog să nu ai niciun pic de teamă. Eşti printre prieteni şi pe mâini bune. Cum te simţi?

— Uşor ameţit, dar cred că n-am nimic. Vreţi să-mi

spuneţi cum se face că abuzez de ospitalitatea dumneavoastră? Ce s-a întâmplat cu mine? Cum am ajuns aici? M-am culcat doar în propria mea casă.

— Vom avea destul timp pentru explicaţii mai târziu, zâmbi misterioasa mea gazdă, străduindu-se să mă liniştească. E mai bine să amânăm însă o conversaţie obositoare, până ce te vei mai întrema. Acum, am să te rog să iei câteva înghiţituri din această poţiune. O să-ţi facă bine. Sunt medic.

Am dat paharul la o parte şi m-am ridicat în capul oaselor, deşi nu fără efort, deoarece îmi simţeam capul neobişnuit de uşor.

— Insist să-mi spuneţi imediat unde sunt şi ce-aţi făcut cu mine.

— Dragul meu domn, răspunse necunoscutul, te rog încă o dată să nu te agiţi. Ar fi mai bine să nu ceri acum lămuriri, dar, dacă insişti, am să-ncerc să-ţi răspund, cu condiţia însă ca mai întâi să iei acest întăritor.

M-am supus de îndată, iar el îmi vorbi:

— Nu-i chiar atât de simplu, cum îţi închipui, să-ţi spun cum ai ajuns aici. Nu ştiu nici eu mai mult decât dumneata. Tocmai te-ai trezit dintr-un somn adânc sau, mai bine zis, dintr-un somn magnetic. Doar atât pot să-ţi spun. Zici că te-ai culcat în propria dumitale casă. Pot să te-ntreb când s-a întâmplat asta?

— Când? am întrebat buimăcit. Când? Păi, aseară, desigur, pe la ora zece. Am poruncit servitorului meu, Sawyer, să mă trezească la ora nouă. Unde-i Sawyer?

— N-aş putea să-ţi spun exact, răspunse necunoscutul privindu-mă ciudat, dar sunt sigur că are motive să nu fie aici. Poţi totuşi să-mi spui ceva mai precis când ai adormit? Data exactă, vreau să spun.

— Aseară, bineînţeles, v-am spus doar, nu? Afară de

cazul când am dormit o zi întreagă. Dumnezeule! Să fie cu putinţă? Şi totuşi am într-adevăr sentimentul că am dormit foarte mult timp. Era Ziua Eroilor.

— Ziua Eroilor?

— Da, luni, treizeci.

— Scuză-mă, te rog, treizeci al cărei luni?

— Asta-i bună, luna asta, desigur. Doar dacă n-oi fi dormit până-n iunie, ceea ce e imposibil.

— Acum suntem în septembrie.

— Septembrie! N-o să-mi spuneţi c-am dormit din mai până în septembrie! Aşa ceva-i de necrezut!

— Vom vedea, răspunse gazda mea. Spui că ai adormit pe treizeci mai.

— Întocmai.

— Pot să te întreb anul;

L-am privit prostit, incapabil să scot un cuvânt.

— Anul... am repetat în sfârşit cu voce slabă.

— Da, te rog să-mi spui anul! După aceea voi putea să-ţi spun cât ai dormit.

— 1887, am răspuns.

Necunoscutul mă sili să mai iau o înghiţitură şi-mi luă pulsul.

— Dragul meu domn, spuse el, pari să fii un om instruit, ceea ce, în epoca dumitale, era mai puţin obişnuit decât în zilele noastre. Vei fi observat, aşadar, că nimic miraculos nu se-ntâmplă pe pământ. Toate fenomenele au o cauză şi orice cauză conduce la un anumit efect. E firesc să te uimească ce-ţi voi spune acum, dar nădăjduiesc că nu te vei lăsa prea mult tulburat de această veste. Nu pari să ai mai mult de treizeci de ani, starea fizică nu diferă prea mult de aceea a unui om trezit dintr-un somn prelungit şi totuşi suntem astăzi în ziua de 10 septembrie, anul 2000, iar dumneata ai dormit, nici mai mult nici mai puţin, decât o

sută treisprezece ani, trei luni şi unsprezece zile.

Am simţit că se-nvârte camera cu mine. La rugămintea gazdei mele, am băut o ceaşcă dintr-un soi de supă şi, imediat după aceea, cuprins de toropeală, m-am cufundat din nou într-un somn adânc.

Când am deschis ochii, camera luminată artificial mai înainte era scăldată în lumina zilei. Misterioasa mea gazdă se afla lângă mine. Nu mă privea, aşa că am putut să-l studiez şi să meditez la situaţia mea cu totul neobişnuită mai înainte ca el să-şi fi dat seama că eram treaz. Ameţeala-mi trecuse şi mintea mi-era perfect limpede. Sigur, în starea de slăbiciune şi confuzie de mai înainte, acceptasem necondiţionat povestea cu somnul de o sută treisprezece ani. Acum însă totul îmi părea un joc absurd, al cărui scop nu-l puteam ghici. Ceva cu totul neobişnuit trebuia să se fi întâmplat de mă trezisem în acea casă străină în compania acelui necunoscut dar ce anume, mi-era imposibil să-mi imaginez. Eram care victima unui complot? Aşa părea. Şi totuşi, dacă e adevărat că-n trăsăturile unui om îi poţi ghici caracterul, atunci chipul acela nobil, fără ascunzişuri, nu putea fi al unui răufăcător. Apoi m-am întrebat dacă nu eram cumva obiectul unei farse pusă la cale de prietenii mei. Poate aflaseră secretul camerei subpământene şi voiau în acest fel să mă sperie şi să mă determine să renunţ la practicarea somnului magnetic. Această versiune ridica o mulţime de semne de întrebare. Sawyer nu m-ar fi trădat niciodată, iar eu nu aveam prieteni care să se dedea la asemenea fapte. Cu toate acestea, ce altceva puteam să cred decât că eram victima unei înscenări? Cu o vagă speranţă de a întâlni un chip cunoscut, rânjind de sub un scaun sau de după o perdea, mi-am rotit privirea prin cameră. Când am revenit la necunoscutul ce-mi ţinea companie, acesta mă examina.

— Ai dormit douăsprezece ore încheiate, spuse el voios, şi văd că ţi-au priit. Arăţi mult mai bine. Te-ai îmbujorat la chip şi privirea ţi s-a limpezit. Cum te simţi?

— Mai bine ca oricând, am răspuns, ridicându-mă.

— Ţi-aminteşti, fără îndoială, deşteptarea anterioară şi uimirea ce-ai avut-o când ţi-am spus cât ai dormit.

— Spuneaţi, mi se pare, că am dormit o sută treisprezece ani.

— Întocmai.

— Trebuie să recunoaşteţi, am spus zâmbind ironic, că povestea e cam neverosimilă.

— E de-a dreptul extraordinară, răspunse el. În anumite împrejurări, însă, nu e nici imposibilă, nici în contradicţie cu ceea ce cunoaştem despre transa magnetică. Atunci când e completă, cum e cazul dumitale, toate funcţiile vitale sunt suspendate, iar ţesuturile nu se deteriorează. Dacă trupul e apărat de leziuni, durata unei asemenea transe nu are limită. E drept că somnul dumitale e cel mai lung din câte se cunosc, dar, dacă nu ai fi fost descoperit în camera aceea, nu văd de ce el n-ar fi continuat până la sfârşitul lumii.

Eram silit să recunosc că, dacă eram într-adevăr victima unei farse, autorii ei nu şi-ar fi putut alege un ins mai potrivit pentru a o pune în scenă. Tonul convingător, ba chiar elocinţa cu care perora, ar fi înnobilat până şi teoria că luna e o bucată de caşcaval. Îşi urmărea demonstraţia, netulburat de zâmbetul meu neîncrezător.

— Poate veţi avea amabilitatea să-mi descrieţi mai exact împrejurarea în care aţi descoperit camera de care vorbiţi. Îmi plac poveştile ingenioase.

— În acest caz, răspunse el grav, nicio poveste nu poate fi mai neobişnuită decât însuşi adevărul. Fiind pasionat de chimie, plănuisem de mai mulţi ani să-mi construiesc un

laborator în grădina mare din vecinătatea casei. Joia trecută, am început, în sfârşit, săpăturile pentru beci. Le-am şi terminat până seara şi a doua zi urmau să vină zidarii. În cursul nopţii însă o ploaie torenţială îmi transformă beciul într-o baltă de broaşte, distrugând zidurile din temelii. Fiica mea. care mă-nsoţise la locul dezastrului, îmi atrase atenţia asupra unui petic de tencuială, dezvelit de prăbuşirea unui zid. Am dat puţin pământ la o parte şi, văzând că era vorba de-o lucrare mai mare, m-am hotărât să fac săpături. Lucrătorii pe care i-am chemat au dat la iveală bolta unei camere dreptunghiulare, situată la o adâncime de vreo opt picioare, în colţul fundaţiei unei case vechi. Mormanul de cenuşă şi cărbuni de pe acoperiş arăta că locuinţa de deasupra pierise într-un incendiu. Camera subterană era însă neatinsă şi atât de bine păstrată, de parcă ar fi fost zidită de curând. Uşa fiind înţepenită, a trebuit să îndepărtăm una din lespezile ce formau acoperişul. Ne izbi un aer stătut, dar curat, uscat şi călduţ. Am coborât cu o lanternă într-o cameră mobilată în stilul dormitoarelor din secolul al nouăsprezecelea. Pe pat zăcea un tânăr. Nu încăpea nicio îndoială că era mort şi încă de un secol. Cu toate acestea, starea de conservare a cadavrului mă făcu să chem în grabă câţiva doctori — colegi de-ai mei — şi aceştia fură la fel de uimiţi ca şi mine. N-am fi crezut că arta îmbălsămării poate atinge o asemenea perfecţiune şi, totuşi, aveam în faţa noastră dovada de netăgăduit că înaintaşii noştri imediaţi o posedaseră. Colegii mei, a căror curiozitate fusese stârnită în cel mai înalt grad, doreau să înceapă imediat experienţele pentru a studia natura procedeului aplicat. Eu însă i-am oprit deoarece — cel puţin acesta e motivul pe care-l voi aminti acum — citisem odată cât de mult practicaseră contemporanii dumitale magnetismul animal.

M-am gândit că nu era exclus să te afli într-o transă, iar secretul uimitoarei conservări să nu fi fost arta îmbălsămătorului, ci viaţa însăşi. Ideea îmi păru mie însumi atât de fantastică încât nu am riscat s-o împărtăşesc colegilor, de teamă să nu mă fac de râs. Am invocat, aşadar, alte motive pentru a amâna experienţele. Imediat ce-au plecat, am început să fac eforturi sistematice pentru a te readuce la viaţă. Rezultatul îl cunoşti.

Chiar dacă subiectul ar fi fost şi mai greu de crezut, detaliile povestirii, cât şi maniera convingătoare şi personalitatea povestitorului, erau de natură să clintească până şi cel mai sceptic auditoriu. Gânduri de tot felul mă asaltau când, din întâmplare, îmi zării imaginea în oglinda camerei. M-am dus mai aproape. Chipul pe care-l priveam era absolut identic şi nici măcar cu o zi mai bătrân decât cel ştiut din Ziua Eroilor, când îmi legasem cravata mai înainte de-a mă duce la Edith. Şi el voia să cred că asta se întâmpla cu o sută treisprezece ani în urmă!... Mă cuprinse din nou furia şi indignarea faţă de cei ce-şi permiteau pe seama mea o glumă atât de grosolană. Tovarăşul meu continuă însă netulburat:

— Te surprinde, probabil, să vezi că, deşi eşti cu un secol mai în vârstă decât în ziua când te-ai culcat, chipul ţi-e neschimbat. Nu trebuie să te mire. Mulţumită întreruperii tuturor funcţiunilor vitale ai supravieţuit în această lungă perioadă de timp. Dacă trupul ar fi suferit o cât de mică schimbare, de mult s-ar fi descompus.

— Domnule, am răspuns, întorcându-mă spre el, mi-e imposibil să ghicesc ce anume vă face să-mi recitaţi pe un ton atât de serios o asemenea gogomănie. Cred însă că sunteţi destul de inteligent ca să vă daţi seama că numai un idiot v-ar putea crede. Încetaţi, aşadar, acest joc absurd şi spuneţi-mi, o dată pentru totdeauna, dacă refuzaţi să-mi

explicaţi cu-adevărat unde sunt şi cum am ajuns aici. Pentru că, dacă aşa stau lucrurile, am să mă lămuresc singur, indiferent cine mi-ar sta în cale.

— Nu crezi, aşadar, că suntem în anul 2000?

— Mai e nevoie să-mi puneţi această întrebare?

— Bine, încuviinţă ciudata mea gazdă. Dacă eu nu te pot convinge, te vei convinge singur. Te simţi destul de puternic să urci o scară?

— Sunt mai puternic ca oricând, am răspuns mânios şi s-ar putea s-o dovedesc dacă gluma asta mai continuă mult.

— Te rog, domnul meu, să nu fii prea sigur că eşti victima unei glume, dacă vrei ca adevărul spuselor mele, când te vei convinge de el, să nu te tulbure prea mult.

Tonul de sinceră îngrijorare şi compătimire, precum şi lipsa oricărui resentiment faţă de cuvintele mele aspre, avură darul să mă liniştească. L-am urmat cu un amestec de sentimente contradictorii. Urcarăm două scări, apoi una mai mică şi ajunserăm pe acoperiş, de unde ni se oferea o largă panoramă.

— Priveşte, te rog, în jur, îmi zise, şi spune-mi dacă acesta e Boston-ul secolului al nouăsprezecelea!

La picioarele mele se întindea un oraş mare. În toate direcţiile plecau străzi largi şi lungi, pe care se-aliniau clădiri minunate, cele mai multe nu în grupuri compacte, ci înconjurate de grădini mai mari sau mai mici. Toate cartierele aveau pieţe mari şi parcuri în care străluceau, la lumina soarelui în amurg, statui şi fântâni. Clădiri publice uriaşe, de o măreţie arhitectonică fără asemănare în epoca mea, se înălţau pretutindeni. Într-adevăr, nu mai văzusem niciodată acest oraş. Mi-am aruncat privirea departe, spre vest. Panglica aceea albastră, unduind spre soare apune, nu era care cursul întortocheat al râului Charles? Am privit spre est. În faţa mea se desfăşura priveliştea portului din

Boston, închis între cunoscutele-i limbi de pământ. Nu lipsea niciuna din insuliţele sale verzi.

Am înţeles atunci că tot ceea ce mi se spusese despre aventura mea extraordinară era purul adevăr.

CAPITOLUL 4

Nu am leşinat, clar efortul de a-mi înţelege situaţia îmi produse o asemenea ameţeală, încât însoţitorul meu fu nevoit să mă sprijine. Mă conduse într-o cameră spaţioasă de la ultimul etaj, unde m-a silit să beau câteva pahare de vin bun şi să iau cu el o masă frugală..

— Cred că ţi-ai revenit acum, zise el voios. N-aş fi recurs la un mijloc atât de brutal de a te convinge dacă purtarea dumitale — perfect scuzabilă, de altfel, într-o asemenea împrejurare — nu m-ar fi silit s-o fac. Trebuie să mărturisesc, continuă el râzând, că la un moment dat m-am temut să nu devin obiectul unui „knockdown” cum îi spuneaţi în secolul trecut. M-am amintit că bostonezii erau boxeri vestiţi aşa că m-am grăbit să te conving. Mi-nchipui că m-ai absolvit de acuzaţia de a-ţi fi jucat o farsă.

— V-aş crede şi de mi-aţi spune că nu o sută, ci o mie de ani au trecut de când am privit ultima oară acest oraş.

— Nu a trecut decât un secol, în care s-au petrecut însă transformări mai mari decât în milenii întregi din istoria omenirii. Ei şi-acum, spuse, întinzându-mi mâna cu o irezistibilă căldură, dă-mi voie să-ţi urez bun venit în Bostonul secolului al douăzecilea si în această casă. Numele meu este Leete; doctor Leete, mi se spune.

— Iar eu mă numesc Julian West, i-am răspuns, strângându-i mâna.

— Mă bucur să te cunosc, domnule West. Şi, cum

locuinţa mea a fost clădită pe terenul ocupat odată de locuinţa dumitale, sper că te vei simţi ca acasă.

După ce m-am înviorat, am acceptat bucuros propunerea doctorului Leete de a face o baie şi a-mi schimba hainele.

Printre marile schimbări de care pomenise gazda mea nu părea să se numere şi vreo revoluţie în domeniul îmbrăcăminţii; cu excepţia unor mici detalii, nu găseam nimic neobişnuit la noile mele veşminte.

La trup eram din nou eu însumi. Cititorul se va întreba, desigur, care era starea mea sufletească. Va voi să ştie ce gânduri, ce sentimente mă năpădeau, găsindu-mă dintr-o dată în altă lume. Drept răspuns, îl voi ruga, la rându-mi, să-şi imagineze ce-ar simţi el dacă s-ar trezi într-o fracţiune de secundă în Paradis sau în Hades. S-ar întoarce îndată cu gândul la pământul pe care tocmai l-a părăsit, sau ar uita o vreme trecutul, absorbit cu totul de noul mediu? În ceea ce mă priveşte, pot să-i apun că, dacă experienţa lui ar fi fost întocmai ca a mea, a doua ipoteză e cea corectă. După primul şoc, uimirea şi curiozitatea faţă de tot ce mă înconjura mi-au exclus din minte orice alt gând. Pentru moment, trecutul era, ca să spun aşa, suspendat.

De-abia mă-nzdrăvenisem, mulţumită îngrijirilor gazdei. mele, că am şi devenit nerăbdător să mă urc din nou pe acoperiş. Cât ai clipi din ochi, eram instalaţi acolo, în scaune confortabile, înconjuraţi pretutindeni de panorama oraşului. După ce-mi răspunse la o sumedenie de întrebări, privind vechile repere sau cele noi care le înlocuiseră, doctorul Leete mă întrebă ce deosebiri între vechiul şi noul oraş mă impresionaseră mai mult.

— Să-ncep cu lucrurile de mai mică importanţă: în primul rând m-a frapat absenţa totală a fumului şi hornurilor.

— Oh! exclamă gazda mea, uitasem de ele. E aproape un secol de când s-a renunţat la această metodă primitivă de încălzire.

— Cel mai mult mă uimeşte bunăstarea oamenilor, ce se citeşte în măreţia construcţiilor.

— Ce n-aş da să pot arunca o privire asupra Bostonului din vremea dumitale. Oraşele, după cum spui. erau destul de sărăcăcioase. Chiar dacă aţi fi avut gust în a le împodobi, ceea ce nici nu îndrăznesc să pun la îndoială, tot n-aţi fi putut realiza acest lucru din cauza sistemului economic generator de sărăcie. În plus, individualismul excesiv înăbuşea spiritul obştesc. Puţina avere ce-o aveaţi se risipea în luxul câtorva. Acum, dimpotrivă, venitul suplimentar e în primul rând destinat împodobirii oraşului, de care se bucură toţi în mod egal.

Când revenisem pe acoperiş, soarele apunea iar acum noaptea cobora peste oraş.

— Se-ntunecă, spuse doctorul Leete. Să mergem. Vreau să-ţi prezint pe soţia şi fiica mea.

Cuvintele lui mi-au reamintit vocile feminine, pe care le auzeam şoptind în jurul meu, în timp ce-mi recăpătăm cunoştinţa. Am încuviinţat numaidecât, fiind teribil de curios să văd cum arată femeile din anul 2000. Camera în care le-am găsit pe soţia şi fiica doctorului, ca şi restul casei, era scăldată într-o lumină discretă. Îmi dădeam seama că e artificială, deşi nu-i puteam descoperi sursa. Doamna Leete era o femeie minunată şi nu-i dădeai vârsta, care trebuie să fi fost apropiată de aceea a soţului. Fiica lor, aflată în prima înflorire a tinereţii, era cea mai frumoasă fată pe care-o văzusem vreodată. Ochii adânci şi albaştri, tenul delicat, trăsăturile perfecte exercitau asupră-mi o irezistibilă vrajă. Dar, chiar şi numai formele încântătoare ale trupului ei fără cusur i-ar fi asigurat un loc printre

frumuseţile secolului al nouăsprezecelea. Graţia şi delicateţea feminină se împleteau cu un aer de sănătate şi vigoare, cum nu mai întâlnisem la fetele cunoscute până atunci. O chema Edith, întocmai ca pe logodnica mea. Faţă de neobişnuitul întregii situaţii, aceasta era poate o coincidenţă minoră, dar care mă izbi totuşi.

Conversaţia ce a urmat a fost, desigur, unică în istoria comunicării umane, dar ar greşi cel ce şi-ar închipui-o crispată sau greoaie. Am impresia că tocmai în situaţii excepţionale oamenii se poartă cu mai multă naturaleţe, probabil pentru că asemenea împrejurări elimină convenţiile. În orice caz, convorbirea din seara aceea, cu oameni din altă lume şi altă epocă, a fost marcată de o sinceritate şi francheţe cum rareori se întâmplă, chiar şi unor oameni ce se cunosc de-o viaţă. La asta contribuia, fără îndoială, şi tactul desăvârşit al gazdelor mele. Unicul subiect era strania întâmplare ce mă adusese printre ei. Îşi manifestau interesul într-un mod atât de candid şi direct, încât reuşeau să scoată subiectul de sub imperiul unei poveşti cu fantome. Vorbeau de parcă în fiecare zi le pica în casă un oaspete din alte secole.

În ceea ce mă priveşte, niciodată nu avusesem o minte mai ageră sau o sensibilitate mai acută. Nu vreau să spun prin asta că nu eram conştient de situaţia mea cu totul neobişnuită, dar asta nu făcea decât să-mi sporească starea de exaltare, producându-mi un fel de beţie a spiritului.[41]

---

[41] Exista, cred, o explicaţie a acestei stări de spirit. Exceptând subiectul conversaţiei noastre, nimic nu sugera neobişnuitul situaţiei mele. La numai câteva case, în vechiul Boston, aş fi întâlnit oameni mult mai diferiţi de mine decât cei ce mă-nconjurau acum. Vorbirea bostonezilor din secolul al douăzecilea diferă mai puţin de aceea a oamenilor culţi din secolul trecut, decât a celor din urmă de limbajul Washington sau Franklin, iar diferenţele de îmbrăcăminte şi mobilier nu-mi păreau mai mari decât schimbările fireşti ale modei în cursul unei generaţii. (n.a)

Edith Leete vorbea puţin, însă, de câte ori îmi întorceam privirea, atras de frumuseţea ei, o surprindeam privindu-mă cu interes, ba chiar cu un soi de fascinaţie. Era clar că-i stârnisem interesul în cel mai înalt grad, ceea ce nici nu mă mira, intuind în ea o persoană cu o imaginaţie bogată. Deşi presupuneam că motivul acestui interes era în primul rând curiozitatea, el nu mă lăsa deloc rece, cum s-ar fi întâmplat, probabil, dac-ar fi fost mai puţin frumoasă.

Toţi erau curioşi să le povestesc împrejurările în care adormisem în camera subpământeană. Se făcură diverse presupuneri în legătură cu faptul că fusesem uitat acolo şi concluzia la care ajunserăm în cele din urmă oferea cel puţin o explicaţie plauzibilă, deşi adevărul curat nu-l va şti nimeni niciodată. Stratul de cenuşă de deasupra dovedea că locuinţa mea arsese. Să zicem că incendiul a avut loc în noaptea în care-am adormit. Ipoteza următoare era că Sawyer a pierit în foc sau în vreun accident legat de el. Restul se explica de la sine. Nimeni în afară de el şi doctorul Pillsbury nu ştia de existenţa acelei camere. Doctorul plecase chiar în seara aceea la New Orleans şi probabil nu auzise niciodată de incendiu. Toţi îşi imaginaseră, desigur, că am pierit în flăcări. Numai dezgropând complet ruinele s-ar fi putut descoperi nişa din zidul fundaţiei ce ducea la încăperea în care dormeam eu. Sigur, dacă s-ar fi clădit imediat o casă pe locul respectiv, ar fi fost necesară o asemenea excavare. Vremurile tulburi şi caracterul nefast al locului împiedicaseră, probabil, reclădirea. După mărimea arborilor din grădină, doctorul Leete considera că acesta fusese loc viran mai bine de-o jumătate de secol.

CAPITOLUL 5

După ce doamnele se retraseră, lăsându-mă în compania doctorului Leete, acesta mă întrebă dacă doream să mă culc. Îmi spuse că patul mă aştepta, dar, dacă nu mi-era încă somn, nimic nu i-ar fi făcut mai multă plăcere decât să-mi ţină companie.

— Sunt o pasăre de noapte, zise el, şi nu vreau să-ţi fac un compliment, dar cu greu mi-aş putea imagina un tovarăş mai interesant decât dumneata. Doar nu am în fiecare zi norocul de-a discuta cu un om din secolul al nouăsprezecelea.

Adevărul e că toată seara mă temusem de clipa când aveam să rămân singur, ducându-mă la culcare. Înconjurat de acei străini atât de binevoitori, încurajat de simpatia şi înţelegerea lor, reuşisem să-mi păstrez echilibrul, în pauzele de conversaţie, mă străbăteau fiori de groază, gândindu-mă la sentimentul de singurătate pe care va trebui să-l înfrunt când nu va mai fi nimeni care să-mi abată gândurile de la soarta mea nenorocită. Ştiam că nu voi putea dormi şi nimeni nu va lua drept laşitate teama mea de-a veghea şi medita. I-am mărturisit cinstit gazdei mele aceste simţăminte iar el mi-a răspuns că l-ar fi mirat să mă audă afirmând contrariul, deşi, în privinţa somnului, nu trebuia să am nicio grijă. Îndată ce voi dori să merg la culoare, îmi va da un medicament graţie căruia voi dormi tun până a doua zi, când mă voi trezi cu sentimentul că sunt un vechi cetăţean al Bostonului.

— Pentru asta, am replicat, trebuie să aflu ceva mai multe despre Bostonul în care am reînviat. Când eram sus spuneaţi că, deşi nu a trecut decât un secol de când am adormit, în viaţa omenirii s-au petrecut schimbări mai mari decât în milenii întregi din trecutul ei. Privind oraşul de la

picioarele mele, nu mi-era greu să vă cred. Aş vrea, totuşi, să ştiu mai precis despre ce schimbări este vorba. Cum subiectul trebuie să fie foarte vast, vă propun să începem cu problema muncitorească. I-aţi găsit o soluţie? În secolul nostru era o adevărată enigmă a sfinxului şi atunci când am dispărut din mijlocul societăţii aceleia, sfinxul ameninţa să o înghită pentru că nu era capabilă să-i dea răspunsul. Merită din plin să dormi o sută de ani pentru a-l afla, dacă l-aţi găsit cumva.

— Cum în zilele noastre nu există şi nici n-ar putea exista vreo problemă a clasei muncitoare, putem, cred, pretinde că am rezolvat-o. Societatea ar fi meritat să fie înghiţită dacă n-ar fi putut rezolva o enigmă atât de simplă. Ca să vorbim ca la carte, de fapt nici nu era necesar s-o dezlege societatea. Ea s-a rezolvat de la sine, ca rezultat al unui proces evolutiv ce nu putea sfârşi altfel. Societatea nu a avut decât să recunoască şi să sprijine acea evoluţie în momentul în care sensul ei a devenit evident pentru toată lumea.

— Eu nu pot să vă spun decât că la vremea când am adormit pentru o atât de lungă perioadă, nu se cunoştea evoluţia de care vorbiţi.

— Spuneai că ai adormit în anul 1887, dacă nu mă-nşel.

— Da, 30 mai 1887.

Doctorul mă privi o vreme gânditor. Apoi îmi spuse:

— Şi dumneata susţii că nici atunci nu se cunoştea natura crizei ce ameninţa societatea? Sigur, nu-ţi pun la îndoială spusele. De altfel, contemporanii dumitale erau incredibil de orbi la semnele timpului — un fenomen de care s-au ocupat mulţi istorici de-ai noştri. Cu toate acestea, puţine fapte istorice sunt atât de greu de înţeles pentru noi, atât de evidente ne par, când privim în urmă, simptomele transformărilor ce aveau să se petreacă şi care

puteau fi perfect intuite în vremea de care vorbim. M-ar interesa, domnule West, să-mi spui ce gândeai dumneata şi ceilalţi intelectuali despre starea şi perspectivele de dezvoltare a societăţii în anul 1887. Sper, cel puţin, că vă dădeaţi seama că tulburările economice şi sociale, nemulţumirile faţă de inechitatea socială şi mizeria generală prevesteau mari schimbări.

— De asta ne dădeam seama, fireşte. Simţeam că societatea îşi pierduse ancora şi era ameninţată să fie luată de valuri. Încotro aveau s-o poarte, nu ştia nimeni, dar toţi ne temeam că se va zdrobi de stânci.

— Sensul curentului nu era greu de descoperit, dacă v-aţi fi străduit să-l studiaţi. El nu ducea înspre stânci, ci spre albia sigură a unui canal mai adânc.

— Dă-mi, doamne, mintea de pe urmă, era o zicală în vremea mea, căreia abia acum îi pricep înţelesul. După previziunile noastre de-atunci, vă mărturisesc că nu m-aş fi mirat să fi văzut de pe acoperişul casei dumneavoastră un morman de ruine în locul acestui oraş înfloritor.

Doctorul Leete, care mă ascultase cu deosebită atenţie, clătină gânditor din cap.

— Afirmaţiile dumitale vor constitui o preţioasă dovadă în sprijinul teoriei lui Storiot. Toţi considerau că a exagerat în prezentarea pesimismului şi derutei ce domneau printre oameni. Era de aşteptat ca o perioadă de tranziţie, ca aceea, să genereze o stare de nelinişte, dar, văzând cât de clară era tendinţa forţelor în acţiune, ne-am fi aşteptat ca speranţa, şi nu teama, să fi însufleţit masele în momentul respectiv.

— Încă nu mi-aţi spus care era rezolvarea enigmei. Sunt nerăbdător să aflu prin ce capriciu de evoluţie au rezultat, dintr-o societate ca a noastră, pacea şi prosperitatea de care păreţi să vă bucuraţi.

— Scuză-mă, fumezi?

După ce ne-am aprins ţigările, a continuat:

— Văd că eşti dispus mai curând să conversezi, decât să dormi, ca şi mine, de altfel. Nu-mi rămâne decât să-ncerc să-ţi ofer o imagine a sistemului nostru economic, din care să-ţi dai seama că geneza lui nu a avut nimic misterios în ea. Contemporanii dumitale aveau reputaţia de a pune multe întrebări. În spiritul strămoşilor mei, voi începe şi eu cu o întrebare. Ce caracteriza mişcarea muncitorească din vremea aceea?

— O, grevele, desigur.

— Întocmai, dar ce dădea forţă acelor greve?

— Marile organizaţii muncitoreşti.

— Şi de ce se organizau muncitorii?

— Cereau marilor corporații să le recunoască drepturile.

— Asta este, spuse doctorul Leete. Organizarea clasei muncitoare şi grevele au fost efectul concentrării fără precedent a capitalului. Mai înaintea acestei concentrări, prin care nenumăratele societăţi mărunte, cu capital mic, ce dirijau industria şi comerţul, au fost înlocuite de marile concerne dispunând de vaste capitaluri, muncitorul individual avea oarecare importanţă şi independenţă în relaţiile sale cu patronul. Mai mult, între cele două clase nu exista o linie rigidă de demarcaţie. De multe ori, un capital mic şi o iniţiativă erau suficiente pentru a trece un muncitor în rândul micilor proprietari. Nu era nevoie atunci de sindicate şi nici nu putea fi vorba de greve generale. Lucrurile s-au schimbat când în locul micilor societăţi cu capitaluri mici, au apărut marile societăţi monopoliste. Muncitorul îşi pierdu orice însemnătate şi orice putere în faţa lor şi, în acelaşi timp, îi fu barat drumul ascendent către rangul de patron. Nevoia de apărare îl făcu să se apropie de tovarăşii săi de muncă.

Documentele vremii vorbesc de revolta vehementă stârnită de concentrarea capitalului. Oamenii vedeau în ea cea mai cumplită formă de tiranie cunoscută vreodată. Societăţile gigant păreau să le pregătească jugul celei mai umilitoare servituţi: nu către om, ci către o maşinărie fără suflet, funcţionând în virtutea unei nesăţioase pofte de câştig. Şi, într-adevăr, dacă ne gândim la ce-a urmat, temerile lor erau perfect întemeiate. Umanitatea n-a cunoscut nicicând un destin mai nenorocit decât în era tiraniei monopoliste.

În ciuda furtunii de proteste, monopolizarea economiei de către concerne tot mai mari continuă nestingherită. În ultimul pătrar al veacului al nouăsprezecelea, niciun cetăţean al Statelor Unite nu avea şanse de reuşită într-un domeniu de bază al industriei dacă nu dispunea de un capital considerabil. În ultimul deceniu al secolului, micile întreprinderi erau supravieţuitori izolaţi ai unei epoci apuse, sortiţi pieirii. Altele erau grevate pe marile corporaţii sau ocupau domenii periferice, neinteresante pentru marile capitaluri. În măsura în care continuau să existe, micile întreprinderi erau reduse la condiţia şoarecilor şi şobolanilor care se ascund în găuri şi pe la colţuri, străduindu-se să nu atragă atenţia asupra lor. Câteva mari trusturi reuşiră, prin acaparări succesive, să obţină controlul asupra tuturor căilor ferate. În industrie, toate ramurile-cheie erau în mâinile unor astfel de corporaţii. Aceste societăţi de exploatare, carteluri, trusturi sau cum se mai numeau, fixau preţurile şi înăbuşeau orice concurenţă. Când, însă, aveau de înfruntat adversari la fel de puternici, se pornea o lupta aprigă din care rezulta o societate şi mai mare, şi mai bine consolidată. Marile magazine universale aveau filiale prin care-şi ruinau rivalii din provincie, iar în oraşele respective îşi înghiţeau concurenţii mai slabi până când comerţul unui

cartier întreg se concentra sub un singur acoperiş. Foştii proprietari deveneau simpli vânzători. Nemaiavând posibilitatea de a-şi investi banii în afaceri proprii, micul capitalist, devenit slujbaş al trustului, nu avea altceva mai bun de făcut decât să cumpere acţiuni şi obligaţiuni, devenind astfel de două ori dependent de el.

Faptul că opoziţia disperată a maselor a rămas fără efect în faţa concentrării economiei în câteva mâini puternice dovedeşte că exista o puternică raţiune economică în sprijinul acestei evoluţii. Micii capitalişti, cu măruntele lor afaceri, au cedat locul marelui capital, deoarece ei nu mai făceau faţă la cerinţele unei epoci cu motoare, telegraf şi întreprinderi gigant. Restabilirea vechii stări de lucruri, chiar de-ar fi fost posibilă, ar fi însemnat întoarcerea la diligenţă. Oricât de oprimantă era domnia marelui capital, până şi victimele lui erau silite să recunoască, printre blesteme, că industria naţională se dezvolta prodigios, iar prin conducerea şi organizarea ei unitara se realizau uriaşe economii: că de la înlocuirea vechiului sistem cu cel nou, bogăţia naţională crescuse într-un ritm nevisat vreodată. Sigur, această creştere nu făcuse decât să-mbogăţească şi mai mult pe unii, adâncind prăpastia dintre aceştia şi cei săraci. În ceea ce privea producţia de bunuri, însă. capitalul se dovedise mai eficient pe măsura consolidării sale. Restabilirea vechiului sistem, prin împărţirea capitalului, ar fi putut într-adevăr să dea individului o mai mare libertate şi demnitate, dar asta cu preţul sărăciei generale şi al frânării progresului material.

Nu exista, oare, niciun mijloc de-a valorifica potenţele capitalului concentrat, fără să ne-nchinăm unei plutocraţii ca aceea a Cartaginei? Odată ce oamenii au început să-şi pună aceste întrebări, nu le-a fost greu să găsească răspunsul. Acumularea de capital, ce întâmpinase o

rezistenţă atât de disperată şi ineficientă, fu înţeleasă ca un proces a cărui desăvârşire avea să deschidă un viitor de aur omenirii.

La începutul secolului al douăzecilea evoluţia era încheiată. Aceasta însemna formarea capitalului unic al întregii naţiuni. Industria şi comerţul încetară să mai fie conduse de societăţi iresponsabile de acţionari, care-şi urmăreau numai propriul interes. Conducerea lor fu încredinţată unor reprezentanţi ai întregului popor care gospodăreau avuţia naţională în folosul tuturor. Cu alte cuvinte, naţiunea se organiză într-o uriaşă corporaţie, ce le înghiţi pe toate celelalte. Ea deveni unicul capitalist, unicul patron, unicul monopol, având drept acţionari pe toţi cetăţenii, fără nicio discriminare. Epoca trusturilor sfârşi prin alcătuirea Marelui Trust. Într-un cuvânt, poporul Statelor Unite deveni stăpân pe propriul său destin, organizându-se în vederea producţiei economice, tot aşa cum, cu o sută de ani în urmă, o făcuse în scopuri politice. Foarte târziu în istoria sa, omenirea înţelese că mai ales industria şi comerţul, de care depinde existenţa ei, sunt o problemă a întregului popor. A le lăsa în voia unor particulari, care să le administreze în folos propriu, e o nebunie mai mare decât aceea de a încredinţa funcţiile conducerii politice unor regi sau nobili care nu urmăresc decât glorie personală.

— O schimbare atât de radicală, l-am întrerupt eu, nu a putut, desigur, să aibă loc fără vărsări de sânge şi puternice seisme sociale.

— Dimpotrivă, răspunse doctorul Leete. Schimbarea s-a produs fără violenţă, fiind de mult prevăzută. Ea fusese îmbrăţişată de opinia publică şi sprijinită de masa întregului popor. Nici forţa, nici argumentele n-o mai puteau împiedica. Pe de altă parte, marile societăţi monopoliste nu

mai erau judecate cu aceeaşi ostilitate, când oamenii au ajuns să-şi dea seama de necesitatea lor, ca o verigă, o fază de tranziţie în evoluţia spre un adevărat sistem economic. Până şi cei mai aprigi duşmani ai marilor monopoluri particulare trebuiau să recunoască valoarea experienţei lor prin care devenise posibilă preluarea conducerii de către popor. Cu cincizeci de ani în urmă, trecerea întregii industrii în mâinile poporului ar fi însemnat o aventură riscantă chiar şi pentru cei mai îndrăzneţi. Exemplul practic oferit de marile corporaţii fusese o lecţie plină de învăţăminte. Ani de zile muncitorii văzuseră cum marile trusturi administrau averi mai mari decât ale unor state întregi şi conduceau activitatea a sute de mii de oameni cu o eficienţă şi economicitate de neatins în operaţiunile restrânse. Era un adevăr unanim acceptat că o afacere se conduce cu atât mai uşor, cu cât e mai extinsă. Tot aşa cum maşina e mai sigură decât mâna, organizarea sistematică a activităţii de către marile concerne se dovedea mai eficientă.

De aceea, când se propuse ca naţiunea să preia funcţiile marilor corporaţii, acest lucru nu păru imposibil nici celor mai conservatori.

Se realiza astfel un pas radical, o generalizare fără precedent. Eram optimişti însă, deoarece şi numai prin faptul că poporul avea să fie unicul proprietar, multe din greutăţile întâmpinate de monopolurile individuale urmau să fie eliminate.

....

CAPITOLUL 9

Domnul şi doamna Leete fură evident alarmaţi, aflând că

în dimineaţa aceea colindasem singur oraşul. Se liniştiră, însă, văzându-mă atât de calm.

— Cred că a fost o experienţă interesantă, domnule West, spuse doamna Leete puţin mai târziu, când ne aşezam cu toţi la masă. Trebuie să fi văzut o mulţime de lucruri noi.

— Foarte puţine lucruri nu erau noi, am replicat. Ceea ce m-a surprins totuşi cel mai mult a fost lipsa magazinelor pe strada Washington şi a băncilor pe State. Ce-aţi făcut cu negustorii şi bancherii? I-aţi spânzurat, probabil, cum voiau să facă anarhiştii încă din vremea mea.

— N-au avut o soartă chiar aşa rea, răspunse doctorul Leete. Pur şi simplu ne-am dispensat de ei. Ocupaţiile lor au devenit inutile în epoca noastră.

— Atunci cine vinde marfa?

— Azi nu mai există nici negustor, nici marfă. Împărţirea bunurilor se realizează în alt mod. Cât despre bancheri, nemaiavând bani, nu mai avem nevoie nici de domniile lor.

— Domnişoară Leete, am spus, întorcându-mă spre Edith, am impresia că tatăl dumneavoastră îşi bate joc de mine. Nu i-o iau în nume de rău: neştiinţa mea trebuie să fie o tentaţie extraordinară. Cu toate astea, există o margine a credulităţii mele în materie de schimbări sociale.

— Sunt sigură că tatii nici prin gând nu-i trece să se-amuze, răspunse ea, cu un zâmbet blând.

Conversaţia luă apoi o altă întorsătură. Doamna Leete, dacă nu mă-nşel, deschise subiectul modei feminine în secolul al nouăsprezecelea. Abia după micul dejun, domnul Leete m-am invitat în refugiul său favorit de pe acoperişul casei, revenind asupra subiectului ce mă intrigase într-atât.

— Ai rămas surprins, începu el, când ţi-am spus că ne descurcăm foarte bine fără bani şi fără comerţ. Dacă vei reflecta însă puţin asupra acestui lucru, îţi vei da seama că

în epoca dumitale ele existau numai datorită faptului că producţia materială se afla în mâinile unor particulari.

— Mărturisesc că nu înţeleg deloc.

— E simplu. Atunci când bunurile de consum erau produse de o mulţime de particulari independenţi unii de alţii, oamenii erau siliţi la nenumărate schimburi, pentru a-şi procura cele necesare. Aceste schimburi sau — altfel spus — comerţul, se realizau cu ajutorul banilor. Când Societatea a devenit unicul producător de bunuri, schimburile dintre indivizi au dispărut, existând acum o singură sursă de unde fiecare îşi procură cele de trebuinţă. Comerţul a fost înlocuit cu un sistem de împărţire al bunurilor către populaţie din depozitele naţionale. Banul nu mai era necesar.

— Cum se realizează această împărţire?

— Procedeul e simplu. La începutul anului, fiecare cetăţean primeşte un credit corespunzător cotei sale din venitul naţional, care se consemnează în registre. I se emite apoi o carte de credit, în baza căreia îşi poate procura ce şi cât doreşte din depozitele publice, aflate în fiecare localitate. Vezi, aşadar, că, mulţumită acestui sistem, nu mai e nevoie de niciun fel de tranzacţie comercială între indivizi. Doreşti poate să vezi cum arată cărţile noastre de credit.

În timp ce examinam curios cartonaşul, doctorul Leete continuă:

— După cum observi, valoarea e trecută în dolari. Am păstrat vechiul termen, dar nu şi conţinutul său. El nu are o corespondenţă reală, servind doar ca simbol algebric pentru a compara valoarea produselor. Preţurile bunurilor sunt specificate, tot ca în vremea dumneavoastră, în dolari şi cenţi. Funcţionarului de la depozit nu-i rămâne decât să verifice şi să taie din pătrăţelele cărţii de credit valoarea

comandată.

— Dacă doriţi să cumpăraţi ceva de la o persoană particulară, puteţi să-i transferaţi o parte din credit?

— În primul rând, semenii noştri nu au ce să vândă dar, oricum, creditul nu e transferabil. Dacă, totuşi, societatea ar trebui să aprobe un asemenea transfer, ar fi necesare mai întâi o mulţime de investigaţii asupra detaliilor tranzacţiei astfel încât să se obţină garanţia că e perfect echitabilă. Chiar şi faptul că proprietatea asupra banului nu presupunea neapărat dreptul asupra lui ar fi fost un motiv suficient pentru a-l desfiinţa. El avea aceeaşi valoare în mâinile unui tâlhar sau asasin, sau ale unuia ce-l câştigase în mod cinstit. Astăzi, oamenii îşi fac cadouri din prietenie. Tranzacţiile de vânzare-cumpărare sunt considerate a fi în totală contradicţie cu umanismul şi dezinteresarea ce trebuie să domnească într-o societate bazată pe comunitate de interese. După opinia noastră, negoţul este profund antisocial. Societatea ai cărei cetăţeni îşi urmăresc interesele în dauna altora nu se poate ridica la un înalt nivel de civilizaţie.

— Ce se-ntâmplă dacă într-un an consumaţi peste valoarea cărţii de credit?

— Creditul e atât de mate, încât e mai probabil să nu-l folosim în întregime. Dacă, totuşi, se întâmplă să-l epuizăm, avem dreptul la un mic avans din creditul anului următor. Practica e însă descurajată printr-o severă scadenţă. Dacă un cetăţean s-ar dovedi peste măsură de risipitor, şi-ar primi raţia lunar sau săptămânal, sau pur şi simplu i s-ar lua dreptul să dispună de credit personal.

— Aveţi dreptul să puneţi deoparte ceea ce nu aţi consumat?

— Acest lucru e îngăduit dacă persoana respectivă are în perspectivă cheltuieli deosebite. Altfel, însă, se presupune

că cetăţeanul pur şi simplu nu are nevoie de mai mult şi excedentul se varsă în contul societăţii.

— Sistemul dumneavoastră nu încurajează chiverniseala.

— Nici nu urmăreşte aşa ceva. Avem o naţiune bogată şi dorim ca oamenii să nu se supună niciunei privaţiuni. Pe timpul dumitale oamenii erau siliţi să strângă bunuri şi bani pentru vremurile grele. Necesitatea făcea din zgârcenie o calitate. Nemaiavând un motiv lăudabil, practica a încetat să mai fie o virtute. Nimeni nu mai are grija zilei de mâine, nici pentru sine, nici pentru copii, deoarece societatea garantează fiecărui cetăţean hrana, educaţia şi o existenţă prosperă, din leagăn până-n mormânt.

— Nu e o garanţie sigură, am replicat. Cum puteţi fi siguri că munca unui om acoperă ca valoare cheltuielile de întreţinere a lui? Societatea are, poate, capacitatea de a-şi întreţine toţi membrii. Fără îndoială, însă, că unii câştigă mai puţin decât e suficient pentru întreţinerea lor, iar alţii mai mult. Asta ne readuce la problema salariilor despre care până acum n-aţi pomenit nimic. Dacă vă amintiţi, aici s-a întrerupt conversaţia noastră la masă, iar eu repet ce-am spus atunci, anume că nu văd cum economia dumneavoastră naţională ar putea rezolva această problemă. Acum vă-ntreb din nou: ce criteriu aveţi în fixarea echitabilă a salariilor sau remuneraţiei pentru infinitatea de activităţi social-utile? La noi, cursul pieţei era acela care stabilea valoarea muncii şi produsului ei. Patronul plătea cât putea mai puţin, iar muncitorul trebuia să se mulţumească cu cât primea. Recunosc că nu era un sistem prea echitabil, dar cel puţin ne oferea o formulă practică de rezolvare a unei probleme care, altminteri, ne-ar fi frământat de zece mii de ori pe zi...

— Într-adevăr, încuviinţă doctorul Leete, acesta era singurul procedeu practic într-o societate de interese

antagoniste. Ar fi fost trist, totuşi, dacă omenirea n-ar fi recurs la o formulă socială mai bună decât aceea bazată pe morala diavolului: „De nevoia ta, profit eu”. Răsplata pentru munca depusă nu depindea de dificultatea ei sau de pericolele la care se expunea muncitorul — dimpotrivă, se pare că tocmai munca cea mai grea, mai periculoasă, mai neplăcută era plătită mai prost — ci de trebuinţele patronilor.

— De acord cu dumneavoastră, am spus. Dar în ciuda tuturor defectelor, sistemul reglării preturilor după cursul pieţei era foarte practic şi nu văd ce altceva mai bun aţi fi putut inventa. Dacă statul e unicul patron, nu puteţi evalua valoarea la preţul pieţei, nici valoarea forţei de muncă. Salariile sunt deci fixate de guvern în mod cu totul arbitrar. Nici nu-mi pot imagina o atribuţie mai delicată şi mai dificilă şi, oricum ar fi îndeplinită, nu poate decât să nemulţumească pe toată lumea.

— Scuză-mă, te rog, dar cred că exagerezi. Să presupunem că o comisie de oameni competenţi ar fi însărcinată cu fixarea salariilor pentru toate profesiile. Ţinem cont că orânduirea noastră garantează fiecăruia dreptul la muncă, precum şi posibilitatea de a-şi alege profesiunea. Nu-ţi dai seama că eventualele greşeli ar trebui corectate imediat? Profesiile favorizate ar fi asaltate de prea mulţi voluntari, iar cele vitregite, ocolite, până ce s-ar restabili balanţa. Noi nu recurgem, totuşi, la un asemenea procedeu deşi, mi-nchipui, ar fi destul de operativ.

— Atunci cum fixaţi salariile? am întrebat încă o dată.

Doctorul Leete tăcu o vreme, părând să mediteze la ce avea să spună.

— Cunosc destul de bine vechiul sistem social, spuse în cele din urmă, pentru a înţelege întrebarea dumitale. Cu

toate acestea, sistemul nostru e atât de diferit în această privinţă, încât nu ştiu cum aş putea să-ţi explic ca să înţelegi mai bine. Mă întrebi cum fixăm salariile. Pot să-ţi spun doar că în societatea modernă nu există nimic care să semene cât de cât cu ceea ce în vremea dumitale se chema salariu.

— Vreţi, probabil, să spuneţi că nu aveţi bani pentru plata salariilor. Dar creditul acordat muncitorului la depozitul naţional corespunde salariilor noastre. Cum se stabileşte valoarea creditului pentru oamenii muncii din diferite domenii de activitate? În virtutea cărui drept îşi cere fiecare partea sa? Pe ce bază se face repartiţia?

— Fiecare îşi cere partea în virtutea dreptului său de om.

— Dreptul său de om! am repetat neîncrezător. Vreţi cumva să spuneţi că repartiţia este egală?

— Bineînţeles.

Cititorii acestei cărţi, care n-au cunoscut nemijlocit o altă ordine socială sau care, studiind în profunzime documentele unor epoci trecute, sunt obişnuiţi cu ideea sistemelor sociale fundamental diferite, nu vor putea înţelege starea de uluire în care m-a aruncat afirmaţia doctorului Leete.

— Vezi, aşadar, spuse el zâmbind, că nu-i vorba de-a nu avea bani pentru plata salariilor ci, după cum spuneam, nu există un corespondent al ideii dumitale de salariu.

Între timp, îmi revenisem suficient pentru a da glas criticilor ce năvăleau în mintea mea de om al secolului al nouăsprezecelea cu privire la ciudata rânduială.

— Dar unii muncesc de două ori mai mult ca alţii! Cum acceptă muncitorii fruntaşi să fie puşi în aceeaşi oală cu cei mediocri?

— Nu dăm nimănui motive să se plângă de nedreptate, răspunse doctorul Leete. Cerem tuturor aceeaşi contribuţie.

— Şi, mă rog, cum e posibil aşa ceva, când nu există doi oameni care să dispună de capacităţi absolut egale?

— Nimic mai simplu. Pretindem tuturor acelaşi efort, adică atât cât poate da fiecare.

— Chiar dacă ar munci toţi după întreaga lor capacitate, produsul muncii nu poate fi egal.

— Foarte adevărat, dar produsul muncii nu are nicio legătură cu problema pe care-o discutăm şi care se reduce la meritul muncitorului. Meritul este o chestiune morală, iar valoarea produsului muncii, una materială. Ciudată logică ar mai avea cineva care-ar încerca să rezolve o chestiune de etică, recurgând la un etalon material. Meritul e dat numai de efortul depus. Cei ce dau tot ce le stă în putere sunt egali din acest punct de vedere. Talentele unui om, oricât de remarcabile, nu fac decât să dea măsura datoriei lui. Un om cu resurse deosebite, dar care nu le fructifică, e considerat inferior altuia mai puţin dotat, dar care lucrează la nivelul maximei capacităţi. Primul rămâne dator tovarăşilor săi. Datoriile oamenilor sunt date de la naştere, prin calităţile cu care sunt înzestraţi. Noi nu le cerem decât să le împlinească.

— Teoretic sună foarte bine, dar practic mi se pare nedrept ca doi oameni să primească aceeaşi parte, deşi unul produce de două ori mai mult decât celălalt, chiar dacă se străduiesc în aceeaşi măsură.

— Aşa gândeşti dumneata? Curios lucru Nouă ni se pare că un om care poate produce de două ori mai mult decât altul, făcând un efort egal, nu trebuie răsplătit pentru asta ci, eventual, pedepsit dacă n-ar face-o. Mi-nchipui că în secolul al nouăsprezecelea răsplăteaţi un cal pentru că trăgea mai mult decât o capră. Noi, cel mult, l-am biciui zdravăn dacă ar trage mai puţin, deoarece e mai puternic decât capra. E uimitor cum se mai schimbă normele

morale, spuse doctorul cu o sclipire jucăuşă în ochi.

Am râs fără să vreau.

— Cred, i-am spus, că adevăratul motiv pentru care răsplăteam oamenii după talentul lor, iar în privinţa animalelor ne mulţumeam să le stabilim norme severe, era acela că animalele, nefiind înzestrate cu raţiune, dădeau, fireşte, cât le sta în putere, în timp ce pe oameni nu-i puteam determina să facă acelaşi lucru decât plătindu-le în funcţie de valoarea produsului muncii lor. Asta mă obligă să vă întreb cum se face că nu mai sunteţi confruntaţi cu aceeaşi necesitate? Ori poate natura umană s-a schimbat radical în ultima sută de ani?

— Nu cred să fi intervenit vreo schimbare în natura umană. Pentru omul mediu încă e nevoie de stimulente —- premii ori diverse avantaje — pentru a-l determina să-şi dea toată străduinţa în domeniul său.

— Dar cum poate fi un om stimulat să-şi dea toată străduinţa când, indiferent de realizări, venitul său este acelaşi? Oamenii cu o înaltă conştiinţă o fac, desigur, din devotament pentru proprietatea obştească instituită de o asemenea orânduire, dar omul mediu nu e oare tentat să se lase pe tânjeală, gândind că n-are rost să facă eforturi deosebite, din moment ce asta nu-i sporeşte venitul, tot aşa cum chiulul nu i-l poate diminua?

— Prin urmare, dumneata crezi că omul nu poate avea şi alte mobiluri decât teama de nevoi şi dorinţa de trai bun? Crezi că o dată ce are existenţa asigurată şi condiţii egale de trai, nu mai poate fi stimulat în niciun fel? Contemporanii dumitale nu gândeau astfel, chiar dacă nu-şi dădeau seama de acest lucru. Când era vorba de eforturi supreme, de devoţiune deplină, ei recurgeau la cu totul alte stimulente. Nici vorbă nu era de salarii mai mari. Onoarea, datoria faţă de popor, patriotismul, despre asta se vorbea soldaţilor

când erau trimişi să moară pentru ţară şi nu cunosc nicio epocă în istoria omenirii în care aceste idealuri să nu fi deşteptat tot ce e mai bun şi mai nobil în om. Şi nu numai asta. Dacă vei sta şi vei analiza puţin lucrurile, îţi vei da seama că teama de sărăcie şi dorinţa de trai bun nu erau nici pe departe singurele raţiuni ale poftei de câştig. Mai importante erau pentru unii oameni setea de putere, dorinţa de a obţine o anumită poziţie socială, carierismul. Vezi, aşadar, că deşi am înlăturat teama de sărăcie şi speranţa de trai mai îmbelşugat decât al altor semeni, tot au mai rămas celelalte mobiluri ale celor ce se-nchinau viţelului de aur. Numai că poftele vulgare au dispărut, fiind înlocuite de idealuri înalte, necunoscute salariaţilor din vremea dumitale. Sârguinţa nu înseamnă acum profit personal, ci serviciu adus societăţii, patriotism, umanism. Ele însufleţesc pe muncitor în aceeaşi măsură în care pe vremea dumitale îl impulsionau pe soldat. Armata noastră muncitoare îşi merită numele nu numai datorită organizării sale perfecte, ci şi devotamentului de care dau dovadă toţi membrii ei. Procedăm la fel ca dumneavoastră, care eraţi siliţi uneori să substituiţi patriotismului dorinţa de glorie, pentru a stimula vitejia, soldaţilor. Cum sistemul nostru se bazează pe principiul efortului maxim din partea fiecăruia, trebuie să ne gândim la mijloacele prin care să-i determinăm pe muncitori să facă acest lucru. Sârguinţa în serviciul societăţii este la noi unicul mijloc de-a te bucura de onoruri, de recunoaştere oficială, de a te distinge în societate. În comparaţie cu efectul stimulativ pe care-l are organizarea noastră socială asupra muncitorilor, lecţiile pe care le dădeaţi dumneavoastră, de cumplită mizerie sau lux orbitor, ne par mai puţin eficace, mai nesigure şi barbare. Chiar şi în epoca dumneavoastră înapoiată, setea de glorie întrecea dorinţa de câştig.

— M-ar interesa foarte mult să cunosc această organizare socială.

— Schema este destul de complicată, ea stând la baza organizării întregii armate muncitoare. Voi încerca, totuşi, să-ţi dau o idee generală asupra ei.

În acel moment, conversaţia noastră fu întreruptă de apariţia fermecătoarei Edith Leete. Era în ţinută de oraş şi venise să-i ceară tatălui ei lămuriri asupra unui comision pe care i-l ceruse acesta.

— Apropo, Edith, zise doctorul fiicei sale, care era pe punctul de-a ne lăsa din nou singuri, poate domnul West ar dori să te însoţească la magazin. I-am spus câte ceva despre sistemul nostru de repartiţie şi cred că l-ar interesa să-l studieze în practică.

Întorcându-se către mine, îmi spuse:

— Fiica mea e o cumpărătoare neobosită, aşa că îţi poate fi un ghid mult mai bun decât mine.

Propunerea îmi producea, fireşte, o bucurie deosebită şi, cum Edith avu amabilitatea să-mi spună că i-ar face plăcere s-o însoţesc, am părăsit casa împreună.

....

CAPITOLUL 11

Când ne-am întors, doctorul Leete nu venise încă, iar doamna Leete era, probabil, în camera ei.

— Vă place muzica, domnule West?

I-am răspuns că nu concep viaţa fără ea.

— Trebuie să vă cer scuze. În zilele noastre nici nu se mai pune o asemenea întrebare. Am citit însă că în vremea dumneavoastră existau unii oameni, intelectuali chiar, cărora muzica nu le spunea nimic.

— Trebuie să fiţi îngăduitoare cu ei: muzica noastră n-avea uneori nicio noimă.

— Da, ştiu asta. Mă tem că nici mie nu mi-ar fi plăcut. Aţi dori să ascultaţi o muzică de-a noastră, domnule West?

— Nimic nu mi-ar face o mai mare plăcere decât să v-ascult, i-am răspuns.

— Să mă ascultaţi!?... exclamă ea râzând. Aţi crezut că vreau să vă cânt ceva?

— Aşa am sperat, desigur.

Observându-mi încurcătura, îşi înăbuşi veselia.

— Sigur, îmi explică ea, toţi studiem muzica în şcoală, iar unii învaţă să cânte la un instrument, pentru propria lor delectare. Muzica profesionistă este însă într-atât superioară execuţiei noastre, încât modestele noastre realizări nici nu pot fi numite muzică. Ea e, de altfel, şi perfect accesibilă. Putem s-o ascultăm oricând dorim. Adevăraţii solişti şi instrumentişti fac parte din serviciul muzical. Noi, ceilalţi ne mulţumim să-i ascultăm. Chiar v-ar place să ascultaţi muzică?

Am asigurat-o încă o dată că mi-ar face plăcere.

— Să mergem atunci în camera de muzică.

Am urmat-o într-o încăpere lipsită de podoabe, de draperii sau tablouri, cu pereţii îmbrăcaţi în lemn şi cu parchet lucios ca oglinda. Eram curios să văd ce s-a mai inventat în materie de instrumente muzicale, dar nimic în jurul meu nu aducea nici pe departe cu un asemenea obiect. Era evident că figura mea nedumerită o amuza teribil pe Edith.

— Vă rog să vă uitaţi pe programul de azi, îmi zise, întinzându-mi o fişă, şi să-mi spuneţi preferinţa. Vă amintesc că e ora cinci.

Fişa purta data de 12 septembrie, anul 2000, şi conţinea cel mai lung şi mai variat program muzical pe care-l

văzusem vreodată. Includea o gamă bogată de solouri vocale şi instrumentale, duete, cvartete şi alte piese instrumentale. Priveam uimit cuprinzătoarea listă, când degetul trandafiriu al lui Edith îmi atrase atenţia asupra unui grupaj de piese în dreptul căruia se specifica: ora cinci după-amiază. Atunci mi-am dat seama că era vorba de un program pentru toată ziua, împărţit pe ore. Acolada, delimitând programul pentru ora cinci, cuprindea doar câteva bucăţi. Am ales o compoziţie pentru orgă.

— Mă bucur că vă place orga. E instrumentul pe care-l ascult aproape totdeauna cu plăcere.

Îmi oferi un loc comod şi, traversând camera, nu făcu altceva decât să apese pe nişte butoane. Camera se umplu imediat de sunetele unui grandios coral; se umplu, nu răsună, deoarece, nu ştiu prin ce mijloc, intensitatea melodiei era perfect reglată la dimensiunile camerei. Am ascultat cu respiraţia tăiată până la sfârşit. Nu crezusem niciodată că-mi va fi dat s-ascult o execuţie atât de desăvârşită.

— Admirabil! am strigat, după ce ultima undă sonoră se pierdu în tăcere. Parcă la claviatura acelei orgi ar fi fost Bach însuşi! Dar unde e orga?

— Vă rog să mai aşteptaţi puţin, mă opri Edith. Aş vrea să ascultaţi valsul care urmează. Îl găsesc încântător.

Sunetele viorilor se revărsară deîndată în cameră, umplând-o de magia unei nopţi de vară. Când şi acesta încetă, Edith îmi spuse:

— Nu-i niciun mister în privinţa acestor audiţii. Interpreţii nu sunt zâne sau spiriduşi, ci oameni muncitori şi excepţional de talentaţi. Ca pretutindeni, am introdus şi-n serviciul muzical ideea economisirii muncii şi a conlucrării. Sunt câteva camere de muzică în oraş, perfect adaptate din punct de vedere acustic la toate genurile de muzică.

Acestea sunt puse în legătură telefonică cu locuinţele tuturor celor care acceptă să plătească o mică taxă. De altfel, toată lumea din Boston e abonată. Corpul de instrumentişti ataşaţi acestor săli e atât de numeros, încât poate acoperi un program de douăzeci şi patru de ore, deşi partea fiecăruia — solo sau în orchestră — este scurtă. Dacă priviţi mai atent, veţi observa, patru programe distincte. Puteţi asculta pe oricare dintre ele, apăsând doar pe butonul care vă va pune-n legătură cu sala respectivă. Programele sunt în aşa fel gândite, încât cele patru compoziţii interpretate simultan să difere nu numai în privinţa genului — instrumental sau vocal — ci şi a instrumentelor şi atmosferei — de la tonurile grave la cele optimiste, satisfăcând, astfel, gusturile şi dispoziţia fiecăruia.

— Cred, domnişoară Leete, că dacă noi am fi reuşit în vremea noastră să punem la punct o astfel de instalaţie, prin care fiecare să poată asculta muzică în propria-i casă, într-o asemenea execuţie şi de-o ademenea varietate, pe care s-o poată alege după dispoziţia sa de moment, să-i dea drumul şi s-o oprească după bunul plac, ei bine, atunci am fi considerat că am atins culmea fericirii omeneşti şi nu am mai fi dorit nimic altceva.

— Într-adevăr, încuviinţă Edith, nu-mi pot imagina cum îndurau melomanii audiţiile din vremea aceea. Pentru masele largi, muzica adevărată trebuie să fi fost inaccesibilă. Cei favorizaţi ajungeau uneori la ea, cu mare greutate şi plătind serios, dar chiar şi atunci doar pentru o perioadă scurtă, fixată arbitrar de altcineva. În condiţii din cele mai neplăcute. Când mă gândesc, de exemplu, la sălile dumneavoastră de concert şi la opere! Ce enervant trebuie să fi fost ca, de dragul unei piese favorite, să trebuiască să suporţi ore întregi altele, ce nu te interesau deloc. Nici la

masă nu eşti silit să înghiţi toate felurile, dacă nu-ţi plac şi, oricât de flămând ai fi, e imposibil să-ţi placă toate. Auzul e, fără îndoială, la fel de sensibil ca gustul. Înţeleg, aşadar, cum de acceptaţi să audiaţi în propriile case interpretările unor diletanţi.

— Într-adevăr. Pentru cei mai mulţi, era unica posibilitate.

— Ei, suspină Edith, dacă mă gândesc mai bine, nu mă miră faptul că mulţi contemporani de-ai dumneavoastră erau insensibili la farmecul acestei arte. Sunt convinsă că nici mie nu mi-ar fi plăcut.

— Nu ştiu dacă am înţeles bine. E adevărat că programul ţine douăzeci şi patru de ore? Aşa reiese din această fişă, dar îmi pare ciudat. Cine stă să asculte de la miezul nopţii până dimineaţa?

— O, multă lume. Dar chiar de n-ar fi vorba de melomani, programul tot ar funcţiona pentru cei ce au insomnii, pentru suferinzi sau muribunzi. Toate dormitoarele au la capătul patului o instalaţie telefonică graţie căreia pot asculta ce muzică doresc.

— Există şi-n camera mea o asemenea instalaţie?

— Desigur. Ah, ce proastă am putut să fiu că nu v-am spus încă de aseară! O să v-o arate tata înainte de-a vă culca şi, cu receptorul la ureche, sunt sigură că veţi putea alunga toate gândurile negre, dacă vă vor tulbura din nou.

....

CAPITOLUL 27

Dintotdeauna, în după-amiezile de duminică mă cotropea melancolia. În mod inexplicabil, totul în jurul meu părea să pălească, devenind cenuşiu, neinteresant. Orele,

ce mă purtau de obicei sprintene pe aripile lor, zburau tot mai încet, până ce, spre sfârşitul zilei, abia se mai târau peste pământ. Poate printr-o asociaţie de idei, în după-amiaza primei mele duminici în secolul al douăzecilea, deşi mediul era complet schimbat, mă cuprinse o adâncă tristeţe.

Numai că de data asta nu mai era vorba de inefabila melancolie de care vorbeam. Descurajarea mea era provocată şi perfect justificată de situaţia în care mă aflam. Cuvântarea domnului Barton, cu referirile constante la prăpastia morală dintre secolul căruia îi aparţinusem şi cel în care mă aflam, îmi întărise sentimentul de înstrăinare. Discursul său profund mă făcuse să-mi dau seama de amestecul de milă, curiozitate şi aversiune pe care trebuie să-l fi trezit celor din jur, ca reprezentant al unei epoci detestate.

Amabilitatea deosebită a doctorului Leete şi a familiei sale şi, mai ales, bunătatea lui Edith mă împiedicaseră să-mi dau seama că sentimentele lor faţă de mine nu puteau diferi de cele ale contemporanilor lor. Oricât de greu mi-ar fi fost, m-aş fi împăcat, poate, cu gândul în ceea ce-i privea pe domnul şi doamna Leete. În schimb, convingerea că şi Edith le împărtăşea sentimentele era de-a dreptul insuportabilă.

Realizarea târzie a unui fapt atât de evident avu un efect fulgerător, deschizându-mi ochii asupra unui lucru pe care cititorul îl bănuia poate deja: o iubeam pe Edith. Era, oare, de mirare? Aveam o mulţime de motive: amintirea tulburătoarei clipe când mâinile ei mă ridicaseră din vârtejul nebuniei; faptul că simpatia ei era suflul vital ce mă susţinea în noua mea viaţă, dându-mi puterea s-o suport; obişnuinţa de-a găsi în ea un mijlocitor între mine şi lumea din jur, cum nici tatăl ei nu reuşise să-mi fie. Toate acestea

nu făceau decât să sporească efectul frumuseţii ei trupeşti şi sufleteşti, care şi singură ar fi fost suficientă pentru a mă face să văd în ea femeia unică. Acum, când brusc realizasem zădărnicia speranţelor mele, sufeream mai adânc decât oricare îndrăgostit vreodată, deoarece pierderea iubirii însemna pentru mine o singurătate fără leac.

Gazdele mele, văzându-mă deprimat, făceau tot ce puteau să mă înveselească. Edith, mai ales, se arăta foarte îngrijorată de starea mea, dar, cu perversitatea îndrăgostitului care a sperat odată la mai mult, nu găseam nicio mângâiere într-o amabilitate pe care-o credeam simplă compasiune.

M-am închis în camera mea toată după-amiaza acelei zile mohorâte. Spre seară am ieşit să mă plimb în grădină. Mirosea a toamnă în aerul cald şi liniştit. Ajuns la locul săpăturilor, am coborât în camera subterană şi m-am aşezat. „Aceasta, mi-am zis, este singura mea casă. N-am s-o mai părăsesc niciodată.” Privind în jur la obiectele familiare, mă străduiam, ca o consolare, să rememorez chipurile oamenilor pe care-i cunoscusem în trecut. Zadarnic. Erau moarte. De aproape o sută de ani stelele străluceau peste mormântul lui Edith Bartlett şi al celorlalţi din generaţia mea. Trecutul era mort, îngropat sub povara unui secol, iar prezentul mă excludea. N-aveam loc pe lume. Eram un cadavru viu. Zăceam suspendat între viaţă şi moarte.

— Iertaţi-mă că v-am urmărit!

Edith stătea în cadrul uşii.

Zâmbea, dar ochii îi trădau neliniştea.

— Alungaţi-mă, dacă vă deranjez, spuse ea. Am observat însă că sunteţi abătut şi doar mi-aţi promis să-mi spuneţi ori de câte ori se întâmplă acest lucru. Nu v-aţi ţinut

promisiunea.

M-am îndreptat către uşă, încercând să zâmbesc, dar fără prea mult succes, bănuiesc, deoarece frumuseţea ei îmi sporea nefericirea.

— Mă simţeam puţin singur, asta e tot. V-aţi gândit vreodată că sunt mai singur decât a fost vreodată o fiinţă omenească, şi că pentru a numi această singurătate trebuie inventat un nou cuvânt?

— O, nu trebuie să vorbiţi astfel, nu trebuie să nutriţi asemenea gânduri, nu trebuie!, exclamă ea cu ochii umezi. Nu suntem noi prietenii dumneavoastră? De ce vă izolaţi de noi? Nu aveţi de ce să vă simţiţi singur.

— Bunătatea dumneavoastră întrece putinţa mea de înţelegere, dar credeţi că nu-mi dau seama că-i izvorâtă din milă, milă sinceră, dar numai atât? Ar însemna să fiu prea prost să nu-nţeleg că nu puteţi vedea în mine un seamăn, un coleg de generaţie, ci o fiinţă stranie, un naufragiat de pe o mare necunoscută, a cărui singurătate vă stârneşte mila, în ciuda aspectului ei grotesc. Generozitatea dumneavoastră mă făcuse aproape să uit aceste adevăruri şi să-mi închipui că aş putea fi asimilat, cum spuneam noi, de această epocă, să par ca unul de-ai dumneavoastră, să gândesc ca un membru al acestei societăţi. Cuvântarea domnului Barton însă mi-a deschis ochii, arătându-mi cât de adâncă e prăpastia ce ne desparte.

— O, nenorocita aia de cuvântare! strigă ea, plângând acum de-a binelea. Ştiam eu că nu trebuie s-o ascultaţi. Ce ştie el despre dumneavoastră? Numai ce-a citit în hârţoage mucegăite. Ce vă pasă ce-a spus? Nu e mai important ce gândim noi, care vă cunoaştem, decât un om care nu v-a văzut în viaţa lui? O, domnule West, nici nu vă daţi seama ce-nseamnă pentru mine să vă văd atât de nefericit! N-am să îngădui acest lucru. Ce aş putea să vă spun? Cum aş

putea să vă conving că sentimentele noastre faţă de dumneavoastră sunt cu totul altele?

Întocmai ca atunci, în celălalt moment greu al vieţii mele, îmi întinse mâinile cu toată căldura de care era în stare, iar eu i le-am prins şi le-am ţinut în ale mele. Respiraţia înăbuşită şi tremurul degetelor arătau cât era de emoţionată. Pe chipul ei, mila se lupta cu o dumnezeiască mânie împotriva obstacolelor ce-o făceau ineficientă. Compasiunea feminină n-a oferit nicicând un tablou mai fermecător.

N-am rezistat acestei revărsări de bunătate şi frumuseţe. Singurul răspuns potrivit îmi părea însuşi adevărul. Nu speram nimic, dar nici nu mă temeam că mi-o va lua în nume de rău: avea un suflet atât de afectuos! Aşa că i-am spus:

— E o ingratitudine din partea mea să nu mă mulţumesc cu bunătatea pe care mi-aţi arătat-o întotdeauna şi mai ales acum. Nu înţelegeţi însă că nu-i de ajuns pentru a mă face fericit? Nu vedeţi că am avut nesocotinţa să mă îndrăgostesc de dumneavoastră?

Edith roşi adânc şi-şi plecă privirea, dar nu-ncercă să-şi retragă mâinile dintr-ale mele. Câteva clipe rămase aşa, respirând agitat, apoi, roşind şi mai adânc, dar cu un zâmbet strălucitor pe chip, mă privi în ochi şi-mi spuse:

— Sunteţi sigur că orbirea nu-i de partea dumneavoastră?

Atât a spus doar, dar a fost de-ajuns. Cuvintele ei mi-au dovedit că, oricât de incredibil părea, această fiică fermecătoare a unei epoci de aur îşi revărsase asupra mea nu numai compasiunea, ci şi dragostea. Şi totuşi, în timp ce-o strângeam în braţe, mă mai temeam să nu fiu pradă unui vis frumos.

— Dacă mi-am pierdut minţile, am strigat, vreau să

rămân aşa.

— Mai curând despre mine o să credeţi asta, zise ea, desprinzându-se din strânsoarea mea, când abia-i atinsesem buzele. Dumnezeule! Ce altceva puteţi gândi despre o fată care s-a aruncat astfel în braţele dumneavoastră, decât că-i o uşuratică? Nu voiam să-mi aflaţi secretul atât de curând, dar mi-a fost aşa milă de dumneavoastră, că nu mi-am dat seama ce spun. Nu! Vă rog să nu mă mai atingeţi înainte de-a afla cine sunt. După aceea, domnul meu, va trebui să vă cereţi umile scuze pentru ceea ce gândiţi acum, anume că m-am îndrăgostit de dumneavoastră cu prea multă uşurinţă. Veţi recunoaşte atunci că nimic nu era mai firesc decât să mă îndrăgostesc de la prima vedere şi că nicio fată sensibilă nu ar fi făcut altceva în locul meu.

Fireşte, aş fi preferat să amânăm explicaţiile, dar cum Edith hotărâse ferm că nu-mi va fi îngăduit s-o sărut mai înainte de-a a fi absolvit de orice bănuială precum că mi-ar fi acordat prea repede inima, a trebuit s-o urmez pe frumoasa enigmatică în casă. Cu chipul îmbujorat, ea-i şopti mamei sale ceva la ureche şi apoi fugi, lăsându-ne singuri.

Se pare că partea cea mai ciudată a aventurii mele aveam s-o aflu abia acum. Doamna Leete îmi spuse că Edith nu era altcineva decât strănepoata primei mele iubite, Edith Bartlett. După un doliu de paisprezece ani, aceasta se căsătorise din prietenie şi avusese un fiu: tatăl doamnei Leete. Doamna Leete nu-şi văzuse niciodată bunica, dar auzise atâtea lucruri despre ea, încât, atunci când aduse pe lume o fată, o boteză Edith. Pe măsură ce creştea, micuţa Edith se arăta tot mai interesată de povestea străbunicii sale şi, mai ales, de presupusa moarte a logodnicului ei în focul ce-i nimicise casa. Era o poveste parcă anume născocită pentru a înflăcăra imaginaţia unei

fete romantice, mai ales că în vinele ei curgea sângele nefericitei eroine. Un portret al lui Edith Bartlett şi câteva hârtii ce-i aparţinuseră, printre care şi nişte scrisori ale mele, făceau parte din zestrea familiei. Tabloul reprezenta o tânără foarte frumoasă, despre care nu era greu să-ţi imaginezi tot felul de lucruri romanţioase. Din lectura scrisorilor, Edith îşi făcuse o idee despre persoana mea, încât trista poveste de dragoste deveni foarte reală pentru ea. Deseori le spunea părinţilor, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, că nu se va căsători până când nu va găsi un bărbat ca Julian West, ceea ce nu era prea uşor în zilele noastre. Desigur, toate acestea nu erau decât visele unei fete care nu cunoscuse încă dragostea şi ar fi rămas fără vreo consecinţă importantă, dacă nu s-ar fi descoperit camera subterană şi identitatea locatarului ei. Aducând în casă trupul aparent neînsufleţit, au observat medalionul de la gât şi au recunoscut chipul lui Edith Bartlett. Acest indiciu, împreună cu altele, i-au convins că nu puteam fi altul decât Julian West. Doamna Leete era convinsă că această întâmplare ar fi afectat-o pe Edith pentru toată viaţa, chiar dacă n-aş fi fost readus la viaţă, ceea ce la început nici nu le trecuse prin minte. Gândul că un destin misterios unise soarta mea cu a ei ar fi exercitat oricum asupră-i o irezistibilă fascinaţie.

Câteva ore mai târziu am revenit la viaţă şi de la început m-am arătat atras de prezenţa ei, părând să găsesc la ea o deosebită mângâiere. Era de mirare că-şi mărturisise iubirea la primul meu semn? Puteam acum, spuse doamna Leete, să judec singur. Dacă totuşi înclinam să-i atribui vreo vină, trebuia să-mi amintesc că, la urma urmelor, eram în secolul al douăzecilea, când iubirea se pârguieşte mai repede şi se exprimă cu mai multă sinceritate.

De la doamna Leete, m-am dus la Edith. I-am luat

mâinile într-ale mele şi am rămas mult timp în contemplarea chipului ei. Amintirea celeilalte Edith, amuţită de şocul extraordinarei întâmplări ce ne despărţise, reînvie, iar inima mea se umplu de durere şi bucurie în acelaşi timp, fiindcă aceea care-mi dădea sentimentul viu a ceea ce pierdusem avea să compenseze pierderea. Era ca şi cum însăşi Edith Bartlett m-ar fi privit prin ochii ei, zâmbindu-mi mângâietor. Soarta mea nu era numai cea mai ciudată, ci şi cea mai norocoasă ce-o cunoscuse vreodată un om. O a doua minune se-nfăptuise pentru mine. Aruncat pe un ţărm străin, nu eram totuşi singur. Iubita mea, pe care-o credeam pierdută, se reîntrupase pentru a mă consola. În timp ce îmbrăţişam pe frumoasa fată, într-o revărsare de recunoştinţă şi iubire, cele două Edith erau o singură fiinţă în mintea mea şi aşa au rămas de atunci mereu. Imediat aveam să aflu că şi în sufletul lui Edith era o confuzie de identităţi. Cred că niciodată doi îndrăgostiţi ce abia şi-au mărturisit iubirea nu au purtat o discuţie mai ciudată. Edith dorea să-i vorbesc mai mult de fosta mea logodnică decât de ea, de iubirea mea pentru Edith Bartlett, răsplătindu-mi cuvintele tandre pentru altă femeie cu lacrimi, zâmbete duioase şi strângeri de mină.

— Nu trebuie să mă iubeşti prea mult, spuse ea, altfel voi fi geloasă pentru cealaltă Edith. N-am să te las s-o uiţi. Ce-am să-ţi spun acum o să-ţi pară, poate, curios. Nu crezi că uneori spiritele se întorc printre cei vii, pentru a împlini ceva ce le stă pe inimă? Ei bine, am câteodată impresia că numele meu adevărat e Edith Bartlett, nu Edith Leete. Sigur, nimeni nu ştie cine este cu adevărat, dar aşa simt eu. Şi nu găseşti că am dreptate, când te gândeşti ce mult m-a afectat povestea voastră încă înainte ca tu să intri în viaţa mea? Vezi deci că nici nu-i nevoie să mă iubeşti pe mine, e de-ajuns să-i fii ei credincios. N-am să fiu geloasă.

Doctorul Leete ieşise în după-amiaza aceea, aşa că nu i-am putut vorbi decât mai târziu. Nu a părut foarte surprins şi, ca răspuns, mi-a strâns mâna cu putere.

— În condiţii obişnuite, domnule West, aş spune că hotărârea a fost luată într-o perioadă prea scurtă de când v-aţi cunoscut, dar aceasta nu e nicidecum o situaţie obişnuită. Ca să fiu sincer, adăugă zâmbind, deşi îmi dau consimţământul din toată inima, nu trebuie să te simţi prea îndatorat, el nefiind decât o simplă formalitate. Din momentul descoperirii medalionului, deznodământul era perfect previzibil. Cerule, dacă Edith n-ar fi preluat legământul străbunicii, mă tem că devotamentul doamnei Leete faţă de mine ar fi fost serios afectat.

În seara aceea Edith şi cu mine ne-am plimbat prin grădina scăldată de lumina lunii, încercând să ne obişnuim cu gândul fericirii noastre.

— Ce m-aş fi făcut, dacă nu m-ai fi iubit? Mă temeam că aşa se va întâmpla. Ce m-aş fi făcut atunci, când eu simţeam că îţi sunt destinată!? Deîndată ce ţi-ai revenit, am fost convinsă că voi putea fi pentru tine ceea ce n-a putut să fie ea, cu condiţia să vrei şi tu. Oh, cât doream atunci, în dimineaţa aceea, când te simţeai atât de singur printre noi, să-ţi spun cine sunt, dar nu îndrăzneam şi nici nu i-am lăsat pe tata sau pe mama...

— Tu erai deci cea care nu-l lăsa pe domnul Leete să-mi spună! am exclamat, amintindu-mi conversaţia pe care-o auzisem în timp ce-mi reveneam din transă.

— Bineînţeles, râse Edith. N-ai ghicit? Tata, bărbat insensibil ce este, considera că, spunându-ţi adevărul, te-ar fi făcut să te simţi printre prieteni. La mine nu se gândea. Mama, în schimb, m-a înţeles, aşa că a fost cum am vrut eu. N-aş fi putut să te mai privesc în ochi dacă ai fi ştiut cine sunt. Ar fi însemnat, pur şi simplu, să mă arunc în

braţele tale. Mă tem că asta ţi-a părut c-am făcut astăzi. Ştiam că pe vremea ta fetele trebuiau să-şi ascundă sentimentele aşa că nu voiam să te şochez. Ce greu trebuie să le fi fost să-şi ascundă iubirea ca pe o vină! De ce găseaţi că e aşa ruşinos să iubeşti mai înainte de a ţi se fi dat permisiunea? E aşa caraghios! Să aştepţi permisiunea de a te îndrăgosti! Se-nfuriau bărbaţii din vremea aceea când erau iubiţi? Cei din generaţia mea gândesc altfel. Nu înţeleg deloc. E o curiozitate a femeilor din vremea aceea pe care va trebui să mi-o explici. Nu cred totuşi că Edith Bartlett era aidoma celorlalte.

Nu ne înduram să ne despărţim. În cele din urmă, Edith decise că era timpul să ne spunem noapte bună. Eram pe cale s-o sărut într-adevăr pentru ultima oară când, cu o cochetărie de nedescris, mă întrebă:

— Un lucru mă nelinişteşte. Eşti sigur că ai iertat-o pe Edith Bartlett pentru că s-a căsătorit cu altcineva? Din cărţi mi-am dat seama că pe atunci îndrăgostiţii erau animaţi de gelozie mai mult decât de iubire, de aceea te-am întrebat. Ar fi o uşurare pentru mine să ştiu că nu eşti deloc gelos pe străbunicul meu pentru că ţi-a luat iubita. Pot spune fotografiei străbunicii mele că ai iertat-o pe deplin?

Nu ştiu dacă Edith o făcuse conştient, dar gluma ei îşi atinse ţinta, vindecându-mi o suferinţă absurdă, semănând a gelozie, de care fusesem vag conştient din momentul în care doamna Leete îmi vorbise de căsătoria lui Edith Bartlett. Chiar şi când o ţinusem în braţe pe strănepoata acesteia, nu mă gândisem nicio clipă că acest lucru n-ar fi fost posibil dacă n-ar fi avut loc acea căsătorie. Resentimentele mele se risipiră însă ca un nor la întrebarea şireată a lui Edith. Am râs şi am sărutat-o.

— Poţi s-o asiguri de iertarea mea desăvârşită, i-am spus, deşi, dacă ar fi fost vorba de alt bărbat şi nu de

străbunicul tău, lucrurile ar fi stat cu totul altfel.

Când am ajuns în cameră, nu a trebuit să deschid telefonul muzical ca să pot s-adorm. Pentru prima dată gândurile mele intonau o muzică mai frumoasă chiar decât un concert al orchestrelor din secolul al douăzecilea. M-am lăsat legănat de ea până aproape de dimineaţă, când am adormit.

POSTFAŢĂ

În jurnalul lor din 1856, referindu-se la scrierile lui Edgar Allan Poe, fraţii Goncourt atrăgeau atenţia asupra „unui nou univers literar, simptomatic pentru literatura secolului XX”. Germenii literaturii viitorului erau intuiţi în interesul pentru miracole ştiinţifice, idei, deducţii, în deplasarea accentului dinspre afectivitate pe raţiune şi fantezie analitică. Emanciparea lucrurilor, căpătând parcă o existenţă independentă de om, ameninţătoare chiar, era încă un simptom al unei literaturi „lucide, bolnave, nesănătoase”.

Mutaţiile produse în conştiinţe de schimbarea radicală a sistemului de teorii tradiţionale în secolul trecut sunt înregistrate şi de seismograful fin al literaturii. Apariţia Capitalului, a concepţiei evoluţioniste, teoriile lui Charles Lyell despre vechimea Pământului, contribuţiile lui George Boole, Karl Friederich Gauss, Nikolai Ivanovici Lobacevski sau Bernhard Riemann la crearea geometriei neeuclidiene erau de natură să constituie un adevărat „şoc al viitorului”, cu consecinţe nu mai puţin dramatice decât în zilele noastre.

„Fiică a timpului bătrân”, cum o numeşte Edgar Allan Poe, ştiinţa alterează universul familiar, cenzurând drastic fanteziile artistului.

„Pe la sfârşitul secolului — scrie H. G. Wells[42] *— era imposibil să mai storci un dram de credibilitate din magie. M-am gândit atunci că, în locul obişnuitei întâlniri cu diavolul sau magicianul, aş putea recurge cu succes la serviciile limbajului ştiinţific... Nu am făcut decât să reactualizez corpul de fetişuri, aducându-l cât mai aproape*

---

[42] H. G. Wells, Prefaţă la The Scientific Romancees.

de teoriile în vigoare.”

Schimbarea nu constă numai în înlocuirea recuzitei gotice cu miracolele ştiinţei, ci în recunoaşterea lor ca subiect legitim al literaturii. Semnificativă e în acest sens tratarea diferită a aceloraşi motive, de exemplu călătoria spre lună imaginată de un astronom în secolul al XVII-lea (Somnium, de Johannes Kepler) şi ascensiunea lui Hans Phaall, eroul lui Edgar Allan Poe. Scriitorul american renunţă la orice intervenţie supranaturală (la Kepler protagonistul este purtat spre Lună de spirite), iar accentul cade pe descrierea riguroasă a problemelor tehnice ridicate de etapele zborului, rezolvate conform celor mai recente teorii. Hans Phaall nu mai e refularea dorinţei de a şti ce se petrece pe îndepărtatul astru, ci o ambiţioasă prefigurare a posibilităţilor de realizare a unui vechi vis.

Alianţa scriitorului cu inginerul, astronomul, fizicianul, chimistul etc. avea să se dovedească viabilă. În prefaţa lui William Wordsworth la Lyrical Ballads (1800) citim o surprinzătoare profeţie la debutul secolului ştiinţei:

„Dacă prin strădania oamenilor de ştiinţă se va înfăptui vreodată o revoluţie materială — directă sau indirectă — în existenţa noastră şi în impresiile ce le primim în mod obişnuit, Poetul... va fi gata să-i urmeze, dând realitate senzorială obiectelor ştiinţei înseşi. Cele mai îndepărtate descoperiri ale chimistului, botanistului sau mineralogului se vor dovedi un subiect tot atât de potrivit artei sale ca oricare altul... Dacă va veni timpul când ceea ce numim acum ştiinţă va fi gata să se întrupeze în carne şi oase, Poetul va ajuta cu spiritul său divin transfigurarea, salutând Făptura astfel creată ca un locuitor drag şi autentic al căminului umanităţii”.

Deşi în ultimele decenii s-a înmulţit numărul celor care sunt gata să accepte literatura ştiinţifico-fantastică în

căminul artei, opiniile privind forma sa ideală sau autentică nu sunt câtuşi de puţin convergente. Fiind ei înşişi autori, cei mai mulţi exegeţi propun definiţii subiective. Între Brian W. Aldiss, care vede în S.F. un urmaş al literaturii gotice, şi Robert Heinlein, care îl identifică aproape cu eseul ştiinţific, puţini menţin o dreaptă cumpănă între cei doi termeni — ficţiunea şi ştiinţa.

În formă epică sau dramatică, S.F.-ul prefigurează o acţiune ireală, dar nu şi imposibilă, conform gradului de cunoaştere la un moment dat, menită să răspundă unei dorinţe sau temeri eterne a omului în confruntarea cu natura. Subscriind la teoria lui Roger Caillois[43] *cum că „fantasticul a înlocuit feeria iar literatura ştiinţifico-fantastică se substituie încetul cu încetul fantasticului din secolul trecut”, precizăm că această înlocuire înseamnă acoperirea spărturii produse în real de iraţional prin extrapolarea unei teorii ştiinţifice şi prin crearea unei mitologii proprii.*

Nici în privinţa vârstei genului comentatorii nu împărtăşesc un punct de vedere comun. Până nu demult se considera că nu putem vorbi de science-fiction înaintea apariţiei conştiinţei de sine, a unei reviste de specialitate şi a unui termen care să-l delimiteze de literatura realistă şi fantastică. Data oficială era prin urmare anul publicării primului număr al revistei Amazing Stories *(1926), editată de Hugo Gernsback şi dedicată în exclusivitate genului. Termenul de „scientifiction”, inventat de Gernsback, este înlocuit în 1929, în editorialul primului număr al revistei* Science Wonder Stories*, prin* science-fiction*, reluat apoi mereu şi devenit termen consacrat.*

Cercetări recente[44] *vin însă să contrazică nu numai*

---

[43] Roger Caillois, Eseuri despre imaginaţie, Editura Univers, 1975.
[44] Florin Manolescu, Literatura S.F., Editura Univers, 1980.

monopolul american asupra termenului, dar şi reperul cronologic.

*Şi alte raţiuni ne determină să clasificăm S.F.-ul ca un produs al secolului al XIX-lea. Deşi scrierile ce admit o încadrare tipologică apar în publicaţii literare destinate tuturor genurilor sau în culegeri ale autorilor alături de non-*science-fiction*, avem totuşi dovezi că exista conştiinţa noutăţii şi specificităţii lor. Comentariile fraţilor Goncourt la povestirile lui E. A. Poe sau ale lui J.-H. Rosny Aîné sunt un exemplu. Încă din 1858, o sursă spaniolă îl indică pe Poe drept „primul explorator al miraculosului pe tărâmul ştiinţei” iar în* Men of Mark*, 1877, Jules Verne era prezentat drept cel care „a avut fericita idee de a prezenta publicului, într-o serie de povestiri fantastice şi călătorii minunate, rezultatele uimitoarelor descoperiri şi teorii ale savantului contemporan”. Hugo Gernsback însuşi simte nevoia raportării la o tradiţie şi recunoaşte că literatura pe care avea s-o promoveze nu apărea pe un teren gol, publicând în primul număr din* Amazing Stories *un fragment din romanul* Hector Servadac *de Jules Verne, o povestire de H. G. Wells şi* Faptele în cazul domnului Valdemar *de E. A. Poe.*

Nu lipsesc nici exagerările. După anexarea secolului al XIX-lea, apologeţii au început să caute filiaţii până la Lucian din Samoseta, Biblie şi Homer...

Sunt necesare unele restricţii, pentru a împiedica analogii inoperante cu produse ale literaturii imaginarului din toate timpurile. S.F.-ul apare în momentul în care ştiinţa afectează fundamental viaţa cotidiană şi realitatea exterioară a individului, sau, cum atât de plastic scria Wordsworth, creează o lume de obiecte familiare de care societatea nu mai poate face abstracţie. Devenită problemă existenţială, ea poate servi ca temă majoră pentru literatură.

Desigur, pentru început, fiind vorba de un gen tânăr şi de o fază experimentală, cei mai mulţi reprezentanţi se mărginesc la extrapolări cuminţi şi anticipaţii într-un viitor relativ apropiat, după care cad în desuetitudine sau intră în inventarul literaturii de aventuri. Că S.F.-ul nu reprezintă un cadru prea strâmt pentru literatura superioară estetică şi neperisabilă o dovedeşte frecventarea ei de autori precum E. A. Poe (1809—1849), Nathaniel Hawthorne (1804—1864), Fitz-James O'Brien (1828—1862), Ambrose Bierce (1842—1914), Mark Twain (1835—1910), Jack London (1876—1916).

Menţionarea iluştrilor scriitori americani ca autori de „basme moderne" era în urmă cu două decenii un gest temerar. Astăzi ei sunt admişi în mai toate istoriile şi privirile retrospective.

Ne putem întreba, fireşte, ce a determinat interesul pentru miraculosul ştiinţific la cei mai importanţi scriitori americani din secolul trecut, în timp ce în alte ţări acesta era domeniul unor autori specializaţi şi izolaţi. Contextul istoric se pare că a favorizat apariţia şi dezvoltarea unui gen considerat a fi tot atât de specific Americii precum westernul. În lipsa unor instituţii şi clase sociale cristalizate, scriitorii americani erau mai puţin pictori ai unor „felii de viaţă" cât autori de scenarii atemporale ale aventurii omului în noul spaţiu. Visul colonizării unui nou pământ, sentimentul întemeierii mitice, confruntarea cu elementarul şi necunoscutul, promisiunile şi temerile generate de o dezvoltare revoluţionară, dar anarhică a tehnicii, limitele şi riscurile cunoaşterii sunt teme curente ale literaturii ştiinţifico-fantastice. Recitirea, din această perspectivă, a clasicilor, îl conduce pe H. Bruce Franklin la concluzia că „nu a existat scriitor de prim rang, şi puţini de rangul al doilea, care să nu fi scris science-fiction *sau cel puţin o*

povestire utopică”. Apărută în 1966, antologia sa FUTURE PERFECT, American Science Fiction of the Nineteenth Century *a stârnit controverse, dar şi suficiente adeziuni pentru a justifica reeditarea sa. Ea oferă nu numai punctul de plecare, ci şi o bună parte din materialul prezentei antologii. Cum însă sumarul nu era alcătuit după un principiu unitar — tematic sau pe autori — iar câteva povestiri fuseseră în repetate rânduri editate în România, am considerat utile unele modificări, urmărind atât ilustrarea principalelor teme cât şi includerea unor traduceri inedite. Renunţând la autori obscuri, prezenţi în antologia americană doar pentru a ilustra ponderea ficţiunilor ştiinţifice în epocă, am inclus în schimb fragmente din romanul* Retrospectivă 2000 *de Edward Bellamy (1850—1898), al cărui uriaş ecou a făcut să fie tradus imediat în mai multe ţări, printre care şi România*[45]*. Absenţa lui Jack London din antologia alcătuită de H. Bruce Franklin se explică prin faptul că scrierile acestuia considerate* science-fiction — Călcâiul de fier, Înaintea lui Adam, The Star Rover, The Red One — *au apărut după 1900. Deşi ignorată de cercetători,* Umbra şi străfulgerarea*, o povestire timpurie, poate figura cu demnitate în istoria genului. Motivul omiterii lui Herman Melville din prezentul sumar este atitudinea acestuia faţă de ştiinţă, privită ca o sumă a „himerelor celor mai nebuneşti ale epocii”. Sfârşitul lui Bannadonna, geniul mecanic din* Clopotniţa*, apare ca o sancţiune justă a orgoliului omului de a se substitui divinităţii, or, dacă admitem ca primă operă de acest gen romanul* Frankenstein *al lui Mary Shelly, cum argumentează Brian W. Aldiss*[46]*, constatăm înlocuirea Marelui Meşter al*

---

[45] *În anul 2000. Uă privire retrospectivă din anul 2000 asupra secolului nostru*, Biblioteca „Românul”, Bucuresci, 1891.

[46] *Brian W. Aldiss, Billion Year Spree, The True History of Science Fiction*, Doubleday & Company Inc., New York, 1973.

universului iluminist cu figura arhetipală a savantului-demiurg.

La scriitorii americani, acesta apare mai ales în culori sumbre. Lipsit de suflet şi de scrupule, el nu face adesea decât să concentreze răul existent în vreo maşinărie infernală (Mohler din Atomii lui Chladni*) sau o întruchipare simbolică a lui (*Fiica lui Rappaccini *de Nathaniel Hawthorne).*

Nebunia şi izolarea de semeni sunt consecinţele absolutizării unei singure laturi a experienţei — pasiunea pentru ştiinţă. În numele obsesiei sale paranoice, Linley, din Lentila de diamant*, e capabil de crimă. Înainte de a se cufunda în experienţele menite a-l ajuta să-şi domine subconştientul, Ayrault din* Regele visurilor *renunţă la orice relaţie afectivă cu restul lumii. Suflete infirme, atât el cât şi Linley se văd în cele din urmă întemniţaţi ireversibil în carapacea unei vieţi sterile.*

Animaţi nu de dorinţa de cunoaştere, ci de ură şi de setea de putere, eroii lui Jack London din Umbra şi străfulgerarea *încearcă, asemeni lui Griffin (*Omul invizibil *de H. G. Wells) să modifice structura materiei organice, făcând-o invizibilă. Incursiunea într-un univers străin se dovedeşte a avea urmări alienante. Cei doi sunt treptat reduşi la nivel animalier (urlă, mârâie) şi apoi la cel mineral (reperaţi doar prin corpurile deformate de apăsarea lor, pământul fărâmiţat sub tălpi, etc.) Pe lângă simbolismul culorii, specific prozei americane, dualismul imaginilor ţesute în jurul lui Tichlorne şi Lloyd, împrumutate din lumea elementelor (curcubeu, minereuri...) dă luptei lor aspectul confruntării forţelor naturii. Ascendentul lui J. London asupra lui H.G. Wells în concretizarea artistică a unei teme de science-fiction este evident. În ciuda popularităţii sale,* Omul invizibil *penduleză nesigur între premiza faustică şi*

un final discursiv care-l prezintă pe Griffin ca un geniu neînţeles.

Nathaniel Hawthorne nu neagă legitimitatea preocupărilor omului de ştiinţă, cu condiţia că acesta să nu încerce modificarea programului biologic al omului (Aylmer, din Pata din naştere*) sau imitarea forţei de creaţie a naturii (Warland din* Făurarul de frumuseţi*). În noile concocţii ale ingeniozităţii umane el vede şi virtuţi, dar şi forţe fatale, declanşate de exces (*Povestea lui Dolliver*).*

Gustul pentru macabru, grotesc, demoniac — explicabil prin permanenta infuzie a folclorului negru în literatura cultă — preocuparea pentru simbol şi contrast dau povestirilor o coloratură romantică. Totuşi nu este temă a S. F.-ului care să nu fi fost ilustrată, de autorii în discuţie, cu mijloace specifice genului. Inspirate de teoriile şi dezbaterile ştiinţifice curente, speculaţiile lor se materializează în călătorii în timp, poveşti cu automate, călătorii interplanetare, ucronii, viziuni apocaliptice, incursiuni în universuri paralele.

Prin analogie cu speciile descoperite de Darwin în zone izolate ale Pământului, Edward Bellamy, James DeMille, H. Rider Haggard sau H. G. Wells speculează în jurul existenţei unor rase diferite de oameni în teritorii greu accesibile, încă neexplorate (motivul „lost race”). Uneori tărâmul respectiv este populat de animale preistorice (James DeMille, A Strange Manuscript Found In a Copper Cylinder*), alteori e locul idilei cu o frumoasă prinţesă (H. Rider Haggard,* She Who Must Be Obeyed*), căminul unor infirmi (orbii lui Wells) sau, dimpotrivă, al unor mutanţi, care şi-au dezvoltat prin dirijare ereditară trăsături superioare semenilor (cititorii de gânduri ai lui Edward Bellamy din* Scurtă incursiune în viitor*).*

În varianta ironică a lui Mark Twain, are loc o răsturnare

a viziunii antropocentriste, consecinţă a relevării unităţii dintre toate formele de viaţă. Oricare poate pretinde la un moment dat hegemonia. În Some Learned Fables for Good Old Boys and Girls*, animalele pădurii pornesc într-o expediţie ştiinţifică, făcând importante descoperiri: omul — specie dispărută — avusese o limbă scrisă, monumente funerare (în realitate muzee) etc. Ceea ce-i uluieşte de-a dreptul este o inscripţie în care omul notase: „Se crede cu adevărat că animalele inferioare sunt înzestrate cu raţiune şi comunică între ele”. Concluzia ce li se impune fără drept de apel e că „există animale inferioare omului!”...*

*Comparabilă în ecou cu apariţia teoriei evoluţioniste este descoperirea electricităţii. Noua formă de energie devine premiza unor minunate invenţii: tele-electroscopul lui Mark Twain (*Citim în „London Times” *din 1904), un fel de videotelefon, maşina de înregistrare a convorbirilor din* Atomii lui Chladni *de J. D. Whelpley, sau maşina de extirpare a memoriei traumatizate din* Dr. Heidenhoff’s Process *de Edward Bellamy.*

Electricitatea reprezintă totodată un element de bază al noilor modele astronomice. Se considera că universul e populat de o energie primară (eterul luminifer din Lentila de diamant*) prin care se transmit lumina şi energia de la Soare şi gândurile de la un creier la altul. (Într-un eseu din anul 1891, intitulat* Mental Telegraphy*, Mark Twain propunea inventarea unui phrenophon, aparat de captare a unei rafinate forme de electricitate: gândurile.)*

Tot electricitatea stabilizează universal disipat, opunându-se forţei de gravitaţie ce ar determina condensarea universului în nucleul originar (E. A. Poe, Eureka, Mesmeric Revelation*). Modelul cosmic propus de E. A. Poe în* Eureka*, inspirat de teoriile lui Newton, Laplace şi Franklin, prezentând universul succesiv în expansiune şi*

revenire la atomul originar, a fost recitită cu entuziasm la apariţia teoriilor lui Einstein, Eddington şi Lemaître.

Interesul pentru macrocosmos este stimulat în secolul al XIX-lea de construirea unor telescoape ce sprijină progresul cercetărilor astronomice. Setea de senzaţional face ca alături de rezultatele reale să fie puse în circulaţie şi ştiri mistificatoare, de genul celor publicate în revista New York Sun *în 1835 sub titlul „Marile descoperiri astronomice efectuate recent de Sir John Herschel la Capul Bunei Speranţe”. Ulterior, autorul — Richard Adams Locke — recunoaşte că totul fusese o farsă.*

Publicată cu câteva săptămâni înainte, povestirea Hans Phaall*, în care gustul farsei şi aviditatea cunoaşterii altor lumi se echilibrează într-o lectură cu dublu sens, marchează — după unii comentatori — data naşterii genului. Comparându-şi lucrarea cu aceea a lui Locke, Poe constată că „amândouă sunt nişte mistificări,… au acelaşi subiect, Luna… Încercând să pară verosimile prin amănunte ştiinţifice”. Călătoria interplanetară, cea mai veche temă a S.F.-ului, intră sub incidenţa restrictivă a adevărului ştiinţific sau a speculaţiei verosimile.*

Retrospectivă 2000 *de Edward Bellamy e o călătorie în timp. Eroul se trezeşte din starea de animaţie suspendată, după o sută treisprezece ani, într-un Boston ce beneficiază atât de progresele tehnicii (]încălzire, iluminat, radio — ce nu fusese încă inventat), cât şi de profundele transformări sociale, inspirate de teoria marxistă a determinismului economic. Utopia tehnocrată şi egalitaristă a lui Bellamy este prima, dar nu şi singura. Publicate la date apropiate,* The Crystal Button *de Chauncey Thomas şi* The Diothas*, de John Macnie, întăresc constatarea că utopia clasică, a locului ideal, este înlocuită de ucronie — model al viitorului previzibil, pe care autorii de fantezii ştiinţifice se străduiesc*

să-l contureze de mai bine de un secol.

Există la autorii de science-fiction *tendinţa de a relua miturile abandonate şi de a le reinterpreta într-o lumină ştiinţifică, dându-le o nouă vitalitate. Lloyd, din* Umbra şi străfulgerarea*, are ambiţia de a transforma în realitate „vechea legendă a oamenilor invizibili”.*

Încercând să dea o variantă plauzibilă a apocalipsului — ciocnirea Pământului de o cometă[47] *— E. A. Poe se străduieşte să rămână cât mai aproape de modelul biblic, descriind procesul chimic prin care se ajunge la incendierea atmosferei terestre. Nu lipseşte nici ficţiunea post-apocaliptică.* Noul Adam şi noua Evă *ai lui Nathaniel Hawthorne sunt cuplul supravieţuitor arhetipal. Ei moştenesc lumea de obiecte fizice creată de înaintaşi, dar memoria le este ştearsă, reîntoarsă la inocenţa primitivă. Contrar rolului din vechiul mit, Eva îl împiedică pe Adam să citească volumele dintr-o bibliotecă, o cunoaştere ce i-ar fi fost fatală prin reactualizarea tarelor unei lumi iremediabil damnate.*

Ideea blocajului memoriei obosite, încărcate de o istorie vinovată, şi mirajul unui nou început, al unei noi şanse pentru umanitate, au fost reluate nu numai în secolul trecut, dar şi în secolul al XX-lea, ca o nostalgie sau o utopie specific americană. (Brian W. Aldiss indică space-opera *ca temă predilectă a S. F.-ului american.)*

Din teoriile spaţiului neeuclidian se inspiră unul din cei mai cunoscuţi autori de literatură fantastică din secolul trecut — Ambrose Bierce. Sofisticatul regizor al groazei, a cărui tehnică rezidă în potenţarea la maximum a mozaicului de real şi miraculos, cum definea Hegel fantasticul, nu putea neglija valoarea argumentelor ştiinţifice în crearea impresiei de logic, firesc, verosimil. Cu atât mai

---

[47] E. A. Poe, The Conversation of Eiras and Charmion.

*înspăimântătoare va fi dispariţia unui seamăn oarecare în golurile unui spaţiu căruia noua geometrie i-a distrus coerenţa. (*Dispariţii misterioase*).*

*Existenţa în diferite dimensiuni este sugerată şi de limitarea spectrului cromatic perceptibil de către om. Fiinţele şi lucrurile ale căror proprietăţi fizice rămân în afara lui nu vor putea fi cunoscute decât prin efectele lor malefice (*Fiara nevăzută*).*

Poe exploatase şi el ideea, complicând-o cu ipoteza existenţei unor fiinţe diferite, pe alte planete, ale căror simţuri ar percepe la rândul lor doar anumite registre (porţiuni) ale materiei infinite:

*„Multe din lucrurile de pe Pământ ar fi inexistente pentru locuitorii de pe Venus, după cum multe lucruri văzute şi atinse de venusieni nu ar avea niciun interes pentru noi.” (*Mesmeric Revelation*)*

Tot pe ipoteza universurilor paralele se întemeiază şi povestirea Lentila de diamant *a lui Fitz-James O'Brien. De data aceasta nu dispariţia într-o altă dimensiune e sursa tragicului, ci tocmai lipsa unui punct de tangenţă, imposibilitatea comunicării.*

Microscopul deschisese imaginarului o nouă poartă, stratificând realitatea în nivele independente, promiţând revelaţii mult mai spectaculoase decât aduseseră descoperirile geografice. Relativismul dimensional al lui Swift capătă demnitatea faptului demonstrat ştiinţific. Eroul din The Great Dark*, de Mark Twain, alternează, printr-o originală utilizare a convenţiei visului, existenţa de microscopist şi de locuitor al unei picături de apă, unde are de înfruntat protozoare de dimensiuni uriaşe.*

În povestirile lui O'Brien, coşmarescă devine realitatea în comparaţie cu noul Eden descoperit la obiectivul microscopului. Viaţa în diferite dimensiuni apare ca o nouă

şi esenţială piedică în realizarea unei sinteze mitice. Microscopistul robit de perfecţiunea făpturii pe care o descoperă în picătura de apă şi Animula, noua Salmacis, săvârşind gestul primordial al tentaţiei, sunt prizonieri în coridoare diferite ale materiei.

Lentila de diamant *şi* Ce-a fost asta? *(având aceeaşi temă cu* Fiara nevăzută*) nu sunt singurele povestiri prin care O'Brien îşi justifică locul în istoria S. F.-ului. Alături de maşinile de jucat şah ale lui E. A. Poe (*Jucătorul de şah *al lui Maelzel) şi Ambrose Bierce (*Stăpânul lui Moxon*), soldăţeii-jucărie, însufleţiţi şi înarmaţi pentru a ucide copii (*The Wondersmith*), au fost şi ei un model posibil pentru poveştile de groază cu automate din zilele noastre.*

Francis Ayrault din Regele visurilor *se dedică unui „domeniu puţin explorat de om" — subconştientul. În vis descoperă o copie a lumii reale, eliberată însă de coordonatele spaţiului şi timpului. Frankenstein imprudent, el se vede treptat acaparat de zămislirile minţii sale ce-i împrumută chipul şi-i jefuiesc personalitatea, multiplicându-se la nesfârşit. În plus faţă de romanul lui Mary Shelley, apare la Higginson ideea înstrăinării în propriile creaţii, fie ale mâinilor, fie ale minţii.*

*Revenind asupra acestei sumare treceri în revistă a principalelor teme şi motive, remarcăm prezenţa statornică şi prioritară a lui Edgar Allan Poe. Dincolo de binecunoscuta poză romantică, menită să şocheze certitudinile placide ale unei societăţi în care până şi o pălărie era cunoscută de toată lumea (*Hans Phaall*), se află căutările arzătoare ale unuia dintre spiritele cele mai însetate de cunoaştere care au existat vreodată. Cu inepuizabilă energie, el a scormonit adevărul în criptograme, în comunicările persoanelor hipnotizate (*Faptele în cazul domnului Valdemar*), s-a lăsat purtat de imaginaţie în viitor (*Melonta Tauta*), în trecut*

*(*Convorbiri cu o mumie*), în Lună (*Hans Phaall*) sau la pol (*Manuscris găsit într-o sticlă*), pe coordonatele devenite clasice ale literaturii ştiinţifico-fantastice.*

Lipsite de orice element iraţional, scenariile fanteziei sale inepuizabile indică o minte îndelung exersată în practica observaţiei lucide, disecării reci şi operaţiunilor logice.

Adăugând la toate acestea influenţa considerabilă exercitată asupra lui Ambrose Bierce, Fitz-James O'Brien şi, mai ales, asupra lui Jules Verne, ne apare îndreptăţită încununarea sa ca „părinte al literaturii de anticipaţie".

Revenind în anul 1980, ne întrebăm, desigur, ce loc ocupă aceste scrieri în istoria genului şi dacă mai sunt ele relevante. Dacă S. F.-ul — spunea Alexey Panshin — şi-ar găsi legitimitatea în ştiinţă, am arunca titlurile de anul trecut odată cu manualele ştiinţifice respective.

În măsura în care se doreşte „răspunsul cel mai adecvat la problemele noii epoci a ştiinţei" (Robert Heinlein), literatura S.F. nu absolutizează progresul tehnologic, ci se străduie să reînnoade, prin reţeaua de diagrame şi maşinării, cordonul ombilical al umanităţii noastre. Autorii care au primit în ultimul timp recunoaştere critică, depăşind nivelul literaturii de consum, sunt tocmai cei care nu s-au limitat la a popula universul cu noi invenţii ingenioase, ci au creat modele posibile de societăţi în care omul să-şi găsească locul alături de creaţiile sale. De la Mary Shelley şi Villiers de l'Isle-Adam până la Isaac Asimov, Ray Bradbury, Cleve Cartmill sau Gordon R. Dickinson, aceasta pare să fie raţiunea de a fi a noului gen literar. Iată ce declara Brian W. Aldiss (op. cit.): „Pentru gustul criticului, tema lui Frankenstein e mai actuală şi mai interesantă decât călătoriile interplanetare, deoarece pătrunde mai adânc în enigma fiinţei umane."

Din această perspectivă au fost priviţi şi pionierii genului din secolul trecut. Importanţa menţinerii identităţii omului în confruntarea cu un univers potrivnic revine ca un laitmotiv, dând consistenţă visului lor de perfectibilitate umană.

MARIA-ANA TUPAN

Fantastic Club

Lei 12

ÎN ACEEAȘI COLECȚIE
au mai apărut:

A.E. van Vogt
ODISEEA NAVEI «SPACE BEAGLE»

Gheorghe Săsărman
HIMERA

Günther Krupkat
NABOU

Tudor Negoiță
VERIFICAȚI «IPOTEZA NESSUS»

Mircea Opriță
SEMNUL LICORNULUI